

પ્રથમ આવૃત્તિ

કિંમત રૂ. એક.

એક ખરેખરું આર્ટિસ્ટીક પીકચર,

તહારાં હીવાનખાનાંની શોભા થઈ પડી તહારા
અચ્છા ટેસ્ટની ગવાહી પુરી પાડે છે.

વિંચી જતનચંદીનાળા

ફાંકડા શેટો ઉતારે છે. વળી ચારજસ દરેક
ગજવાને પોષાય તેવા મધ્યમ છે.

જરૂર એક ત્રાયલ આપજો.

મોહી સ્ટુડીયો ગોવાળીયા ટૅક,
ફાઈ હાઈસ્કુલ પાસે.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૪૧૪૮ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ માનવીની સેવા

વિષય ૫૪૨૨૯

**With Compliments
and
Best Wishes.**

To,

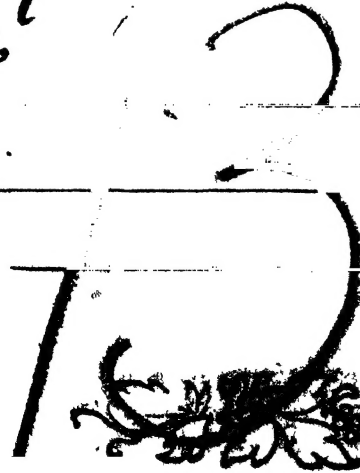
O. T.

1 SEP 1928

III

19 28

From,

ખરી યાદગારી રાખવી હોય, અને સારું મનપસંદ
કામ કરવું હોય તો

ધોલીતલાવ ઉપરના અમારા આર્ટ્સ્ટુડીઓમાં
ત્હમારી એક મુલાકાત આપજો.

હિંદના આ જુના પ્રખ્યાત મઠક વિષે જોમત છે નહીં. ઑઈલ-
વોટર-પાસ્ટલ કલરમાં તેમજ ઓમાઇડએનલાઈન મેન્ટ વગેરેમાં અમોએ
હિંદના અનેક જાણીતાં એકઝીબીશનોમાં હજનખંધ સોનાના ચાંદો તેમજ
સર્ટીફિકેટ ઓફ મેરીટ મેળવ્યા છે.

ગમે તેટલા મોટા એનાલર્ન મેન્ટ તથા ઑઈલપેન્ટ માટે તેમજ “મની-
એચરપેનટીંગ એન આઈવરી” માટે મળેા યા કદ ને બાવતાલ માટે અરજ
કરો. આખા હિંદમાં અમારું કામ એન્ટપણું જોગવે છે. ત્હમારી જતી-
ખાત્રી કરવી હોય તો જરૂર પધારશો.

એચયશાહ પેસ્ટનજ આર્ટીસ્ટ.

“આર્ટ” સ્ટુડીઓ ધોલીતલાવ બ્રાંડીવાળાનું ઘર, -મુંબઈ.

જુના અને જાણીતા ઝવેરીના
નવો શોરૂમ.

દરેક જાતના ફેન્સી

દાગીના

ખરીદવાનું વિધાસુ

મથક

એમ.

નોંધાબાઈની

ઝવેરીઓ.

ઠેકાણું—

શેકમેમન સ્ટ્રીટ, મુળજી
જેઠાની મારફીટ આગળ-મુંબઈ.

ખહારગામના ઓર્ડરે તાકીદે વી. પી. થી
મેકલવામાં આવે છે.

ભરૂશા પર ખરીદેલા માલની ચાર્ટી આપવામાં આવે
છે જે થી એક ખચ્ચાને પણ ઠગાવાને ધારસ્તી નથી.

પાલિશાળા કૃત—

‘મા-બાપની સેવા’

જુદા જુદા ધર્મોનાં કર્મોનો,
આજ્ઞા, કર્મ, પ્રસિદ્ધ દાનાવ
પુરુષોની નસિહતો, કવિઓનાં
કાવ્યો, વિદ્વાનો ને નામાંકિત
ગ્રંથકારોના લેખોના ઉતા-
રાઓ, સમજણો, શ્લોકો,
કહેવતો, વાર્તાઓ અને
ટિપ્પણો વગેરે સાથનું
રસિદ્ધું સંશોધન.

કોપીરાયેટ સંપત્તિ

ચાનાદ પ્રધર્મનું નામ-

કોણ નથી જાણતું ? કામની પીછાણ

કોણ નથી કરતું ?

પારસીઓ માટે ફેંટા, ટોપીઓ માટેનું, ને હિંદુ મુસલમાન
વગેરે ભાઈઓ માટે ટોપીઓનું પ્રસિદ્ધ મઠક.

દ મેકરના ફેંટા ને ટોપીઓ.

રે કવોલીટિના ફેંટા ને ટોપીઓ.

કું કિંમતના ફેંટા ને ટોપીઓ.

બેટરસ્થી મેકરના પ્રખ્યાત ફેંટાઓ, તથા કોસ્ટી
મેકરની ટોપીઓનો તદ્દન નવોજ માલ મોટા જથ્થામાં
હમેશા વાજબી ભાવે મળશે. ફેંટા વગેરે રીપેર કામ બહુ
સંતોષકારક કીકાયતે કર્યે છીએ.

ઠે. કાલબાદેવી, જ્ઞાનવર્ધકની

ઓરીસની સાંમે. સીનેમાની પાસે.

જ્ઞાનવર્ધક ઑફીસમાંથી—

મળતા પુસ્તકો. કિંમત.

(૧) ઈરાનીયન નાઈટ્સ રૂ. ૧-૮
(૨૨ વાર્તાના સંગ્રહ)

(૨) “સંગ તેવો રંગ” રૂ. ૧-૧૨
(પારસી સંસ્કારી માટે વાર્તા)

(૩) “મા-બાપની સેવા” રૂ. ૧-૦

(૪) “બાળ બરદાસ્ત” ચા

“સ્રીઓનો સાથી.” રૂ. ૪-૦

(દરેક બાલુએ શીક્ષણ લેવાલાયક પુસ્તક.)

આ દરેક પુસ્તક માટેની જે વિગતવાર બહારખર્ચ આ પુસ્તકમાં આવી છે, તે ઉપર દરેક વાંચનારનું લક્ષ ખાસ ખેંચવાની જરૂર નોંધ્યે છીએ.

આ ચાર પુસ્તકો સામતા મંગાવનારને વી. પી. રેજીસ્ટર્ડ, અને પોસ્ટેજનો સવળો ખર્ચ લેવામાં આવશે નહીં. જથ્થાબદ્ધ ખરીદનારને સારું કમીશન મળશે.

લખો શા મળો—

“જ્ઞાનવર્ધક” ઑફીસ નં. ૫૨૩ કાંતાબિલ્ડીંગ
કાલબાદેવી, મુંબઈ.

મુંબઈમાં સઉથી જુનામાં જુનું ને જણીતું
કોલનવોટર તે એસ. એસ. ગઝદરનું

કોલનવોટર છે.

જ્યો વાપડે છે તેજો એની તારીફ પર તારીફ
કરે છે અને બીજાએ વાપડવાની ભલામણ કરે છે.
ફક્ત એકજ શીશી અમારા કોલનવોટરની ખરીદી
કાઠપણ મેકરના કોલનવોટર સાથે સરખાવી જુવો
ને જો અમારૂં કોલન વોટર ઉંચામાં ઉંચું ને ભાવમાં
કીફાયત માલમન પડે તો જ વેપારી પાસેથી ખરીદીયું
હોય તેને ઉખેડેલી શીશી પાછી આપી એના પૈસા
પાછા લઇ જવા.

અમારા કોલન વોટરની ઉંચ બનાવટની એથી
વધુ ખાત્રીની જરૂર છે સલા ?

સંખ્યાબંધ સર્ટીફિકેટો અને એકઝીબીસનોમાંથી
ચાંદો મલ્યા છે.

આખરૂંદાર વેપારીએને ત્યાંથી મળશે.

આખરૂંદાર એજન્ટો એકએ છે.

એસ. એસ. ગઝદર

સીધવા બિલ્ડીંગ, ૧૫૦૮ ચીરાબજાર, મુંબઈ. ૨.

જન્મ.

સ્વર્ગસ્થ:—

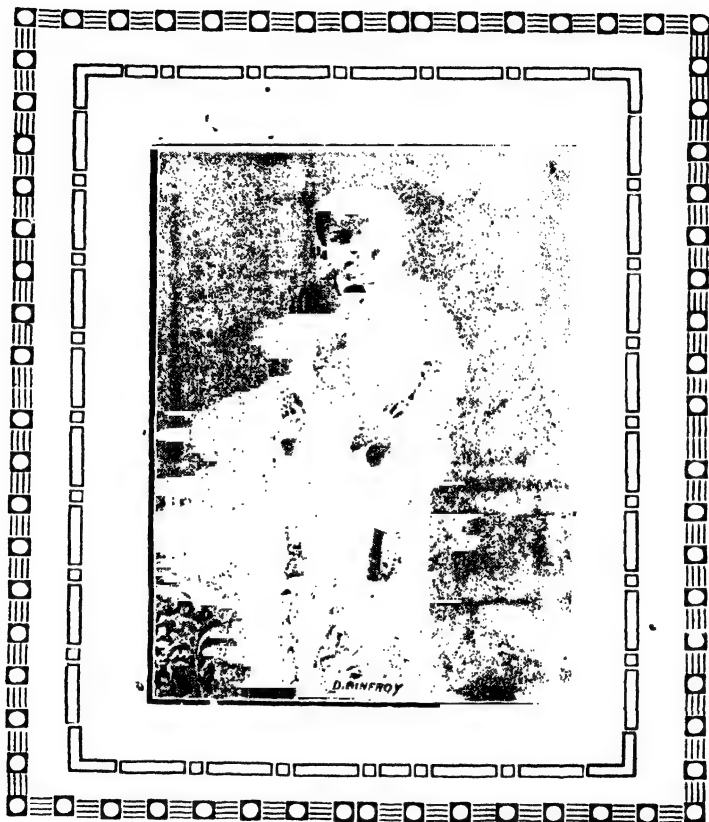
બાલ રમણિકલાલ મનસુખલાલ

આસો સુદી ૨, - સંવત ૧૯૭૫.

વાર શુક્ર તા. ૨૬મી સપ્ટેમ્બર ૧૯૧૯.

સ્વર્ગસ્થ—

બાલ " રમણિક " ઉદ્દે " બાબુ "

[ઉ. વ. આઠ]

અર્પણ

સ્વર્ગસ્થ

રમણિકને

આ પુસ્તક શેઠજી મનસુખભાઈ
છગનલાલ દેશાઈ શેરદલાલે
“તહેઓના મહુમ દિકરા
રમણિકને માટે ખાસ
લખાવીને પુણ્ય અર્થે
પ્રગટ કરાવ્યું છે.”

કર્તા.

મરણ.

બાલ “રમણિક” ઉફે “બાબુ”

ચૈત્ર વદી ૯, સંવત ૧૯૮૨.

વાર બુધ તા. ૭ મી એપ્રિલ ૧૯૨૬.

મિ. શો. મ. દેશાઈનાં સંસારનાં સુખના

કિંમતી પુસ્તકો.

કિંમત

- ૧—બેટી તું સાસરે કેમ સમાશે ? (પરણતી કન્યાને
બેટ આપવા લાયક બેવડા સુધારા વધારા સાથનું
દળદાર પુસ્તક) ... ૩૧. ૨-૦-૦
- ૨—વહેમી દુન્યા (વહેમે તજની સુખ આપનાર) ૩૧. ૧-૮-૦
- ૩—મા-આપની સેવા. (મા-આપનો ઉપકાર વાળા માટે) ૩૧. ૧-૦-૦
- ૪—સાદી જીંદગીની શોક. (ફિજનની શિસિમારીથી થતા
ગેરફાયદા) ... ૩૧. ૧-૦-૦
- ૫—સહુકની માતા. (લાયક માતા શ્રવાનાં શિક્ષણો) ૩૧. ૧-૦-૦
- ૬—સદગુણો સાસુ. (સાસુ થઈએ ત્યારે ઉપયોગી) ૩૧. ૧-૦-૦
- ૭—સંસારનો સુકની. (આપ બનવાનો હુમર) ... ૩૧. ૧-૦-૦
- ૮—વિધવા દુઃખ નિવારણ. (વિધવાઓને દિવાસો) ૩૧. ૧-૮-૦
- ૯—દુઃખીને દિલાસો. (કેટલાક ભાગો મળી સકશે નહીં) ૩૧. ૦-૪-૦
- ૧૦—દાદારજની દરબાર. (ખુદાના ધનસાફે કેવા છે) ૩૧. ૦-૪-૦
- ૧૧—બકો અને બંદગી. (બેવડા સુધારા વધારા સાથે) ૩૧. ૨-૦-૦
- ૧૨—મહારા દિકરાને. (બીજી આવૃત્તિ ધણુંક સુધારા
વધારા સાથે છપાય છે.)

આપડી મોકલવા માટે વી. પી. તથા પોસ્ટેજ જીડું
લેવામાં આવશે.

મળવાનું ઠેકાણું:--બેહરામજી મનચેરજી દેશાઈ.

રેશન શેડ, નવસારી.

જેહાંગીર બેજનજી કરાણી એન્ડ સન્સ.

પારસી બજાર-કોઠ, મુંબઈ.

દિબાચો=પ્રસ્તાવના.

એક પુસ્તક પ્રગટ કરનાર તરફથી વાંચકવર્ગ તે પુસ્તકની ધારણા શી છે ? તે જાણવાને કુદરતી રીતે તલપમાર રહે છે, અને તેથીજ દિબાચા રૂપે પુસ્તકનાકર્તા પોતાના વિચારો રજુ કરે છે અને તે વિચારો મોટે ભાગે તેજ પુસ્તકની સીધારસનાજ હોય છે, પછી તે દિબાચો ખુદ કર્તાએ પોતેજ લખેલો હોય, યા તો પારકાની મદદ લઈ લખાવેલો હોય-આવાં ગીતો મવાતા આજે હાં ત્યાં પુષ્કળ સંભળાય છે. ઘણાંક લેખકો એ બાકુતી ગીતો ગવડાવે છે એ રૂઢી યા ગુણથી ખરૂં જાણીતું તો વાંચકવર્ગ ગુચ્ચવાય છે ને અમુક રીતે છેતરાય છે.

એક સારી વસ્તુ યા કામ માટે સીધારસની મુદ્દો જરૂર નથી, કાંકે તેની કિંમત પ્રજા યા પ્રજાનો અમુક વર્ગ કરે તેમ છે. એક અમુક પુસ્તકમાં કામ જોવું ન હોય તોપણ લાભવગ ને જાહેર ખબરથી પણ પ્રજાનો અમુક વર્ગ છેતરાય છે. કાંકે ખોટા બકવાતથી અમુકો આકર્ષાય છે, ને ખરીદી પછી તેમાંનું કામ જોઈ પસ્તાય છે.

જેવો સ્વતંત્ર છે અને પોતાના કામ ઉપર મુસ્તાક છે. હેઓ પોતાના નાંગની કિંમત ખુદ ઝવેરી આગળખી થાય તો તેથી વધુ ખુશ થાય છે, કાંકે તેના કામની પરિક્ષા થાય છે ને ખરી ચીજ પ્રકાશી પોતાની મેજેજ જાહેરમાં આવે છે, આજે આવીજ બાબદમાં મને એક અફસોસનો ઉદ્ગાર રજુ કરવો પડે છે. આપણી પંચરંગી કામમાં એવાં સાહિત્યની કદર કરનારો વર્ગ બહુજ નજીવો છે. આજે કોઈપણ રીતે કે પ્રકારે મીમંતવર્મ પણ સાહિત્યમાં રસ લેતો હોય એવું જાનુમાન મને દાયકાઓના અનુભવ છતાં થતું નથી. આજે આપણી આવનારાની બીજાબીજી જે રીતે સંકેતો

રહી છે, ને ખરાં સાહિત્યની કિંમત થતી નથી તેનું કારણ ઉપલુંબ છે-કે શ્રીમંતવર્ગ એ બાબુ તદ્દન બેદરકારજ છે- આજે સાહિત્યની કદર કરનાર એક નહાનો વર્ગથી હોય ને શ્રીમંતવર્ગ એવી બાબદમાં લગાર રસ લેતો હોય તો એ દીસામાં ઘસડોયેરો કરનાર વર્ગને જરાથી રાહત મળે-જાહેર પ્રજાને સાર વાંચણ મળે ને આજણી માતૃભાષાની ઉન્નતિ થતી રહે. આજે લાગવગ દૂર ચાય ને ખરા નંમની પરિક્ષા થાય તો વિદ્વાનવર્ગને ભવિષ્ય માટે થોડીકબી આસ રહે.

ઉપલી થોડીક લીટીઓ આજકાળ નગરે પડતી સાહિત્યની સુસ્તી વિષે રણુ કરવાની ટક લીધી છે. હવે આ નહાના પુસ્તક વિષે થોડાંક શબ્દો રણુ કરવા ઉપયોગી ધારું છું. મહને અમુક વખતે યા અમુક કામે ધણાંક કુટુંબોમાં જવું પડે છે, તેથી મેં ત્યાં જે જે રીતિઓ જોઈ છે. અનુભવી છે ને સાંભળી છે, તેથીજ આ પુસ્તક પ્રચટ કરવાની હામ ખીડી છે, આજે પ્રારસી કેમ અને બ્રીજ ધણીક કેમોમાં જે દેખાયો અને નીતિ-રીતિ જણાઈ છે તે, મા-બાપ તરફ જવાનવર્ગ તદ્દન બેદરકારજ દેખાય છે, આજના છોકરાંઓ પોતાના મા-બાપ તરફ ભક્તિભાવ પ્રેમ ને શરજ શું તે મુદ્દે જણે જણતો ન હોય એવુંજ ખુલ્લું માલમ પડે છે.

આજે ક્યાં ઘરમાં પુત્રો કે પુત્રી પોતાની અનેક શરજો ને ભક્તિમાં પ્રવિષ્ટ છે ? આ જમાનો છુટાપણાનો ને કેળવણીનો છે એમ કમુલ્લ ક્યાં છતાં જેઓ પોતાની ખરી શરજ જુલે-ધણીક વખતે પોતાના મા-બાપને એ નામે ઝાળખાવતા સરમાય-ધણીક વખતે છોકરાંઓ મા-બાપ સાથે વસવાથી દૂર ચાય-ધણીકો પોતાના મા-બાપને હીણુ-ધણીકો ધાર્મિક સંસારિક રીવાજો તજે-પોતાનાજ મા-બાપો ને વડીલોનો ભાર કે ભરતઓ મુદ્દે ન રાખે-અને પોતે ધણીક જ્ઞાની ને અક્ષળવાળાજ હોય એવુંજ દોષ રાખે છે, ને દરેક દિસાએ પોતાની ખરી શરજ બજાવવામાં પાછળજ પડે છે એવું જણાયું છે-સમજ્યું છે-ને જોયું છે, તેથીજ આ ન્હાનકડું પુસ્તક

જાહેર પ્રજા માટે રજુ કરવાની મેં કાશેશ કરી છે. પછી જો કે તેની પ્રશંસા થાય या न થાય તે સાથે હાલ મ્હને લેવા દેવા નથી.

મહાર્જી માનવું છે કે આપણું ધણુંક કિંમતી સાહિત્ય વેર વિખેર હાલતમાં હ્યાં ત્યાં પુષ્કળ પડી રહેલું છે, તે જો સારી રીતે જાહેરમાં આવે તો ધણુંક અજવાળું પાડી શકે અને આવાં કિંમતી સાહિત્યથી આપણી લોકલાગણી અમુક બાબતે સુધરે, લોકની નીતિ-રીતિમાં સુધારો થાય-કામ ધંધામાં મનોવૃત્તિ વધે ને સંસારમાં અમુક રીતે ફાયદો થતોજ રહે, ને લોક સંગતે પ્રીતિ વધે, ભક્તિભાવ સુધરે ને ખીન્ન પુષ્કળ ફાયદાઓ ઉમદા સાહિત્યથી થાય ને આપણી માતૃભાષાનો ફેલાવો દેશ પ્રદેશ થાય તે જુદો, પણ પ્રશ્ન એજ ઉભો છે કે-કયો વર્ગ એવાં જશના કાર્યો કરવાને સામર્થ્યવાન નિવડીને જશ લેશે ?

છેવટે હવે ક્ષમા માંગી દુર ચમ્પશ અને સુઘવાંચકવર્ગને એટલી અરજ કરીશ કે આ પુસ્તકમાં જે સારા વિચારો જો માલમ પડે તો તે ઉપર અમલ કરતા જાજો. ત્હમારા મા-બાપોની આગાનું પાળણુ કરજો. જે સ્થળે ને જ્યાં અને ત્યાં વડીલોને માન આપતા રહેજો અને ત્હમારી ધાર્મિક શરજમાં જેમ અને તેમ ઉત્સાહ ભરેલાજ રહી, “સુખ આપી સુખી થજો” એજ દુન્યાની એક ઉત્તમ રીતિ છે માટે એ ઉપર વિચારશક્તિથી અમલ કરી, મેં આ પુસ્તકમાં ૧લા પ્રકરણમાં શરૂઆતમાંજ જણાવેલું છે, તેવા દુરગુણોથી દુર રહી. “પીતા સેવા” ને “માતૃ ભક્તિ” વાળાજ દરેક રીતે સદ્ગુણોથી ભરેલા નિવડજો, કે તેથીજ ત્હમો દરેક રીતે દુન્યાઇ સુખો સંપાદન કરી “કુટુમ્બી હીરા” તથા “સારા શેહેરી” તરીકેજ ઝાળખાશો. હવે આ સ્થળે બે બોલ વધુ જણાવવા તે એજ કે આ મહારા પુસ્તકની સેંકડો નકલો ખરીદવાનું મ્હને વચણુ આપનાર या ઉત્તેજન આપનાર બાઇઓનો ઉપકાર ન માનું તો હું મહારી શરજમાં નિષ્પજ નિવડું એવાં “સાહિત્યદાની બાઇઓમાંના મહારા એક મિત્ર ચૈક મનસુખલાલ છગનલાલ દેશાઇનો મુખ્ય આભાર માનું છું, એ બાઇએ આ

પુસ્તકની પાંચશો નકલો ખરીદી મૂકેને આપેલા ઉત્તેજનથીજ આ પુસ્તક હું અજવાળામાં લાવી શક્યો છું, ને હું ઇચ્છુએ કે બીજા શ્રીમતો એ ઉમદાં ખવાસના સાહિત્યપ્રેમી ગ્રહસ્થને પગલે ચાલી, આપણી ગૂર્જર ભાષાને ખીલવવાને મદદકર્તા થાય.

આ પુસ્તક ઉંમરમાં આવતાં બાળકો માટે એક આશીર્વાદ જેવું છે, માટે એ પુસ્તકની બીજી આવૃત્તિ કાઢપણુ પોતાના બહાલાની નેયતે છપાવી યા અર્પણુ કરી, સ્કુલોમાં છોકરાંઓને વેહેંચવા માટે છપાવશે તો, એવાં પરગણુ કામ માટે કાઢપણુ સ્વાર્થ વગર સધળી મદદ આપવાને હું ખુશી થઈશ.

લી૦ આપનો આજ્ઞાકીર્ત—

કેમસરૂન, પાલીશવાલા

કાંતા બિહરીંગ

કાલબાદેવી રોડ,

મુંબઈ તા. ૧-૮-૧૯૨૮.

Printed by Moolchand Kasandas Kapadia at 'Jain Vijaya' Printing Press, Khapatia Chakla, Surat.

Published by Kaikhusroo Naserwanji Polishwala from Kanta Building, Kalbadevi Road Bombay.

મા-બાપની સેવા.

સાંકળિયું યા અનુક્રમણિકા.

પ્રકરણ ૧ છું.

પેજ

આજે નજરે પડતો મા-બાપ ને દિકરા દિકરીનો સંબંધ,
જ્યાં જીવો ત્યાં મા-બાપની આગામી તરછોડ,
આગળે અજ્ઞાન જમાનો, આજની કેળવણીના ફળો
કેવા છે. ? વગેરે. ... ..

૧૭ થી ૨૦

પ્રકરણ ૨ જી.

સંતતિની આવશ્યકતા, બાળકોનો મહિમા, સંસારમાં
હેમનું સ્થાન ... ..

૨૦ થી ૨૨

પ્રકરણ ૩ જી.

“ બાળ કેળવણી. ”

માત પિતાની તે પ્રત્યેક ફરજ, વિશ્વાધન સૌથી
મોટું ધન ... ..

૨૨ થી ૨૬

પ્રકરણ ૪ થું.

“મા-બાપની ભક્તિ.”

ભક્તિના ચાર તત્ત્વો, ગુરુભક્તિના હિંદુ વર્ણાશ્રમ
ધર્મમાંથી મળતા દાખલા, માતૃભક્તિમાં જીવ

પેજ

આપનાર ગણપતિની કથા, હિંદુ પુરાણોની તથા
ઐતિહાસિક વાર્તાઓ, શ્રવન ઋષિનો અનોપમ
દ્રષ્ટાંત, સત્યવતીની કથા, વગેરે ...

૨૭ થી ૩૨

પ્રકરણ ૫ મું.

મા-બાપના ગુણો.

મા-બાપોએ બાળકો માટે શું ક્યું ? શ્રવન ઋષિની
કથા. વગેરે ...

૩૩ થી ૩૭

પ્રકરણ ૬ કું.

દુપુત્રોનો સંતાપ.

દરેક ધર્મમાં તેમને માટે તિરસ્કાર, લ્હાનતી દુરબંદો
માટે અવસ્તાના લખાણો, સદ્ગુણી સંતાનોની
દુરબં, તેમને માટે બોધ, તાબેદાર ડોક્ટરીઓ કેવી
હોવી જોઈએ. ? ...

૩૭ થી ૪૫

પ્રકરણ ૭ મું.

“ માતૃ ભક્તિ. ”

તવારીખમાં નોંધાયેલા ભક્તિમાન ડોક્ટરોના દાખલા
અને તેઓના વડિલો તરફની દુરબં, વગેરે

૪૬ થી ૫૪

પ્રકરણ ૮ મું.

ધર્મ શું રીખવે છે. ?

મા-બાપને તાબે રહેવાની દરેક દુરબંદની દુરબં વિષે
જરૂરોસ્તી ધર્મમાંથી મળતા લખાણો, સાહનામા-
માંથી મળતા તાબેદાર દુરબંદોના દાખલાઓ

૫૪ થી ૫૮ :

૧૦૪

પ્રકરણ ૯ મું.

મા-બાપ તરફની ભક્તિભાવ, લાગણી-નીતિ
રીતિ-કામો-કરજ-માન-આજ્ઞા વગેરેના
સેંકડો દાખલાઓનો સંગ્રહ.

“મા-બાપની શ્રદ્ધા તરફની કરજ,” પુત્ર પુત્રીની
મા-બાપ તરફની શ્રદ્ધા,” “નિતિ-રીતિ ને કાર્યો,”
“દરેક મા-બાપોએ પોતાના શ્રદ્ધા માટે થું કરવું,
ને કેવી કેળવણી આપવી,” સંસારને લગતી શીખા-
મણા ને બોધકારક વાર્તાઓ વગેરેનો સંગ્રહ.

૫૯ થી ૧૪૧

પ્રકરણ ૧૦ મું.

“મા-બાપની સેવા માટે વ્યનામૃતો.”

જુદા જુદા શિલસુદો, મહાન પુરુષો, સાક્ષરો-પાંડિતો
ને જુદા જુદા ધર્મોમાંથી ચુંટી કાઢેલા ગૌહરોનો સંગ્રહ. ૧૪૨ થી ૧૬૧

પ્રકરણ ૧૧ મું.

મા-બાપની સેવા માટે-ધર્મગુરુઓ થું જણાવે છે ?
ધર્મપુસ્તકો ઉપરથી નીકળતો સાર, દુન્યાના
પ્રસિદ્ધ પહેરેજગાર પુરુષોના મતો વગેરે

૧૬૨ થી ૧૬૭

પ્રકરણ ૧૨ મું.

“દુન્યાના પ્રસિદ્ધ અંગ્રેજ વિદ્વાનો,” “નામાંકીત
પુરુષો,” કવિઓ, શિલસુદો, વગેરે માસ્તરોના
વિચારોનો સંગ્રહ.

... ..

૧૭૧ થી ૧૭૬

પ્રકરણ ૧ લું.

આજે નજરે પડતો મા-બાપ ને દિકરા-દિકરીને
સંબંધ, જ્યાં જુવો ત્યાં મા-બાપની આજ્ઞાની
તરછોડ, -આગળો અજ્ઞાન જમાનો, આજની
કેળવણીના ફળો કેવાં છે. ?

“ The path of duty is the way to glory. ”

આ સંસારમાં એક નહીં પણ હજારો કામ વસે છે. અને
તેઓ જુદા જુદા રીવાજો ને ધર્મ પાળે છે, સર્વ ધર્મમાં બીજ-
બીજ જાતની આજ્ઞાઓ હોય છે; અને તેમાં મા-બાપની ભક્તિ અને
તેઓની સેવા ચાકરી કરવાનું ઈરાદા, અને તેમની દરેક આજ્ઞાઓ
પાળવી અને દરેક રીતે મા-બાપના આશિર્વાદ મેળવવાનું હોય છે, કે
તેથી આપણે દુન્યામાં દરેક રીતોમાં ને કામોમાં વિવેકીલયા-મહા-
જ્ઞાના-મર્યાદાવાળા ને સદ્ગુણી-ધાર્મિક યાને દુન્યામાં દરેક રીતોથી
આપણે દરજ્જાને જાળવનાર નિવડી શકીએ.

આજે માતા પિતાના જેવો પુણ્યપ્રેમ, લાગણી-મક્તિ-
ભાવ ને અંણુહદ ઉપકારો વિસરાય યાતો જુલાય તેમ નથી-તો ક્યો
દિકરો યા દિકરી પોતાની એવી દરજ્જામાં પાછળ હોય !! આજે હિંદુમાં
અનેક કામોમાં આગળ કરતા હાલ ધણુંકો પોતાના માતા પિતાને
અનેક વાતે કે રીતે માન આપતા નથી, અનેક રીતોથી મા-બાપની
આજ્ઞાઓનું પાલણુ કરતા નથી અને મા-બાપે કરેલા અસંખ્ય
ઉપકારો જુલે છે, તેથી આ નહાનકંડું પુસ્તક ખાસ કરી પ્રગટ
કરવામાં આવેલું છે.

આજે માબાપનો દરજ્જો દુન્યામાં શું છે ? તે દરેક પુત્ર
કે પુત્રીઓએ ખાસ કરી જાણવું યોગ્ય છે. આ સમયમાં તમારા
મા-બાપોએ તમોને ઉછેરેલા છે-ઉધારેલા છે કેળવેલા છે, અને

દુન્યાદારીના અનેક વહેવારમાં આગળ પાડ્યા છે, એ શિક્ષણ ત્હમોને ત્હમારા ફરજદો માટે યાદ રાખવાનું છે, યાદ રાખજો કે ત્હમો ત્હમારા મા-બાપની તાબેદારી ન કરો-ત્હેઓની આજ્ઞા ન માનો ત્હેઓની નીતિ-રીતિ-રૂઢી વગેરે માટેની શીખામણો ન પાળો અને ત્હમો ના-ફરમાન અને નિમકહરામ થાવો પછી ત્હમો સપુત્રો નહી કપુત્રોજ કહેવાઓ.

આજે ત્હમારા બાપનો હક્કો યાને નહાનો ધંધો હોય તે કરતા સરમાવો છો કે નહી ? આજે ત્હમારા મા-બાપો નિર્ધન હોય અને ત્હમો શ્રીમંત હોવો તો કંઈક વાતે ને રીતે મા-બાપને તુચ્છકારો છો કે નહી ? આજે મા-બાપ સાથે ફરવા જવા કે પાસે બેસવા કે ત્હેઓની સીખામણો સાંભળવા માટે ત્હમોને ખીલકુલ વખતજ મળતો નથી એ ખરું છે કે નહી ! આજે નીતિરીતિ બદલ કરવા-પોષાકનું ઇતરપણું દેખાડવા-દુન્યાની દગાખોર રમતો રમવા-ને મોજશોખના સાધનો માટે ત્હમો વખત ફાજલ પાડો છો કે નહી ?

ત્હમારા માબાપે ત્હમોને નહાનપણે નીતિરીતિના પાઠો શીખાડીઆ ધર્મો ને નીતિવાન બનાવ્યા, કેલવણી આપી રળતા કીધા. તો આ નાસ્તિક દુન્યામાં ત્હમો માત પીતા સાથે કેમ વર્તો છો ? આજે ખુદ ત્હમોજ અવિશ્વાસુ છો-નાફરમાની ને અનેક રીતે બેદરકાર ને નીમકહરામ જેવાજ નજરજ છો. જ્યારે મા-બાપે ત્હમારી નવજવા-નીમાં ત્હમારી ઉપર અનેક ઉપકાર કર્યા છે, પ્રેમ ને હેતથી ત્હમારી જતન કરી છે તો તેનો બદલો ત્હમો મા-બાપની જઠરીમાં ન વાળો તો કેાણુ વાળે ? “દિકરા તેજ દોલત” પણ આ દોલત મા-બાપની જઠરીમાં કામ લાગે ત્યારેજ તેની ખરી કિંમત થાય.

ત્હારી માતાએ જ્યારે ત્હને જન્મ આપીઆ અને જે કદ ખમી આ દુન્યાના અજવાળામાં દાખલ કર્યો એ દુઃખ જીંદગીમાં સહન ન થાય તેવુંજ જણાય છે, અને તેનો બદલો તું ૧૦૦ વર્ષો

તુલીક માતૃભીની સેવા કરી આપે તો પણ તે થોડોજ છે, માટે હે જન્મ લેનાર એટલું તું જાણજે કે ત્હારી માતાએ ત્હને જન્મ આપીએ તો ત્હારા કુળના કાયદા માટેજ, અને ત્હને દિપાવવા માટેજ છે, પણ જે કુળમાં ત્હે જન્મ લીધો, અને ત્હને મળેલી કુદ્રતી તકો તેં જતી મૂકી, ધર્મના સખ્યો તેં તજીઆ, મા-બાપની આજ્ઞાઓનું પાલણુ ન કર્યું, અને જે ત્હારે કર્તવ્ય બળવનું જોષએ તેમાં તું ઘણી વાતે ને કામે નિષ્ફળ નિવડયો, તેં ત્હારું ઉદાર મન મોટું દિલ સારા ગુણો દેખાડ્યા નહી, અને જે કીર્તિની આશ ત્હારી તરફથી રાખી હતી તેમાં જે નિષ્ફળતા ત્હારા મા-બાપને મળી છે તેથી આવા પુત્રો કે પુત્રીઓ જીવ્યા ને મરેલા સરખાજ કહેવાય.

આ દુન્યામાં અનેકો એક બીજા સાથે અડે છે, મરાય છે, કચવાત કરે છે, એ ગુણુ ત્હેઓને કાંઈ કોઈ આપતું નથી, પણ એવી પ્રકૃતિ પોતેજ અપત્યાર કરે છે, અને આવા દુષ્ટ પ્રવેશથી તે પોતાના કુટુંબ તરફ પણ દ્રેપભાવ રાખી છેવટે તે પોતાના માતા પીતાની આજ્ઞા પાળનનું ઉલ્લંઘન કરે છે. અને નશ્ત-બેશ્વરમ ને એમરવત થઈ પોતાના મા-બાપનું રક્ષણ કરવાનું છોડે છે. આવા કપુત્ર કે કપુત્રીથી સંસાર લુલો થાય છે, અને આજે પુષ્કળ ઘરોમાં કંકાસ ચાલુ છે તેનું બાહેરનું કારણ પણ એજ છે. આજે માતા કે પીતાની સેવા કરવી બાળુ રહી પણ માતા-પીતા ઉપર અનેક હુકમો પુત્રો કે પુત્રીઓ તરફથી થાય છે!!! આજે દિકરા કે દિકરીઓની ખામીખુખી માટે આ સ્થળેવધુ બોલવું મા જણાવવું યોગ્ય નથી, કાંકે એ માટેનો આ પ્રસંગ નથી, પણ આજે મા-બાપ દિકરી કે દિકરો દરેકો એકેકના હોકમો બળવતા રહે, સર્વ પોતાના ઘરોમાં સુખ સંપત્તી હળીમળી રહે, સર્વ બાઈ બ્હેનો અને કુટુંબ એકેક પ્રત્યેક દરેક રીતોથી પોતાના તારા ગુણો દેખાડતા રહે તે સારી સલાહ આપતાજ રહે, પોતાના કુટુંબમાંથી કલેશ કંકાસ દૂર કરે ને પોતાના ઘરમાં આબાદી ને આબાદીજ લાવવાનો ખ્યાલ મનમાં રાખે તો ત્હેનું કુટુંબ પોતાના કામથી પોતાના કુળને દિપા-

વતાજ રહે, એ મક્કસદથીજ આ નાનકડું પુસ્તક લખવાની હામ બીડી છેજ કે તેમાં શ્લોક મળવાનો મ્હને સંભવ છે કે નાઉમેદ થવાનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થાય છે, તે તો મહારા બલા ને સુચ વાંચકવર્ગ અને મહારા હિતાર્થી ને મદદગારોના વિચારો ઉપર છે, એથી હવે હજાર દુર થઈ ક્ષમા માગી આપણે આ બાબદની શરૂઆત કરીશું.

પ્રકરણ ૨ જી.

સંતતિની આવશ્યકતા-બાળકોનો મહિમા-
સંસારમાં તેમનું સ્થાન.

“જનની જણે તો ભક્તજણ, કાં દાતા કાં શૂર,
નાહિ તો રહેજે વાંઝણી, વ્યર્થ ન ખેતી નૂર;
વગત ગયો ને નર ગયા, પણ રહિ ગઈ આ વાત,
વંચારો તે વિશ્વમાં, ધન્ય ધન્ય એની માત.”

સ્ત્રી પુરૂષને સંસાર માંડ્યા પછી સ્વાભાવિક પહેલી ઇચ્છા થાય છે તે બાળક મારેજ હોય છે. માણસને કોઈ સાથે નવી ઓળખાણ કે દોરતી પડ્યા પછી પડેલો સવાલ એ પૂછાય છે કે “ત્હમને કેટલાં છોકરાં છે?” “પણ ત્હમને કેટલું ધન છે” એમ પૂછવું અવિવેકી ગણાય છે.

બાળકો એજ ખાં રત્ન છે, એ માટે એક વિદ્વાન લખે છે કે:—

‘एहं मनानि बालका’—અસંખ્ય ધન નાથ પામવાથી જેટલું દુઃખ થાય છે તેથી વધુ દુઃખ એક બાળક મરી જવાથી ત્હનાં મા આપને થાય છે. ધન પાછું મેળવી શકાય છે, પણ તેજ બાળક પાછું બળતું નથી.

‘લિંબ’ નામનો જાણિતો અંચકાર જણાવે છે કે “એક

મધુર બાળક કુદરતની સૌથી મધુરી ચીજ છે.” એવોજ વિચાર અવસ્તા—(યસ્ત ૧૦, ક. ૬૫) માંથી મળે છે:—

“ The gift of sons is as good as the gift of a sovereignty,
or of bles's in heaven.”

માણુસ જાતનો વંશવેલો વધારવા કહો કે જગતની હસ્તિયાલુ રાખવા સંતતિની જરૂર છે. એક સંતાન કેણુને ન ગમશે ? એ માટે કવિ ગાય છે કે—“ વિદ્યા હિનકા હૃદય સૂના-ઓર પુત્ર હિનકા ઘર સૂના. ” એક પુત્રી કરતાં પુત્રની આવશ્યકતા હિંદુ ધર્મ પ્રમાણે વધુ છે, કારણ કે પુત્ર શબ્દ સં. પુ=એક જાતનું નર્ક+તંત્ર=તારણ કરનાર; પરથી નીકળ્યો છે. જેમને પુત્ર નથી તેમને પુ નર્ક બોગવનું પડે છે; આથી જે દંપતિ છોકરાં વગર મરણ પામે છે, તે ખરાં બાગ્યશાળી નથી, તેમનાથી ખરી વિશ્વાંતિનું સુખ બોગવી શકાતું નથી.

એવોજ વિચાર જરથોસ્તી ધર્મમાંથી પણ મળે છે. આતશની નિઆયેશમાં બણુનાર એક એવા ફરજંદની ખાદેશ રાખે છે કે જે “ આંજો બુજેમ ” હોવો જોઈએ. આ શબ્દનો અર્થ “ તંગીમાંથી છોડવનાર ” એવો થાય છે. પહેલવી સરેહમાં આ તંગીને ‘ દોજખની તંગી ’ જણાવી છે. આથીજ જરથોસ્તીઓમાં પુરાતન જમાનાથી એવો વિચાર છે કે પુત્ર વગર (ચિનવહ) પુલ્લ ગુજાર થઈ શકે નહીં.

બાળકો ધણી અને ધણીઆણીનાં સુખનો વધારો કરે છે, તેમનાં ઘેરને શોભાવે છે ને સંસારને સુખમય કરે છે. સંતાન વગરનું જીવન શા કામનું ? તે માટે વેદમાં કહ્યું છે કે “ અપુત્રસ્ય ગૃહં જ્ઞત્ય ”=“જેને પુત્ર નથી તેનું ઘર જ્ઞાતવત.” ગુજરાતીમાં એને મળતી કહેવત છે કે—

“ઓ વિનાની સેજ સુની, અને પુત્ર વિનાનું ઘર સૂનું.”

“ બાળકો એ બુદ્ધપાનો ટેકો અને જીવંતીનું સુખ છે. ”
“ બાળકો એ સુખી ધરતી દેવાળ અને ગરીબ ધરતી દોહત છે. ”

બાળકોની નિર્દોષતાથી કોણને આનંદ થતો નથી ? કાલિદાસના શાંકુતલ નાટકમાં ભરતજીના મૂખમાં મૂકેલા પ્રેમી શબ્દો—“ અરે સિંહ, ઉઘાડ તારું મ્હોડું, મારે તારાં દાંત ગણવા છે ”—વાંચીને ફ્રાન્સનો ચેઝી નામનો સંસ્કૃત ભાષાનો વિદ્વાન આનંદમાં આવી નાચવા મંડી ગયો.

બાળકો એ સંસારનો સાર છે, કેમકે બાળકો વિના સંસાર ચાલી શકતો નથી. અંગ્રેજીમાં કહેવત છે કે “બાળકો એ માણસનો પિતા છે.”

કિન્ડર્ક પુસ્તક ૯ માં એક ફરમાન છે કે “ એક બાપે પોતાનો વંશવેલો ભરી રાખવા માટે પોતાની પાછળ એક બેટો સુધી જવો જોઈએ.”

પ્રકરણ ૩ જી.

બાળ કેળવણી.

આત્મ પિતાની તે પ્રત્યે ફરજ-વિધાધન સૌથી મ્હોટું ધન.

સંતાનની આટલી બધી આવશ્યકતા છે, ત્યારે તેના કેળવણી પર ધ્યાન આપવાની ફરજ દરેક મા બાપને સિર છે, કારણ કે બાળકને ઉછેરનાર અને કેળવનાર માત્ર માબાપજ છે. કેળવણી વગરનાં છોકરાં દૂષણરૂપ છે જે માબાપો બાળકની કેળવણી પર ધ્યાન આપતાં નથી તે તેમના દુસ્ત્રમ ગણાય છે.

માતા શત્રુઃ પિતા વૈરી યેન બાલો ન પાલિતઃ

ન શોમતે સમા મધ્યે હંસ મધ્યે બકો યથા ॥

“જેમણે બાળકને શીખવ્યું નહીં, તે માતૃપિતા બને તેના

ચતુ જાણવાં; કારણકે વિદ્વાનોની સભામાં, ને હંસોમાં જેમ બગલો હોય છે, તેમ શોભતો નથી.”

વંદીદાદ કેતાબમાં જરથોસ્તી માબાપને કેળવણી આપવાના કામ માટે ખાસ ફરમાન આપ્યું છે, ત્યાં જણાવ્યું છે કે “કેણ મરીબને કેળવણી માટે મદદ આપવી એ એક જરથોસ્તી માટે પુણ્યનું કામ છે. વળી પહેલવી પંદનામામા લખ્યું છે કે “જો ત્હમારે ત્યાં ફરજ હોય તો બાળવયથીજ ત્હેને નિશાળે મોકલાવજો, કારણકે કેળવણી રોશન આંખ મિશાળ છે.”

જરથોસ્તી ધર્મપુસ્તકો પ્રમાણે બાળકોની કેળવણી ત્રણ રીતે અગત્યની છે ૧ ટોળા તથા દેશના સામાન્ય લાભ માટે; ૨ બચ્ચાના લાભ માટે, ૩ મા બાપના પોતાના લાભ માટે.

હીરોડોટસ જણાવે છે કે અસલી ધરાનીઓ પોતાના દિકરાઓને ૩ બાબતોમાં ખાસ તાલીમ આપતા ૧ ઘોડા પર સ્વારી કરવી ૨ તીર ફેંકવા અને ૩ સાચું બોલવું ત્હેઓ ધારે છે કે જગતમાં સૌથી નામોશી બરેલી ચીજ બૂઠું બોલવું છે. તેથી ઉતરતી ખરાબ ચીજ કરજ કરવું છે, કારણકે કરજ કરનારને બીજા કારણો ઉપરાંત બૂઠું બોલવાની ફરજ પડે છે.”

કહ્યું છે કે “એક બાળકની કેળવણી તેનો ગર્ભ રહે છે ત્યારથીજ શરૂ થાય છે. આ રીતે “બાળકોનો ખરો ગુરૂ માતા છે. માતાના વિચારો અને રહેણી કરણીના સંસ્કારો બાળકના મર્મ પર પડે છે, તેની અસર તે બાળકના લોહીમાં આમેજ થાય છે. બાળકને માતાનું વળગણ-માતાનું હેત-માતાનો ઓટો લાડ-

તેના માઠાં પરિણામ-માતાનો મહિમા.

गुरुणां चैव सर्वेषां ममाता परमको गुरु !

“ સર્વે ગુરૂઓમાં માતા એ ઓટો અને મુખ્ય ગુરૂ છે. ”

નેપોલિયન કહી ગયો છે કે—“ બાળકના નશીબનું કામ માતાનેજ સોંપાયલું છે. ” મનુસ્મૃતિ પણ એવીજ આગ્રા આપે છે:—

નાસ્તિ માતુઃ સમા છાયા, નાસ્તિ માતૃ સમા ગતિઃ

નાસ્તિ માતુઃ સમં ત્રાણં, નાસ્તિ માતૃ સમા પ્રિયા.

“પુત્રને પોતાની માતા જેવી બીજી કોઈ છાયા નથી, માતાના જેવી કોઈ બીજી ગતિ નથી. માતાના જેવું કોઈ પણ બીજું રક્ષણ નથી, અને માતા કરતાં બીજું કોઈ પ્રિય નથી.”

બાળક એ માતાપિતાનાં શરીરની પેદાશ છે, બાળક એ માતાપિતાના અંતઃકરણનું તત્વ છે, તેમ તે બંનેનાં મનની પ્રતિમા છે. એ માટે Dr. Trail કહે છે કે:—

“ Teach mankind how to parent and then how to educate humanity, and you transform the world. ”

બાળક જન્મથી મોટું થાય ત્યાં સુધી કુદરતીજ તે માતાની પાસે ગાઢ પ્રીતિથી રમતું રહે છે. આથી વાજબી રીતેજ કહેવાયલું છે કે—“ માતાનેજ હાથ બાળકના નશીબનું કામ સોંપાયલું છે. ”

એક માતા પોતાના બાળકને બોળામાં લઈ ધવરાવે છે, ત્યારે ત્હેને કેટલો આનંદ થાય છે અને ત્હેણીના મનમાં આશાની કેવી ઉર્મીઓ ઉભરાય છે. માતાના જેવું બાળકની સંભાળ લેનાર બીજું કોઈ નથી. ત્હેના જેવું હિતકારક, ત્હેના જેવી અદ્ભૂત લાગણી દેખાડનાર, ત્હેના જેવો જાતિ બોગ આપનાર બીજું કોણ છે ? કવિરાજ હલપતરામે તેથીજ ગાયું છે કે:—

“ મહા હેતવાળી દયાળુજ મા તું. ”

કહેવત છે કે:—“માટે મા અને બાકી સઘળા વગડાના વા.”

માતૃ દેવો ભવઃ પિતૃ દેવો ભવઃ આચાર્ય દેવો ભવ.

અર્થ:—“ માતાને દેવ સમાન જાણુ; પિતાને દેવ સમાન જાણુ; આચાર્ય (વિદ્યાગુરુ)ને દેવ સમાન જાણુ. ”

છોકરાં માટે માને કેટલું બધું વળગણુ રહે છે તેનો ખરો ખ્યાલ Landor નામના કવિની નીચલી લીટીઓ યથાર્થ આવે છે:—

Children are what the mothers are,
No fondest father's fondest care
Can fashion so the infant heart,—
As those creative beams that dart,
With all their hopes and fears, upon
The cradle of a sleeping son.

છોકરાંના શિક્ષણમાં એક વાત ધ્યાન રાખવી કે તેમને લાડથી બગાડવા નહીં, તેમ તેમની તરફ અત્યંત સખ્ત પણ ન થવું. તેમને એવાં કેળવવાં કે તેઓ નિત્ય સાચું બોલે, ધર્માચાર્યમાં આલુ ધ્યાન આપતાં રહે, ધર્મક્રિયાઓ પર શ્રદ્ધા રાખે, અભિમાન ત્યાગ કરે, દુઃખી, નિર્ધન અને લાચારને દરેક રીતની બની શક્તિ મદદ આપે; પરાપકાર વૃત્તિ રાખી વડિલોને માન આપે, પાપી જીવસાને વશ કરી અંતઃકરણને શુદ્ધ રાખે, સત્સંગ કરી અહુરમજ્દની બંદગી કરે, કે જેથી આવતી મિત્રો દુનિયાના સુખ માટે રૂઝાં કામો કરી પુણ્યનો ઢગલો એકઠો કરે.

અતિશય લાડથી છોકરા બગડે છે તે માટે કહેવત છે કે—
“વમર બહુયો બ્રાહ્મણ બગડે, અને લાડીલો છોકરો બગડે.”

જે માબાપો અતિશય લાડથી પોતાનાં છોકરાંને ઉછેરે છે, તેઓ ખરી રીતે તે છોકરાના હિતાર્થી નથી. એ વિષે Mrs. S. Wesley નામની બાનુ લેખિકા નીચલા શબ્દો ધણા અર્થ સૂચક છે.—

“ In the esteem of the world, they pass for kind and indulgent, whom I call cruel parents, who permit their

children to get habits, which, they know, must afterwards be broken. "

ખાસ કરીને બચ્ચાંની કેળવણી માટે તો હેમની પર જરા પણ લાડ દેખાડવો નહીં, પણ જરૂર પડે તો તે વિષયમાં જરા સખ્ત પણ થવું. કારણ કે વિદ્યાધન એ બધા ધનમાં શ્રેષ્ઠ છે.

એ વિષે ભારવી કવિની નીચલી વાત ધણી ધ્યાન પુગાડવાં જોગ છે.—

સંસ્કૃત ભાષાના જાણિતા કવિઓમાં ભારવી કવિનું નામ મશહુર છે, એ કવિની સ્ત્રીએ એક દિવસ કવિ પાસે પૈસા માગ્યા. પોતા પાસે કશા પૈસા ન હોવાથી આ કવિએ એક શ્લોક બનાવી આપી તહેણીને કહ્યું કે જે કોઈ ૧૦ હજાર રૂપિયા આપે તેને એ વેચજે. આ શ્લોક એક શ્રીમંતે વેચાતો લીધો ને હેને પોતાની ઘરની દિવાલ પર ટાંચ્યો. આ શ્લોકના લખાણથીજ તે શ્રીમંતે પોતાની સ્ત્રી અને છોકરાના જાન બચાવ્યાં હતાં. આ વિદ્યાની ખુબી માટે તેણે પોતાના ઘર આગળ એક સ્તંભ ઉભો કરી તે પર નીચલી આર્યા લખી રાખી:—

ધન્યા વિદ્યા ધનિનો નેતર ધન ધારિણો ધનિન
તદિતર ધનનિયુતૈરપિ વિદ્યાધન માત્મસાત્કુરુત.

અર્થ:—“વિદ્યારૂપી ધનવાળા પુરૂષો પૈસાદાર છે. બીજા ધન રાખનાર પૈસાદાર નથી, માટે બીજાં લાખો ધનથી પણ વિદ્યા-ધન પોતાને સ્વાધીન કરે.” એથી વધુ વિદ્યાનો મહાત્મ્ય શું હોય? વિદ્યાનો સર્વત્ર પુંજય છે.

પ્રકરણ ૪ થું.

મા બાપની ભક્તિ.

ભક્તિના ૪ તત્વો-ગુરુ ભક્તિના હિંદુ વર્ણશ્રમ ધર્મમાંથી મળતા દાખલા-માતૃ ભક્તિમાં જીવ આપનાર ગણપતિની કથા-હિંદુ પુરાણોની તથા ઐતિહાસિક વાર્તાઓ-શ્રવણ ઋષિનો અનોખા દૃષ્ટાંત-સત્યવતીની કથા.

તાબેદાર બચ્ચાંઓ માબાપને કેટલાં વહાલાં તથા ઉપયોગી થઈ પડે છે તે વિષે પુષ્કળ દાખલા દરેક ધર્મમાંથી અને તવારીખમાંથી મળે છે. દુનિયાના બીજા ભાગ કરતાં આર્યાવૃતમાં માતૃપિતા તરફ પૂજ્યભાવ ધણો વધારે જોવામાં આવે છે, તેનું એક કારણ છે જે આ દેશોમાં દરેક ધર્મમાં ગુરુ અને માતૃપિતા તરફની ભક્તિ-ભાવનો મહિમા પુષ્કળ ગાવામાં આવ્યો છે.

આ દુનિયામાં મનુષ્યને કુદરતે એવી શક્તિ બક્ષી છે કે જો તે ચાહે તો પોતાની સહકરણીયી દૈવી અંશ પણ ધારણ કરી શકે એ વિષે કબિરનો નીચલો દોહરો દરેક બાળકે મનમાં ગોખી રાખી પોતાની જીંદગીના ઉચ્ચ આદર્શ તરફ પોહોંચવાની તબવીજ કરવી જોઈએ છે. કવિ કહે છે કે:—

પશુકિતો પનિચા ભાઈ, નરકો કહ્યુ ન હોય;

નર જો કરણી કરે તો, નરક નારાયણ હોય.

મા-બાપની સેવા ભક્તિમાં ૪ તત્વો ગુંથવાના છે:—

(૧) માન ધરાવવું. (૨) પ્રેમ ધરાવવો. (૩) સેવા કરવી. (૪) આજ્ઞા પાળવી.

(૧) આજ્ઞા—(મન-વચન અને કર્મથી) ધરાવવું. મનથી હેમના દોષ મનમાં લાવવા નહિ, હેમની ખામી કાઢવી એ આજ્ઞા કામ

નથી એવી શ્રદ્ધાથી વર્તવું. વચનથી હેમને તોછડા શબ્દોથી નહીં પણ માન ભરેલા શબ્દોથી બોલાવવાં. માબાપની હાજરીમાં વિનયપૂર્વક બોલવું, બેસવું અને ઉઠવું.

(૨) પ્રેમ—વગરનું માન સુકું છે. પ્રેમથી કરેલાં કૃત્યો સારાં અને પૂરેપૂરાં થાય છે. છોકરાંનો પ્રેમ જોઈ માબાપનું મન ઉલ્લસે છે, અને છોકરાં માટે જે શ્રમ હોયો ઉઠાવે છે તે હલકો થાય છે. પોતાની જાંઘળી બહુ ફેંટેહમંદ ન નીવડી હોય, પોતે નિર્ધન રહ્યાં હોય અથવા બીજી રીતે મુશીબતમાં હોય, પણ છોકરાં સ્નેહથી સેવા કરતાં હોય તો હેઝોના જીવને બહુ શાન્તિ વળે છે.

(૩) સેવા—માન અને પ્રેમ એ ખરાં હૃદયનાં હોય તો તેમાંથી સેવા એની મેળે નીકળવીજ જોઈએ. શું કરવાથી માબાપને તરફી ઝોછી પડે એની છોકરાંઓએ નિત્ય કાળજી રાખવી જોઈએ. બાળપણમાં માબાપે કેવાં કષ્ટ વેઠીને આપણને ઉછેર્યાં છે, એ વાતમાં કવિ દલપતરામની કવિતા જાણીતી છે—

“હતો હું સુતો પારણે પુત્ર નાનો,

રડું છેક તો રાખતું કોણ છાનો,

મને દુઃખી દુખી દુઃખી કોણ થાતું?”

મહા હેતવણી દયાળીજ મા તું” વગેરે વગેરે.

(૪) આજ્ઞાપાળન—છોકરાંઓએ માબાપની આજ્ઞા માનવી. તુરત માનવી, દીલ એ અણુમો સચવે છે. સત્રળી આજ્ઞા આનંદથી માનવી, કારણ કે હમે માબાપનાં છોકરાં છો, ગુલામ નથી. એ આજ્ઞા માનતાં મુસીબતનો વિચાર ન કરો, કારણ કે મુસીબત વિનાનું કામ સા કરે છે. મુસીબત ઉઠાવીને કામ કરવામાંજ બક્તિ સમાયલી છે.

એ વિષે હિંદુશાસ્ત્રોનો શમચંદ્રજીનો દાખલો બહુ જાણિતો છે.

કઉપર કવિના એજ બાબદના વિચાર દરેક બાળકે ગોખી રાખવા જોગ છે, તે ક્યે છે કે:—

O, welcome guest, though unexpected here,
Who bidd'st me honour with an artless song,
Affectionate, a mother lost so long,
I will obey, not *willingly* alone,
But *gladly*, as the precept were her own.

ગુરુભક્તિનો મહિમા હિંદુ વર્ણાશ્રમ ધર્મમાં ધણો વર્ણવ્યો છે. અસલી રાજપુત્રો મહાન ઋષિઓને ત્યાં રહી અભ્યાસ કરતા અને તેના બદલામાં ગુરુસેવા કરતા આવી ગુરુસેવાના ધણા દાખલા પૂરાણોમાંથી મળે છે, જે પરથી જણાય છે કે ખુદ પ્રાચીન કાળથીજ ગુરુઓને પિતા તુલ્ય ગણી લેમની ભક્તિ કરવાનો રિવાજ ચાલુ છે, આ ગુરુભક્તિમાં શ્રીકૃષ્ણ અને સુદામાનો દાખલો મુખ્ય છે.

સુદામા જાતનો ગરીબ બ્રાહ્મણ હતો, તે શ્રીકૃષ્ણ સાથે સાંદીપની ગુરુને વિદ્યાર્થી હતો લેઓ બેઠે સાથે શીખતા અને ગુરુની સેવા બને સાથે કરતા હતા, તે એટલે સુધી કે લેઓ તડકા અને વર્ષાદમાં જઈ પોતાના ગુરુ માટે ઝાડના કાંઠ કાપી તેના બારા માથા પર ઉંચકી જંગલમાંથી ઘેર લાવતા હતા.

ખીજો દાખલો રામ અને લક્ષ્મણનો મળે છે, જેઓ રાવનના પુત્રો છતાં વિશ્વામિત્રના આશ્રમમાં રહી ગુરુભક્તિ કરતા હતા.

ગુરુભક્તિમાં સર્વેથી ચઢી જતો એક દષ્ટાંત એક બીલના પુત્રનો મળે છે. દ્રોણાચાર્ય ધનુર્વેદના મહાન અભ્યાસી હતા. તેમને ત્યાં ધનુર્વેદ ભણવા એક બીલનો છોકરો આવ્યો તેનું કુળ હલકું હોવાથી દ્રોણે તેને પોતાનો શિષ્ય કીધો નહી. આથી નિરાશ ન થતાં તે છોકરે વનમાં જઈ દ્રોણની માદીની મૂર્તિ બનાવી, તેની પુજા કરી તેની પાસે અભ્યાસ કરવા મંડ્યો. આ શ્રદ્ધાથી કીધેલો અભ્યાસ તેનો એટલો તો વધી ગયો કે તે થોડી મુદતમાં અચૂક શબ્દવેધી થયો. દ્રોણને તેની ખબર પડી ત્યારે તેની આવી પ્રેમભક્તિ જોઈ ચકિત થયા અને લેને આપિશ દીધા કે ત્યારા વંશજો પણ સર્વ વિદ્યા જાણનાર થજો. ગુરુદક્ષણામાં દ્રોણે તેના જમણાહાથનો અંગુડો માંચ્યો, હવે તીર મારવામાં અંગુડાની જરૂર તો વિશેષ રહે છે તે

છતાં તે બિલે પોતાની અનોપમભક્તિ દેખાડી કહ્યું કે “ મહારં મસ્તક આપું તો પણ એનો બદલો વળાશે નહીં તો આ અંગુઠો શા હિસાબમાં ? ” એમ કહી પોતાનો અંગુઠો કાપી નાંખ્યો.

આની કથાએ હિંદુશાસ્ત્રો પરથી ધણી મળી શકે છે પણ તે અત્રે લખવી લંબાણ થઇ પડે માટેજ રજુ કરી નથી.

ગુરૂ સેવાનો એટલો તો મહિમા હતાં કે હેમને હિંદુશાસ્ત્રમાં પિતા સમાન મણેલા છે:—

जनिता च विनेता च यस्तु विद्यां प्रयच्छति ।

अमदाता भयत्राता पंचैते पितरः स्मृताः ॥

અર્થ:—“ જન્મ આપનાર, નિયમમાં રાખનાર રાજ, વિદ્યા દેનાર ગુરૂ, અન્ન આપનાર શેઠ, તથા ભયથી રક્ષણ કરનાર એ પાંચને પિતા કહેલા છે.

ગુરૂભક્તિ માટે જ્યારે એટલી જરૂર જણાવી છે તો જન્મ આપનાર માત્ર પિતા તરફની સેવા માટે તો બાળકોએ શું ન કરવું જોઈએ ?

માતાની સેવા માટે જન આપનાર ગણપતિની કથા હિંદુ ધર્મમાં પ્રખ્યાત છે. એવું કહે છે કે ગણપતિ જ્યારે પોતાના માતાના હુકમથી બારણે બેસી ચોટી કરતા, ત્યારે તેમના પીતા શિવજી આવ્યા. બાપ દિકરા એકબી જાને ઓળખતા ન હોવાથી ગણપતિએ હેમને અંદર જવા દીધા નહીં, અને માતાની આગને એટલી દહતાથી પાળી કે શિવે છેવટે હેનું મસ્તક ઉડાવી દીધું. અહીં માતાનું હેત પાછું આડે આવ્યું, ને પાર્વતીના અનુમહથી શિવે ત્યાં પડેલું હાથીનું માથું પાછું ગોઠવી દઇ હેમને પુનઃ જીવતા કર્યા, એટલુંજ નહીં પણ સર્વે દેવતાઓમાં તેમની પુજા પ્રથમ થાય એવો હેનો દરજ્જો કરી આપ્યો. માતૃભક્તિ અને માતૃહૃતનો આ ખરેખરોજ દાખલો છે.

એવીજ બીજી કથા આ ગણપતિ વિશે એ છે કે “ એક દિવસ શિવે પોતાના બે છોકરાની ચતુરાઈની પરિક્ષા સેવા હેમને

કહ્યું કે ત્હમારામાંથી જે પહેલો પૃથ્વી પ્રદક્ષિણા કરી આવશે તેને હું સ્ત્રી પરણાવીશ. આ સાંભળી એક બેટા પ્રદક્ષિણા માટે બહાર નીકળી પડ્યો, જ્યારે આ ગણપતિ તો માતપિતાની આસપાસ એક આટો ફરી વળી તેમને પગે પડી ઉભો અને બોલ્યો કે “ પૃથ્વીની પ્રદક્ષિણા કરતાં માબાપની પ્રદક્ષિણાનું મહાત્મ સૌથી વધુ છે. પોતાનો બાધ આવે તે પહેલાં તો તેઓ પરણી ગયા.” એ દેખાડે છે કે સર્વ તિર્થ, સર્વ ધર્મ અને સર્વ દેવી પુરૂષ કરતાં એક માબાપજ છે.

તારામતિએ પોતાના પુત્ર રોહિતને બોલા માટે જે વિલાપ કર્યો છે તેને અસરકારક દાખલો આપણને હરિશ્ચંદની કથામાંથી મળે છે, માતૃહૃતનો આ એક ઉત્તમ દાખલો છે.

કોણ કોણ માતા લાયક છે:—

રાજપત્ની ગુરોઃ પત્નિ મિત્રપત્ની તથૈવ ચ ।

પત્ની માતા સ્વમાતા ચ પંચૈતા માતરઃ સ્મૃતાઃ ॥

અર્થ—“રાજ ગુરૂ તથા મિત્રની સ્ત્રી પોતાની સ્ત્રીની માતા અને પોતાની મા એ પાંચને માતા કહેલી છે.”
(બાણક્ય નીતિ.)

‘મા બેલુ’ બીચું કોણ છે ?

બાળકની માંદગીમાં માતાના જેવી જાતન બીચું કોણ કરે છે ? તે વખતેજ માતાના હૃદયની ખરી કદર ખુલાય છે. રાત સ્વિસ તેના બિછાના પર ચિંતાતુર ચહેરે બેસી તેણી દુપોતાના બાળકની જાતન કેવી આતુરતાથી કરે છે. બાળકની તંદરસ્તી માટે પોતે કડવા ઔષધ પીએ છે. તેને ઉઘાતો નોંધ તેણીના મનમાં કેટલો હર્ષ થાય છે, કવિ Campbel તે રીતે વર્ણવે છે કે:—

“ Sleep, image of thy father, sleep, my boy,
No lingering hour of sorrow shall be thine.
No sigh that rends thy father's heart and mine

Bright as his manly sire the son shall be
In form and soul—”

લોર્ડ લાંગડેલે પોતાની માતા વિષે મત આપ્યું કે “કાંટાના એક પલ્લામાં મ્હારી માને બેસાડો અને બીજી બાજુ આખા જગતને બેસાડો તો મ્હારી માવાળું પલ્લું નીચે બેસશે ને આખા જગતનું પલ્લું ઉપર જશે.”

આજકાલના ઉછાંછલા પારસી જીવાનો પોતાનાં મા બાપ તરફ અદ્ભુત નથી રાખતા, હેમને ઉપલા શબ્દો પોતાના મનમાં કેતરી રાખવા ધટે છે, હેમને માટે Mrs. Pullen નામની બાલુ લેખિકના નીચલા શબ્દો પણ માતૃહેતુના ખરે પડશે પાડનારા છે:—

“Next to the Creator, the mother will have the child's warmest affections; and how warm, how tender, how true are these affections, none but a mother can know. How profound and complete may be the sympathy of a little child, no words can express.”

માતાના હેતુનું માપ જ્યારે એક બાળક પોતાની માતાને હમેશની ખોષ દે છે ત્યારે ખરૂં થાય છે, કહ્યું છે કે “બાપ મરજો કોઈની મા ના મરતી” મા શબ્દ બોલતાંજ મોંદું બરાધ ન્નય છે. “મા એજ મીઠું મેવો છે.”

મા વગરના બાળકો રજળે છે, માના નામનું રહન કરે છે. દુખમાં અને જઈશીમાં “ઓ માંએ, ઓ માંએ” એવા શબ્દ કુદરતી રીતે બોલે છે, માતાના ગુણ અને હેતુનો આ શું થોડો મહિમા છે ?

મા વગરના સંતાપનો એક જાણિતા દાખલો ભક્ત કવિ નરસિંહ મેહતાના જીવન-કથિતમાંથી આપણને મળે છે, હેની પુત્રી કુવરબાઈની અધરણી વેળાએ, નરસિંહ મેહેતો નિર્ધન હોવાથી હેની નણ્દ અને દિયર હેની ચેષ્ટા કરે છે, ત્યારે તે કુવરી આંખમાંથી આંસુઓ ખેરવતી બોલે છે કે:—

“ધડો કુટરો રજળે ઠિકરી, મા મૂઝ રજળે દિકરી.”

પ્રકરણ ૫ મું.

મા-બાપના ગુણો.

મા-બાપાએ બાળકો માટે શું કર્યું ?

તેમણે ત્હમને જન્મ દીધો, પાળ્યા, લાડ લડાવ્યા, ત્હમારા સુખ માટે કષ્ટો ભોગવ્યાં અને ત્હમારી પર ચાલુ મમતા રાખી અપાર ઉપકારમાં ત્હમને દાટી દીધાં. “એ ઉપકાર એટલો બધો છે કે આખી જીંદગી સુધી આપણે ત્હમનાં દાસ થઈ રહીએ, તોપણ તેનો બદલો પૂરેપૂરો વાળી શકાય નહીં.” આથી સઘળા પુત્રોએ પિતાના માઆપની સેવા કરવામાંજ પિતાતું સાર્થક છે એમ સમજવું જોઈએ. ત્હમની સાથ વિવેકથી વાતચીત કરી ત્હમનો પડતો બોલ ઉપાડી લેવો જોઈએ. ત્હમના કલ્યા વગર ત્હમના વિચારો જાણી ત્હમની જરૂરિયાત પુરી પાડવી જોઈએ. ધર્મ નીતિની રહે ચાલ રાજ માત પિતાને પગે પડવાથી ત્હમના કંઠમાંથી છૂટી શકાય છે. માઆપના ઉપકાર વિષે કવિ દલપતરામના નીચલા દોહરા દરેક ઉધરતા બાળકે મોંઢે રાખવા જોઈએ:—

દોહરા.

“દગમગ પગ ટકતો નહીં, બાઈ ન શકતો આજ,
ઉઠી ન શકતો આપથી, લેશ હતી નહી લાજ;
એ અવસર આણી દયા, બાળકને માઆપ,
સુખ આપે દુઃખ વેડીને, એ ઉપકાર અમાપ;
કાંઈ કરે એવે સમે, બે ધડીએ બરદાસ્ત,
આખી ઉંમર થઈ રહે, તે નરનો નર દાસ.”

માઆપે જ્યારે બાળકને ઉછેરવા આટલી બધી સેવા ઉઠાવી છે, તો શું દરેક બચ્ચાંનો ધર્મ નથી કે “ત્હમને જીવતાં પાળવાં અને મુવે અજવાળવાં ?

મા-બાપની ભક્તિનો ઉત્તમ દાખલો—

શ્રવણ ઋષિની કથા.

માબાપની ભક્તિ માટે શ્રવણ ઋષિનો દાખલો હિંદુ શાસ્ત્રમાંથી મળે છે તે એટલો તો ઉત્તમ નક્ક કરવા જોગ, અને ભક્તિમાં સાથી ચઢીઆતો છે કે તેથી આ ઋષિનું નામ અમર રહ્યું છે. એવો દાખલો યુરોપી, યુનાની કે ઇરાની કોઈપણ તવારીખમાંથી મળી શકતો નથી. આ મહાન પુરુષે પોતાના અંધમાબાપની સેવા તેમને હૃદયર બરાબર સમજાવેલી અતુલ્ય ભાવથી કીધી છે કે આજે પણ ભાવિક હિંદુઓ તેના ઐતિહાસિક સ્થળે તેના ચરણોની રજ માથે ચડાવીને તેને નમન કરે છે.

આ મહાન નર અયોધ્યાના હથરથ રાજના વખતમાં જન્મ્યો હતો. તેના માતાનું નામ જ્ઞાનવતી અને પિતાનું નામ શાન્તાનુ યુનિ હતાં. આ માતપિતા બહુ ધાર્મિક મનોવૃત્તિનાં હતાં. શ્રવણના લગ્ન સાવિત્રી નામની સતી સ્ત્રી સાથે થયાં હતાં. તે પોતાની સ્ત્રીને માતપિતાની તાબેદારી કરવા સદા બોધ દેતો હતો. માબાપ અંધ થયાં ત્યારે શ્રવણ અને તેની બાઈડી બંને તેમની સેવા કરતાં પાછળથી તેના સ્ત્રી ઉલટી ચાલવા લાગી તો શ્રવણે તેને મહિરે મોકલી દીધી અને પોતે તે વૃદ્ધ માબાપને એક કાવડમાં બેસાડી તે પોતાની ખાંધ પર ઉંચકીને દેશેદેશ તિર્થયાત્રા કરવા ૧૨ વર્ષ સુધી રખડ્યો.

આવાં મહાકષ્ટ ૧૨ વર્ષ સુધી ભોગવી તે પેતાને વતન આવી રહ્યો. એક દિવસ તેમને માટે પાણી લેવા શ્રવણ પાસેના સરોવર પર ગયો. શ્રવણ પાણી કાઢે છે, તેટલામાં ત્યાં દૂર દશરથ રાજા શિકાર કરવા આવ્યો. તેમણે અંધારામાં કોઈ જનવરને સરોવર નજીક બેઠેલું સમજી ઝેરી તીર ફેંક્યો. આ તીર શ્રવણને લાગતા તે જમીન પર પડી વિશ્વાપ કરવા લાગ્યો. દશરથ રાજાને પોતાની આ ગંભિર બુદ્ધ માલમ પડતા તે ખુબ બચમાં પડ્યો કે રખેને

આ સાધુપુરુષના માબાપો આપ દે: ત્હેણે અળખ્યુ સચ્ચેલા આ મહા બાપની વાત તે અંધ માબાપને જણાવી તેમને આ દુઃખદાયક હકિકત સાંભળી જે શોક થયો તેનું વર્ણન કોણ કરી શકે ? પોતાના બાવા ભક્તિમાન પુત્રના અકાળ મૃત્યુના સમાચાર દશરથ રાજાને મોંઢે સાંભળી ત્હેઓ બંને બેશુદ્ધ થઇ જમીન પર તૂટી પડ્યાં. રાજાના ગભરાટનો પાર રહ્યો નહીં. ત્હેઓ બંને છેવટે પોતાના દિકરાની ચિંતામાં સાથેજ બળી મુઆ. તેમના આપથી દશરથને પણ પોતાના છોકરા રામથી વિયોગ થયો, અને વિયોગના અગ્નિમાં ત્હેઓ બળ્યા કાંધા અને છેવટે પોતાના પુત્રના ગુણ સંભારી વિલાપમાં ઝૂરીઝૂરી મરણ પામ્યા.

ધન્ય શ્રવણ ! ત્હારી નિર્મળ ભક્તિ અને ઉત્તમ સેવાને ! આ કેવો અતુલ્ય પ્યાર અને અનન્ય ભક્તિભાવનો દાખલો !

કવિ કંહાનજી હર્મસિંહ એજ મતલબથી કયે છે કે:—

કાહારા.

“કર સેવા પિતૃ માતની એજ તિર્થનું સ્થાન,
અન્ય તિર્થ આધુ, અને સમીપ તીર્થ આ ભણુ;
ફરિ ફરિ સુખ સધળાં મળે, મળે ફરી ધન ધામ,
માત તાત જે નહિ મળે, થન થકી કોઇ ઠામ;

રામ રાજાનો દાખલો.

પિતૃભક્તિનો બીજો દાખલો રામ રાજાનો છે જેણે પોતાના પિતાનું વચન પાલવા સાર રાજ્યવૈભવ તુરંતકારી ૧૪ વર્ષ વન-વાસનાં સંકટો ખમ્યાં. પિતાભક્તિનો આ ઐતિહાસિક દાખલો રામાયણની આખી કથા રોકે છે.

હામા ઝવેરીની કથા.

પેલેસ્ટાઇનમાં હામા નામનો એક પ્રખ્યાત ઝવેરી રહેતો હતો. એ કિંમતી ઝવેરી રાખતો અને જ્યારે કોઇને ઉંચી જાતને

માલ જોઈતો ત્યારે તે ડામાને ત્યાં લેવા આવતા. એક વેળા જોઈ-
સલેમના આચાર્યના હારને માટે થોડાક ઉત્તમ દિરાઓ જોઈતા
હતા તે લેવા સારૂ ડામાને ત્યાં માણસો ગયા. ડામાએ એમને
આવકાર દેખ બેસાડ્યા અને સારાસારા હીરા કાઢીને બતાવ્યા, પણ
એમાંથી એકે ખરીદનારાઓના ધ્યાનમાં બેઠો નહોતો. ડામાએ કહ્યું,
“જરા બેસો, હું પાસેના ખંડમાંથી બીજો માલ લેમ આવું.” એમ
કહી તેના પિતાના સુવાના ચોરડામાં ગયો. હીરા કાઢવા માટે કબાટ
ઉઘાડતા ખડખડાત થવા લાગ્યો, તેથી જરા જાગીને બાપે પાસું
મરડ્યું. આ જોઈને ડામાને થયું કે એમની ઉંઘ ઉડી જશે, તેથી
તે હીરા કાઢ્યા સિવાય પાછો આવ્યો, ને ધરાકોને કહ્યું, મહારા
પિતા સુતા છે, અને કબાટ ઉઘાડવા જતાં એ જાગી જાય એમ છે,
માટે આપ થોડીવાર રહીને પધારો.” ધરાકોને એમ લાગ્યું કે એની
પાસે ઉંચો માલ નથી અને તે માત્ર બહાનું કાઢે છે. તેથી હેઓ
નાખુશ થઈને ચાલતા થયા. ડામાની પિતૃભક્તિનો એ ધરાકોને
ક્યાંથી ખ્યાલ હોય !

ભિષ્મપિતાનો અદ્ભુત ભોગ.

પિતૃભક્તિના એક બીજો દાખલો હિંદુ પુરાણોમાંથી
ભિષ્મદેવનો મળે છે, તે અત્રે ટપકાવી લેવા લાયક છે. •

એમના પિતા સત્યવતી નામની એક ગરીબ કન્યાપર
મોહિત થયા ને તે વેરે પરણવા આતુર બન્યા. કન્યાના પિતાએ
પોતાની છોકરીને પેટે અવતરેલા છોકરાનેજ રાજ્ય મળે એવી શરત-
થીજ કન્યા પરણાવવા માંગી. રાજ આ સાંભળી ઉદાસ થયો. પોતાના
પિતાનું આ દુઃખ જોઈ તે તાબેદાર બેટાએ ત્યાંને ત્યાંજ પ્રતિજ્ઞા
લીધી કે “હું કદીપણ રાજ્ય ગ્રહણ કરીશ નહીં.” પણ આ હકદાર
બેટાને ત્યાં બેટો થાય તો તે કદાચ રાજ્યનો દાવો કરે એવી ધાસ્તી
તે સસરા દાસરાજે દેખાડી, જેથી આ ભક્તરાજ બેટાએ પોતાના
બાપની ઇચ્છા બર આવે એવા હેતુથી બીજા બચાનક પ્રતિજ્ઞા લીધી

કે “હું જીવીશ ત્યાં સુધી કદીપણ લગ્ન કરીશ નહીં.” આવી વાણી સાંભળી સર્વે ધન્ય ! ધન્ય ! કહેવા લાગ્યા કે આવી પિતૃ-ભક્તિનો ભોગ કદી જોવામાં કે સાંભળવામાં આવ્યો નથી પિતૃભક્તિમાં જીવન ગાળનાર આ બેટાનું અસલ નામ દેવવૃત્ત હતું, પણ હેમણે આવી ક્ષિપ્ત=(ભયંકર) પ્રતિજ્ઞા લીધી, જેથી તેમનું નામ “ક્ષિપ્તપિતા” પડ્યું. કવિ લખે છે કે:—

“જો જીવે પિતૃ માતકે, લિયો ન આશિર્વાદ,
વ્યર્થ જન્મ તાકે ગયો, નર નહીં સોધ નિપાદ.” (રાક્ષસ)

કવિ મોહનલાલ કથે છે કે:—

હાલ શુર સંઘામમાં, અંગ સજે જન્મ આપ,
સંસારે સંઘામમાં, એમ હાલ માળાપ.

પ્રકરણ ૬ હું.

કુપુત્રોનો સંતાપ.

દરેક ધર્મમાં તેમને માટે તિરસ્કાર-દયાનતી ફરજદો માટે અવસ્તાના લખાણો-સદ્ગુણી સંતાનોની ફરજ-હેમને માટે બોધ-તાબેદાર છાકરીઓ કેવી હોવી જોઈએ ?

“શિશુલ બચ્ચાં સો જણે, તે સોએ બિચારાં-
સિંહજી બચ્ચું એક જણે, પણ એકે હજારાં.” (કહેવત)

માબાપને દુઃખ દે છે તે પુત્રોને કુપુત્રો કહેલાં છે અને હેમને માટે દરેક ધર્મમાં તિરસ્કાર દર્શાવેલો છે. ધણાક પારસીજવાનો

પરણા પછી પોતાની બાચડીના ગોચા ગોલામ થઇ જાય છે ને પોતાના બુજર્ગે માતાપતાને ડોશી-ધાંખરો-ડોકરો-વગેરે તુચ્છ નામોથી ઓળખાવે છે. પોતાની “સ્ત્રીની પ્રિત પર ભૂત થઇ જાય છે” અને પોતે ધણું બણેલો છે એવી ધૂંધ લાવી માબાપનું અપમાન પણ કરવા ચૂકતો નથી, ધીક પડી ! એવા ત્યાનતી ફરજદોષર એવા ફરજદો અવતરેલા પણ શા કામના ? કવિ ગુંગ એ માટે નીચલો બોધ દે છે:—

નીર બીન કૂપ કહા, તેજ બીન ભૂપ કહા,
લચ્છન બીન રૂપ કહા, ત્રીચાકો બખાન્ધો;
તપ બીન જોગ કહા, જ્ઞાન બીન ગ્રાજ કહા,
સપૂત બીન પુત કહા, કુળ્યો કુલ જાણવો.

તેમણે સમજવું જોઇએ કે માબાપ સમાન બીજાં કોઈ શુદ્ધ ગ્રેમી, નિઃસ્વાર્થી કે હિતકારક નથી. જેઓ માબાપ તરફ નાફરમાન થાય છે તેમનાં બચ્ચાં પણ તેવાંજ કુપાત્ર નિવડવાનાં. એવાઓ માટે જદ્દ માતાઓની હાય લાગે છે કે—“હાથ એવાં ઠરે વવારે”, બાલ્યાં એવાં બળજેશરે.”

“જે પુરુષના જન્મથી મા બાપને કલેશ સહન કરવો પડે, તે પુરુષનું પાપશ્રિત સેંકડો વર્ષે પણ નક્કી થઇ શકતું નથી.” મહુ રમુલિ.

એક શાસ્ત્રી એ વિષે લખે છે કે “સો મુખ પુત્ર કરતાં એક ગુણવાન પુત્ર વધારે સારો; અસંખ્ય તારા અંધકારને દૂર કરી શકતાં નથી, પણ અંધ એકલોજ તે અંધકારને હણે છે.” કેવા સોનેરી શબ્દો ! બીજી રીતે એવીજ મતલબનો એક કવિનો દોહરો આ છે:—

એક પરાક્રમી મુત બલો, નહિ ફરિદી અનેક,
ભૂંડણ પુત્ર અનેકથી, બલો સિંહ પુત્ર એક.

બાળકોમાં ગમે તેવાં મહાન ગુણો અને શક્તિ હોય, પણ

જે લેખનામાં નીતિજળ ન હોએ તો તે ગુણો નકામા છે. તૈમુર અને નાદિર મોટા હાલેયા હતા, પણ દ્રવ્ય મેળવવામાં લેખણે ન્યામનો વિચાર કર્યો નહીં ! રાવણે કામદેવને શરણ થઈ સ્થિતાનું હરણ કર્યું, તેમાં લેખો નાશ થયો. ઝમીરગજે રાજ્ય લોકમાં પડી પોતાના કુટુંબનો નાશ કર્યો. એ સધળા વિરપુરુષો હોવા છતાં, આડે રસ્તે ઉતરી પડવાથી તવારીખમાં નિંદાયા છે.

આદર્શ ફરજંદા—

સહભાગી સહપુત્રો માટે કહ્યું છે કે “જે પુત્ર માતૃપિતાની આજ્ઞામાં વર્તે છે, તે પોતાના પુત્ર નામને સાર્થક કરે છે.” નહીં તો—

“ઝાહે વરસાદે કણ હીણ,

અને ઝાહે છાકરે કુળ હીણ.”

જરથોસ્તી ધર્મમાં આતશ નિયાએસ બહુતી વખતે એક જરથોસ્તી ફરજંદનું સુખ મ્હાલે છે તે ફરજંદના ગુણો નીચે પ્રમાણે જણાવ્યા છે:—

“એ આતશ ' તું મ્હને એવું ફરજંદ આપ કે જે જાતિ અકલવાળું, કેશ્વર પર રાજ્ય ચલાવનારું, અનુમનમાં ખેસનારું ઉધરતું, સારી ઇજતવાળું સંકટમાંથી છૂટકારો આપનારું, પહેલવાન જેવું જોરમંદ કે જે ફરજંદ મ્હારા ધરને, મ્હારા ખાનદાનને, મ્હારા કસબાને, મ્હારા દેશને અને મ્હારા દેશના ધર્મને આબાદ કરે.”

ખરેજ, આથી વધુ ગુણો એક કુળવંત દિકરામાં શા હોવા જોઈએ ? સહયુધીપુત્રો માટે એક ઉમદા અરળી કલામ નીચે પ્રમાણે છે:—

“ મન અરજા વાલે દયલે હાજ દારમહે ”

અર્થ—જે પોતાનાં માબાપને રાજી કર્યા લેણે બે જોડાંની નિઆમત હાંસલ હોયી.”

ગુજરાતીમાં કહેવત છે કે “દી વાળે તે દિકરા” એટલે મા બાપને સારો વખત દેખાડે તેજ દિકરા.

સત્પુત્રોથી પિતાના મનમાં કેટલો અધો હર્ષ થાય છે ? પૂછ્યું કે કિં મુષ્ટે=સર્વેથી મીઠું શું ? તો સુત વચન=પુત્રનું વચન શરસીમાં વળી કહેવત છે કે “જોરે પિંડર બેહુ, અજ મહારે માહર.” પિતાની સખ્તાઇ તે બાળકના લાભ માટેજ છે, એમ દરેક બાળકે સમજવું જોઇએ.

વહુ અને સાસુ.

કુટુંબી કલેશનું એક મુખ્ય કારણ સાસુ વહુના ઝગડાઓ હોય છે. આ એક જૂની વાત છે, તે છતાં પણ હાલની વહુઓ સાસુઓને પોતાની માતા બરાબર ગણતી નથી, અને તેથી ખાસ કરીને પારસી છોકરાઓ માબાપ તરફ નાશ્રમાન થાય છે. નીતિ શાસ્ત્રીમાં એનેજ મળતો એક શ્લોક છે, જે આજની વહુઓ જેઓ ધણીનું “ધર અને ધાન ભાગે છે” હેમને સ્મરણ કરવા યોગ્ય છે:—

શ્વસુ શ્વરયો પાદૌ તોષયન્તી ગુણાન્યતા ।

માતૃ પિતૃ પરા નિત્યં યા નારી સાત તપોધનાઃ ॥

અર્થ:—“જે ગૃહવાન સ્ત્રી સાસુ સસરાની સેવા કરે છે, અને મા બાપની નિત્ય ભક્તિ કરે છે. તે સ્ત્રી તપોધના કહેવાય છે.”

આજની વહુઓએ સદ્ગુણી થઇ સાસુ સસરા એ ધર્મના માબાપ છે એમ સમજી સાસરે હેમની સેવા કરવી જોઇએ. જે પત્નિ પોતાના પતિનું કલ્યાણ ઇચ્છે છે, હેણીએ તો પોતાના પતિને જન્મ આપનાર તથા પતિનાં સુખદુઃખમાં ભાગ લેનાર પુણ્ય મા બાપ તરફ તાબેદાર રહી પોતાના સંસારને સુખમય બનાવવો જોઇએ. પોતાના સાસુની શીખામણ અમુલ્ય માની હેમની રજા લેમને સઘળું કામ કરવું ને બહાર જવું, તેમાંજ વહુઓની શોભા વધે છે. બહાર એવું બોલાવા ન દેવું કે “મ્હારી સાસુ મ્હારી પાસ

આખો દિવસ કામ કરાવીને મહારા પર હુકમ ચલાવે છે.” એવો વેચાર પણ હેમણે મનમાં લાવવો જોઈએ નહીં. ઉલટું એમ વિચારવું કે સાસુ સસરાએ મહારા ધણીના સુખ માટે ધણા દુઃખ ખમ્યાં છે, હવે મહારે તેનો થોડો બદલો વાળી આપવો જોઈએ તે માટે હેમણે થોડીક મહેનત કરવી. કહેવત છે કે “ખમી છે તે ખાય છે” જે કુળવાન વહુઓ છે તેઓ પોતાના સસરાને પિતા સમાન ગણી હેમણી નિરંતર સેવા કરે છે, હેમની નમ્રતા અને સમ્યક્તાથી સર્વત્ર આનંદ બેલાય છે અને બેટાઓ મા બાપ સાથે હળીને રહે છે.

સારી વહુઓ નીવડે તે માટે માબાપોએ પોતાની છોકરીને ઉછેરતી વખત લાયક કેળવણી આપવાની જરૂર છે. બહી છોડી હશે તેજ બહી વહુ થઈ શકશે. પુત્ર કરતાં પુત્રી નહારી હોય તે વધારે ખુશ છે, એવી પુત્રી માબાપને લગ્ન પમાડે છે. નહારા છોકરા કરતા નહારી છોકરીની હાલત વધુ કંગાળ બને છે, કારણકે છોકરી પરતંત્ર હોવાથી પોતાનો નિભાવ કરવાનું હેને બહુ ભારી પડે છે, ને સાસરીયાંમાં તેવીજ રીતે વર્તે છે તે પોતાના કૂળને લાંછન લગાડ્યા ઉપરાંત હેણી પોતે હારમાર થાય છે.

એક નમુનેદાર સ્ત્રી કેવી હોવી જોઈએ. ?

અવસ્થામાં અધવિસ્ત્રાંબ ગૃહમાં અશોનારીઓની વખાણ કીધી છે તેમાં એક નમુનેદાર સ્ત્રીમાં શા ગુણો હોવા જોઈએ તેનું નીચલું વર્ણન મળે છે:—

“અશો નારી જે વધારે નેક વિચારવાળી, વધારે નેક બોલવા વાળી, વધારે નેક કામ કરવાવાળી, પુણી રીતે અને સ્વચ્છ શીંચેલી, પોતાના ખાવંદને તાબેદાર, સાચું બોલનારી, તથા એ અહુરમજ્દ તારા નારી શિક્ષના ફેરેસ્તા જેવી—હેને અમો વખાણીએ છીએ.”

આપણી છોડીઓ એવા ગુણવાળી માતા થાએ, તેવી કેળવણી હેમને આપવી જોઈએ. એક છોડીની કેળવણી પુરૂષમાં જે ન્યુનતા

હોય તે પુરી કરનારી (Complemental to the education of the man) હોવી જોઈએ, અને નહીં કે હેણીએ પુરુષ સાથે હરિશાષ્ઠ કરવી જોઈએ. જેમ પુત્ર તાબેદાર જોઈએ, તેમ પુત્રી પણ મા-બાપને તાબેદાર હોય છે, તે આગળ જતાં ધણીને અને સાસુ સસરાને તે તાબેદાર રહેતાં શીખે છે. નહીં તો તે જેમ “જીવેલી ભલી તેમ મુએલી પણ ભલી.”

એક સંત પુરુષ એ મારે લખી ગયો છે કે “જેમ એક સુકા વૃક્ષને આતશથી બળવાથી આપુ વન બળી જાય છે, તેમ એક નંદારા પુત્રથી આપુ ફૂળ પાચમાલ છે.”

વળી હિંદુ ધર્મમાં એક ઠેકાણે જણાવ્યું છે કે “નહીં જન્મેલો, મરી ગએલો અને મુર્ખ—એ ત્રણમાં પહેલા બે સારા, પણ જે મુર્ખ તે સારો નહીં; કારણ કે તે એક એવી ગાયના જેવો છે કે જે દૂગણી કે ગર્ભિણી થતી નથી; તે જીવે ત્યાં સુધી પોતાના મા-બાપને બાળ્યા કરે છે !

કુપુત્રો મા-બાપનું કંઈ માનતા નથી. આથી મોટપણે હેઓ હેરાન થાય છે. હેઓ મા-બાપ તરફ અપશબ્દો વાપરે છે, ને તેમને એવકૂફ સમજે છે. એ વિષે એક ઈંગ્રેજ કવિના શબ્દો હેમણે ગોખવા જોઈએ:—

“ We think our fathers fools, so wise we grow,
Our wiser sons will no doubt think us so. ”

મા-બાપને નાદરમાન થવાનું કામ બહુ શરમ ભરેલું, નિમકહરામ અને પાપી છે. જેમણે અસલ દુ:ખો ખમી હમારે રક્ષણ કર્યું હેમના ઉપકારનો અને સેવાનો એ બદલો ! જેઓ મા-બાપ તરફ માનથી જોતા નથી હેઓ ફુનિયામાં પોતાના નથી, અને ઘડપણમાં હેમના ખુરા હાલ થાય છે. હેઓ ગમે તેવાં વિકાસ હોય, હેમણે ગમે તેટલી આજર મેળવી હોય, અને તેવાં સમાવતી હોય દાદરની બંદગી કરતાં હોય, તે છતાં મા-બાપની સેવા જગર એ સમજી વ્યર્થ.

શેક્ષપિઅરના 'હીંગલીઅર' નામના નાટકમાં કપુત્ર માટે નીચલું ધિક્કારવાચક વાક્ય મળે છે:—

“How sharper than a serpent's tooth, it is to have a thankless child.”

બનામે હોરમજાદ નામની પાઝંદ સેતાયશમાં જણાવ્યું છે કે “કુપુત્ર બહેસ્ત મેળવવા પામતો નથી.”

જેઓ માઆપની આગ્રા પાળતા નથી કે હેમની બરદાસ્ત લેતા નથી તેઓ જરથોસ્તી ધર્મ પ્રમાણે દોજખી કામ કરે છે, પણ જેઓ શુદ્ધ બાવે માઆપની ચાકરી કરી હેમને માન આપે છે, પછી ગમે તેટલા અબણુ કે ગાંડા તેઓ કાં નહીં હોય, તો ખત્તી-તજ તેઓ બંને જોહાંનનું સુખ ભોમવે છે.

એવોજ એક દાખલો રજપૂત તવારીખમાંથી મળે છે કે શુરવીર અંદ્રસિંહ રાણાએ પોતાના પિતાનું વચન પાળવા માટે ટિલાટપણું ખોદ દેઢ હલકી પદ્મિ ધારણ કરી હતી.

રાજગાદીનો લોગ આપનાર તાબેદાર પુત્રની વાર્તા.

એક બીજો દાખલો દેસિયસ રાજના પુત્રનો છે કે જ્યારે રાજાએ તેને રાજ્યગાદી આપવા માંગી ત્યારે તે પુત્ર મર્મદાયી બોલ્યો કે “હું રાજ થયા પછી પણ તમારો પુત્ર છું એ કદાચિત બૂલી જાઉં અને મ્હારે હાથે તમારું અપમાન થાય તે સારું નહીં માટે હું રાજ થયો એમ જણાવવા કરતાં પિતૃભક્તાપુત્ર કહેવરાવવાને હું વધારે પસંદ કરું છું.”

આપને સરમાગ દેખાડનાર તાબેદાર બેરાની વાર્તા.

એક શખ્સને એકજ દિકરો હતો, જેને તે બહુ મહત્વે હતો. તે દિકરો મોટો થઈ કામધંધાથી કમાતો થયો ત્યારે તેના જઈ બાપ પર ક્રોધ થઈ રાખ્યો નહિ ને તેનું પાલણુ પોષણ કર્યું નહીં, એટલુંજ નહીં પણ તેને ધરમાંથી કાઢી ચૂકવા લાગ્યો. બાપે તેને માફ આપી કે તે ન્હાનો હતો ત્યારે કેવી સખ્તી ખમી તેને લાઈ અને સુખમાં ઉધાર્યો હતો. પણ બાપના કાલાવાલાએ તે નિમકહરાખ

બેટા પર કશી અસર કીધી નહીં. તે દિકરાને ત્યાં પણ એક દિકરો હતો. તે દિકરાને પેલા બપાવાએ નાચાર થઇ કહ્યું કે “બેટા, મહારા બીજાના પરથી ચાદર લાવ કે હું તે લેઇ રસ્તાની એક કેરે બેસી બીબ માંગુ.” બપાવાની આવી દુર્દશા જોઇ તે છોકરાને દયા આવી ને રડતો રડતો તે ચાદર લેવા દોડ્યો. તેને બાપ તેને સામે મળ્યો, તેને પેલી ચાદર બતાવી તે છોકરાએ કહ્યું “બાવા આ ચાદર વચમાંથી ફાડો, એમાંથી મોટા બાવાને અર્ધી ચાલશે, અને બ્યારે હું મોટો થઈશ ને ત્હમને ઘરમાંથી હાકી કાઢીશ, ત્યારે બીજી અર્ધી કદાચ ત્હમને આપવા કામ લાગશે.” બાપને આ શબ્દો તીરની માફક લાગ્યા, અને પોતાની સ્થિતિ તે ચેતી ગયો. ઘણો પશ્ચાતાપ કરી પોતાના જઈ પિતાની મારી માગી અને મરણ પર્વત તેનું ઘણું હેતથી પેપણ કયું.

જરથોસ્તી ધર્મમાં લ્યાનતી ફરજદો તરફ દેખાડેલો ધિક્કાર.

જે ફરજદો પોતાના માબાપને દુઃખ દીએ, હેરાન કરે, તેઓને એજ લગાડે, તેમનાં નામ દૂઆડે તેમને અવસ્તામાં ‘લ્યાનતી ફરજદ’ કહેલાં છે. પુરાતન ઇરાનીઓમાં લ્યાનતી ફરજદ તરીકે જોહાકનું નામ મશહુર હતું. આથી ચન્દ્રનેહા ૧૧ માં જોહાકને સુખાનું અભિધાન આપીને તેના જેવાં ફરજદોને આપ સમાન ગણ્યાં છે

પતેત પશેમાનીમાં પણ માબાપને આજેરદા કરવાના કામને ગુનાહ બરેલું જણાવ્યું છે.

નહારા ફરજદો માટે માબાપનો સંતાપ અને વિલાપ.

નહારાં ફરજદો માટે માબાપો ઇચ્છે છે કે “અમે આવાં નાલાયક ફરજદોના માબાપ ગણાવાં કરતાં વાંજીઆ ગણાતે તે બહુ.” તેઓ અશ્વેસ કરે છે કે આવાં લ્યાનતી ફરજદો અમારે પેટે ન હોતે તો કેવું સારું ! અને જો જન્મતાં વારજ તે મરી ગયાં હોતે તો કેવું નેક થતે ! કારણ કે મરી ગયેલાંનો શોક થોડો વખત રહીને જતો રહે છે, પણ બદકારફરજદોના સંતાપ તો ડગલે ને

પગલે થયાજ કરે છે.” હેઝો: વિલાપ કરે છે કે “અમે એક કુળ-દીપાવનાર ફરજંદ માટે રાત દિવસ ફાવ્યો માંગી, હેના જન્મ વખતે ઘણાં કષ્ટ ખમ્યાં, હેને લણ્યાવના ગણાવવા પાછલ લોહીનું પાણી કીધું તે શું આ ફાવ્યો ને દલગીરી માટે? આ પાપી ફરજંદ કરતાં અમારે પેટે પત્થર કાં નહીં પડ્યો? આ નાપાક ફરજંદ અમારે કૂખે કાંટા સમાન છે. ખીજાઓના નેકફરજંદો આંખને ટાઢક પમાડે છે તો અમારું આ નાલાયક ફરજંદ અમારી આંખોમાંથી આંસુ રેડાવે છે.”

પારસી તવારીખનો દાખલો.

“પાપી ફરજંદો પર જોદાનો પણ દહેર ઉતરે છે.”

સાસાની ખાનદાનનો કાબાદ ખીજે ને શીરો નામે જોળખાતો, તે એક બદકાર દિકરો હતો, હેણે પોતાના બાપ ખુસરો પરવીઝને મારી નાંખ્યો, પણ જોદાને હાથે હેને શિક્ષા થઈ; આ જન્મનું ગુનાહ પછી તે ફક્ત ૭ મહિનાજ આ દુનિયામાં જીવવા પામ્યો.

હીરોડોટસનું મત.

તવારીખનો પિતા હીરોડોટસ આ બાબદ પર લખી ગયો છે કે “પુરાતન ઇરાનીઓ એવું માનતા હતા કે એક બેટો બાપનું ખુન કરે એ તદ્દન અકુદરતી છે. એ કામ કરતું કોઈ જણાતું ત્યારે હેઓ એમ અનુમાન કરતા હતા કે તે ફરજંદ હલાલ જન્મેલું ન હોવું જોઈએ.”

આ પરથી જણાય છે કે પુરાતન ઇરાનીઓમાં માબાપ તરફ એવકાં થવું એ ઘણું નીચ અને ધિક્કારવા જોમ ગણાતું હતું, પણ તેમ કરનારની ખુનિઆદી પર પણ શક લેઈ જવાતો હતો.

દરેક જરથોસ્તી રોજની બંદગી લણતાં ‘અહાધ રએરથ’ની નાની બંદગીમાં ને ને સુખો માંગે છે તેમાં “અહાધ આસ્ના-મચિત ફજન્તીમ” એમ બોલે છે. તેનો અર્થ એ થાય છે કે:-(જે શરોખની આરાધના કરે છે) “હેને નતિ અકલનું ફરજંદ (ઓ અહુરમજદ) તું બાપ.”

ફરવરદીન ચસ્ત પઢનાર પણ એવીજ દુઆમાંગી ફરજંદની વલ્લખ કરે છે.

પ્રકરણ ૭ મું.

ભાવ ભક્તિ.

તવારીખમાં નોંધાયેલા ભક્તિમાન છાકરાંના દાખલા
અને હેઝોની વડિલો તરફની ફરજ.

રસ્કીન નામનો નામીયો લેખક સદ્ગુણી છાકરા માટેનું ગુણોની ખાસ તલખ કરે છે. તે લખે છે કે “એક સદ્ગુણી પુત્ર નમાનો હોવો જોઈએ, ‘હેણે એમ ન સમજવું કે તે પોતાનાં માબાપને શીખવે હોવો હોશિયાર છે, પણ હેણે એમ સમજવું કે હેનાં માબાપ સઘળું જ્ઞાન ધરાવે છે, ‘રુઆદી’ આ વિષે કહે છે કે—” A tree laden with fruit always bends its head downward.”

બીજો ગુણ તેનામાં વશદારીનો હોવો જોઈએ. હેણે જાણવું કે હેના માતૃપિતા હેનું બહુજ કરનારાં છે, તેથી હેઝો જે રાહે ચલાવે તે રાહે ચાલવાની હેની ધરજ છે. વળી તે પ્રેમાળ અને સખીદીલનો હોવો જોઈએ. બાળકો એવાં જોઈએ બીજનો થોડો પ્યાર લેધ આપણને વધારે આપે હેમણે મધળી આસપાસની વાતાવરણ પર પ્રીતિ રાખવી જોઈએ, કે જેથી હેઝો આનંદી-રહી શકે. આનંદી થવાથી તંદરસ્તી વધે છે. જરથોસ્તીધર્મ પ્રમાણે પણ આનંદી થવું એ અહુરમઝદની એક સેવક છે. અહુરમઝદ યસ્તમાં અહુરમઝદને “રેઝન”ધો” બહોળી ખુશાલીવાળો મણાવેલો છે.

એવા સદ્ગુણો ધરાવનાર ફરજદાના દાખલા તવારીખમાં નોંધાયેલા છે જેમાંના થોડાક અત્રે વર્ણવીશું.—

સિકંદર પાદશાહ એશિયાખંડમાં આવ્યો. ત્યારે હેના દેશનું સર્વ કામકાજ મેસીડોનિયા નામે અમલદારના હાથમાં હતું. સિકંદરની માતા સાથે હેને કંઈ મતભેદ થવાથી હેણે સિકંદર પર લખ્યું કે “રાજકાનમાં હેવણુ હાથ નાખતા હોવાથી કેટલીક અવ્યવસ્થા થઈ છે, માટે હેવણુને તેમ નહીં કરવા સૂચના કરવી.”

શિકંદરે આ વાંચી જવાબ લખ્યો કે “આવાં હજાર પત્રો જે તું લખશે તો મહારી માના આંસુના એક ટીપાથી તે ધોવાઈ જશે.” એટલે કે માતાના પ્રેમાશ્રુના એક ટીપા આમળ તહારા હજારો પત્રો રદ છે.

ધરાનના જરથોસ્તી શહેનશાહ ગુસ્તાસ્પના ઇકસ અસ્કંદશ્ચાર માટે કહે છે કે તેને એક વખત ગુસ્તાસ્પ પાદશાહે કાઢના જુઠા સમજવવાથી, ગુસ્તે થઈ બંદીખાને નાખવાનો હોકમ કર્યો આ સાંભળી તે અજબ થયો, અને તુરત બંદીખાને જવા હાજર થયો બાપની જરાપણુ તે સામે થયો નહીં, કારણકે તેણે કહ્યું કે “મે શો ગુનાહ કીધો છે તે હું જાણતો નથી, પણ મને મહાસ યેગંબર સાહેબે શીખવ્યું છે કે જે “ઇકરો પોતાના બાપના હુકમથી ઉછરો ચાલે તે ખરાબ છે.” અમરને બાપ પોતાના બેટાને બંદીખાને નાંખે, તો દુસ્મન કુલથી વધાવી લે તેના કરતાં બહુ છે: માટે મહારા બાપના હુકમને માન આપી તાબે થાઉ છું.”

પુત્ર કરતાં પણ પિતા વહાલો.

ઈગ્સિંડનો રાજા પહેલો એડવર્ડ પાલેસ્ટાઇન ખાતે ધર્મયુદ્ધ કરવા શુભાયો હતો, તે પ્રસંગે તેના એકનાએક દિકરાના અને થોડે અંતરે પિતાના મરણ સમાચાર તેને મળ્યા. પુત્રનું મરણ સાંભળી તેને સંતાપ થયો, પણ મન મોડું રાખી ગંભિરતાથી તે સહન કર્યું, પણ પિતાના મરણ સમાચાર સમજી તેને કાળ પડી ને ન્હાના બાળક પેડે રડવા લાગ્યો. થોડાક દિવસો પછી તેનું કારણ પૂછતાં તેણે ખોલાસો કર્યો કે “જોદા કરશે તો મહારે ત્યાં બીજો દિકરો આવશે, પણ બાપના મરણથી મને જે ખેદ બધ છે તે કંઈ પુરાવાની નથી.

પિતા માટે જીવ આપનાર બહાદુર બેટો.

આયર્લેન્ડના એક શહેરમાં એકન નામે એક ખાસા હતો. તેની સાથે એક જ વહાણમાં તેનો દિકરો પણ કામ કરતો હતો,

આ દિકરા સારી રીતે તરતાં જાણતો હતો. એક દિવસ વહાણમાંથી એક ઉતારની નાની છોકરી દરિયામાં અકસ્માત પડી ગઇ, તેને બચાવવા બેઠેને પાણીમાં ઝીપલાવ્યું મહામુશ્કેલીએ તે બેઠીને પોતાની છાતી પર ઉચકી લેખ તે તરતો તરતો વહાણ આગળ આવતો હતો; તેવામાં એક મગરમચ્છ આ બધા ખલાસીને પુઠે લાવ્યું, વહાણ પરથી બંદૂકો છોડવામાં આવી, પણ એકબી ગોળી તે મચ્છને લાગી શકી નહિ. બેઠેનનો જાન જોખમમાં હતો. તેને બચાવવા કોઇની હિંમત ચાલી નહીં. તેવામાં તેનો બહાદુર બેટો દરિયામાં ડૂબી પડ્યો ને આ મગરમચ્છના પેટમાં તલવાર ભોંકી દીધી. આ પ્રાણી આથી તે બાપને છોડી પેલા દિકરા પર મંડ્યું બેઠેન આ અરસામાં તે છોકરીને બચાવીને વહાણ પર ચડી ગયો. તે બહાદુર બેટો આમ તેમ ખુબ તર્યો ને છેવટે વહાણ પરથી નાંખેલું દોરડું પકડવા જાય છે તેટલામાં તે મચ્છે તેના પગ કરડી ખાધા ને પાણીમાં ચાલી ગયું, પાણીમાં સધળે લોહી લોહી થઇ ગયું તે છતાં તે બહાદુર બેટાએ દરિયામાં ફેંકેલું દોરડું છોડ્યું નહીં ને છેવટે તેને વહાણ પર અર્ધ મરેલી હાલતે ખેંચી લેવામાં આવ્યો, પોતાના બાપને જીવતો જોઇ આનંદ પામી તેના ખોળામાં માથું મૂકી તે થોડી મિનીટમાં પેલી જહાંનમાં ફૂચ કરી ગયો. મરતી વખતે તે બોલ્યો કે “પિતાજી મહારા ધન્ય ભાગ્ય કે તહમને આટલી જરૂર સરખી પણ મદદ કરવાની મહુને તક મળી, મહારી આચાણ માતાને દલગીર થવા દેશો નહીં. જે પૂરો ભાગ્યશાળી હોય તેજ મહારા જેવા સુખી મોતે મરે; માટે બાપ! છેલ્લી સલામ!”

એવા સુપુત્રો મા બાપનાં આશીર્વાદ મેળવી બેઠેસ્ત પામે છે, બ્યારે માબાપની આજ્ઞા ન પાળનાર પુત્રનું મન હંમેશા બલ્યા કરે છે, લોકોમાં તેનો ધિક્કાર થાય છે, તેણે પુણ્ય કરેલું વ્યર્થ જાય છે, અને ઘણું દુઃખ ભોગવે છે. માટે મા બાપની કડુઆ કોઇએ લેવી નહીં, કહેવત છે કે “મા બાપની હાથ કદી ખાલી ન જાય.”

ખાટકી ભગતની કથા.

પૂર્વે મિથિલાનગરીમાં એક જ્ઞાનવંત પારધી રહેતો હતો. એની કીર્તિ સાંભળી એની પાસેથી જ્ઞાન મેળવવા કૌશિક ઋષિ મિથિલા નગરીમાં ગયા. ગામમાં જઈ પહોંચું કે આ ગામમાં ખાટકી ભગત ક્યાં રહે છે ? ધાર્મિક અને જ્ઞાની પુરોધાથી વસેલી મિથિલા નગરીમાં પણ ખાટકી ભગતનું નામ જાણીતું હતું, તેથી લેઓએ એનું ઘર તુરત બતાવ્યું. ઋષિ ખાટકીવાડમાં ગયા અને ત્યાં ખાટકીને મોઢેથી લેમણે બહુ જ્ઞાન સાંભળ્યું. કૌશિક ઋષિને આશ્ચર્યથી સ્તબ્ધ થઈ ગયેલા જોઈને ખાટકી બોલ્યો; “મહારાજ મહે” હમને અત્યાર સુધી જે કંઈ કહ્યું તે મોઢે કહી સંભળાવ્યું, હવે હું હમને સર્વ ધર્મનો સાર નજરાનજર દેખાડું, તે હમારી આંખે જોઈ લેઓ.” એમ કહીને કૌશિક ઋષિને તે પોતાને ઘેર લઈ ગયો. એક ઓરડામાં ખાટકી ભગતના માતપિતા બોજન કરી સફેદ વસ્ત્ર પહેરીને એક આસન પર બિરાજ્યાં હતાં. ભગતે પોતાનાં માતપિતાનાં દર્શન કરી તેમનાં ચરણમાં મસ્તક નમાવી *સાષ્ટાંગ દંડવત પ્રણામ કર્યા. માતપિતાએ આશીર્વાદ દીધો. +દિધાયુ વા; ધર્મ ત્હારું રક્ષણ કરો.”

પછી ભગતે રૂપિને કહ્યું, “મહારાજ ! મહારા દેવ કહો. શરૂ કહો, વેદ કહો, જે કહો તે સર્વ મહારાં માતપિતા છે. મહારી સ્ત્રી, મહારો પુત્ર, મહારા મિત્રો, સર્વ એમની સેવામાં તત્પર રહે છે. હું મહારે હાથે એમને નહવડાવું છું અને જાતેજ હું નિત્ય લેઓને જમાડું છું. હે ઋષિજી ! મહારું માનવું છે કે જેને કલ્યાણની ઇચ્છા હોય તેણે માતપિતાની સેવા કરવી.

માઆપ તેજ ખજનો મણનાર ભક્તિમાન છોકરાની વાત.

ગુજરાતી હોપમાળાની એક ચોપડીમાં ભક્તિમાન છોકરાની વાર્તા આપણે આમજ વાંચી ગયા કે જ્યારે તેના દેશનો જવાળામુખી

* લોંબપર લાંબા યઈ સૂઝ જઈ પડયો. + લાંબી છંદો બોલવવાર.

એકમા પહોડ ફાટ્યો, ત્યારે સધળાં પોતપોતાની માબમિસ્કત લેવાય તેટલી લેધ નાહા. આ વખતે બે જવાન છોકરા પોતાની કિંમતીમાં કિંમતી વસ્તુ પોતાના જમ્મદ માબાપનેજ સમ ને લેખને પોતાની પીઠ પર ઉપાડી દોડ્યા. જે રસ્તે આ છોકગ ગયા ત્યાં બળતા પહોડમાંના પત્થના આવ્યા નહોં. આથી લોકો તે બનાવને કુદરતી અમત્કાર સમજી તે જગ્યા પવિત્ર ગણવા લાગ્યા, અને લેખનું નામ “ભક્તિ-માનવનું ક્ષેત્ર” એવું પાડ્યું.

એવ એવા પુષ્કળ દાખલા અત્રે ટાંકી શકાય, પણ આ પુસ્તક બહુ વિસ્તૃત થઇ જવાના ભયને લીધે અત્રેજ વિરમવું પડે છે.

ભાષ્યો અને વડિલો તરફની તાબેદારાની અગત્યતા.

માબાપની સેવાના પ્રકરણમાં ઘણા વિષયોનો સંબંધ રહે છે. આગળ વચ્ચે અને સાસુ સસરાનો સંબંધ જણાવ્યો, તેની સાથે હવે ભાષ્ય અને વડિલ તરફનો સંબંધ પણ વર્ણવવો અગત્યનો છે. તાબેદાર ભાષ્યો હોય તેજ તાબેદાર ટિકરા થઇ શકે છે, કારણ કે એક સદ્ગુણી બેટાને પોતાનાં માબાપ તરફ તાબેદાર રહેવાની જેટલી જરૂર છે, તેટલી જરૂર એક ન્હાના ભાષ્યને વડિલભાષ્યો તરફ સંપર્માં રહી કાલજીવંત થવાની છે, અને તેટલીજ જરૂર એક વડિલમાઇની પોતાના ન્હાના ભાષ્યો તરફ ભાતુભાવ દેખાડવાની છે. એ વિષે એક પંડિતનું આ વચન છે કે:—

“પિતા જેમ પુત્રોનું પાલણુ પોષણ કરે, તેમ મોટાભાષ્યને ન્હાના ભાષ્યોનું પાલણુ પોષણ કરવું, અને ન્હાના ભાષ્યોએ મોટા ભાષ્ય તરફ ધર્મ સમજીને પુત્ર તરીકે વર્તવું.”

“આપણાથી જે વડિલ હોય તેમના તરફ માન અને તાબેદારીથી વર્તવાની આપણી ધરજ છે.”

“બનામે અહુરમઝદ” ના બહુતરમ કહે છે કે:—

“એકદાર પચામઝમ નેકો દારેક” —

અર્થ:—વડાઓને માનથી સારી પેઠે રાખજો. વળી આદર-બાદના પંદનામામાં નસિહત દીધી છે કે:—

“અઝઠાઠ-મેહઉવેહ મર્ફ સખુન પુર્ચ.”

અર્થ:—ઉમરે વડા અને ભક્ષા પુરૂષથી મસતહત પૂછજો.

હિંદુ શાસ્ત્રોમાં એક ફરમાન આ મૂળ્ય છે:—

“ઘોટાભાઈની સ્ત્રી ન્હાનાભાઈને માતા સમાન છે, ને ન્હાનાભાઈની સ્ત્રી ઘોટાભાઈને વડું બરાબર છે.”

આવી લાગણી જ્યારે આપણાં બાળકો, વડુઓ, ભાઈઓ, સાસુઓ વગેરેમાં ઉત્પન્ન થશે ત્યારે આપણે સંસાર તદન સુખમય થશે, અને આ દુનિયાનો ખરો આનંદ અનુભવાશે.

ઉપરતા જવાનોએ એક વિદ્વાનની નીચલી શીખ ધ્યાનમાં રાખવી:—

“આપણા વડીલો તરફ પિતા અને માતા જેવો સ્નેહ રાખવો, હેમને માન આપવું, હેઓ કહે તે સહન કરવું, અને ન રહે તેવું હોય તો નમ્રતાથી જણાવવું, હેમનું સન્માન રાખવું, મોટી બાબદમાં તેમનું મત લેવું અને હેમના અનુમતિનો લાભ લેવો.”

એવી રીતે હળીમળીને રહેનારાં ભાઈઓ અને બહેનો જ્યાંપણ હોય છે ત્યાં સુખ પંથરાય છે અને હંદગી લંબાવાય છે.

ભાતુભક્તિના દાખલાઓ.

ભાઈ તરફની અનોખા ભક્તિભાવનો દાખલો રામાચરુચંદ્ર આવેલી રામ, લક્ષ્મણ અને ભરતની કથામાંથી આપણને મળી શકે છે. આ કથા ધણી જાણિતી છે, જે અત્રે લખવાથી ઘણું લંબાવ્યું થઈ પડે. આ કથામાં લક્ષ્મણ પોતાની આખી હંદગી રામને અર્પણ કરી હેનીજ સાથે જંગલવાસ ગુજરતો અને રામની પત્નિની પણ ધણી ઉદાર દીલથી સેવા કરતો. ભાતુભાવને લીધે જાણે પણ “જામ લક્ષ્મણની જોડ” એવી કહેવત ધણી વહાલા અને જાની દોસ્તો માટે પડી ગઈ છે.

ત્રિક તવારીખમાં પણ એનેજ મળતો દાખલો એ દોસ્તોનો મળે છે, જે Demon and Pythias ને નામે ઇંગ્રેજ રહી પ્રયોગમાં જણીતો છે.

ઝાઝાભાઈ માટે જન અર્પણ કરનાર બહાદુર પોર્ટુગીઝ બેટા.

૧૫ મી સદીમાં એક પોર્ટુગીઝ વહાણ તોશનમાં સપડાયું, તેને બચવાની આશા ન રહી ત્યારે થોડાકાએ એક બોટનો આશરો લેઈ દરિયામાં ઝીંપલાવ્યું, ને હોડી પાણીમાં તણાતી ચાલી અને ખોરાક પણ ઘટવા લાગ્યો. કિનારો હજી દેખાતો ન હોવાથી, ખોરાક વધુન ઘટી નર્ઈ ભૂખમરાથી મરી જવાની ચિંતા સધળાને થઈ. આથી એવું દેશવવામાં આવ્યું કે ત્હમણે સોટી કાઢી તે બોટમાંના ઝાઝામાં ઝાઝા ચોથા ભાગને પાણીમાં નાંખી દેવો. આ પ્રમાણે કરવામાં આવ્યું, અને આ ચોથા ભાગમાં ૪ જણાને ભોગ આપવાની તૈયારી કરવી પડી. આ ૪ જણામાંના એકનો એક ન્હાનોભાઈ હતો જે પોતાના વડાભાઈને બદલે પોતાનો જન આપવા તત્પર થયો. વડાભાઈએ પિછેલાં તો ના પાડી, પણ ત્હણે કરગરી કહ્યું “ત્હમે પરણેલા તથા અન્યાચાળા હો, વળી આપણી ત્રણ નાચાર બેઠનો છે, ત્હને ત્હમે જીવતા હશે તો મદદ કરી શકશે. હું તો હજી કુંવારો છું, તેથી મ્હને મરવા દેઓ.”

ન્હાનોભાઈનો આવો અદ્ભૂત સ્નેહ જોઈ વડાભાઈ અજબ થયો, પણ કોઈખી રીતે પોતાને ખાતર ત્હને જીવ લેવા તે એકમત થયો નહીં. ન્હાનોભાઈ એકનો બે થયો નહીં ને આખરે પોતાની સર્જતને તાળે થઈ સમુદ્રમાં ફેંદી પડ્યો અને બને તેટલું તરવા માડ્યું. તરતાં તરતાં થાકી જવાથી તે હાડીને વળગી રહ્યો, પણ હંકા-સ્નારાઓએ ત્હેના હાથ પર મારી ત્હેનાં આંગળાને લોહીલુહાણ કરી બોટથી ત્હેને છૂટા કીધો. એથી પણ નદીં દરતાં, પોતાના જખ્મી હાથો ઉઠા કરી તે હાડીની આગળને આગળ તરવા લાગ્યો. આવો દીકરો દરેકનારો દેખાવ જોઈ સર્વેનાં મન પીગળી ગયાં. અને સર્વે

એકમત થઇ કહેવા લાગ્યા કે હવે જે અને તે ખરી, પણ આ નહાન-ભાઇને બચાવી લેઓ. તેને હોડીમાં ખેંચી લીધો, તેના ધાણ થએલા હાથને પાટા બાંધી લેઓ બહુ ઉલટથી હંકારવા લાગ્યા, અને ખોદાની કૃપાથી થોડા વખતમાં તેઓ આફ્રિકા દેશના એક કિનારા આગળ આવી પહોંચ્યાં. ત્યાં તેમને બચાવી લેવામાં આવ્યા. નહાન-ભાઇની આવી વશાદારીની વાત સાંભળી સર્વે તેની તારીફ કરવા લાગ્યાં, અને આજ સુધી તેનું નામ તવારીખમાં અમર રહી ગયું છે.

એક પંડિત લખે છે કે “ મુખમાં મુખ ને દુઃખે દુઃખ માનનારો માત્ર લાઘવ છે. ” આ વચન ખોટું નથી. આજે શ્રીમંત ભાઇ ગરીબ ભાઇઓને હેતથી પાળતો હોય તો પારસી સંસારમાંથી ગરીબાઇના ધણા પોકાર ઓછા થઇ જાય ને ડગલે ને પમલે બિન્નબિન્ન જાતનાં ૪૩૦ ઉઘાડવાની જરૂર પડે નહીં. કહ્યું છે કે— “ સાંત પાંચકી લકડીને એકકા બોળ. ”

આ વિષે એક કવિ કથે છે કે:—

કડવો હોજો લીંબડો, રીતજ હોજો છાંચ,

બાંધવ હોય અબોલડે,^૧ તે.ય પોતાની બાંધ^૨

આ દોહરો વાંજખીજ છે, કારણકે મા જણ્યો ભાઇ મને ત્યાં દૂર હોય તોપણ તેનો ભાઇ તરફનો પ્રેમ દૂર થતો નથી. પ્રેમ નેની મીઠી ચીજ આટલી સૃષ્ટીમાં નથી પ્રેમથી ભાત-ધર્મ સચવાઇ રહે છે.

અસહી ધરાનીઓમાં વડીલો તરફ માન

પાદસાહ બેહેરામ ગોરનો દૃષ્ટાંત.

મામાપને અને વડાઓને માન આપવાનો કાયદો ધણા પુરાતન વખતથી ચાલું છે. અસલ ધરાનીઓમાં અદબ જાળવવાનો ચાલ એટલી હદ સુધી હતો કે મામાપની હજુરમાં બેટાબેટીઓ તેમની રજા મળે ત્યાં સુધી બેસતાં નહીં, પણ કલાકો સુધી ખડે પગે ઉભાં

રહેતાં. પાદશાહ બેહેરામ માર માટે ફિરોઝી લખે છે કે. “હજી તો તે શાહનશાહ હતો તે વેળાએ એક દિને રાત્રે તેના બાપ પાદશાહ બહાદુરની હજીરમાં ઉભો રહેતાં તે એટલો તો ચાકી ગયો કે અંતે તે ઉધના ઝોકા ખાવા લાગ્યો. આ તમાશો જોતાજ પાદશાહે તેને એકદમ કેદખાને મોકલાવ્યો.”

ગંબે શાહકાનની પહેલવી કેતાબમાં ૧૨૦ મો સવાલ આ પ્રમાણે પૂછ્યો છે:-‘મન ગેરા મીતર?’ પણ માન લેવું શું? જી ૦ “પતિ રસ્ત-૨-ફમાનએ-અબીતર-૧-અમીતર-૧-હરેપત” અર્થ:-માબાપ અથવા ઉસ્તાદના હોકમને તાબેદાર રહેવું.

પ્રકરણ ૮ મું.

ધર્મ શું શીખવે છે.

માબાપને તાબે રહેવાની ફરેક ફરજની ફરજો વિષે

જરથોસ્તી ધર્મમાંથી મળતાં લખાણો, શાહનામા-માંથી મળતાં તાબેદાર ફરજોના કાખલાઓ.

પેગંબર જરથોસ્ત મારફત અહુરમજ્દ આપણ સર્વ માણસ જાતને શીખામણ દે છે કે, “આપણે આપણાં માબાપને કહી દુઃખી કરવાં નહીં.”

સદર કેતાબમાં લખે છે કે “એકબાર્મી તહમને તહમારાં માત પિતાથી દુઃખી કે રજાંદા થવાનો સળ્ય પણ મળ્યો હોય તો પણ તહમોએ તેઓ તરફ બેઅદબ થવું નહીં. જે બાળકોથી માબાપ નારાજ રહે છે, ત્યાં ખુદ અહુરમજ્દ પણ નારાજ રહે છે. માબાપને રાજી રાખવા વિનાની બંદગી કે ધર્મ ક્રિયા અહુરમજ્દને અને તેની મિનોષ ક્રિયાઓને કયુલ રહે નહીં.

માથા ઉસ્તવર્ધતીમાં શરમાનબરદાર છોકરાં માટે નીચ્છો વાક્ય મળે છે:—

‘કે ઉઝેમેમ ચોરેત વ્યાનથા પુઝેમ પિઝે.’”

અર્થ—(ઓ અહુરમઝદ ! તેં નહીં તો) કેણે બેટાને બાપની સંભાળ રાખવા સાથે પ્રીતિ કરનાર કીધો છે ?

માબાપ તરફ બચ્ચાની ૩ ફરજો. જરથોસ્તી ધર્મ પ્રમાણે.

આદરબાદે આરેસ્પંદ નામના મહાન જરથોસ્તી ધર્મ-ગુરૂએ પોતાના ફરજદો માટે નસિહતના નીચ્છા સંખેડો કહ્યા છે.—

“પોતાનાં માબાપ તરફ તાબેદાર, હેઓનું કહેલું સાંભળનાર, અને હેઓના હુકમને માનનાર થવું, કારણ કે એક સખ્સ માબાપની જીંદગી સુધી એક સિંહ જેવો છે કે તે જંગલમાં કથાયા બીહતો નથી.”

સદર કેતાબનો લખનાર જણાવે છે કે “એક વક્ષદાર શરજદની ફરજ છે કે હેણે ત્રણ વખત માબાપ આગળ અદબવાળી ઉભું રહેવું અને હેમને પૂછવું કે “હમારી શી મોરોદો છે તે કહો કે હું તે પ્રમાણે વિચારું, બોલું અને કરું.”

બચ્ચાની બીજી ફરજ માબાપને માન આપી હેમની શરમાન બરદારી કરવાની છે. તાબેદારીના ગુણ વિષે દીનકર્દ વા. ૪ માં કહે છે કે “ફરજદની શરજ બાપની તરફ તાબેદારી અને નમનતાપથી રહીને બાપનો પ્યાર મેળવવાની, તથા હેમને ખુશ રાખવાની છે.”

ત્રીજી ફરજ માબાપ તરફની એ છે કે શરજદોએ તેમની બરદારસ્ત કરવી. અરદ્વિસર નિયાએસમાં એક બજુનાર એવું શરજદ માગે છે કે જે “ફરજિમ્ય ખાપરાંમ” (રક્ષણ કરનાર ફરજદ) હોય.

શાહનામાની સાહિત્ય.

શાહનામાનાં લખાણો પરથી જણાય છે કે અસલી ઇસ્લામ પાદશાહોના બેટાઓમાં માબાપની તાબેદારી કરવાનો ચાલ પણો ચિવટ હતો. માબાપનો સખુન બર લાવવામાં હેઓ ધણું માન સમજતા હતા અને એવો મોટો માણસ કે અને હેવો જહાદુર લડવેયો.

પોતાને જન્મ આપનારને અતિ ચઢિયાતું માન આપતો હતો. ધરાની પ્રજાઓમાં અતિધણું માન ધરાવતો હાડવૈયો જ્યાંન પહેલવાન રૂસ્તમ જેવો પણ, પોતાના માઆપને બહુજ માન આપતો હતો. કિંદોસી તે વિષે નીચે પ્રમાણે લખી જાય છે -

“ બ નગદીકે રૂઠાબહ આમહ પેસર,
બરૂબર નેહાદ અઝ બરે ખાક સર. ”

અર્થ:—‘રૂસ્તમ પોતાની માદર રૂઠાબેની નગદીક આબ્યો અને તેની આગળ ઝમીન ઉપર પોતાનું સર ધર્યું.’”

એવોજ દાખલો સિયાવક્ષ માટેનો આપણને મળે છે. જ્યારે સોદાબેની શીખવણીથી પાઘશાહ કહિસે સિયાવક્ષને આતશની ચેહ-માંથી પસાર થઇ જવાનો હુકમ કર્યો, ત્યારે સિયાવક્ષ બહુજ મમરાયો, છતાં ધરાની પ્રજાનો પોતાનાં માઆપના હોકમને માન આપવાના અતિ મજબૂત રેવાજને વળગી રહી, પોતાના આપના સમુનને માન આપી ધકધકતા આતશમાંથી તે સલામત પસાર થઇ ગયો. ચહેમાંથી પસાર થવા આગમચ સિયાવક્ષના સમુનો આજ હતા, કે “હું મહારા આપના હોકમને તાબે થાઉં છું. જો હું ગુનેહગાર હોઈશ તો કદીપણ આ ચેહમાંથી જીવતો બહાર આવીશ નહીં.”

રૂઘનતન અસ્ફંદિયાર જેવા હાડવૈયાએ પણ પોતાના આપના હોકમની તાબેદારીમાંજ પોતાનો કિંમતી જીવ આપ્યો. જ્યારે ગુસ્તા-રુપે પોતાના બેટા અસ્ફંદિયારને જ્યાંન પેહેલવાન રૂસ્તમને બાંધી લાવવાનો હોકમ ફીધો, ત્યારે અસ્ફંદિયાર સમજી ગયો, કે મહારા આપ મને મોતના ડાચામાં મોકલે છે, તે છતાં આપ તરફની તાબેદારીને સમજે તે બોલ્યો કે:—

“તોરા અચ પેદર મન ધકી બનહ અમ,
હમહ બારગૂએ તો પૂચનહ અમ.”

અર્થ:—“ઓ બાપ હું તારે તાબેદાર ગોલામ છું અને તારીજ ખાહેસ ઉપર ચાલનારો છું.”

તે પછી અસપદિયારે પોતાના બાપને ઘણો સમજાવ્યો કે “તું મને બીજો કાંઈ પણ હુકમ શરમાવ કે જે હું બળ લાવીશ, પણ લાંબા વખતથી ધરાની પ્રજાની પોસ્તપનાહી કરનાર અને દુનિયા ધુબવનાર યોદ્ધાની લડાઈમાં મને રસવા ના કર” ઘણી પણ સમજાવત ઇત્યાં ગુસ્તાસ નહીંજ સમજાવ્યો, ત્યારે અસપદિયાર બોલ્યો કે:—

“વલીકન તોરા મન ચકી બંદહ અમ,
બકૂર્માનો રાયત સર અફગંદહ અમ;
હમ અકનૂન બેરાનમ સુએ સીસેતાન,
બકૂર્માનત અમ ખુસરે કીન સેતાન.”

અર્થ:—“હું તારા હોકમ પર સર નમાવેલો એક બદો છું. તું કીનો લેનાર પાદશાહના હોકમથી હમણા હું સિસ્તાન તરફ જઈ છું.”

મહુમ શાયર ફિર્દોસી આપણને શીખામણ આપે છે કે:—

“તો અહલ પેદર બા રવાનત બેદાર.”

અર્થ:—“તું તારા બાપનાં કોલ અને શરમાનને તારા જાનની માફક સાચવી રાખ.”

વળી માબાપ તરફની બચ્ચાંઓની નાહર્માની માટે એજ શાયરે વધુ જણાવે છે કે:—

“પેસર ફૂઝે રાહે પેદર બુચ્ચરહ,
સેતમગારહ ખાનીમશા કમ બેરહ.
પેદર કઝ પેસર હીચ નાખુશ શુદસ્ત,
બેદાન કાન પેસર તોખો બારે બદસ્ત.
મેચાઝર હરમેઝ રવાને પેદર,
અમર અંદ અઝ રંજત આલહ અસર.”

અર્થ:—જે છોકરો બાપની રાહસ્યમયી વેમજો જન્મ છે, તેને બાપજી જીલમગાર અને બેવકૂફ કહેવો જોઈએ. જે બાપ પોતાના છોકરાથી દુઃખી બન્યો હોય, તો તે છોકરો એક કડવાં ફળ જેવો છે.

તું ત્હારા બાપના જનને દુઃખી ના કર-પછી અમર તે ત્હારો બાપ તને ગમે તેટલી ધઝા પુગાડે.

અવસ્તા જમાનાની કન્યાની મોટી મોરાદ એ હતી કે ત્હમને ત્યાં ફરજદો થાય. હોમ ચસ્તમાં લેણી હોમની ક્રિયા કરી દુઆ ગુજરતાં ફરજદની વૃદ્ધિ માંગતી

બુઝારમ ચ મહેરના પેહેલવી પંદનામાં એક સવાલ એ છે જે વધારે ખુશી કરનાર કાણુ છે ? તેના જવાબમાં કહે છે કે “એક લાલકીવાળું ફરજદ અને દણીને તાબેદાર ઝોરત.”

છોકરાંઓની કેળવણીની અસર જેમ છોકરાંઓ પર થાય છે તેમ તેનાં માબાપને પણ તે તેમજ તેમનાં બધાં કામો અસર કરે છે. તે વિષે શાયસ્ત લા શાયસ્તના ૧૦ માં બાબમાં જણાવે છે કે “દસ્તુરોએ ફરમાવ્યું છે કે જે ફરજ અને બધાં કામો એક ફરજદ બનાવે તે તેના બાપનાં પોતાનાં પણ મણામ કે જાણે તેણે પોતાને હાથે કર્યાં હોય.”

એવુંજ લખાણુ ગાંજે શાયગાનમાંથી મળે છે, ત્યાં ૧૪૩માં જવાબમાં લખ્યું છે જે “બાપ અને માએ સળવાર છે કે તેમણે પોતાનાં ફરજદોને ૧૫ વર્ષની ઉંમર આગમચ સવાબનાં કામો કરવાની કેળવણી આપવી, કારણુ કે જે માબાપો પોતાના બચ્ચાંઓને એ મૂજબની કેટલીક કેળવણી આપે છે, તે ઉપરથી તેઓનાં બચ્ચાંઓ જે કાંઈ સવાબનાં કામો કરે છે તેનો હિસ્સો માબાપને મળે છે, અને જેઓ એવી કેળવણી આપતા નથી, તે બચ્ચાંઓ જે કાંઈ ગુનાહનાં કામો કરે તે ગુનાહ માબાપને લાગે છે.”

પ્રકરણ ૯ મું.

“મા-બાપની ફરજંદ તરફની ફરજ,” “પુત્ર-પુત્રીની મા-બાપ તરફની ફરજ, નીતિ-રીતિ ને કાર્યો.” “દરેક મા-બાપએ પોતાના ફરજંદો માટે શું કરવું, ને કેવી કેળવણી આપવી “ સંસારને લગતી શીખામણો ને

બોધકારક વાર્તાઓ વગેરેનો સંગ્રહ.” *

એક નિમકહરામ દિકરો તે દિકરો, નહીં પણ બાપનો દુઃશમન સમજવો. એવા ભુંડા દિકરાને વધારવો બેઘતો નથી. એ વિષે સાચા ધર્મી મોખેદે એમ કહ્યું છે કે; જ્યારે મા બાપને હલાકી પહોંચડનારો એક બેટો બે લશ્કરનો સરદાર થાય કેવા દેશમાં અગ્રેસર થઈ પડે ત્યારે તેના પિતાનો દહાડો બરમસ્તે થાય છે. જે શુભામ પોતાના શેઠને બે નાશરમાન કે નિમકહરામ થાય તો તેનું માથુંજ ધીમે ધીમે કાપી નાખવું બેઘતો.

x

x

x

x

બાળકોનાં મન કોરાં કામળ જેવાં હોય છે. તેના ઉપર આપણે જે લખવા ધારીએ તે લખી શકાય છે. પરંતુ એકવાર લખ્યું તે પથ્થરના લેપ જેવું મજબુત થઈ જાય છે, માટે બાળકોનાં મનની તાપ્તી ઉપર જે કાંઈ લેખ કોતરવો તે સંપૂર્ણ વિચાર કરીનેજ કોતરવો. હાલ એને નખે ટુંપી નાંખવો હોય તો તેમ થઈ શકે તેવો છે, પછી તો કોવાડાથી પણ તે છેદવો કઠણ છે. મા-બાપે વૃદ્ધપણ્યમાં દિકરી દિકરા પાસે સેવા ચાકરીની ઉમેદ રાખવી હોય તો નાનપણથીજ તેમને સારી નીતિવાન અને ધર્મી કેળવણી

* આ પુસ્તકને વધુ દલદાર કરવા માટે, આ પ્રકરણ મ્હારા કેષક મિત્ર અને બહુતાં સાક્ષર લાઇલ સો. મ. દેસાઈના એજ નામના પુસ્તકમાંથી ખાસ પરવાણાથી લેવામાં આવેલું છે. એ લખાણની આખી પરીપક્ષરી લલી લાગણી માટે આ સ્થળે હું ઉપકારી છું, “કૃતજ્ઞ”

આપવી. અધર્મિ, અનીતિની, અવિવેકની, ને નાસ્તિક કેળવ-
ણીમાં જે બચ્ચાંને ઉત્તેજન આપું તો મોટપણે તે બચ્ચાં
આ બાપને પણ ઠોકરે મારે છે, ને ખુદાના ઉપર અવિશ્વાસ
બનવાથી નિમકહરામી, નાફરમાની, અને અપકાર કરવામાં તેઓ
નશ્ટ અને નિષ્કુર થઇ જાય છે. એટલા માટે ઈશ્વરની રાણી
એલીઝાબેથના વઝીર લોર્ડ બર્કેએ મરતી વેળાએ પોતાના દિકરાને
પાસે-બોલાવીને એવી શિખામણ આપી હતી કે; “દિકરા! તારાં
બચ્ચાંએને કેળવણી આપી નીતિ અને નમ્રતા સારી પેઠે શિખવજે
પરંતુ તેમના ઉપર દેખીતો કાંઇએ જીલમ કર્યા વિના તેમને જાહેરમાં
શાખાશી આપજે, ને ઠપકો દેવાનો પ્રસંગ આવે તો તે ખનગીમાં
ગુપ્ત રીતે આપજે!” આમ કરશે તો તારાં બચ્ચાં તને માન આપશે.

x

x

x

x

બાપ જીવતો જાગતો માથે બેઠેલો હોય અને તેનો દિકરો
તખ્તનો તલમગાર બને તો એ કરતાં વધારે મૂર્ખાઈમિથું બીજું કોઇ
કામજ હોયજ નહીં. આ ઉપરથી જોજ રાજના કંકણ ઉપર કોત-
રેલી પેટી ચાર આર્ચાએ યાદ આવે છે. જોજને હાથે પહેરેલાં
કંકણની એક બાજુએ લખેલું હતું કે:—‘ચંચળ એવી સંપત્તિ છે
ત્યાં સુધી ઉપકાર કરી સેવા કરો, જ્યારે વિપત્તિનો ઉદય થશે ત્યારે
ઉપકાર કરવાનો ને સેવા ચાકરો કરવાનો તમને અવસરજ ક્યાં
આવશે?’ એજ ગુજરીની બીજી બાજુએ કોતરેલું હતું કે:—“હે!
પુર્ણિમાના ચંદ્ર! હાથમાં સમૃદ્ધિ ને જોર હોય ત્યારેજ જીવનોને
ધવલ કરી લે, કેમ કે આ જગતમાં વિધિ કોઇને પણ એકને એક
સ્થિતિમાં રહેવા દેતી નથી.” વળી બીજાં કડાંની ઉપર લેખ હતો
કે:—“હે સરોવર! તરસાને તૃપ્ત કરવાનો આજ અવસર છે, જળ તો
પાણું સુકાઇ જશે, ને કોઇના ઉપર ઉપકાર કરવાનો તો રહીજ નશે.”
આ પોંચીની બીજી બાજુએ લખ્યું હતું કે:—“ઉન્નતિ કરવાવાળું ભર-
તીનું પૂર તો થોડાજ દિવસ રહેવાનું, ને નદીનાં તટ તો સુકાઇ
જવાનાં, કોઇને કામ નહીં લાગ્યાનું અને મહા પ્રાપ્ત તો જાહેરાતનું

રહી જવાનું.” આપણી પાસે જે ધન કે બળ હોય તે સર્વ અસ્ત થતાં પહેલાં હાજતમદોને અપાયાં નહિ, તો તે ધન અને તે બળ, કોણ જાણી બેઠું છે, કે સવાર પડતાં કોના થશે !

x

x

x

x

હે બંધુઓ ! આપ લેખે ઉદાર થાવ ને બેટા તરીકે પણ ઉદાર દિલવાળા ક્ષમાવાન ને સહનશીલ થાવ. જે કે ઉદારદિલની જરૂરિયાત તો દરેક માણસને છેજ. તો પણ જે માણસ કુટુંબનો વડો હોય, સમાજનો અગ્રેસર હોય, દેશનો પાદશાહ હોય, હેણે તો મોટું મન ને ઉદારદિલ રાખવાની ખાસ જરૂર છે. જે એમનાં મન મોટાં ન હોય તો આપથી દિકરા દિકરીની, અગ્રેસર પ્રમુખથી સમાજના જનોની, અને પાદશાહથી રૈયતની પ્રીતિ, સેવા ચાકરી, ને આગ્રાનો અમ્મલ સંપાદન કરી શકતોજ નથી. ઉદારદિલ વગર ધરના માણસો બેદિલ થાય છે, સભાજનો તેનાથી વિરુદ્ધ પડી જાય છે, ને ધણાંની વિરુદ્ધ લાગણીથી વ્યવસ્થા સઘળી તૂટી જાય છે. મહત્તા ને વડીલ-પણું પણ ચાલી જાય છે. તેમજ સહનશીલતાનો ગુણ, ખાસ કરીને આશ્રિત કુટુંબીઓને કે નોકર ચાકરને માટે અથવા સેવા ચાકરી કરનારાંને વિષે નહીં બતાવવાથીજ બેદીલી, નાશરમાની ને નિમકહરામી ઉભી થાય છે. જે ડાહ્યાં દિકરા દિકરીઓમાં પણ એ ગુણ હોતો નથી, તો પોતે બળવવાનું કર્તવ્ય તેમનાથી બળવી શકાતું નથી, તેમજ માબાપની પ્રીતિ દિકરાંઓ પણ મેળવી શકતાં નથી, કે નથી નોકર ચાકરો સહનતા વગર ઉપરી અધિકારીની કે શેઠની પ્રીતિ સંપાદન કરી શકતા. પછી સર્વ કોઈ સ્વાર્થ અને તુંડાધથી બ્રષ્ટ થાય છે.

x

x

x

x

આપ બેટા વચ્ચે, માય ને દિકરી વચ્ચે, એક બીજાંની પ્રકૃતિનો બેદ સહન ન થવાથી સામ સામે અરિય અને દ્વેષભાવ ઉત્પન્ન થાય છે, જેથી જે કાંઈ પરસ્પર ઐક્યતા અને સંપ હોય છે તે ધીમેધીમે તૂટવા માટે છે, અને ઘરમાં કજા કંકાસ ચાલુ થાય છે. સંપ તૂટે

છે ત્યારે એક બીજાનાં મન બૂદ્ધિ પડવાથી પરસ્પર એક બીજાની બદબોધ ને બદબોધ ચાલુ થાય છે, પછી ધરની ઝંખો બહાર પ્રસરે છે અને પ્રતિષ્ઠા ઘટવા માંડે છે લાજ શરમ ઘટતી જાય છે, ચારે તરફ હિચ્છુપત થાય છે, અને થોડાજ વખતમાં તે ધરની અને તે કુટુંબની પડતી દશા આવી જાય છે. પછી સૌ સૌના ચાવલ જુદા પાડે. સૌ સૌની ગતમાં લોટે. સૌ સૌના પેચમાં રમે. સૌ પોતાનીજ રોટલી પર ઈમાર ખેંચે. સૌ સૌના મનથી ડાહ્યા થાય. એમએમ કરતાંજ કંકાસ વધે છે. કજ્જા થોડા ને ચરસ ઘણી વધી પડે છે. પછી ધરનો વડો ગમે એવો શણે દાણો હોય તો પશુ શટેલા વોહને અટકાવવાને અસમર્થ થઈ પડી, હાથ જોડીને બેસીને તમાશા જોયા કરે છે. બોતેર મામની જમાબંદી ને તોતેરની લવાદી કરે, ને ધરમાં તો ચોટલા પિંખાય. માટે માબાપ સાથે કંકાસ ન કરો. કુટુંબી કજ્જાથીજ જવાન મોત નિપજે છે.

x

x

x

x

ધરડાં વડાંથી આપણને કહેવામાં આવ્યું છે; કે “મા-બાપનાં પગ તળે બેહેસ્ત છે, દરરોજ તમે જોયા કરો, એક પણ દિવસે ત્યાં તમને સ્વર્ગ જણાશે !” એનો અર્થ એટલોજ છે, કે મા-બાપને તીર્થ સ્વરૂપ માનીને તેમના પગ ઉપર માથું મૂકીને હરદય તેમને નમતાં રહેવું જેને મા બાપનાં દરરોજ દર્શન કરવાને મળતાં હોય, તેને તીર્થ, યાત્રા, કે પવિત્ર ધામોએ બટકવાની કશી જરૂર નથી. ત્યાંજ તેનું તો યાત્રાનું સ્થળ છે. માટે હે બંધુઓ ! મા બાપને નમે તે પેટ ભરીને જમે; એ વચનને મિથ્યા નહીં સમજો; મા-બાપને નમતા રહો, તેમની અંતઃકરણની ભલી દુવા તમને શુભ લાભો કીધા વગર રહેશે નહીં. મા-બાપને નમતા રહો, તેમના આશિર્વાદ રહ્યા વગર રહેશે નહીં.

x

x

x

x

મા-બાપના પગ હેઠળ બેહેસ્ત છે તે તેમનાં દિકરાં માટે છે, પરંતુ મા-બાપનું બેહેસ્ત પોતાનાં દિકરાંઓના દીઘર ઉપર હોય છે

તેમના હાથર બેવાથી તેઓને સ્વર્ગ જોવાની ખુશાલી જેવી ખુશાલી લાગે છે. એકવાર થેમીસ્ટોકિસે કહ્યું હતું કે; “મ્હારાં બાળક આખી જગત ઉપર રાજ્ય ચલાવે છે!” વડા વજીરે પૂછ્યું કે, “તે કેમ બને?” ત્યારે રાજાએ ઉત્તર વાળ્યો; ‘જૂઓ! મ્હારો બાળક બેટા ત્હેની મા ઉપર હાકમી ચલાવે છે. ત્હેની મા મ્હાની ઉપર સત્તા ને અમલ ચલાવે છે. હું એથેન્સનો ઉપર હકુમત કરું છું એથેન્સનો ગ્રીકો ઉપર સત્તા ચલાવે છે. ગ્રીકો યુરોપ ઉપર અમલ કરે છે અને યુરોપ આખી દુનિયા ઉપર હાકમી ચલાવે છે. ત્યારે કહો કે; મ્હારો દિકરો આખી પૃથ્વી ઉપર રાજ્ય ચલાવે છે કે નહીં?” અર્થાત્ આ દુનિયામાં માબાપ અને બેટા બેટી વિષે મોહન્યતની જેવી સાંકળ બેસાયેલી છે, તેવી સાંકળ બીજા કોઇપણ પ્રેમમાં હોતી નથી.

x

x

x

x

મ્હારાં અંતઃકરણને પાસરં ચલાવવાની અને બાળપણમાં કેળવણી નહીં મળી, તેથી મ્હારી જવાનીના ઝરાઓ ઝેરી થઇ પડ્યા હતા. જે માતા સદગુણોવાળી હશે, તે બચ્ચાંને સદગુણોજી તત્ત્વવશે પછી તેને બચ્ચાંઓ તેનો પડયો બોલ કપાડી લેવાને આંખના એક ધસારાનેજ પાદશાહી ફરમાન જેવું ગણશે. તેમના ઘરમાં નાકરમાની, નીમકહરામી, ને આગાનું ઉલ્લાંધન કદિયે દીઠામાં ન આવશે. તેણી હીરાઓ જાણશે, ને હીરાને વળી પાલીશ પણ કરશે અને તે બેમુલાં નગીની બારે કિંમત થશે. મિ. ટકનેન્ પોતાની સ્કુલોના રિપોર્ટમાં લખે છે કે; “કેટલાંક મોટાં કાળાઓમાં છોકરાઓને નોકરીએ રાખવા અગાઉ ત્હેમની માતાઓની ચાલચલણ માટે પૂંતી તપાસ કરવામાં આવે છે, અને જે માતા સારી માલમ પડે છે તો બેધડક ત્હેના છોકરાને જ નોકરીએ રાખી લેવામાં આવે છે. ત્હેમના બાપોની વર્તણૂકની તો કારખાનાવાળાઓ જરાપણ દરકાર રાખતા નથી” આ ઉપરથી સાબીત થાય છે, કે બચ્ચાંઓની વર્તણૂકનો આધાર મૂખ્યત્વે ત્હેમની માતાઓ ઉપર રહે છે. માટે બચ્ચાંની સેવા લેવી હોય તો માતાએજ બચ્ચાંને સાચવવાં જોઇએ ને બાળકને ઉછેરી

પાળીપોષી. ઉધારીને મોટાં કરનારી અને પરવરશીની કરનારી છે. હેણી આપણા બાપ કરતાં પણ ચઢિયાતી છે. ખરે આપણે બેઠ બરમ તો માતાની મહેરબાનીનોજ છે. "One good mother is worth a hundred school masters." એક સદ્ગુણી માતા તો એક સો મહેતાજી કે સહસ્ત્ર શિક્ષકોના બરાબરની છે." દિકરી જો માયની વિરૂદ્ધ જઈને પોતાનું દીન ઇમાન તણ બેસે, દિકરી જો બાપને તરછોડીને બેમાના સાથે નિકળી જાય, અને દિકરો જો મોટો થઈને બાપની પાસે બેસવામાં પોતાનું પ્રેરક છે ઘટવું માને, તો માત્ર દિકરા દિકરીનોજ વાંક તમે ના કાઢશો. તેહને માત્ર પિતાને પણ દોષ દેજો. જે માયાપોએ પોતાનાં દિકરા દિકરીને સદ્ગુણ શિખવ્યા નથી, તે બાપો અને તે માયોજ તે દિકરાં દિકરીનાં દુશ્મન સમજવાં. સદ્ગુણની, નીતિ ને ધર્મની કેળવણીની ખેતી કરવાથીજ કુમળાં મગજોની બુદ્ધિરૂપી જમીન સારો પાક આપી શકે છે, એ ખૂબ યાદ રાખજો. As is the mother so is the daughter. "જેવી મા તેવી દિકરી" માતા પોતેજ જેવાં માએ એવાં બચ્ચાં નિપજાવી શકે. કલાસરનાં દિકરાં જોષ્ટતાં હોય તો ના-કલાસરની એટલે આપણું ઉલ્લંઘન કરનારી કેળવણી હમે ના આપો, મા પોતાની સેવા કરાવનારાં પુત્ર પુત્રી ધણતી દશે હેણે કલાગરાં છોડુ નિપજાવવાને સાર. સૈન્યમાં જેવી કવાયદ અપાય છે, તેવી તાબેદારીની કવાયદ બચ્ચાંને આપવી. માની ઇચ્છા હોય તે, સ્વર્ગ સમી લેખાય; માટે તેના પગ તણે, આખું સ્વર્ગ દેખાય. પરંતુ માયાપજ જો પાધરા ના હોય, હેઓજ છકેલ ને છટેલ હોય, હેઓજ જો દીન દુબાઉ-દેશ બુલાઉ-ને બુદા વિસરાઉ હોય તો પછી હેમની સેવા તેજ ધેરણુ ઉપર દિકરાંઓ કરવાનાં. હેઓ નાસ્તિક ને સ્વહંદી નિકળવાનાંજ. હેઓ રસ્તે ચાલતા ઢોળંગી સાથે પણ નિકળી નાસતાં શરમાવાનાં નથી આવાં કછોડાં ને કંફાડાં દિકરા દિકરી બટો લગાડીને એકવાર નાક લઈ ચૂક્યાં, પછી કપાળ કુટવું ફેકટ. આબે-૩ એકવાર મથું

તે ગયું. પછી અફસોસ કરવામાં શો અર્થ ? એક પારસી કવિનું વચન છે કે:—

“ધાસ હીને કુલ રહું તો તે ચાહીને હાંસીલ શું ?
કુલ છે તે નહીં પાન મળે તો તોરે બાંધી હાંસીલ શું ?
ઝાડ છે તે નહીં પાન મળે તો ઝાડો રાખી હાંસીલ શું ?
નંગ જતાં નંગ બોલ નહીં તો તેવે જડવે હાંસીલ શું ?
આશ મધ રહી જાય અહીં તો તેમાં પડવે હાંસીલ શું ?
આબ ગયું બેતાબ કરી તો છાપ બુવેથી હાંસીલ શું ?”

x

x

x

x

એક જર્મન પોર્ટરે પોતાના દિકરાને એટલુંજ શિખવી રાખ્યું હતું કે, “ગમે એમ થાય, જવ જતો હોય તોપણ મ્હારી આગા ત્હારે પાળવી મ્હારો હુકમ નહીં માનીશ તો ત્હારો પ્રાણ લપ્પશ !” આ શિક્ષણ તેને બચગાથીજ સચોટ મળેલું હોવાથી એક દિવસે એ આમગાડી એક બીજાની સામેથી આવતી હતી. તે વેળાએ પેલો પોર્ટર એક ગાડીને એક પાટા ઉપર અને બીજાને બીજા પાટા ઉપર લાવવા માટે ખસેડવાનો હાથો લપ્પને ઉભો હતો. ત્હેણે સામે જોયું તો પોતાનો પેલો દિકરો સામા પાટા ઉપર રમતો હતો. પોતાનું કામ પડતું મૂકીને દિકરાને બચાવવા જાય તો ગાડી ઉંધી વળી સવળા ઉતાર્યોના જાન જાય, કેમકે બન્ને ગાડી અથડાઇ પડે છે ! છોકરાને ખસેડવા ન જાય તો તે કચકાઇ જાય છે ! એવું જોઇને તે બોલ્યો; “મ્હારો છોકરો મરી જશે તો કાંઈ ચિંતા નહીં, પરંતુ હજારો માણસને હું મરવા દઇશ નહીં, હું મ્હારી બન્ને ફરજ બજાવીશ !” આમ બોલી પાટો ખસેડવાનો ડાંડો પકડીને મોટા અવાજથી પોતાના છોકરાને હુકમ કીધો કે; ‘દિકરા ! પાટાની વચમાં સુધ જ પાટાની વચ્ચે વચમાં સુધ જ !’ બાપની આગા પાળવાનું શિક્ષણ તેને મળેલું હોવાથી તુર્તજ તે સુધ ગયો, અને તુર્તજ ત્હેના ઉપરથી ગાડી સડસડાટ ચાલી ગઇ, અને છોકરો બચી ગયો ! જા બાપની

આગા પાળવાથી જીવ જતો પશુ બચે છે. કુમળાં જાડને જેમ વાળીએ તેમ વળે છે; માટે દરેક બાપે જાણવું જોઈએ કે બાળ વયથીજ બાળ-કોને લાડ લડાવવા કરતાં સદ્ગુણોથી વાળી રાખવાં, કાંકે બાળપણની છાપ જીસાતીજ નથી. બાળપણમાં સંસારનું જેટલું શિક્ષણ બાળકો લે છે એટલું મોટપણે લેતાં નથી. માટે મા બાપોએ આખર અવસ્થામાં કહેલુસરનાં દિકરા દિકરી બનાવવાં હોય તો હમેશાં પગમાંનું ખાસડું પગમાંજ રાખવું. ઉમ્મરે પહોંચ્યા પછી મેળવેલી અકલ કરતાં ન્હાની ઉમ્મરે મેળવેલું શિક્ષણ લેમના જગરમાં ચોટી રહે છે-પુત્રનું પાંચ વર્ષ સુધી લાલન પાલન કરવું, દસ વર્ષ સુધી કેળવણી આપવી, અને સોળ વર્ષનો થાય ત્યારથી લેની સાથે મિત્રની પેઠે વર્તવું. લાડ લડાવવાથી ઘણી દાનિ થાય છે, અને કરડો ડોળો રાખી કેળવણી આપ્યાથી ઘણો લાભ થાય છે. માટે પુત્રને તો પાંચજ વર્ષ લાડ લડાવવા.

x

x

x

x

એમ કહ્યું છે કે; જે બેટા પોતાના બાપને દુઃખી કરે છે તે બેટાના ઉપર લેના છોકરાં તેથી પણ વધારે દુઃખો પાડી ખરાબી કરે છે. પાંદડાંનું પાલન કરનાર રસ જ્યાં સુધી જાડમાં સલામત હોય છે ત્યાં સુધી પાંદડાં તે જાડનાં સગાં વ્હાલાં થઈને વળગી રહે છે, પણ જેવો રસ ખૂટ્યો કે શિયાળાની કકડતી દંડીમાં જાડને નાશું ઉઘાડું થરથરતું મૂકીને પાંદડાં એક પછી એક ખરતાં જાય છે. એજ મુજબ મા-આપની પાસે માયા પુંજી હોય છે ત્યાં સુધી લેમને રસ નહારાં દિકરાં ચુસ્ત કરે છે, પરંતુ જ્યારે મા બાપનાં ખીસાં ખાલી થવા લાગે છે ત્યારે દિકરા દિકરી જુદાં ઘર માંડરા તૈયાર થઈ જાય છે, મા બાપ જ્યારે ગરીબ હાલતમાં કે અશક્તિમાં આવે છે ત્યારેજ ખરા સપુતો અને કપુતોની પરિક્ષા થાય છે. સુખી ને સંપીસો સંસાર, વગર સ્વાર્થે કે સ્વાર્થે મા બાપની જે ઘરમાં સેવા થતી હશે ત્યાંજ જન્મશી. આ સંસાર સવળો સ્વાર્થિ છે સૌ કોઈ પોતાના સ્વાર્થ માટે સગાં વ્હાલાં થાય છે, ને રોઠી કહેવાડે છે, પણ જે કોઈ

પોતાનો સ્વાર્થ સાધ્યા વગર સગાં સંબંધી થઇ દુઃખની વેળાએ અંગી યર્ષ મદદ કરે હેમનોજ પ્યાર તે ખરો પ્યાર છે

x

x

x

x

આમ કોકોના પેગમ્બરનું એવું શરમાન છે કે, “હે બેટા ! તારા આપની હાથ તારા જીવને નુકશાન પુમાડશે જો એક માણ પોતાના પુત્રથી નારાજ થયો હોય તો તું નકા માનજે, કે તે પુત્ર જેવું એક લુંડું કડવું ફળ છે, તેવુંજ તેનું બીજ પણ કડવુંજ નિષ્કર્ષશે. જો તારા પિતાશ્રીથી તારા ઉપર ગમે એવું પણ દુઃખ વાડવામાં આવે તોયે તું હેના જીવને સંતાપી રંજા ના કરતો ! આપની સાથ સામે ના જોતો પણ હેના હાલ સામે નેજો - તોખ ન તજે ન તોખમી, નેક તજે ન ખ્યાસ, લાગે પડે કવો ગુઓ, યુજવે સહીની ખ્યાસ.” માટે, “જન્મ લે મગતમા અખરો કરજ, યુરી બસ બીના બની એમરજ.” ગમે એવાં નાથ થક દિકરાં દિકરી હશે તોયે હેમનાં અચ્ચાને દુઃખી થએલાં જોરા હેમનાં મા-માજ સહાતાં નથી. પરંતુ દિકરાંઓ તો ગરજ સરી કે મા આપ તરફની શરજ ભુલી જાય છે. “હેત નકામું હંનનું. પીડ પડવે ઉકે જાય; સચ્ચી પ્રિત તો લોલ તણી, જગ સંમ ન સુકાય.”

ઇસ્લાંડના રાજા હેનરી અને બેટીલાને પેટે એક પુરો બેટા વિલ્યમ પેદા પડ્યો હતો તે વહાણની ભયંકર સફર જરા નિસર્થે ત્યારે મા-માપે હેને હાલ તુર્ત સફર નહીં જવાની સલાહ આપી. સલાહ માનવા વિના તે સફર ગયો ને ડુબી મર્યો. આ સમાચાર સાંભળી હેનો આપ એટલો તો ગમમાં ગીન્દનાર રહ્યો, કે તે જીવે ત્યાં વેર આખી જીંદગી સુધી કદી પણ હસ્તેજ નહીં ! મા-માખે ગમે એવાં કફાડાં બેટા બેટીનું લાગ્યા વગર રહેતુંજ નથી.

x

x

x

x

જે કોઈ મહત્ત્વ હશે તેમણે પોતાનાં મા-માખેને સક્ષાત પ્રત્યક્ષ અથવા સ્વરૂપના માનીને દરેક રીતે હરદમ હેમની સેવા આકરી કરવી.

એ સેવાનું ફળ મળેજ મળે. આપણે બાળપણમાં હોષ્ટિએ છિયે ત્યારે આવતરનો પ્રેમ જેવો પ્રેમ આપણને એકે લાગતો નથી. જ્યારે પરજીને માત્ર એક રાત પોતાની સ્ત્રી સાથે રહ્યા, એટલે લેશ્મીનો પ્રેમ જણી અધિક લાગવા માંડે છે; પરંતુ આવતરનો પ્રેમ અંતરમાં જડ ઘાલેલો હોવાથી આપણી સ્ત્રીના અંતરમાં તેવોજ પ્રેમ જડ ઘાલવા માટે તેટલાજ ધાંબા વખતની જરૂર રહે છે, ઘણા બેટાઓનો અખંડ પ્યાર પોતાની માતા તરફ હોવા છતાં બાચડી પરણી લાવ્યા પછી લેશ્મીના માત્ર એકજ રાત્રિના પ્રસંગથી ઘણા દિકરાઓ માતાને દુઃખી કરવા મંડી જાય છે. સ્ત્રી જાતિમાં અદેખાઈ એ મહા મોટું લાંછન રહે છે. જેમ અંદાજ જીતું થતું જાય છે તેમ તેમ તેમાં અધિક સુગંધી આવતી જાય છે, તેમજ જેમ જેમ મા બાપ વયે પહોંચે છે તેમ તેમ હેમનું હેત ને માયાળુપણું તો અધિક વધતુંજ જાય છે. સર વોલ્ટર રેકોટ પોતાના બાપને બહુજ માન આપતો હતો, અને બાપની સેવા ઉઠાવવામાં તથા લેડના હુકમ વિના કાંઈ પણ કામ નહીં કરવામાં, પોતાનું કલ્યાણ સમજનારો હતો. એક પ્રસંગે જ્યારે તોફાનના પ્રસંગે તે બાપની રમ્મ વિના કુદ્રતનો મહિમા જોવાને બહાર નિકળી પડવા માટે પાછળથી બહુ પસ્તાયો હતો. કવિ કહે છે તેમ માયની માયા કરતાં બાપની માયા પણ કાંઈ ઓછી હોતી નથી.

x

x

x

x

દિકરાઓ ! તમારો મા તે મા, ને બીજાં તો વગડાના વા. દિકરીઓ ! તમારો બાપ તે બાપ, ને બીજાં તો સાકર-છુરીના કાપ જમતમાં જે ઉપકારો તમારાં મા બાપે કર્યા છે તેવા ઉપકારો કરનારાં તો બીજાં કોઈથી નાજ થવાય, એટલા માટે મા બાપની જેમણે સેવા ના કરી જે દિકરા દિકરીએ નાફરમાન થઈ મા બાપનો હુકમ ના ઉઠાવ્યો, જે ઓછાં કૃતબ્દની નિવડમાં, તે દિકરાને કુદ્રત પણ કદી કાર દેતી નથી, હજારો લડવૈયાઓની સામે જે જંગ-બહાદુર જોદ્ધા નમણું આપતાં નથી, તેજ જોદ્ધાઓ મરકટ સરીખાં મા બાપને નમણું આપવા દેવાર હોય છે. પરંતુ જે દિકરાં પોતાનાં બાપનાં

ચતાં નથી તે માયના ગુણો પણ જાણતાં નથી, ને જમતમાં સર્વદા અપકારીજ નિવડે છે.

x

x

x

x

વર્ષો ગુજરી ગયાં પણ ત્હારા બાપની કબર આગળ તું એક પણ વાર ગયો નથી. તેં બાપની પાછળ જેવી ખેર ખેરાત ને સખાવત કરી હોય તેવીજ ત્હારી પાછળ તું ત્હારા દિકરાથી પણ ઉમેદ રાખજે. યાદ રાખજે બેટાએ ! મા બાપ સાથે કુસંપ કરશે તો ખુદા ત્હમારી સાથે સંપીલા રહેશે નહીં; અને વળી, જ્યાં સંપ ત્યાં સંપતિ જ્યાં કુસંપ ત્યાં વિપતિ નિદાન જ્યાં સંપ છે ત્યાં નાના પ્રકારની સંપતિ છે, જ્યાં કુસંપ છે ત્યાં તો વિપતિઓજ છે. જ્યાં બાપ સાથે દિકરા સંપમાં હોય છે ત્યાંજ તે બાપીકા હુજર શિખી થકે છે. દિકરા કુસંપ રાખતો જાણતાં કિમ્નો જાણનાર પિતા ત્હેને કિમ્માનો હુજર શિખવતો નથી. એટલા માટે એક લેખકે કહ્યું છે કે;

“એક ડાલા અને પ્રમાણિક બાપ પાસેથી આપણને જેટલું શીખવાનું મળે છે તેટલું એકઠા થયેલા સધળા માસ્તરો પાસેથી પણ મળતું નથી બાપ પોતે એક સૌથી સરસ અને સૌથી સાચો માસ્તર છે, જેની પાસેથીજ હંમેશાં આપણે સચોટ શિક્ષણ લઈએ છીએ. તે શિક્ષણ ખાલી ત્હેના મ્હોઢામાંથી પડતા બેલોથી નહિજ, પણ ત્હેની દરરોજની જીંદગીની હીલચાલ અને અનુભવ ઉપરથી આપણે શીખીએ છીએ.” માટેજ ત્હમે ત્હમારા પિતાને નમો, જે પિતૃત્વા અને નમવાને અધિકારી નથી. રાજ આક્રમવાસે એન્ટનિસ સાથે લડાઈ કરીને પછી તેને જીત્યો. તે બળવાની વખતે ત્હેણે એક દિવસે એન્ટનિના તરફના દુરમનોને સજા કરવા માટે એક સભા બરી હતી. એ સભામાં મિત્રાલોસ નામનો એક વૃદ્ધ આવ્યો. એ વૃદ્ધનો એક છોકરો તે વેળાએ એક ન્યાયાધીશ લેખે તે સભામાં બેઠો હતો. ત્યાં એકાએક પોતાના પિતાને આવેલો જોઈને તે પુત્રે

તેને માનપૂર્વક આલિંગન કર્યું; અને રાજાને સંબોધીને બોલ્યો; “હિ મહારાજ ! હું આપનો તાબેદાર કર્મચારી છું, પરંતુ મહારો પિતા સન્નતે પાત્ર થયો છે; એટલા માટે હે રાજાધિરાજ ! હું વિનય પૂર્વક વિનંતિ કરું છું કે; મહારા પિતાને બચાવો, અથવા મ્હને પણ મહારા પિતાની જોડે મારી નાંખો.” મહિપતિએ તેમજ બીજા ન્યાયાધીશોએ આ કાકલુદી સાંભળીને બાપ-વખા બેઠા ઉપર દયા લાવીને તેના પિતાને છોડી મૂક્યો હતો.

x

x

x

x

મા બાપનું બાધેલું નિમક હરામ કરનારાં હરામખોર કપુત સાથે કે.છપણ બલાધ કંશે તો તે સર્વદા બચમાંજ રહેશે. જે કછોડાં બચ્યાં પોતાના ઉગ્ગ થગ્ગલા માતાના ઉપકારો અને બાપની બલાધઓ વિરુદ્ધી જાય છે, તેઓ પોતાની બુદ્ધિથી ભ્રષ્ટ થાય છે. મૂર્ખ પુત્ર પિતાનો, દુષ્ટ વેદ રે.ગીનો, રક્ષણ કરનારો સ્વામી પોતાના માણસોનો, કે.ધી રાજા પ્રજાનો, કે.ધી પ્રજા રાજાની, દુષ્ટ પુત્રી માતાની, અને ધનાઢય છતાં કૃષ્ણ માણસ ચાચકોના શત્રુજ થઇ પડે છે. રાજા દુષ્ટ લોકોનો, પ્રતિવ્રતા સ્ત્રી વેશ્યાની, સાધુ પુરુષ ખળ પુરુષનો, ઉપદેશક મૂર્ખોનો અને મુલાં મા-બાપને વિસારી મેલનારાં કુપુત્રો પોતાનાં માત પિતાનાં શત્રુજ થાય છે. મા બાપે મરતી વખતે જે કાંઇ શ્રદ્ધાન કે વસિયત કર્યું હોય તેની અમલ બળવણી પૂરેપૂરી કરનારાં પુત્રો પુત્રી રૂઢ, રૂકત થઇ શકે છે. જવતાં જવત મા બાપની આજ્ઞા ઉઠાવનારાં બેટા બેટી ઉપર મા બાપની બેહદ પ્રસન્નતા ઉતરે છે, અને મુઆ પછી પણ તે માબાપો કહેણસરના નિમકહલાલ બેટા બેટીઓ ઉપર પોતાના આશિર્વાદ ઉતારે છે.

x

x

x

x

કે.છ શખસ મંતી વેળાએ અથવા દૂર દરાઝ મુસાશરીએ જતી વેળાએ પોતાનાં કંઝાંને અથવા બીજાંઓને જે કાંઇ વસિયત કરી જાય અને તે વસિયત પ્રમાણે નહિ ચાલીને ઉલટું કરવાથી જે “અંદરુલ

ફરમાન” તું મહા પાપ લાગે છે, તે પાપની ગુપ્ત સજા ત્હેનાં નાશ્વરમાન બચ્ચાંઓને ધણી ભારે ખમતી પડે છે. મા બાપનાં વચ્ચેના મ્હોંમાંથી નિકળતાં વેંટજ ને છોકરો ત્હેમનો હુકમ ઉઠાવી લે તે તો હજીએ મધ્યમ કહેવાશે, પરંતુ મા બાપના કલ્લા વગર માત્ર ત્હેમના મનના વિચારો જાણી લેઈ, ત્હેમની હાજત જાણી લઈ, ત્હેમની જરૂરિયાત પિછાની લઈને ને દિકરો મનોમન સાક્ષી રૂપે ત્હેમની સેવા ઉઠાવી લે છે, મરતાં મરતાં ઓચરાયેલી આરા પાળે છે, ત્હેને ઉત્તમ છોકરો ગણવા શાસ્ત્રોત્તું શરમાન છે પેગમ્બર સલ્વામે કહ્યું છે કે, — “જે કોઈ જવાંનિયો ઘરડાં મા બાપતું અપમાન કરે છે ત્હેને ફિરેસ્તાઓ હડસેલો મારીને બહાર ફાંટી મેલે છે.”

x

x

x

x

એક બેટાને તેના બાપે વસિયત કરી કે; “હે જવાન બેટા ! આ નસિયતને તું યાદ રાખજે, કે જેણે પોતાને જન્મ આપનારાંઓ સાથે વશાદારી નહીં કીધી, તે કદિ પણ કોઈનો બહાલો કે દોષતમંદ થવાનો નથી. વીંછુને કોઈએ પૂછ્યું કે; “ટાઢની મોસમમાં તું બહાર કેમ નથી નિકળતો ?” ત્યારે તેણે જવાબ દીધો કે; “ઉનાળામાં તે વળી મ્હને શી આબરૂ મળે છે કે ટાઢમાં બહાર નિકળું ?” અર્થાત, મા બાપે કરેલા અનંત ઉપકારોનો બદલો અપકારોથી વાળનારા કૃત-ધ્વી કપુતનો કેડે પણ ઠાર થતો નથી, તે પણ વીંછુજ ગણાય છે.

x

x

x

x

એકતાર કવિ કાળિદાસને રાજા કોનો પ્રશ્ન કર્યો, કે પુત્રે પોતાના મા બાપની સેવા કરવા શાસ્ત્રકારોએ કહ્યું છે, તે બેમાં સર્વથી પહેલી સેવા માતાની કરવી કે પિતાની ? ત્યારે કવિ કહે — “મા તે માયો, ને બાપ તે ખાટલાનો પાયો. બાળકની જે સેવા એક માતા બળવી શકે તે બાપથી બળવી સકાતી નથી. સ્ત્રી જાતિમાં બાળકનો હાડો બરવાની જે સહનશીલતા હોય છે તે પુરૂષમાં હોતી નથી. માટે પ્રથમ સેવા માતાની અને બીજી સેવા પિતાની બળવડી

જોઈએ.” જોઈ કહે: “બાળકનો હાડો પૂરવાને શું બાપ સામર્થ્યવાન નથી ?” કવિ કહે: ઠીક છે, કોઈવાર આપણે અનભાવીશું. કેટલાક દિવસ પસાર થયા કેડે એક દિવસે કાળિદાસને દરબારમાં આવતાં દેર થઈ; જે ઉપરથી રાજાએ પૂછ્યું:—“હે કવિ શ્રેષ્ઠ! આજ દરબારમાં આવતાં આટલું બધું મોડું કેમ થયું ?” કવિ કહે:—“મહારાજ, આપની દરબારના બલભલા પંડિતોને હું હારમાં લાવી શકું છું, પરંતુ મહારાજ બાળક આજે છેડાયું તે પટાવેલું પટવાયું નહીં. ઘણુંએ કીધું પણ જ્યાં સુધી તેની માથે આવીને ધારબું નહીં.” ત્યાં સુધી તે મહારાજાએ સમજાવેલું સમજ્યું નહીં, ને બસ રોવાજ કીધું.” રાજા કહે:—“એમ તે કાંઈ બને ! ચાલો તમે બાળક થાવ અને હું તમારો બાપ થઈ, અને તમે છેડાવ અને રડો, પછી હું તમને ઠેકાણે લાવીશ !” આ ઉપરથી કાવચે રડી રડીને તુશાન જગાડવા માડ્યું. એટલે જોઈ કહે, “બચ્ચા ! તને જે જોઈએ તે આણું: માંગ માંગ, જે જોઈએ તે માંગ પણ રડ નહીં.” કવિ કહે:—“મને તો ચણા ખાવા આવે છે, જાં-જાં-જાં !” જોઈ ચણા મંગાવ્યા ને હાજર કીધા, એટલે કવિ કહે:—“મને છોલી આપ ને-એ-એ ! જાં-જાં-જાં !” જોઈ ચણાના છોલાં કાઢી દાળિયા કરી આગળ મુક્યા; ત્યારે કવિ રોવા લાગ્યો:—“જાં-જાં-જાં ! મહારાજ ચણાનાં કેટલાં પાછાં બાંધી આપને-એ-એ; મહારાજ તો છોલાં સાથેજ ચણા ખાવા છે એ-એ-એ !” જોઈ કહે:—“હવે કેટલાં પાછાં કેમ જોડાય ? માટે બીજું કાંઈ માંગ.” ત્યારે શેરડી મંગાવીને પુકલા કરી આપોતી-ઇ-ઇ-ઇ !” શેરડી મંગાવીને જોઈ ગદેરી કરીને આગળ મુકી, તો રડવા લાગ્યો:—“નહીં, નહીં, મહારાજ શેરડી પાછી આપી કરી આપની ઇ-ઇ-ઈ ! જાં-જાં-જાં !” રાજાની ધીરજ હવે ખુટી ગઈ, જેથી કવિને કહ્યું: “બચ્ચાં કંઈ આવી માંગણી કરે વાઈ !” કવિ કહે:—“મહારાજ ! એ કરતાંજે અમલક બરેલી માંગણી આજે મહારાજ બાળકે કરવાથીજ મને દરબારમાં આવતાં મોડું થયું. મેં લખને તેનાં નાકમાંની નીંટ કાઢી ત્યારે રોવા બેઠું કે; ‘મહારાજ નીંટ લાવની ! મહારાજ નીંટ લાવની !’ બ્યારે એ

સમજવ્યું કે, બીજું કાંઈ માંગ; ત્યારે રોવા લાગ્યું; ‘મેડા પર બેંચ લાવની-મેડા પર બેંચ લાવની!’ નોકર ચાકરને બેગા કરી જેમ તેમ કરીને માળ ઉપર બેંચ મંઝાવી ત્યારે કહેવા લાગ્યું, ‘એનું દૂધ દોહી પાવની! પાવની!’ પછી દૂધ દોહી હાજર ક્યું તો રોવા લાગ્યું:-‘બેંચના આંચળમાં પાછું દૂધ ધાલને! ધાલને!’ અંતે કંટાળીને યાદી ગયો એટલે સોટી લઈને ચમકાવી છંછેડીને થોડાક ફટકા માર્યા, એટલે બહુજ રડવા લાગ્યું. એટલામાં તેની માવતર આવી લાગી, વહેલું બાળકને લઈ છાતી સરસું દાખ્યું, અને મ્હારા ઉપર ડોળા કકડાવીને હેણીએ તબકડો કર્યો કે; ‘એકજ દહાડામાં આમ બાળકથી કંટાળી ગયા, તો દરરોજ હું એને કેમ છારવીને સાચવતી હઉંશ!’ આ મ્હેણું સાંભળીને હું વિચાર કરું છું એટલામાં બાળક ચૂપ થઈ માતાની કેડ પર તો લાડ કરવા લાગ્યું! ત્યારથીજ મેં વિચાર કર્યો કે; ‘બાપ તે બાપજ; મામની ગરજ બાપથી સરે નહીં. માટે બેટા બેટીએ સર્વથી પહેલી સેવા પોતાની માતાનીજ બજાવવી જોઈએ.’ એવાંજ કારણે પ્રખ્યાત પુરુષ નોરમન એકલિએકે પોતાના વાદ દિવસ ઉપર પોતાનાં માયજને લખ્યું હતું કે:-

“માતૃશ્રી! પ્રેમનો જે ઝરો અને લલાઈનો જે વોહ કદિએ અરકી શકે નહીં એ રીતે આપનાં હૃદયમાંથી નિરંતર વહીને મ્હારાં જીવનમાં પ્રવેશ થઈ ત્યાં ઝળકાર આપે છે, તે ત્હારા આભાર માટે હું જીવન પર્વત ઓશિંબજુ છું. મ્હારાં જીવનનું સુખ અને શાંતિ તે ત્હારા પ્રેમાળ ઉપ-કારોને અવલંબીને છે. આજના શુભ પ્રસંગે પ્રભુના કાવળા આશિષો આપના ઉપર ઉતરજો! માતૃશ્રી! આ પ્રાર્થના કીધા સિવાય હું મ્હારી વર્ષગાંઠ ઉજવી શકતો નથી!”

x

x

x

x

આજણ કુળમાં જન્મેલો મા-બાપ વખો દિકરો અવજ અવો-
બાના રાજ દશરથની રાજકારકીર્દિમાં થઈ ગયો છે. તેના બાપનું
નામ શાન્તનું શિષિ, અને માતાનું નામ જ્ઞાનવતી હતું એ જોડું

બહુ ધાર્મિક હતું, પરંતુ એક પણ શરઝંદ વગર હેઓ ટળવળતાં હતાં. ઇશ્વર કૃપાથી હેમને પેટે શ્રવણનો જન્મ થયાથી હેમને બેહદ ખુશાલી થઇ. શ્રવણ જન્મવા પહેલાં જ્ઞાનવતી બહુ ઉદાસ રહેતી હોવાથી એક દિવસે હેણીને ઉદાસીનું કારણ પુછતાં હેણી દુઃખી દિલે બોલી કે; “જે અભાગ્યાપણાના કાનણથી મ્હને કલ્પાંત થાય છે, તે દુઃખ હેમને પણ મ્હારા જેવુંજ લાગવું તો જોઇએ. અરેરે! સંતાન વગર જીવવું શા ખપવું? જેને માત્ર એક પણ શરઝંદ પ્રભુએ આપ્યું નથી તેનું જીવવું કિંવા નહીં જીવવું સૌ સરખુંજ છે. જે અભાગણી સ્ત્રીને પોતાનાં બહાલાં બાળકને પારણામાં પોઢાડી મિઠાં મધુર હાથ-રહાં ગાવાનો દહાવો ન મળે, માતાને જોઇને આનંદની લ્હેરમાં ઉછાળા મારતાં બાળકને કેડે બેસાડી ચુમીઓ ને બોપ્પીઓ લેવાનું ના મળે, તેની સ્ત્રીના જન્મને ધિક્કાર છે!” આવી સ્ત્રીને પુત્રની પ્રાપ્તિ થતી એ સ્વર્ગની પ્રાપ્તિ કરતાં પણ વધુ મનહર છે. પ્રભુ કૃપાથી હેણીને પુત્ર પ્રાપ્ત થયો તે પુત્રને પાળી પોષીને મોટો કર્યો, વિદ્યા અભ્યાસ કરાવી સર્વ વિષયમાં કેળવીને કુશળ અને શાની કર્યો. આ માતા જેવી ધાર્મિક, દયાળુ, ક્ષમાવાન, શિયળવંત, સહનશીલ, અને ગુણ-વંતી હતી તેવાજ ગુણો શ્રવણમાં ઉતરેલા હોવાથી તે મા-આપની સેવા કરવામાં આ જમાનાને એક ઉત્તમ આદર્શરૂપ, એક ઉમદા નમુનો આપી ગયો છે.

x

x

x

x

મ્હારી જવાની પણ રહી નથી અને શરઝંદ પણ થયું નથી, અને આ દુન્યામાં તો બેટા બેટીના જેવી સગાઇ કે દિકરા દિકરીના જેવું સુંદર જોડાણ એકે નથી. શ્રવણનું પણ માત પિતા સાથનું જોડાણ એવું હતું. કે તે પોતાનાં મા-આપનેજ ઇશ્વર સમજીને હેમની પરમ ભક્તિથી રાત દહાડો સેવા કર્યો જતો હતો. મા-આપની સેવાને ઇશ્વરની ભક્તિ રૂપેજ તે ગણતો હતો. મા-આપની સેવાનાં મહત્વ વિષે હેણે એકવાર પોતાની સ્ત્રી સ્વામિત્રીને કહ્યું હતું કે:— “પ્રિયા! જે માતાએ આ દેહના રક્ષણ સાર અસાધારણ દુઃખો વેઠ્યાં.

છે, મ્હારે લીધે બેહદ કષ્ટથી લેણી દર્દ ખમીને કષ્ટાધને હેરાન પર-
જાન થઇ છે, જેણીએ મ્હારી બાળપણની અગ્નિ અવસ્થાની મ્હારી
ખોટી હઠ, એવિવેક અને અનેક પ્રકારે મેં લેણીને આપેલાં કંટાળાને
સહન કરીને મ્હને ઉછેરી ઉધારી મ્હારું સંરક્ષણ કર્યું, તેમની વૃદ્ધી-
વરધાની બદલાયેલી તેમની પ્રકૃતિનાં વાંકાં ચુકાં એક બે વેણુ પશુ
જે હું સહન ન કરું ત્યારે તો લેણીએ મ્હારા જેવા નાલાયક પુત્રને
નવ મહિના અમથાજ બાર વહો કહેવાયને? પ્રિયે! તું સત્ય
બણજે, કે પુત્રને પોતાના મા-બાપ સમાન બીજી કોઇ છાયા નથી.
માત પિતાના જેવી બીજી કોઇ ગતિ નથી.

“જ્ય લગ અંકુશ શિરા પર, તબ લગ નિર્મળ રૂહ;
તુલસી અંકુશ બાહિરે, સિર પર કારત બેહ.”

મા-બાપના જેવું રક્ષણ કરનાર બીજું કોઇ નથી. મા-બાપના
જેવું ઉચું તીર્થ કે પર્વ કોઇ નથી. વૃદ્ધ મા-બાપો ગમે એવાં
કડવાં વેણુ કહે તો તેમને બાળક જેવાં નિર્દોષ સમજી તેમનો પકથો
બોલ ઉચકવો જોઇએ. બાળકની પ્રકૃતિ જેમ તેના માથ બાપ સાચવે
છે. તેમ માથ બાપની પ્રકૃતિ ઘડપણના વખતમાં તેમનાં સંતાનોએ
સાચવવી, એજ બચ્ચાનો ધર્મ છે.

x x x x

બાઇઓ સંબજો! હવે શ્રવણનાં મા-બાપ બન્ને બેઉ આંખે
આંધળાં થયાં. આ વેળાએ દિકરાએ, મા-બાપની સેવા કેમ બજાવી
તે જુઓ. રાત દિવસ અંધ મા-બાપની સેવા બજાવતો તેવામાં વળી
મા-બાપની આવી હાલતમાંએ એવી ઇચ્છા થઇ કે; “દિકરા! અમેને
બધી જાત્રા કરાવ! અમેને સઘળાં તીર્થ કરાવી લાવ!” મા-બાપની
આ અમવડ આરા તોણે કેમ ઉઠાવી? બન્ને મા બાપને કાવડમાં
બેસાડીને એ કાવડ પોતાની ખાંધ ઉપર મૂકીને તીર્થ યાત્રા કરાવવા
સાર આખાં હિંદુસ્થાનમાં બાર વરસ વેર આવણુ ફર્યો હતો! ધરકાં,
અજકાં, અને અપંગ માબાપની સેંકડો કોઠા જેટલાં લાંબા માર્ગમાં

સેવા ચાકરી ઉઠાવવી, તેમનો બાર એકસે ખભે ઉઠાવવો. અને વળી પોતાનાં અને લેખનાં પેટનું પોષણ કરવું. એક ગામથી ખીજે ગામ રખડવું, એમ બાર બાર વર્ષ વેર ભટકવું, એના જેવી માબાપની કડક સેવા કરવાનો દાખલો જમતલા ઇતિહાસમાં ખીજે મળશેજ નહીં. શ્રવણ જ્યારે પોતાનાં માબાપને કાવડમાં બેસાડી તીર્થયાત્રા કરાવતો કરાવતો કાશી બનારસમાં જઈ ચડ્યો, અને એક પરમહંસે લેને આમ કરવાનું કારણ પૂછ્યું ત્યારે તે નીચલો સવૈયો બોલ્યો:—

માત પિતા પદ સો સખ તીરથ,
માત પિતા નવ ભાંતિ નિધી હે;
માત પિતા ગુરૂ, માત પિતા સુર,
માત પિતા મત દાન વિધી હે;
માત પિતા પદ કદપતર,
અરૂ માત પિતા પદ-રેનું રિધી હે;
સાધન સિધ્ધિ ન-શોધત હો કહ્યું,
એરે તો માત પિતા સુ સિધ્ધિ હે.

એજ પરમહંસે આવાં અપંગ માબાપની આવી ઉગ્ર સેવા છોડી દેવાને જ્યારે જણાવ્યું ત્યારે શ્રવણે ખીજે સવૈયો માયો:—

ધ્રુવ ચળી ધરણીજ હળે, કદી સૂઈ ઉમે જઈ પશ્ચિમ પાસે,
એરૂ હળે ધરતી પરથી, કદી સાગરથી મરિચાદ મુકાયો;
આધિ અને વળી વ્યાધિ તણીજ, ઉપાધિવધી લલે પ્રાણજન્યો
લોપણ માત પિતા ન ચુકું, મુજ વૃત થનારું હશે ત્યમ થાયો.

કાશીથી નિકળેલો શ્રવણ અયોધ્યા પાસેના એક જંગલમાં આવ્યો, જ્યાં માબાપને તરસ લાગવાથી કાવડ ઉતારીને સૂર્ય નદીમાં રાતની વેળાએ પાણી સેવા ગયો. બનાવ એવો બન્યો, કે રાત દરમિયાન એ દિવસે શિકાર કરવા ગયેલા, પરંતુ શિકાર ન મળવાથી આ

ઉપર ચઢીને શિકારની શોધ કરતા બેઠા હતા. શ્રવણે પોતાનું કમંડળ નદીનાં પાણીમાં બોળ્યું. તેનો અવાજ દશરથે સાંભળ્યો. હેમને જણ્યું કે, જંગલી હાથી નદીમાં પાણી પીએ છે, તે ઉપરથી ચન્દની નિશાન ધરીને શન્દવેધી બાણ માર્યું. આ બાણ આબાદ શ્રવણને વાળ્યું. બાણ વાગ્યાથી શ્રવણ બાપડો ચીસ ખાધને બોંય ઉપર પડ્યો. ચીસો પાડવાથી દશરથને લાગ્યું કે, આ તો કોઈ માણસ મૂંઝો ! જેથી તુર્તજ નિચે ઉતરી ત્યાં ગયો તો તીરથી વિંધાએલો શ્રવણ દુઃખથી રડતો હતો. રાજાએ પૂછતાં તે બોલ્યો:—“હું તપસ્વી છું. મહારાં વૃદ્ધ અને અંધ માબાપને અહિંથી થોડેક છેટે એક કાવડમાં બેસાડેલાં છે. હેઝો ધણાં તરસ્યાં છે. હેમને સારું હું પાણી લેવા આવ્યો હતો. હું ત્હમારું બાણથી મરી જાઉં છું હવે મહારા અપંગ માતપિતાની શી વલે થશે ! હાય હાય ! મને તો મરવાની જગ્યાએ ચિંતા નથી, પરંતુ હવે મહારાં મા-બાપની સેવા ચાકરી કાણ કરશે ? હેમનું યું થશે તેનીજ મને શિકર થાય છે. ગમે તે થશે પણ હેમને પાણી પાછ તરસ છિપાવે મહેરબાન !” એક બ્રાહ્મણને મારવાથી બ્રહ્મહત્યાનો મોટો દોષ લાગશે એમ સમજીને દશરથ બહુ રોવા લાગ્યો. શ્રવણે રાજાને ધીરજ આપી શોક પોક નહીં કરવા કહી જાણાવ્યું કે; “મહેને મરવા ભાગે બીક નથી, મહારાં માબાપની ત્હમે સંભાળ લેજો.” રાજાએ કહ્યું; “આ પાપના બદલામાં મહેને ત્હમે મરતાં મરતાં કાંઈ આપ આપો, કે હું પાપથી મુક્ત થાઉં.” શ્રવણે પોતાના ત્યાગી ધર્મ પ્રમાણે આપ આપવાની ના પાડી, મગર રાજાએ ઘણી હઠ લીધાથી આપ દીધો કે; “જ્યારે ત્હમારું મોત આવે ત્યારે જેવાં બાણથી મહારો જીવ જાય છે, તેવાંજ બાણથી ત્હમારો પણ પ્રાણ જન્ને.” આટલું બોલી શ્રવણ મરણ પામ્યો.

હવે દશરથ રાજા પેલું પાણીનું કમંડળ પાણીથી ભરી પેલાં આંધળાં ડોસા ડોસી કને લઇ ગયો, અને પોતાને હાથે અગ્નિપણે શ્રવણનું ખૂન થયાના સમાચાર કહી હેમની જાહજ માફી માગવા

લાગ્યો. અરેરે ! પેલાં મહા દુઃખીઓનાં રૂદનને કકળાટનો હવે શું પાર ! કલામાં આવી શકે નહીં. હેમના અંધાપાની આંખ, ઘડપણની લાકડી, અને આ સંસાર સાગર તરી જવાનું નાવ, તેજ ન્યારે ભર દરિયામાં અંતરિયાળ મૂકીને દુખી ગયું, ત્યારે હેમની તરસ તો ન્યાંની ત્યાં રહી મધ, ને ઉપલી બયાનક ખખર સાંભળીને હેમનું જીગર ચિરામ ગમથી હેમ્મો તત્કાળ મરીજ ગયાં. મરતાં મરતાં કાંઈ આપ દધ જવા દશરથે હેમને વિનંતિ કરી. પરંતુ તે અંધ માઆપે આપ દીધા નહીં. દશરથે ન્યારે ઘણાજ કાલાવાલા ઠીધા ત્યારે આપ આગ્યો કે; “જે પ્રમાણે પુત્ર વિયોગથી અમે મરીએ છિયે, તેજ પ્રમાણે હમારું મોત પણ પુત્ર વિયોગથીજ થજો.” ખરેખર, રામના વિયોગથી હેમના પિતા, એ દશરથ રાજા, એકદમ મરણ પામ્યા હતા. પેલા અંધ રૂપિ અને અંધ રૂપિ-પતિ સ્વર્ગમાં જઈને પોતાના વ્હાલા દિકરા શ્રવણને મળ્યાં અને એવી કહેતી છે, કે સ્વર્ગમાં દેવોએ આ માતપિતા તથા પુત્રને આ પૃથ્વીના લોકો સ્વર્ગ જૂએ તેવી રીતે મકર રાશીમાં હેમને સ્થાન આપ્યું, તથા મૂખ્ય તારાનું નામ શ્રવણ નક્ષત્ર પાડ્યું, અને શ્રવણ નક્ષત્ર પાસે પુનમે ચંદ્ર આવે તે મહિનાનું નામ શ્રવણ રાખ્યું, અને તે મહિનો પવિત્ર દરાવ્યો. શ્રવણે માત પિતાની કરેલી ઉત્તમ સેવાનો બદલો પ્રશ્ન તરફથી મળી ચૂક્યો. માતાપિતા પ્રત્યેની શ્રવણની સેવા લક્ષિતને ધન્ય છે !

મા-બાપની સેવા આકરી કરવામાં પછાત પડેલાં અભાગ્યાં પુત્ર પુત્રીને આ એકજ દષ્ટાંત બસ છે. મા-બાપની સેવા હિંદુઓમાં વિશેષ પદ ભોગવે છે, તે શ્રવણનાજ દાખલા ઉપરથી શ્રવણના ચેલાઓએ એક જુદી ન્યાત સ્થાપી, કાપડી-પંથના નામથી એક પંથ સ્થાપ્યો છે. તે કાપડીઓ એકાદ ભગવું વસ્ત્ર ગમે છે, બિલા મારે છે. અને માઆપની સેવા કરવાનો ઉપદેશ ગાતા કરે છે. જેમ શ્રવણના માઆપના વિરહનો અગ્નિ, પાછાં શ્રવણને હેમ્મો મળ્યાં ત્યારેજ શાંત થયો, તેમજ કાપડીઓ શ્રવણ શૂરના વિરહને લીધે તેને પાછાં મળવાનાજ રાગો ગાયા કરે છે.

બુદ્ધિવે ઝોર ન બાહુ અમન, બિન પ્રિયદ રસન તોય;
સુખ તબયેં કહું નિજ દિસા, સુનિ વાકી ધટિ હોય.
(દયારામ.)

વિરહ રૂપી અગ્નિને બોલવવાને પોતાનાં પ્રિયનાં દર્શન રૂપી પાણી વિના બીજું કોઈ જળ સમર્થ નથી. પરંતુ આ દુઃખ કાંઈક ઘટાડવાને એક ઉપાય છે. તે એ કે આપણને પોતાને જુદાઈના તાપનું જેવું દુઃખ હોય તેવીજ તરેહનું દુઃખ આપણાં બહાણાંને પણ થાય છે, એવું જ્યારે આપણે સાંભળ્યે, ત્યારે આપણું દુઃખ કાંઈક ઘટે, પણ બાકીનું સઘળું દુઃખ તો તેના મેલાપથીજ ઘટે.

x

x

x

x

મા-બાપની શિખામણ અને તાબેદારી ઉઠાવી લેમની આગ્રહ પ્રમાણે ચાલવાનું દાનાવ ભોડો કહી મયા છે તેનું ખરું કારણ બેસી, તો બવિખ્ખની જાંદગીમાં તેજ બચ્ચાંઓ દુઃખી ન થાય તેટલા માટેજ છે. એક સોલજર પોતાના કમાન્ડરનો જેટલી તાબેદારીથી પકડે, બોલ ઉપાડી લે છે. તેના ઉપરનો હુકમ જીવ જતાં સુધીને માટે ઉપાડી લેવાને જેટલો તે બંધાયેલો છે, તેટલીજ તાબેદારીથી દરેક બેટાઓએ બાળપણથીજ પોતાના માબાપનો હુકમ પ્રાણ જતાં સુધીને માટે ઉઠાવી માથે ચઢાવવો જોઈએ. દરેક બાળક પોતે પણ આ સંસારની લડાઈમાં એક સોલજર થવાનેજ ઉધરે છે; અને જાંદગીની લડાઈમાં માબાપની સેવા ચાકરી કરી લેમની આગ્રહ પાળીને સોલજરના જેવીજ બહાદુરી તેણે બતાવવાની છે; સખજ તેણે પણ પ્રથમથીજ તાબેદારી ઉઠાવતાં શિખશે તેઓ હુકમ કરવાનો હુકમર ધણો સારી રીતે જાણશે. માબાપની શિક્ષાનું શિક્ષણ એટલાજ માટે હોય છે, કે બેટા બેટી સુખી થાય, અને સંકટ વિકટમાં સપડતાં બચે. અર્થાત્ માબાપને સહનશીલતા ને નમ્રતાથી રિખવાથી ક્ષામ તો બચ્ચાંનેજ થાય છે.

x

x

x

x

હે માઆપો ! તમારાં પુત્રા પુત્રીઓ ધણીવાર બેઠમાન નિવડે છે, ધણીવાર નાકરમાન દુરાચરણી ને અનીતિમાન નિવડે છે, ત્હમારા કલાસરનાં હોતાં નથી, ત્હમને બાળાને કાપલો કરેછ, તેનું કારણ જોવા જશો તો લમે જે દુધ ધવડાવો છો તેની મુખ્ય અસર છે. બાપના બુંદમાં કે માતાના દુધમાં ત્હમનાં ખાનદાનનું સાત સાત પેઢીનું સત્વ તત્વ સમાયેલું હોય છે. ત્હમે એક બાડુતી સ્ત્રી કે પમારદાર આયાને ત્હમારી બેઠીને ધવાડવા આપો, તો પછી ત્હમારા ઘરમાં એકને બદલે બે સ્ત્રીઓ ત્હમે જોશો. પછી એક આયાને દેકાણે બમે આયા ઘરમાં તળે ઉપર થતી ત્હમે અનુભવશો.

x

x

x

x

બધાં મા-આપોને મ્હારી બે હાથ જોડીને વિનાંત છે, કે કેશનને લીધે કિંવા હલકાઉ ટ્યાડીને લીધે, અથવા આળસાઇ કે રોકાણને લીધે અથવા રખેને પોતાની ખુબસુરતી ધટી જાય એવા વહેમે કરીને ત્હમે ત્હમારી આલ આલાદને પર કોમના ચાનમાંનું દૂધ નહીં પાવ ! એક કોમના આચાર વિચાર બીજી કોમથી જુદા છે, માટે એક કોમનાં દૂધની અસર બીજી આખી કોમમાં નહીં પસરાવો, પારકું દૂધ ધાવેલાં દિકરાં દિકરીમાં શુપ્ત રીતે એવી અસર નિપજે છે, કે મોટપણે મા આપને ત્હમો પારકાં જેવાંજ ગણે છે. જેમ આપડનો સ્વાદ જુદાં જુદાં અનુપાનથી જુદો જુદો શુણ બદલે છે, તેમ હૈયાંનો બાવ, ચેતનાનું સત્વ જુદે જુદે સ્થાને જુદી જુદી અસરો ઉપજાવે છે. એટલે, ધણીવાર આપણને જે સુખ આપનારાં હોય તેજ દુઃખનાં દેનારાં યજ પડે છે, તેમનો અસલ પ્રભાવ રહેતો નથી, ને અસલ નસલમાં નકલ પેઠાથી પગ ધોઇને પાણી પીવા જેવડી મા-આપની સેવા કરવાને બદલે લાકડી કે સોટાથી માઆપની દિકરાઓ ખૂબ સેવા ચાકરી કરતા જણાય છે. દિકરા દિકરી માનાં દુધ નહીં ધાવ્યાથી માના ધર્મ ત્વજીને જે પર ધર્મવાળાનું દુધ ધાવ્યું હોય છે તે ધર્મ તરફ પોતાની મનોવૃત્તિ કુદ્રતી રીતે આપો-

આપ ખેંચી લે છે. પછી ધર્મ નષ્ટ થતાં આખા કુટુંબ ઉપર અધર્મનો અમલ એસે છે. અધર્મનો અમલ થતાંજ કુટુંબની સ્ત્રીઓ બ્રષ્ટ થાય છે. ધરની સ્ત્રીઓ બગડતાંજ વર્ણસંકર પ્રજા ઉત્પન્ન થાય છે. પ્રજા વર્ણસંકર થતાંજ ટોળો કે કોમ છિન્ન ભિન્ન થઇ જાય છે. કાંકે દુધથી તો સ્વભાવમાં પણ ફેર પડે છે. દુધનાં સિંચનથી મતિ પણ બગડે છે કે સુધરે છે. અને જે જાતનું દુધ ધાવીને એક બાળક ઉછરીને ઉછું થયું, કે પછી તેજ જાતનો સ્વભાવ કે મતિ જે પેઠી તે સદાનીજ પેઠી સમજવી.

x

x

x

x

દિલ્લીના બાદશાહ અમરસિંહ એકવાર મોટી દરબાર ભરી બધા ખાંડિયા રજપુત રાજાઓ તથા બાયાતોનો જમેલો એકઠો કર્યો હતો. તેમાં બાયાત અમરસિંહ પોતાના બાર વર્ષની વયના પુત્રને લઇ આવ્યો હતો. તે જવાનને ઢાલ તલવાર વિગેરે હથિયારોથી સજા કરેલો હોવાથી મોટા શરવીર જેવો જણાતો હતો. આ જોઇને બાદશાહે અમરસિંહને પુછ્યું:—“પુત્ર જેવો રજપુત સાજ સજેલો છે, તેવો રજપુત ધર્મ પણ અખત્યાર કીધો છે કે ? રજપુતની પટાબાજી સમજે એવું રજપુત લોહી ધરાવે છે કે ?” અમરસિંહ કહે:—“બાર વર્ષમાં રજપુતનો હુતર એણે સંપાદન કર્યો છે હુતુર ! પરિક્ષા કરવી હોય તો હુકમનીજ એ રાહ જૂએ છે !” બાદશાહે છોકરાને નજીક બોલાવી પુછ્યું કે; “આ અહિં બેઠેલા સરદારોમાંથી તું કોની સાથે પટાબાજી કરીશ ?” છોકરાએ સૌમાં જે વડો સરદાર હતો તેના તરફજ આંગળી બતાવી ! દરબારીઓ ચકિત થઇ ગયા. પટાબાજી ચાલતાં છોકરો પ્રથમ તો જરા પાછળ હટી ગયો ! પછી હિમ્મતથી બોલ્યો:—“હે શરવીર ! તું સાવધ રહીને લડ, નહીં તો ધડીવારમાં ત્હારું હું ડોકું ઉડાનીશ !” સરદાર હસીને કહેવા લાગ્યો; બેટા ! હજી તો ત્હારી માતાનાં ધાવેલાં દૂધના ડાધા ત્હારા હોઠ ઉપર પસરી રહ્યા છે, તું મ્હારી સાથે આશનાઇ કેમ કરીશ ! હે અમરસિંહ ! ત્હારો

એટા મ્હારે હાથે છુંદાઈ જશે, માટે એને આવો લાડ કરતાં વાર !” અમરસિંહ કહે; “તું ત્હારાં કામ ઉપર સાવધ રહે, ગાફેલ રહીશ તો એ તને ચટકારી નાખશે !” અલેટ પલેટ પડાયાજી ચાલતાં બાર વર્ષના બુચાએ બુઢા સરદારનું ડોકું બોલ બોલતાં ઉડારી દીધું, અને લોહીથી ઝરઝરતી રામશેર મ્યાનમાં ધાલીને બાપની આગળ આવી નેવો પગે પડવા જાય છે; કે લાલચોળ આંખો કરી, છોકરા ઉપર તિરસ્કાર કરી, તેને દૂર કરી કોષાયમાન થઈ રજપુત બાપ બોલ્યો:—“તું બદમાશ મ્હારાં બુદ્ધનો નહીં હોય ! અથવા તો ત્હારી માતાનું દૂધ ધાવેલો નહીં હોય ! તેં રજપુત ધર્મ કુબાડ્યો; માટે હું તપાસ કરીને ત્હારો પ્રાણ લઈશ !” બાદશાહ અને દરબારીઓ અમરસિંહને સમજાવવા લાગ્યા કે; “એમાં છોકરાનો દોષ નથી, સરદાર મરવાનોજ હતો તે બધી સાવધગીરી રાખવા છતાં એનાજ હાથે મૂઓ. તું હવે દિકરાને ઇપકો નહીં આપ, શાખાશી આપ !” અમરસિંહ કહે, “જી હજુર ! સરદારનું ડોકું ઉડાવ્યું તે માટે હું એનો તિરસ્કાર કરતો નથી; ડોકાં છટકાવવાં ને ખુન રેડવાં એ તો રજપુતનો ધર્મજ છે. પરંતુ લડાઈમાં શત્રુઓનાં માથાં ઉડાવ્યા પછી તલવાર મ્યાન કરતી વખતે લોહીના ડાવા સાથે કર્યા બાદજ તલવાર મ્યાન કરવી જોઈએ એવો રજપુતનો ધર્મ છે; તેને બદલે એણે લોહીથી ઝરઝરતી તલવાર એમ ને એમ મ્યાનમાં ધાલી તેથી મને શક જાય છે, કે બુદ્ધમાં કે દૂધમાં કાંઈ ખામી રહી બચેલી છે. વળી લડતી વખતે પ્રથમ તો એ પાછળ હટ્યો હતો, જેથી મને પૂરોજ શક જાય છે !” આમ કહી નાગી તલવાર સાથે શહેલાં નેન સહ પોતાની પ્રિયા આગળ જઈ બોલ્યો:—“હે સુશીલી ! ખરેખર કહે, કે આ પુત્ર મ્હારાં બુદ્ધથી છે ? સાચે સાચું કહે, એણે ત્હારુંજ દૂધ ધાવેલું છે ? શરક પડશે તો ત્હારો પ્રાણ અબ ધડી લઈશ !” રજપુત!ણીએ પતિને આડા હાથ લગ્ન લાવી કહ્યું; “એ પુત્ર આપનાજ બુદ્ધથી છે એમ પ્રભુના કસમથી કહું છું. પરંતુ એ જ્યારે વરસ દોઢેકનો થયો હતો ત્યારે હું કેઠે બહાર ગએલી હોવાથી એ

છોકરો બહુજ રડ્યા કીધા, જેથી પાસેની વાણિયણ પડોસણે ધરમાં આવી અને મૂંગો રાખવા સારૂ ધવાડવા માંડ્યો હતો, એટલામાં હું જઈ લાગી, ને વાણિયેણને ધવાડતાં દીડી, એટલેજ મ્હારો મીનજ ગયો, કે હાય હાય ! આ શું કયું ! તૂર્તજ હેણીના હાથમાંથી અને ખૂંચવી લઈ ચત્તો સુવાડી દઈ છાતી અને પેટ દાખી દાખીને સંધળું દૂધ ઓકાવી કાઢ્યું હતું, પરંતુ વાણિયેણના દુધની કંઈક કસર રહી ગયેલી હોવાથીજ થોડીક બાલકાપણની અસર એનામાં રહી જવા પામી છે !” હકીકત સાંભળી અમરસિંહ ખુશી થયો, કે બુન્યાદ પણ મ્હારી છે ને દૂધ પણ માયનુંજ ધાવેલો છે, મમર જરા જેટલી નાલાયકી રજપુત પૂતમાં વાણિયેણ દુધની અસરની રહી ગયેલી છે, એટલીજ દિલગીરી છે. જો કે મ્હારો બેટો મ્હારા હુન્નરમાં જરા લગાર ક્યાથ બતાવે છે, તો પણ તે મ્હારાથીજ ઉતરેલો છે, એ વાતની સમ્યાધ વિષે મ્હારાં દિલની હવે ખાત્રી થઈ છે. માતાના પેટમાં ગર્ભ રહ્યા ત્યારથીજ માતાના સારા માઠા વિચારની સાથે સાથેજ લોહીની અસર ગર્ભ ઉપર થાય છે, અને જન્મ દીધા પછી સારા માઠા વિચારની તે અસર લોહીમાંથી દુધમાં ઉતરે છે. ગર્ભાવસ્થામાં બાળકની માતા જો ધર્મનાજ વિચારો કરે છે અને ધાર્મિક કાર્યમાં મરાગુલ રહે છે તો ગર્ભના મમજ ઉપર અને ગર્ભનાં લોહી ઉપર ધર્મનીજ છાપ પડે છે, અને જો તેજ ધાર્મિક લોહીમાંથી ઉત્પન્ન થયેલું દૂધ તે બાળક ધાવે છે તો તે બાળક ધર્મિષ્ઠજ બને છે. જો માતા દ્વિત્રિઓના વિષય સુખમાં મગ્ન રહે છે, અને રાત ને દહાડો તેવાજ વિચાર કર્યા કરે છે તો હેણીનાં લોહી અને દુધમાં હવસ ને વિષયનુંજ તત્વ સત્વ સમામેલું હોવાથી, ગર્ભના લોહીમાં ને તેના ખોરાકમાં હવસ ને હવસજ પ્રસરી રહેલો હોય છે; જેથી બાળક ભોગ-વિલાસી નિવડે છે. જો ગર્ભિણી બી વિલાવિલાસી હશે તો તેના લોહી અને દુધની અસર તેનાં બાળકમાં પણ વિલાનોજ વિષય પ્રસારશે. સંકર કે વર્ણસંકર છોકરાં કદિષ્ણ પોતાનાં માબાપ તરફ ભક્તિભાવવાળાં નિવડતાં નથી. જેમ

માતૃપિતા જુદી જુદી ન્યાતિ જાતિનાં કે પરકામનાં હોય છે, તેઓ વર્ણસંકર કહેવાય છે. તેમાં બે પ્રકારના ગુણબેદ હોય છે- માતા શુદ્ધી હોય તો તેણીની કંધક અધમતા, ને બાપ બ્રાહ્મણ કે ધર્મ-ગુરુ વર્ગનો હોય છે તો તેની કંધક ઉત્તમતા. એટલે એક પણ વર્ણમાં નહીં; તેવા છોકરાં દાધાબળી નિવડે છે. જેમનામાં કંધક બાપ તરફનું જ્ઞાન ઉતરેલું હોય છે, ને માતા હુતોક્ષ કે વાસ્ત્રધોસ હોવાથી કેટલુંક અજ્ઞાન પણ ઉતરેલું હોય છે.

x

x

x

x

એક શેઠને એક છોકરો હતો, તેને માટે એક ધાવ આપા રાખી હતી. છોકરાની સખાકારી માટે ધવાડનારી પોતે પરહેઝી પાળતી હતી, ને તે છોકરો પોતાની માતાને નહીં પણ આયાનેજ માય સમજીને માય કરતાં પણ વિશેષ માયા તેના પ્રત્યે રાખતો હતો. પરંતુ તે છોકરો જ્યારે એકાએક મરી ગયો ત્યારે ખરી માયને શોક થયો, પરંતુ ધાવ આયાને તો કાંઈએ લાગ્યું હતું નહીં. તેના મનથી તો એક છોકરો ગયો, તો બીજો છોકરો પાળવા ને ધવાડવાને મળશે, તો નોકરીનો સ્વાર્થ જળવાશે એમજ હતું; જ્યથી તેને દુઃખ નોતું થયું. ખરું દુઃખ તો તેની પોતાનીજ માતાને ઉપજ્યું હતું. પ્લુટાર્કનો દિકરો મરી ગયો ત્યારે પોતાની બાપડીની બેહદ સજ્જરી બેઠને પ્લુટાર્કે તેણીને જણાવ્યું હતું કે; “બીજી માતાઓ પોતાનાં બાલાં-ઓને પોતાની છાતીએ વળગાવીને ધવડાવતી નથી, અને પોતાનાં બાળક તો જાણે રમવાનાં રમકડાં હોય તેમ પોતાનાં બાળકને રક્ત રમાડવા પૂરતાંજ પોતાના હાથમાં થોડોક વાર લાઇને બોકી બોસા કરીને પાછાં આયાઓને સોંપી દે છે, જ્યારે તું જેણી તારાં બચ્ચાંને તારીજ છાતીએ ધવાડે છે, તથા હેમને ચોખ્ખું દૂધ મળે તે સારૂ ખાનપાનની પદરેઝી રાખી કેટલીક વેદના ને પીડાકારી ખમે છે, પણ જ્યારે તે બચ્ચાં નરણ પામે છે ત્યારે અસાધારણ શોર બકાર અને રૂદન કરે છે; તેવી તું જેવી માતાને બચ્ચાંના મોત વખતે બાલુંજ લાગવું બેઠએ, તે છતાં ખુદાઇ હુકમને તું તાબે રહે છે, ને બીજાં-

આની આયા ધણું રહે છે તે માત્ર લોક જાણું કરવા થકીજ છે, એમ હું સમજી તારા ઉપર પ્રસન્ન છું.” માય ને પોતાના દિકરાને આયાને ધાવવા આપીને માબાપ-વખો દિકરા મેળવવાની આશા રાખે તો તે ફાકટ છે. એવાં પરાધ ધાધને ધાવેલાં બચ્ચાં પરાયાં જેવાંજ હોય છે. સિંહનું બચ્ચું ને બકરીનું દુધ ધાવીને ઉધરે તો સિંહનું શૂરાટન ગુમાવેજ છે, સિંહણનું દુધ ધાવેલું બચ્ચુંજ સિંહ નિવડે છે. તેમ વળી ગાયનાં બચ્ચાંને સિંહણનું દુધ પાવાથી તે ગાય કાંઈ સિંહણ થઈ શકતી નથી. અર્થાત દુધના ગુણ તો ઝાર ઝાર છે. દુધમાં દુધ તો જેની તેની માથનુંજ ઉત્તમ છે.

x

x

x

x

વિચારશીલ ગ્રહસ્થ, બાપે પોતાનું અને કુટુંબનું હિત જાળવવું હોય તો કુટુંબની અંદર એક્યતાનું અને સંપનું રક્ષણ કરવું. સંપ-માંજ વિનય છે. સંપ એજ બળ તથા ગૌરવ છે. સંપ હશે તો બાવળની પાલીમાં સમાઈ શકશે. સંપ હોય તો ન્હાની કુલીમાંજ સમાઈએ. કુટુંબ કસેશથી, કુટુંબ કંકાસથી, કલહથી છિન્ન ભિન્ન થઈને ઘણાં પારસી ધરો આજે શુનકાર પડ્યાં છે. બેટા બેટી મા બાપની સેવા કરતાં તો રહ્યાં, પણ મા બાપને ત્રાહે ત્રાહે પોકરાવે છે. દિકરાંને છકાવી મેલવાથી છેવટે કાંક ફાંક આંતુએ ખૂણે ભરાઈને રડવું પડે છે. કહેણસરનાં દિકરાં દિકરી ન હોવાથી આજા પાળતાં તો રહ્યાં, પણ મા-બાપના નાક કપાવે છે ને લટિયાં પિંખાવે છે. માટે હે બાપ દિકરાંઓ ! હળીને મળી સજી, રહો ખુશ ખુશાલ; રહે તન જીદાં, જન એક મિશાલ. સિંહને ઓથે વાડ રહે, ને વાડને ઓથે સિંહ રહે. મોટાં મન રાખી, મોટાં પેટ રાખી, ઉદાર દિલ રાખી સહનશીલતાથી ને કુટુંબી કલહ સમાવી દેવામાં નથી આવતો તો કુટુંબની પાયમાલીનોજ વખત આવી પહોંચે છે. ડૉન્કીન અને ડન્કન ખાંદાંનના લોકો એટલા માટેજ પોતાના ધરોમાં એવો મુદ્રાલેખ બચ્ચાં પાસે રખાવે છે કે; “સહન કરતાં ને ખમતાં શિઓ !”

x

x

x

x

મા બાપે તેમજ છોકરા છોકરીએ સહનશીલતા રાખીને એક બીજાની પ્રકૃતિને સહન કરી લેવાનો ગુણ તેમનામાં ન હોય તો છેવટે સંકટ સહન કરાવવાને કુદ્રત બમણા જોરથી તેમના ઉપર મારે ચલાવે છે, જેથી જરા જરામાં અસહનશીલતા રાખવાનું પરિણામ સંકટો સહન કરવામાંજ આવે છે. પાળે તેનો ધર્મ, મારે તેની તલવાર; રડે તેનું દુઃખ, ને ખમી તેના સંસાર, ખમી તે ખામ. મા બાપ માટે આ એક મૂખ્ય મુદ્દા છે કે; “ઝમાનેએ બા તુ ન સાચક, તુ બા ઝમાનેએ સાચક !” એટલે બની શકે તો મા બાપે દિકરા દિકરીને કરી રાખવાં, ને નહીં બને તો તેમનાં થઇ રહેવું.

x

x

x

x

પોતાના પુત્રને જશ મળે, કીર્તિ, ઐશ્વર્ય, સંતાન, અને ધર્મ પ્રાપ્ત થાય એવી આશા મા-બાપ હમેશાં કર્યા કરે છે, માટે જે દકરાં મા-બાપની ઉમેદ પાર પાડે છે તેઓજ ધર્મ સમજનારાં પણ કહેવાય છે. ઈંગ્લંડના મહાન પુરૂષ સર ટૉમસ મૂરને લોર્ડ ચાન્સેલરની પદવી મળી હતી, અને તેના બાવાજી ત્યાંની મોટી અદાલતમાં ન્યાયાધિશ નિમાયા હતા. સર ટૉમસ મૂરનો એક એવો નિયમ હતો, કે પોતાના પિતાજી ન્યાયાસન ઉપર બેઠા હોય ત્યાં જઇને દરરોજ તેમને પગે લાગે, પિતાજીના આશિર્વાદ લે, અને પછીજ પોતાનાં મહત્વનાં કામ ઉપર બેસે. મૂરની ખાત્રી થઇ હતી, કે પિતાજીના આશિર્વાદ મેળવ્યા વિના કોઇ પણ કામ સારું થવાનું નથી ! માટે બેટાએ પોતાના બાપનીજ રાહરસમ ઉપર ચાલવાથી તેને ધંધા રોજગારમાં બરકત મળે છે.

x

x

x

x

પોતાના મુરબ્બી પિતાજીની આજ્ઞા અને સલાહથી જે પુત્ર ઉલટા માર્ગ અપ્પાર કરે તે બેટા શેતાનની આલે ચાલનારો જાદુગર લેખાય છે. કુદ્રતી નિયમ છે, કે મનુષ્ય માત્રની બાળવયમાં તેનાં સુખ સગવડ અને વૈભવના કોડ પુરા પાડવા સારું બચ્ચાં તરીકે જે

ધણીની આગળ જવું પડતું હોય, તે ધણી પ્રત્યે પ્રેમ અને માનની સાગણી સ્વભાવિક રીતે તેને ઉભરી આવે છે. જ્યાં સૂધી આપણે મા-બાપ ઉપર આધાર રાખી જીવગી ગુજરવાની સ્થિતિમાં હોઈએ ત્યાં સૂધીનો આ કુદ્રતી કાનુન પોતાના પૂર જોશથી અમલમાં આવે શકે છે. મગર જ્યારે આપણે મોટાં થઈએ છીએ, અને આપણે આપણું ફાડી લેવાની સ્વતંત્ર સ્થિતિએ પહોંચીએ છીએ, ત્યારે ઉપલો કાયદો પોતાના જોશમાં લગાર કરી ચલા માટે છે, અને ધીમે ધીમે બેટા બેટીઓ તરફથી માતા પિતા પ્રત્યે નમસ્કારમાં અને નાશરમાની થવા માટે છે. આ અવગુણ દૂર કરવા માટે જુદી જુદી પ્રજાઓમાં અનેક જાતનાં શિખામણુ રૂપી કાયદા દર્શાવવામાં આવેલા છે. યાહુદીઓના પેગમ્બરે શરમાન આપ્યું છે કે; Honour thy father and thy mother, that thy days may be long in the land. તું તારાં મા-બાપને માનથી નમીને ચાલ, જેથી આ દુન્યામાં તું ધણું જીવીશ. વળી નાશરમાન બેટા બેટીઓને એમના શાસ્ત્રમાં દુઃખ સરજેલું કહેલું છે, ને મરણ પછુ વહેલું થવાનું જણાવેલું છે. ચીન દેશમાં એવો રિવાજ છે, કે બહેને દિકરા તવંગર થયો હોય, તોપણ ત્યાં એવું કદી બનતું નથી, કે ગરીબમાં ગરીબ બાપ શ્રીમંતમાં શ્રીમંત દિકરા ઉપર હાકમી ને હુકમ નહીં ચલાવી શકતો હોય. ચીનો બેટા ચીના-બાપનો પડ્યો બોલ ઉપાડી લેવાને બંધાએલો જ હોય છે, કેમકે દિકરાની તમામ સ્થાવર જંગમ મીલકતનો માલિક પછુ એકલો તેનો બાપ જ હોય છે. દિકરા લાખો રૂપયાની દોલત બેગી કાં નહીં કરે; તોએ તે વેચી સાટી નાંખવાને પછુ લેનો બાપ મુખત્યાર હોય છે ! એટલું જ નહીં, પછુ પોતાના દિકરાનાં દિકરાઓનો માલિક મુખત્યાર પછુ તે જ ગણાય છે, જેથી તે બચ્ચાંઓ જો મોટાબાવાને નાશરમાન થાય તો પારકા ધણીને તે છોકરાંઓ વેચી દેવાનો પછુ લેમના બપાવાને હક છે ! આમ વેચાણ કરતાં તે છોકરાંના મા-બાપથી કાંઈએ આડાં આવી શકાતું નથી. મા-બાપની સેવા બજાવવી અને લેમની આજ્ઞા માનવી એ નિયમ કાનુન

સ્થસનો સ્થાપેલો છે, અને ચીનાઇ સરકારે તેને કાયદા તરીકે બહાલ રાખેલો છે. ચીનના એક મન્દેરીઅન કે મેજિસ્ટ્રેટ આગળ જો એક બાપ પોતાના બેટા સામે કાંઇ ફરિયાદો માંડે તો તેને સારૂ બાપને કાંઇ પુરાવો કરવાની જરૂર પડતી નથી. કેમકે એક દિકરાનો અપરાધ થયા સિવાય તેનો બાપ ફરિયાદ લાવી શકેજ નહીં, એવીજ ત્યાં માન્યતા હોય છે. જો એક દિકરાએ બાપને ચિડાવ્યો હોય, મળક મરકરી કરી હોય અગર આગળ વધીને બાપને માર માર્યો હોય, તો જે જલ્લામાં તે કૃત્ય થયું હોય તે આખો ઇલાકો પોકાર કરી ઉઠે કે; “બેટાએ બાપને માર્યો ! હાય હાય, હવે દુન્યાની આખેરી આવી !” વળી આ મહા અપરાધની તપાસ ખુદ ચીનના શહેનશાહનીજ રૂબરૂ ચાલતી. એટલુંજ નહિ. પણ જે વિભાગમાં આવો ગુન્હો બન્યો હોય તે લક્તાના સઘળા મેજિસ્ટ્રેટોને એકા ઉપરથી ખતરફ કરવામાં આવે, અમર બીજા જલ્લામાં તેમની બદલીઓ કરી દેવામાં આવે; એ અર્થે, કે પોતાના જલ્લામાં લોકોને હેઓ મા-બાપની સેવા વિશે શિક્ષા શિક્ષણ આપતા હોવા ન જોઇએ, કે જેથી બેટા બાપને મારી શકે. વળી જે ઘરમાં આ અપરાધ બન્યો હોય તેના પડોશીઓને બીજે ગામ બદલી નાખવામાં આવે છે; એવા હેતુથી કે પાડોશીનો છોકરો બગડતો બગડતો બાપને મારવા સૂધીની હદે આવ્યો ત્યાં સૂધી તેને ઠેકાણે લાવવાને તે પાડોશીઓએ નિષ્કાળજી વાપરવામાં દપકાને પાત્ર કૃત્ય કયું. પછી પેલા દુષ્ટ દુક્તાને કાપીને હજાર ટુકડા કરવામાં આવતા, હેના હાડકાં બાળીને ભરમ કરતા, તેના ઘરને જડમૂળથી ઉખેડાવી કાઢતા, ને આસપાસનાં ઘરોને તોડાવીને જમીન દોસ્ત કરાવતા ! માયમારૂ ને બાપ-બડ્દાદુ દુષ્ટ દુક્તાઓ માટે આ કાંઇ જેવી તેવી ચાનક નથી.

પછી તે જમીનમાં મીઠાંની વાવણી કરાવતા, જેથી બાપ તરફ બેટાએ ચલાવેલી નાલાયક ચાલચલણના જે કાંઇ બીયાં જમીનમાં પેવશ થએલાં હોય તેનો નાશ થાય ! મા-બાપ તરફના ભક્તિભાવનો

આ કેવો ઉત્તમ દાખલો ચીનાઓએ આપણને પૂરો પાડ્યો છે ! ચીનના એક ખેડુતને આ કાનુન જોડેલો લાગુ છે તેટલોજ ત્યાંના શહેનશાહ સુધી સર્વ મેન્દેરિયનોને પણ લાગુ છે. નવા વર્ષને દહાડે શહેનશાહ પોતાનાં માતૃશ્રીને ખાસ માન આપવા સાર તેણીના મહેલમાં અદ્યસર જતો અને માતૃ સેવાની સઘળી વિચિત્ર ક્રિયામાં સામેલ થવાની સઘળા અરકાંને દાલતને ડરજ પડતી હતી. શહેનશાહ પોતાના બાપના મરણ કરતાં માતાનાં મરણનું દુઃખ મોટું માનતા માતા ગદ્ય એટલે મોટી આદત સમજવામાં આવતી. સંસાર ખોળાઈ જાયો હોય એમ માનવામાં આવતું. માય વડેજ સંસારનું સુખ સમજવામાં આવતું.

×

×

×

×

ધરાનના અદ્યસા વખતે આગલા ધરાનીઓમાં કેટલી બધી અદ્યસાદાય ને માન મલાજો હશે તેનો ખ્યાલ કરી લેવો. નાશીરવાન અહલ પાદશાહની દરબારમાં તેનો ગાદીવારેસ બેટો હંમેશા અદ્ય વાળીને ખસ ઉભોજ રહેતો. એકવાર રાત્રિના ઉજ્જગરાને લીધે બાપની સમક્ષ એક બે ઘંટા સુધી ખડે પગે ઉભાં રહેતાં જ્યારે પાદશાહજીદાને ઉંઘનો એક ઝોકો આવ્યો ત્યારે નાશીરવાને તેને નાફરમાન ને એઅદ્ય બેટો ગણી સજા વટીક કરી હતી !

×

×

×

×

એવા છોકરાને તો બાપ કેદખાને પૂરે તો બેહતર છે, મગર શત્રુઓ તે છોકરા ઉપર કુલોનો વર્ષાદ વરસાવે તે બેહતર નથી. હીરોડોતસના કહેવા પ્રમાણે તો એક ધરાની બેટો બાપને હેરાન કરે, સતાવે, કે માર મારે તો તે ગુન્હાની સજા ચીન દેશની પેદેમ ધરાનમાં પણ બારે કરવામાં આવતી. બેટાએ બાપને મારવો અમર બાપને ઠાર કરવો એ અપરાધ કદિયે નહીંજ અને એવું અસલી ધરાનીઓ દ્રઢતાથી માનતા હતા. જો કોઈ કદાચ આવા પ્રકારનો ગુન્હો બનતો તો તેઓ આમજ કહેતા કે; “એ અપરાધી પેલા

મરનારનો છોકરો હોયજ નહીં.” અગર તો બાપને દિકરાએ મારી નાખ્યો હોય એ વિષે લેએ શકનીજ નજરે જોતા હતા. આવો એક ગુન્હો સાબીત થાય તો લેએ કહેતા કે; બાપ પણ લેવોજ જુડો હોવો જોઈએ. બધા વ્યારતું ફળ જુડું ના હોય, એમ લેએ ચકીનથી માનતા.

x

x

x

x

જો એક કાંટારૂપ ફરજંદ હોય તો તે તહારં પોતાનુંજ રોપેલું બીજ છે, અને તે ફરજંદ જો રેશમરૂપ છે તો તે પણ તહારં પોતાનુંજ કાંટેલું રેશમ છે. જેવું તે બીજ વાળ્યું તેવુંજ તેં ચાખ્યું. સીસેરો કહી ગયો છે, કે એથન્સનો પેલો ડાહ્યો ધારાશાસ્ત્રી જ્યારે દરેક પ્રકારના ગુન્હાઓ બદલ કાયદાઓ બાંધી રહ્યો ત્યારે તેને પૂછવામાં આવ્યું કે; “પિતૃ હત્યાના તથા માતાને મારી નાખવાના અપરાધ વિષેનો કશો પણ પ્રતિબંધ તહમે કાં નહીં મુક્યો વારં!” ત્યારે તે કાયદાશાસ્ત્રીએ ઉત્તર દીધો કે; “જે અપરાધ વિષે આપણે કદિયે સાંભળ્યુંજ નહીં હોય, તેવા અપરાધ વિષે કાયદો ઘડવો અને તેની શિક્ષા ઠરાવવી, એ તો તે ગુન્હાનો અટકાવ કરવાને બદલે તે ગુન્હાને આમંત્રણ કર્યા બરાબર છે.” અર્થાત્, બાપને દિકરો મારી નાખે, બેટા માતાનો પ્રાણ લે, એવું બનવું બીલકુલ અસંભવિત માનવામાં આવતું હતું. ફારસીમાં કહેવત કહી છે કે; “કસી અશ્મા દીલરા બ સઝન ન દુખત” એટલે કેાઘ પોતાને હાથેજ પોતાની આંખ અને દિલ બન્નેને સાથે સાથેજ સોચાથી વિંધતું નથી. બાપની તાબેદારી ઉઠાવવાને બદલે તેના ઉપર કીને ભરાઈને દસ્ત-દરાઝી કરનારો બેટા બુન્યાદજાદો કહેવાવો ન જોઈએ. બધો બેટો તો તેજ છે, કે જે પોતાના પિતાશ્રીનો ધર્મ બળવે, અને પિતાશ્રી ઉપર કીનો રાખી તેના દિલ ઉપર હાથ ઉગામે નહીં.

x

x

x

x

રેશમ શહેર બંધાયા પછી ૬૦૦ વર્ષ વહી ગયાં ત્યાં સુધી

બાપની હત્યા કરવાનો ગુન્હા રામનોના સાંભળવામાં પણ નોતો આવ્યો. ૬૦૦ વરસ બાદ જ્યારે પિતૃ હત્યા કરવાનો અપરાધ કરવાનો પહેલ વહેલો બનાવ બન્યો ત્યારે તે નીચ બેઠાને નીચે મુજબ સજા કરવામાં આવી હતી. તેના શરીર ઉપરની તમામ જીવંતી ચામડી ઉતારી ત્યાં સુધી તેને જેરખાન અને ચાલુકનો માર મારવામાં આવ્યો. પછી એક મોટા કાથળામાં તેને પોતાને, એક કુતરાને, એક મરધાને, એક વાગળાને, અને એક વાંદરાને, એમ બધાંને સીવી લઈ દરિયાનાં છેક ઉંડાણમાં ફેંકી દેવામાં આવ્યો.

x

x

x

x

“મા બાપની સેવા કરવી, સેવા કરવી,” એમ અમરચુ બોલ્યા કરવાથીજ કાંઈ તેનું ખરું તાત્પર્ય જીવાન બેટા બેટીઓ સમજી શકતાં નથી. જો શાસ્ત્રિય રીતે સમજાવે તોજ ખરી દલીલ ઉપર લેઓ ધ્યાન આપે. છોકરાંઓએ માબાપના કલાસર ચાલવું એમાંજ તેમનું હિત છે, એમ પડિતો ને શીલસુદ્ધ સમજાવે છે; પરંતુ તે ખરુંજ માની લેવું કે કેમ ? એનો ખુલાસો એટલોજ છે, કે કાલા ને કુટાઈ કુટાઈને પાકા થયેલા ગુરૂઓનાં વચન ઉપર વિશ્વાસ મૂક્યા વગર બિનઅનુભવી જવાનોને ચાલે એમ નથી. સંસાર વહેવારમાં ગુરૂઓના ઉપર વિશ્વાસ મૂક્યા વિના ચાલવું નથી. આપણે કાંઈ આપણા બાપ કાકાઓને જન્મથીજ ઝાળખતાં નથી. “આ ત્હારી માય ! આ ત્હારો બાપ ! આ ત્હારો ભાઈ ! ને આ ત્હારી બહેન !” એમ આપણને આપણા સંબંધીઓએ બચપણમાં સમજાવ્યું ને આપણે માન્યું. એ વિષે કાંઈ જાત માહિતી લેવા આપણે ગયાં નથી. વિશ્વાસથીજ માન્યે છીએ. વિંછીના કે સર્પના ડંશથી ભારે વેદના શાષ છે, અગ્નિને અડકવાથી દાઝી જઈએ છિયે, સોમલ કે અશીષુ ખાધાથી મરી જઈએ. અમુક દવા પીધાથી અમુક રોગ મટે, એ સૌ સૌ વાતનો જાતિ અનુભવ લેવા સાર તે તે પ્રયોગો લોકો કાંઈ પ્રત્યક્ષ કરતાં નથી. જેમને તેનો અનુભવ થયો છે તેઓ કહે છે, ને આપણે

માન્યે છિયે. માનવુંજ પડે. તેજ પ્રમાણે માઆપનું અંતઃકરણ છોકરાંનાં દુઃખ દર્દ વખતે કેવું દુઃખી થાય છે, અને બચ્ચાંનાં સુખ સાડ કેવા કેવા ઉપાય કરવાને લેઓ તત્પર રહે છે, તેનું ગમે એવું વર્ણન કરીએ, પરંતુ જાત અનુભવ તો તેજ બચ્ચાંઓ જ્યાં સુધી માઆપ તરીકેની સ્થિતિમાં આવે નહીં ત્યાં સુધી તો થાયજ નહીં. માઆપનું મન બાળકોનાં હિત સાડ મહા સંકટો વેઠવાને પણ તૈયાર હોય છે. પોતાને ગમે એટલું દુઃખ પડે, ગમે એટલા પૈસા ખર્ચાય, ગમે એટલું અપમાન થાય, પરંતુ પોતાનાં બચ્ચાંઓનું ગમે એ ભોગે પણ ભલું થાય એમ સર્વ માઆપો ઇચ્છે છે. આ કાર્યમાં તે વખતે લેમને પોતાનાં સુખનો કે સ્વાર્થનો તો ખ્યાલે હોતોજ નથી. પેટનાં બચ્ચાંનું હિત કરવામાંજ લેઓ સંતોષ માની લે છે. લેમનો મોટો સ્વાર્થ એટલોજ હોય છે. માય જેવો મિઠો મેવો ને મધુર માવો કંઈ અજગ તરેહનો હોય છે. નેપોલ્યન બોનાપાર્ટને સેન્ટ હેલીનાના ટાપુમાં કેદ કરવામાં આવ્યા પછી કેટલેક વખતે તે માંદો પડ્યાની ખબર તેની મા લેનિશિયાને પડી. દિકરા ઉપર પડેલાં સંકટથી માતાનું દિલ ઝરઝરી ઉઠ્યાથી ઈંગ્લંડના રાજાને લેણીએ કાકલુદી ભરી એક અરજ કરી કે; “મહારાજ ! હું નેપોલ્યન બોનાપાર્ટની દુઃખ્યારી માતા છું. તેનો જીવ મહારાજીવ કરતાંજે મહેને વિશેષ વહાલો છે. પરમેશ્વર અતિ મહાન અને દયાવાન છે અને આપણે સઘળાં તેના અંશની પ્રતિમા છીએ. હું લેમને હાથ જોડીને, બોલો બોળીને માંગી લઉં છું, કે કૃપા કરીને મહારાજીવે અરમ બેટાને બંધનથી મુક્ત કરો, તેને દુઃખમાંથી છોડવો. મહારાજ ! આપ પરમેશ્વરના પ્રતિનિધિ છો. મુજ અનાથની એટલી અરજ સ્વીકારો !” માતાનો આ કેટલો બધો પુત્ર-પ્રેમ ! ખરેખર, આપણાથી માના ગુણને આશિંગણ થનાતુંજ નથી ઇ. સ. ૪૭૭ વર્ષ પહેલાં એલાનો જ્વાળામુખી પર્વત ફાટીને આસપાસના સેંકડો ગામેનો નાશ કરી મેલ્યો, ત્યારે સર્વ લોક પોતાની કીમતી જીનસો લઈને નાસવા લાગ્યાં, તે વેળાએ એક ઘણુંજ વૃદ્ધ, નાતવાન અને જમણ ધણી

ધણીઆણીનું જોડું નાસી જવાને અશક્ત થઇ પડ્યું માલમ પડ્યું હતું. ઇશ્વર કૃપાથી એ જોડાંના એ પ્રિય પુત્રા નામે એનેપિયસ અને એગ્શીનોમસ કરીને હતા. એ સપુતોએ કાંઇપણ દરદાગીના કે કિંમતી જથ્થો લઇને નાસવાને બદલે સૌથી અમુલ્ય વસ્તુ લેખે, એકે પોતાની માતાને અને બીજાએ પોતાના પિતાને ખાંધ પર ઉઠાવી લઈ દોડવા માડ્યું ! આ બનાવને ધણું અતિશયોક્તિભર્યું રૂપ આપતાં કેમિરીઅસ જણાવી ગયો છે કે; પોતાના માબાપ તરફની આવી ભક્તિથી, આવી ઉત્તમમાં ઉત્તમ સેવાથી, અચબો પમાડનારી આવી જનદેશાંનીથી, ભગવાને પ્રસન્ન થઇ, જવાળામુખીની ભયંકર આગનાં બળતાં તેને તેજ જગોએ અટકાવી દીધાં !” કહે છે જે રસ્તેથી આ નીમકહલાલ બેટાઓ પોતાનાં મા-બાપને ઉપાડીને ચાલતા હતા, તેટલોજ દસ્તો આગ વગર મોકળો રહ્યો હતો ! બાકી આસપાસ બધે તો લાવાના બાળીને રાખ કરનારા મોજાઓ રેલની માફક પ્રસરીજ રહેલા હતા. જે માર્ગે આ મા-બાપવખા દિકરાઓ નાસતા હતા, તે રસ્તે ખુશનુમા હવા ફલાઇ રહી હતી; અને ત્યારપછી કંઈક જમાના વિતી ગયા તોયે, આ જગાને “પવિત્ર પુત્રાની ભૂમિ” (Field of the Pious) ના નામથીજ ઓળખવામાં આવે છે. હિંદુસ્થાનમાં જેવો સપુત શ્રવણ પુજયો છે, તેવાજ એ પુત્રો પુજ્યા છે. પિતા પુનિત ગુરુ તુલ્યને, પિતા રૂપ પરમેશ્વર; એવું જાણી પ્રેમથી, સેવે સપુત હમેશ આ કલિકાળમાં એવા સપુતો શાથી પેદા થતા નથી ? આજે તો બાપ બેટા વચ્ચે અંતર, મા દિકરી વચ્ચે અંતર; ભાઇ ભાઇઓ વચ્ચે અંતર, ભાઇ બહેન વચ્ચે અંતર, જ્યાં જૂઓ ત્યાં અંતર, અંતર, ને અંતર.

x

x

x

x

આ સંસારના ઝમડામાં હાલે મરવત, મલાળ, અને લાજ શરમવાળી આંખો કુટી ગઇ છે, આ કલિયુગમાં શરમ લાજવાળાં લોકોની આંખો પણ નાચુદ થઇ ગઇ છે. જૂઓ, કે કોઇએ પણ કરેલા ઉપકારનો બદલો વાળી આપવો એ ગૃહસ્થપણાનું લક્ષણ છે,

અને વિચાર કરતાં જણાશે કે, બાળકો ઉપર મા-આપના જોડણી ઉપકાર તો કોઈનાએ હોતા નથી. ત્યારે આ ઉપકાર વાળવાની તો સાથી પહેલી ધરજ છે, છતાં આ જમાનામાં તેજ ધરજને સર્વથી છેલ્લી ગણી કાઢવામાં કાં આવે છે? મા-આપની સેવા કરવાથી, અને તેમની આજ્ઞા પાળવાથી તો છોકરાનું જ હિત થાય છે, અને મા-આપનો જીવ ખુશી રાખવાથી પરમેશ્વર પણ પ્રસન્ન થાય છે; આમ છતાં આપણે મા-આપને જ કાં નાકરમાન થવું જોઈએ વારં! ધન, દોહત, માન કે કીર્તિ તો ગમે ત્યારે પણ મળશે, પરંતુ ઘરડાં અચકત મા-આપની સેવા ચાકરી કરવાનું ક્યારે શરી શરીથી મળશે? ઈંગ્લેન્ડનો પહેલો એડવર્ડ રાજા પેલેસ્ટાઇનમાં ધર્મની લડાઈમાં ન્યારે શું થાયો હતો ત્યારે તેના એકના એક પુત્રના મરણની ખબર લેને મળી. આ માઠા સમાચાર સાંભળવાથી તેને સંતાપ તો થયો, પણ ગંભીરતા રાખી એટલું દુઃખ તો લેણે ખમી લીધું. થોડા વખત પછી તેને પોતાના પિતાજીના મરણની ખબર પડી. આ ખબર સાંભળી તેનું કાળજી કપાઈ ગયું. ને ન્હાનાં બચ્ચાંની માફક ફોક ફોકે રડવા લાગ્યો. કેટલોક કાળ વહી ગયા પછી તેના મ્હોંલાગ્યા મિત્ર સ્ત્રીસીલીના રાજા આર્લસે પૂછ્યું કે; “પેટના પુત્રનું, એક પૂરા દિકરાનું મરણ નિપજ્યું ત્યારે આપ રડયા નોતા ને બુદ્ધિ આપ ગુન્દરી મયા તેનો તમે એટલો બધો સંતાપ કાં કીધો હશે?” રાજાએ જવાબ દીધો; “પરમેશ્વરની મહેરબાની થશે તો મ્હારે ત્યાં બીજો દિકરો આપશે પરંતુ મ્હારા આપનું છત્ર સદાનું શુભ થયું, તેનો હુકમ જે મ્હને માન ઉત્પન્ન કરતો હતો, તે હવે મ્હને પાછો ક્યાં મળવાનો?” દ્રોણના ઘેરાનો ઇતિહાસ જેમણે વાંચ્યો હશે તેમને ઝટ યાદ આવશે. કે મા-આપની બારે સેવા બળવનાર ધનિસને “Eneas the pious” નો, “પુણ્ય અને પવિત્ર ધનીસ” નો, મહાન એલકાય લોકો તરફથી આપવામાં આવ્યો હતો. એટલે કે મા-આપની સેવા એજ પવિત્ર કરજ છે.

મૂલેક્ષો નર તો તેનેજ જાણ્યો કે જે મા બાપને દિયુંતો હોય. જે કાષ્ટ માબાપનો શત્રુ હોય તેની ઉપર બહુસો પશુ રાખવો નહોં; કારણ કે તેવો માણસ બધાં જુડાં કામો સાર મનમાં કથી આનંદ ધરાવતો નથીજ. મા બાપની સેવા માટે ત્હમે જેહમત ઉઠાવશે તો ત્હમારં તે કામ અમર રહેશે. તે કામમાં ત્હમે ત્હમેને પોતાને આપ્યા આપી દો, અને તેની સાથે કાંઈ ત્હમારં સર્વસ્વ હોય તે, ત્હમારં શરીર, ત્હમારં મગજ, ત્હમારી બુદ્ધિ, તેમજ ત્હમારાં મન, દિલ, અને આત્માની સઘળી શક્તિઓ તે કામમાં આપી દો, અને તેમ કરીને ત્હમે જે કાંઈ રોપણી આજે વાવો છો તેનાં ફળો કાલે ત્હમેજ ભોગવશે. આપણા પિતાની ધરજ વિષે પશુ શાસ્ત્રમાં એમજ કહ્યું છે.

x

x

x

x

જે બાળકને બચપણમાં અદમ્ભઆદાબ ને વિવેક મલાજો નહોં શિખવવામાં આવે તે મોટું થાય ત્યારે તેનામાં ખુબી અને માણસાઈ આવેજ નહોં, લીલાં લાકડાંને ત્હમે ચાહો તેવું વાળી શકશે, પરંતુ સૂકું થયું તો અગ્નિ તાપ દેખાડ્યા સિવાય તે સીધું પાધરં થામજ નહોં. મહાન કવિ ક્રેડ્ડીક વાન સ્કીલર, જે એક જરમન બાપને સપુત હતો. તે બાલ્યાવસ્થામાં એક દિવસ ઘરમાંથી જતો રહેલો જણાયો હતો. એ વખતે ભારે વરસાદ અને તુફાનનો ધુનરો હતો, એટલે તેના પિતાજીના હોંસકાસ ઉડી ગયા. જ્યારે તુફાન સમા ગયું ત્યારે બાગમાંના એક ઝાડ ઉપરથી ધીમે ધીમે તે ઉતરી આવતો જણાયો. તુર્તજ ત્યાં તેનો પિતા દોડી જઈ પૂછવા લાગ્યો:—“ઓ બાપની આંખ ! તું ઘરમાંથી શા માટે વગર રજાએ ગુમ થયો ? ત્હારા બાપની આંખે એટલો વખત તેં શા માટે અંધારો આપ્યો ?” “આવાજ !” દિકરો કહે; “વિજળી ક્યાંથી ઉત્પન્ન થાય છે તે ઉઝેલી નિહાળવા સારું હતું તો આ ઝાડ ઉપર ચઢ્યો હતો ! ત્હારે આવાં કામ માટે પશુ બાપની પરવાનગી માંચરી જોઈએ, એ હું હવે

સમજ્યો છું, માશ કરો, આપંદે ફરીને એવી અવશા હું નહીં કરું !”
 અને અત્યાર પછી એ બેટો નજીવાં કામ પણ બાપની આજ્ઞા વગર
 નોતો કરતો. કુમળો વાંસ વાળેલો વળે. પોતાનાં બચ્ચાં ઉપર કોઇ
 કોઇ કરતુંજ નથી. તેમની કસુર મા-બાપો એવી રીતે દરગુજર કરે
 છે, કે જેવી રીતે એક દર્દી પીડાતા દરદીને દરગુજર ને દયાથી
 જોવામાં આવે છે. બાળક ચિડાચું હોય ત્યારે તેની માતાના હાથમાં
 મેળવાથીજ તેને શાંતિ થાય છે. જે જાદુઇ કરામત બાળકની માતાના
 હાથમાં છે તે બીજા કોઇ પણ ઉપાયમાં હોતી નથી માતા પાસે
 એવી જે વશીકરણ મોહિની છે, તેજ માતાના હાથમાં, દિકરાં મોટાં
 થઇ નાશરમાન નિવડે ત્હને વશ કરવાની તેનામાં શક્તિ હોતી નથી.
 માયનો પ્યાર તે માયજ જાણે છે. જ્યારે ફરજંદો નાફરમાન નિવડે
 છે ત્યારે તેજ પ્યાર તે માતાની આંખોમાં આંસુઓ લાવ્યા કરે છે.
 ઇલાલિયનોમાં એવી કહેવત છે કે; “ Even a wicked mother
 trembles to see her son wicked. ” એક દુષ્ટ માતાને
 પણ પોતાના દિકરાને દુષ્ટ જોતાં કંપારી છુટે છે. દુકંમાં કહીએ તો
 મા બાપની સેવા નહીં ઉઠાવનારાં બચ્ચાંને, તેમના જેમ પ્રથમ આશિ-
 વાદ ફળતા હતા, તેમ તેમના આપ પણ પાછળથી નડયા વિના રહેતા
 નથી. એ ખૂમ કરીને સારી રવેશે સમજજો.

x

x

x

x

જે દિકરા દિકરી હરદમ પોતાનાં માતૃપિતાની સેવામાં ખડાં રહે છે
 તેમનો હુકમ શીર પર ચઢાવે છે, તેમની આજ્ઞાનું કદિએ ઉલ્લંઘન કરતાં
 નથી, ને મા બાપને જમાડ્યા સિવાય જમતાં નથી. ને મા બાપ પોઢ્યા
 વિના પોતે પોઢતાં પણ નથી; જેઓ પોતાના મા-બાપનું જેમ મન
 ખુશ ને દિલ પ્રસન્ન રહે એવું કરે છે, પ્રસંગે મા-બાપને ખાંધ પર
 બેસાડી ત્હમનો બચાવ કરવાને પણ તત્પર રહે છે, એ વિગેરે અનેકના
 ઉપાયો કરવા છતાં પણ મા-બાપે કરેલા આભાર ત્હમનાથી કદી ફેડી
 શકતા નથી. મા બાપે ધણાં ઠોટા ખેંચી ઉધરેલાં બચ્ચાં જ્યારે

તેમનેજ નીમકહરામ નિવડે છે, ત્યારે મા બાપની આસા બંધ થવાથી નિરાશામાં લેઓ. ઝુમામ જમ છે ત્યારે, જે દુઃખના ઝટકા તેમને લાગે છે તે ઝટકા ઘણી વેળાએ જીવલેણ પરિણામ પણ નિપજાવે છે. ઇંગ્લંડના રાજા ૮ મા હેનરીનો લોર્ડ ચાન્સેલર કંગાલ અને અનાથ માતાપિતાને પેટે આવતર્યો હતો. ગરીબ બાપે લેને પાળી પોષી મોટો કર્યો, કેળવ્યો, ને સંસારમાં એટલે બધા આગળ પાડ્યો, કે પ્રધાન-પદ પણ તે મેળવવા પામ્યો. મગર આવો પદ્ધિદાર પટેલ એટો બાપને એવે! તો નિમકહરામ નિવડ્યો હતો કે તેનો ગરીબ બાપ ટીકાનેસ એક કંગાલ ભોંયતળિયામાં દુઃખે પાપે દહાડા કાઢતો હતો છતાં, દિકરાને તેની જગાએ કદર આવી નહીં! આમ છતાં, એલે મળવાથી આ ચાન્સેલર પોતાના બાપને પાંચ પૈસે પૂછતો તો હાડવાયો, પરંતુ બાપ જીવે છે કે મરી ગયો છે તેની સુદ્ધાંત તે કપુત ઉમરાવને ખબર નોતી. કંગાલ અવસ્થા થઇ પડવાથી લેણે વારંવાર દિકરા ઉપર પૈસાને માટે અરજ કીધી, પણ બાપની કાંધએ ખત્વા દિકરે નહીં કીધી. અંતે થાકીને બાપે આસપાસના લોકોના જીના જોડા માગીને ઘરને એટલે જીના બુટની દુકાન કાઢી ત્યાં એક પાટિયું લટકાવ્યું કે:-“લોર્ડ ચાન્સેલર લોર્ડ આડલીનો બાપ હું ટીકાનેસ-જીના જોડા મોચીઓ કરતાં બહુ આછી કિંમતે સમારી આંપું છું!” આ ખેજલત અને આવડી મોટી કુજેતીથી લોર્ડ ચાન્સેલરને ભારે ચકુનમ પડવાથી, તુર્ત નાણાંની મોટી રકમ બાપ ઉપર મોકલીને પેલું પોતાના નામનું ને દુકાનનું પાટિયું ઉચકાવી દીધું!

x   x   x   x

ગૌડ બંગાલાનો રાજા ગોપીચંદ પોતાની સાધ્વી માતા મૈનાવતી ઉપર બહુ પ્રેમ રાખતો હતો. સવારથી સાંજ સુધી લેણીની સેવા ઉઠાવતો. માતાનો પડયો બોલ ઝીલી લેતો. મૈનાવતી એક સતી સ્ત્રી હોવાથી પોતાના પતિ ત્રેલોક્યચંદના મરણ કેડે આ જમત જીવનને ક્ષણભંગુર સમજ પરલૌકિક હિત સાધવાને એ સાધ્વી તત્પર હતી. સંસારની માયામાં સપડાવાને લીધે લેણી શોકાતુર હતી.

[વધુ માટે જીવો સફે ૧૦૧ મો.]

પુષ્કળ ડોક્ટરોએ ને બહુર છાપાઓએ વખાણેલું નવું પુસ્તક.
'બાળ ખરદાસ્ત' યા 'સ્ત્રીઓનો સાથી.'

આજે ૧,૦૦૦ બાળકોમાં ૭૦૦ એક વર્ષમાં મરણ પામે છે ને ૧ થી ૫ વર્ષ સુધી ૧ બાળકો દર દબરે ૪૫૦ મરણ પામે છે તેવું કારણ શું, ? તે ઉપલી ચોપડીનાં વિગતવાર માહત્તમ પડશે. માતાની અજ્ઞાનતાથી બાળકો કમોતે માર્ગે દાગે છે, ઓળાદનો નાશ થાય છે. ને વળી મહેનત અને પૈસાની ખુવારી તો જીવીજ, માટે તદ્દમારા ઘરમાં આવી ઉપોગી બાબદો તદ્દમારા છોકરાંઓને ખાસ જાણીને અનુભવ આપો, એથી છેવટે તદ્દમોનેજ બહુ મોટો ફાયદો બલિષ્ઠમાં છે એ યાદ રાખજો.

(૧) 'આ પુસ્તક સેકંડો કુટુંબોમાં વાંચાય છે ને વખાણુને-પાત્ર નિવડયું છે.' (૨) આ પુસ્તક દબનખંધ ડોક્ટરોએ કુટુંબમાં રાખવા લાયક, તિફાલુ આપવા લાયક ઉમદા જાણાવ્યું છે. (૩) હિંદના આગેવાન વર્તમાનપત્રોએ દરેક રીતે આ પુસ્તક અભિયાસને લાયક ને સ્કુલોમાં "ટેક્સબુક" તરીકે ચલાવવાને અનુકુળ થઈ પડે તેવું જ જાણાવ્યું છે.

નંદાની સ્કુલે જતી છોકરીઓની માતા થયલી દરેક બાનુઓ માટે આ પુસ્તક બહુજ ઉપોગી નિવડયું છે, તદ્દમારી છાંદગીમાં કામ આવે એવીજ નજીક ૮૦૦ બાબદો છે. અને શુભ અરસરે લેટ આપો એવુંજ આ નમુનેદાર પુસ્તક છે.

આ પુસ્તકમાં પ્રગટ થયલી કોઈપણ એકજ બાબદથી કસાય તદ્દમારા બાળકની છાંદગી બચી જશે, યા તદ્દમારી ભુલ દેખાડશે અને તદ્દમારી ઓળાદ માટે આશીર્વાદ જેવી થઈ પડશે.

માતા થયલી બાનુઓ જરૂર આ પુસ્તક વાંચજો અને તદ્દમારા ઘરમાં જેઓ બલિષ્ઠની માતા થનાર હોય તહેઓને આ પુસ્તકનો અભિયાસ જરૂર કરાવજો, કદે એમાંનું વાંચન છાંદગી દુલીક ઉપોગી થઈ પડે તેવુંજ છે.

નિચલે હેકાણેથી માત્ર રૂ. ૪ માં નકલ મળશે.

જ્ઞાનવર્ધકની ઓફીસ-નં. ૫૨૨, કાંતાગિરીજી, માદ્રબાદેવી રોડ.-મુંબઈ,
"જ્ઞાનવર્ધક" ના થાળુકે પાસેથી પોસ્ટેજ, ચી. પી. રજિસ્ટર્ડ વએરેનો ખર્ચ લેવામાં આવશે નહિ.

આ પુસ્તક અરેબર ભેટ આપવા લાયક ચીજ છે, કોઈપણ સાહિત્ય-દાની સ્કુલોમાં કે કોઈપણ ઠેકાણે પોતાના કે પોતાના કોઈપણ મહુમને નામે ભેટ આપવા આ પુસ્તક જરૂરયાનથી ખરીદવા ચાહતા હોય તો, કર્તાને જ્ઞાનવર્ધકની ઓફીસમાં મળી બંદોબસ્ત કરવો.

આ પુસ્તક માટે અમોને જે જે મતો મળ્યા છે. તેમાંથી થોડાંક માત્ર વાંચકવર્ગની ખાત્રી માટે નીચે રજુ કરેલા છે, તદ્દમારી ખાત્રી માટેજ માત્ર એક નકલ જરૂર મંગાવજો.

મુખ્યમંત્રી જણીતું અડવાડોક પત્ર કચસરે-હિંદ
“બાળ અરદાસ્ત” માટે શું જણાવે છે તે જરા જણાવો.

“ બાળ અરદાસ્ત. ”

કર્તા—મિ. કેપ્સર ન. પાલીશવાળા.

“જ્ઞાનવર્ધક” માસિકના માલેક અને અધિપતિ “મિ. કેપ્સર ન. પાલીશવાળાની કલમથી લખાયલું “ બાળ અરદાસ્ત ” નામનું પુસ્તક હાલ બહાર પડ્યું છે જે ગુજરાતીભાષા જાણનાર સ્ત્રી-વર્ગને ખચ્ચીત ઘણું ઉપયોગી અને કિંમતી થઈ પડશે.

“બાળ-અરદાસ્ત” ની મુખ્ય કેળવણીથી હિંદુસ્તાનમાં સ્ત્રી-વર્ગને મોટો લાભ અજ્ઞાન રહેશે છે. જે દેશમાં બાળ-માતાઓની સંખ્યા વધુ હોય તે દેશમાં બાળ-માતાઓ તરફથી બાળ-અરદાસ્તને લગતાં જોઈતાં જ્ઞાનની આશા રાખવી મિથ્યા છે. જ્યારે ન્હાની ઉંમરમાંજ બાળાઓ પરણીને પાટલે બેસે અને પરણીને પછી માતાઓ બને, સારે બાળ-અરદાસ્તના જ્ઞાનની કોતાહીને લીધે તેઓ પોતાનાં બાળકોની ઘરતી સંભાળ લેવાને કમનશીબ રહે તથા સંસારનું નાવ સારી રીતે ચલાવવામાં પછાત પડે તેમાં નવાઈ નહીં. દરેક કોમમાં પેલા થતાં આજનાં બાળકો કોમનું અને દેશનું અમુલ્ય ધન છે. આ

કિંમતી ધનતુ' રક્ષણ કરવાને બધાંસુધી ફરેક કોમની માતાઓ ઉલટ પકડશે નહીં ત્યાંસુધી કોમ અને દેશ સુખી થા આખાદ થતાં અટકશેજ. જે સ્ત્રી-વર્ગ પાટલે ખાટલે, યા ઝોટલે બેસી ગળ્યાં મારવામાં મોજ માને યા અનેક પ્રકારની ફાકટની શીશી-માટીમાં ફાંસાં મારી મઝા મેળવે અને બાળકોને વા ઉપર વખાતાં નાંખે તો અલખન કોમ અને દેશનું બહુ થવાને બદલે બપંકર પરિણામો નિપજ્યાં વીના રહે નહીં.

હિંદુસ્તાનનું બાળમરણ પ્રમાણ ધણું થોંકાવનારું છે. ઈંગ્લંડમાંના ધણાં શહેરોમાં બાળમરણ પ્રમાણ ૮ થી ૧૦ ટકા જેટલું આવે છે, ત્યારે હિંદુસ્તાનનાં મુંબઈ જેવા શહેરમાં તેનું પ્રમાણ આશરે ૩૦ થી ૩૨ ટકા રહ્યું છે એ અતીધણું ખેદકારક છે. આ ત્રાસજનક બાળમરણ પ્રમાણનાં અનેક કારણો છે, જે સ્પષ્ટ રીતે દેખાડવાને અને તે ઉપર ઘટનું વિવેચન કરી તેમને જડમૂળથી દુર કરાવવાને તથા બાળ બરદાસ્ત અને રક્ષણને લગતી અનેક પ્રકારની ઉપચોગી સુચનાઓ સરળ ભાષામાં રજુ કરવાને મિઠ પોલીશવાલાએ આ પુસ્તકમાં સારો પ્રયાસ કર્યો છે. આ વિષય માટે અંગ્રેજ પુસ્તકો ધણાં લખાયેલાં છે. પરંતુ ગુજરાતી પુસ્તકો ધણાં થોડાં નજરે પડે છે; સઘળાં ગુજરાતી પુસ્તકોમાં મિઠ પોલીશવાલાનું આ પુસ્તક આગલી હરોલમાં સહેલાઈથી સ્થાન લઈ શકશે, કારણ કે હૈમના પુસ્તકમાં સ્ત્રી-વર્ગ માટે આ બાબદને લગતો પુષ્ટિકારક ખોરાક પુષ્કળ પ્રમાણમાં પીરસેલો જણાય છે. આ પુસ્તક વાંચવાથી સ્ત્રી વર્ગને નવું જાણવાનું, શીખવાનું, સમજવાનું, અને વિચારવાનું ધણા સારા પ્રમાણમાં મળી શકશે.

“બાળ=બરદાસ્ત” માં નિચે દર્શાવેલા વિષયો આપણું ખાસ ધ્યાન ખેંચે છે-બાળકોને મળતાં દુધ વિષે, અને બાળકોનાં

[૯૭ સંકેતી ચાલુ]

એવામાં જળંધર નામનો મહા યોગી રાજવાડામાં આવી ચઢ્યો. તેણી સેવકી બનીને તેના ઉપદેશ લેવા લાગી. રાજમાતા આ ગુરના ચર્ચામાં વંદન કરતી કરતી દરબારમાં આવી. પરંતુ રાજમાતાનો આ ધાર્મિક જુસ્સો અને ભક્તિભાવ અદેખા લોકો સમજી શક્યા નહીં. જે કે તેણી અતિ ધાર્મિક ને નીતિમાન હતી છતાં, ગોપીચંદની પટરાણી ઔમારાણીએ સાસુની નિંદા શરૂ કરી. તેણીએ પોતાના પતિરાજને સમજાવ્યો કે, મૈનાવતીના વિપરિત આચરણથી આપણને લજ્જા લાગે છે. આ જોગતાની સાથે આડો વહેવાર હોવાનું લોકો આજ મૂકી આપણને નિંદે છે, ગોપીચંદે ભ્રમી નહીં એક દિવસે સમાધિમાં બેઠેલા જળંધરને કપડાવીને ઘોડાઓના તમેલા પાછળના કૂવામાં નંખાવી દઇ આખો કૂવો ઘોડાની લીદ અને કચરાથી પૂરાની દીધો. આ વાતની ખબર કાંઈ મૈનાવતીને પડી નહીં. તેણી સમજી કે મ્હારી સેવામાં કાંઈ કમીપણું જણાયાથી યોગી આત્મા ગયા છે આથી કરીને દૂધ પીને દહાડા કાઢવા લાગી, પણ મ્હાં પર અમનો એક કણ પણ ન ચૂક્યો. તેણી ઝરખે બેસીને મુઝાયા કરતી. ગોપીચંદને ૧૬૦૦ સ્ત્રીઓ હતી. તેની વર્ષગાંઠને દિવસે રાજવાડામાં આ સ્ત્રીઓ તેને અંગોળ કરાવતી દેખી મૈનાવતીએ બેઠી બેઠી સંતાપ કર્યો કે, “આત્મનું અંગોળ છોડીને આ ક્ષણભંજુર દેહનું અંગોળ કરાવ્યાનું શું સાર્થક છે !” આમ બોલી રડી પડી. રડવાથી નવધાર આંસુ નીચે પડ્યાં, અને તે ઝરખ આંસુનાં ટીપાં ગોપીચંદના ગાલ ઉપર પડ્યાથી ગોપીચંદના ગાલ ઉપર ફાલ્સા પડ્યા ! તપાસ કરાવતાં ગોપીચંદને જ્યારે જણાવ્યું કે; આ તો તેની માતાનાં આંસુ છે, તેવોજ તે બોલી ઉઠ્યો, “અરે શું આ મ્હારી બહાલી માતાનાં આંસુ ! મ્હારી માયાળુ માજીને શોકાતુર કરાવનાર એ છે કેણું ? મ્હારી હયાતિમાં મ્હારી પ્યારી માવતરને દુભવનાર એ છે કેણું ?” એટલું બોલીને જેવાં તેવાં કપડાં પહેરી લઈ માતા પાસે જઈને પગે પડ્યો, અને પૂછવા લાગ્યો; “હે માતા ! મ્હારો શો અપરાધ થયો ? મ્હને કહો તો જેનો અપરાધ હશે તેનો

[વધુ માટે જુવો સંકે. ૧૦૩ મો.]

દાંત વિષે વીરતારીને વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે; શિખળી હવા, ખોરાક, અંગોળ, ઉંઘ, પોશાક, વાળ વીગરે બાબદો ઉપર લક્ષ રાખીને અગત્યની સમજ આપવામાં આવી છે; બાળકોને થતા અનેક રોગો અને તેના દારણો તથા રામબાણ ઉપાયો સ્પષ્ટ રીતે જણાવવામાં આવ્યા છે; વળી માતા થનાર સ્ત્રીઓ માટે અંદર ઉપચોગી સારી સલાહો ધરતી રીતે રજૂ કરવામાં આવી છે. મિત્ર કેખશર પોર્લીશવાલા ડૉક્ટર કે વૈદ નથી તેથી, એમ ઠરતું નથી કે આવું ઉપચોગી પુસ્તક લખવાને તેઓ લાયક નથી. આ વિષયને લગતું તેમનું વાંચન બોહોળું છે અને વિશાળ વાંચનનો લાભવો અજ્ઞાન સ્ત્રીવર્ગને ચખાડવા માટે એઓએ શુભ પ્રયત્ન કરી પોતાના અનુભવી ડૉક્ટર મિત્ર,—ડૉ. ધનંજયશાહ બુચીઆની મદદ લીધેને આ પુસ્તક બહાર પાડવાને તારીફ લાયક એમ ઉઠાવ્યા છે. તે ખચીત વખાણને પાત્ર છે અને સ્ત્રી વર્ગને માટે ધણું ઉપચોગી છે, સ્કુલોમાં ધનામ આપવા લાયક પુસ્તક તરીકે તે માટી ઉમ્મરની છોકરીઓને હો. આપી શકાયે. વળી દરેક લાયબ્રેરી અને ઘરમાં આ પુસ્તક રાખવાથી અને તેનો પુરતો લાભ લેવાથી સ્ત્રીવર્ગ પોતાની ફરજ સમજતાં શીખશે તથા કેમનું અને દેશનું કલ્યાણ કરવામાં અગત્યનો ભાગ લઈ જવાને સામથ વાન થશે.

“કચસર-હિંદ.”

[૧૦૧ સરાયી ચાલુ]

હું નાશ કરીશ !" માતા કહે:-"એટા ! જે નાશવંત છે તેનો નાશ કરવામાં મોટામ્મ શી ? નાશવંત છે તે અમર શી રીતે થાય, તેનાજ વિચારમાં હું છું. તું પ્રભુના નામનું રટણ કર ! પુત્ર ! તું યોગ ગ્રહણ કરીને અમર થા !" આ પછી ગોપીચંદની ખાત્રી થઇ, કે આવી સાધ્વી માતા ઉપર લેણે પોતાની સ્ત્રીના કલ્લા ઉપરથી થંકા લઇ જઈ માતા તરફ મહા અપરાધ કર્યો. તે પસ્તાયો, જર જર રડ્યો, અને પાછળથી જંગલમાં પશુ યોગના બળથી પાછો કૂવામાંથી બહાર આવ્યો, અને માતાને હૃમવચનાં પ્રાયશ્ચિત સાડે એટા ગોપીચંદ બગવાં વસ્ત્ર પહેરી બિક્ષા માંગવા નીકળી પડ્યો. ભાઈઓ ! ત્હમારી સ્ત્રી અને ત્હમારાં લાડકવાયાં કરતાં વધારે ખ્યારા ત્હમારાં મા-આપનેજ સમજો. ત્હમારાં વિત્ત, ધન, ને માલમતા કરતાં પણ ત્હમારાં મા-આપનો લોભ ત્હમે વધારે રાખજો.

× × × ×
આર્યાવૃત્તમાં સર્વ દિંદુ લોકો લમ્મ, જનોમ, અગર બીજા સર્વ માંગલિક પ્રસંગે પહેલી પુણ ગણપતિની કરીને શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ થી સર્વ શુભ કાર્યનો આરંભ એટલા માટે પણ કરે છે, કે માતૃ સેવા બળવનારાઓમાં સર્વથી ઉચું માન મહત્વ ગણપતિનું ગણાયું છે. ગણેશ એ શંકરના પુત્ર છતાં પોતાના પિતાશ્રીને તે ઓળખતા નહોતા. એક દિવસે શંકરના પત્નિ અને ગણેશના માતૃશ્રી પાર્વતીએ પોતાના દિકરા ગણેશને ધરના દરવાજા ઉપર બહાર ચોકી કરવા બેસાડી પોતે ધરમાં ખાનગી કૃત્ય કરતાં હોવાથી દિકરાને કહી રાખ્યું હતું કે; "પુત્રે ! માતાની લાજ રાખવા માટે ત્હારે ચોકી કરવાની છે. કોઈને પણ મ્હારે બીજે હુકમ થતાં સધી ધરમાં પેશવા દઇશ મા !" ગણપતિએ માયનો હુકમ પાળ્યો. અને પોતાના પિતાશ્રી શંકરે આવી જેવા ધરમાં પેસવા કરતા હતા, તેવાજ ત્હેમને પણ અટકાવ્યા !" શંકરે કહ્યું કે; "ત્હારું મસ્તક ઉડાડી નાખીશ !" ગણપતિએ મસ્તક નીચું કરીને કહ્યું:-"માતાની આજ્ઞા આગળ આ મસ્તકની કશી કિંમતજ શી છે ? આ રહ્યું શીશ !"

[વધુ માટે જુવો સફા ૧૦૫ મો.]

મુંબઈનું સાંજનું આગેવાન “ગુજરાતી” પત્રે “બાળ બરદાસ્ત” માટે જે અભિપ્રાય રજૂ કર્યો છે તે ઉપર વાંચનારી આલમનું લક્ષ ખેંચવાની જરૂર જોઈએ છીએ.

“બાળ બરદાસ્ત” યા સ્ત્રીઓનો સાથી.

લખનાર: મિ. કેમ્પશર ન. પોલીસવાલા

રીવ્ય લેનાર—મિ. અરદેશર ખ. વેસાવેવાલા, બી. એ.

‘બાળ બરદાસ્ત’ નામની ચોપડી હાલ મહારા વાંચવામાં આવી છે અને જણાવવાને અતિ ખુશી છું કે એ ચોપડીના કર્તાએ પુરે-પુરો ઇન્સાફ પોતાના કૃત્યને આપ્યો છે. આજકાલ મુંબઈ શહેરમાં બાળ મરણ પ્રમાણ જે હદ બહાર વધી ગયું છે તેનાં કારણ શું? તે અટકાવી કેવી રીતે શક્ય વગેરે બાબદોને કર્તાએ પુરતો ઇન્સાફ આપ્યો છે અને દેશની આબાદી અને ચઢતી કોણથી થાય, કેવી રીતે થાય અને તેમ થવાથી શાયદા શું થાય? તેનો વિગતવાર ખુલાસો કર્તાએ આપ્યો છે. બાળકોને માતાઓએ કેમ ઉછેરવાં તથા હેઝોની બરદાસ્ત અને જતન કેમ લેવી—તેનો મનમાનતો અને વિદ્વત્તા લઈને અહેવાલ એ કેતાબમાં રજૂ થયો છે. દરેક જણને એ કેતાબ વાંચવાને અને ગોખવાને હું સલામત્ય કરું છું. એ ચોપડીની કિંમત લગભગ વધારે છે પણ એની બાંધણી તથા રચના તરફ જોતાં કિંમત વણી છે એમ કહેવાઈ શકાય નહીં. બાળકોને લગતી તમામ બાબદોનો વિગતવાર ખુલાસો એમાં રજૂ થયો છે, અને તે એટલો બધો હિલપસંદ વિગતવાર છે કે તે પુરો કર્તા વિના આપણને આલતું નથી. બાળકો માટેનો શ્રેષ્ઠ ખોરાક—તેના ગુણ, બનાવટ, તથા તે વાપરવાની રીત પુરતા ખુલાસો સહિત રજૂ કરવામાં આવી છે, તેમજ હેઝોના ઘંત,

[૧૦૩ સશથી ચાલુ]

શંકરે તેનું ડોકું કાપી નાખ્યું. આ બનાવની ખબર પાર્વતી માતાને પડતાંજ લેમણે સત્યાગ્રહ પકડ્યો કે; માતાની સેવા ઉઠાવતાં જે સપુત્રે મસ્તક આપ્યું તેનું માથું જે હમણાં ને હમણાંજ નહીં ગોઠવાય તો પ્રાણ ત્યાગ કરીશ !” એટલામાં એક હાથી આની લાગતાં શંકરે હાથીનું મસ્તક ઉડાડી દધને ગણપતિના ઘડ ઉપર મૂકી દધ દિકરાને જીવતો કીધો. માતાની આજ્ઞા પાળનારા દિકરાને આજે પણ સર્વ મંગળ પ્રસંગે લોકો પુજા કરે છે. તો જે દિકરા દિકરીએ પોતાની પુજા કરાવવી હોય લેમણે પ્રથમ મા-આપની પુજા કરતાં શિખવું જોઈએ.

✕ ✕ ✕ ✕
 ઇ. સ. ૧૭૮૩માં ન્યુયોર્કમાં ભારે બૂખમરો ચાલી સંકટ ફેલાયું ત્યારે એક ઘરડાં ડોસા ડોસીને અજ રાંધવાને બળતણ પણ મળી ન શક્યું, આથી લેમની એક બેટી અશ્વસોસ કરતી કરતી કાંઠા પણ જોખમે પોતાનાં મા-આપનાં દુઃખડાં ટાળવાની ચુકિત શોધવા લાગી. એવામાં લેણીએ એક દાંતના ડૉક્ટરની જાહેર ખબર વાંચી કે “જે કાંઠા પોતાના ઉપરના અને હેઠળના ચાર દાંત મૂકે કાઢી લેવા દેશે તેને ૧૦ ગીની આપવામાં આવશે.” આ ખબર વાંચીને તે દેન્ટીસ્ટને અરજ કરી. જવાબ ખુબસુરત અબળાને આ પ્રમાણે પોતાના દાંત તુર્ત પડાવવાની એવી તે થી ભિકાતી પડી હશે, તે વિષે લેણીને પૂછતાં ને બોલી; “મ્હારાં ઘરડાં માઆપ બૂખમરોથી ટવળે છે, લેમનાં દુઃખ ઓછાં કરવા સારું હું મ્હારા દાંતનું દુઃખ સહન કરવા તૈયાર છું, માટે ડૉક્ટર જઈ કરો !” ડૉક્ટરે આ દુઃખી, પણ મા-આપની નિમકદલાજ છોડી ઉપર દયા લાવી, દાંત પાડ્યા વગરજ ઋ ૧૦ ગીની કાઢી આપી કહ્યું; “છોડી ત્હારા જેવીજ પુત્રીઓ સર્વ દુઃખી માત પિતાને પેટે પેદા પડે.”

✕ ✕ ✕ ✕
 જ્યારે પેટનું બચ્યું સારી રીતભાત અને દિકરાંના દરજ્જાનું હોય ત્યારે મા-આપના દિલમાં તે અતિ બહાલું લાગે છે, પછી તે [વધુ માટે જુઓ સફા ૧૦૭ મો.]

ખોરાક, સ્થરિ તથા મનની કસતો, પડેરવેશ, હેઓને થતા દર્દો વગેરે બાળદો ધણાજ રસકસ સાથે સમજાવવામાં આવી છે. એ પુસ્તક એક માતાને પુષ્કલ સમજણ આપનારું દાખલા-દલીલોથી ભરપુર છે, ખરેખર આપણી કેમ કેળવણીના પ્રકારમાં બહુજ પછાત છે. સ્કુલમાં શીખતી બાળકીઓને આજ સુધી કેટ પછ એક માતાને લાયકનું શિક્ષણ મળતું નથી, જીઓ-મેત્રી, ઓલજીયા, સાયન્સ અને બીજા અનેક બહતી બાળદો હેઓના ભેંજમાં ઉતારવામાં આવે છે પણ છોકરાંઓને કેમ ઉછેરવાં હેઓની કેમ જતન લેવી, હેઓને કેમ નરસ કરવાં, એ શિક્ષણ પહેલે આપવું જોઈએ. આપણો ભવિષ્યની ઓલાદ આજના જનમ પામતા બાળકો ઉપર કેટલી છે પણ જો હેઓનેજ હેઓને ખરતું શિક્ષણ આપવામાં આવે નહીં તો કેમની આબાદી તે કેમ થાય અને ભવિષ્યની ઓલાદ તંદોરસ્ત અને સુખી કેમ નિવડે. આજકાલ તો બાળકીઓ ક્યારે મેત્રીક થઈ જાય એવું અને કોલેજમાં કેળવણી લેવા જાય એવું માતા વધુ ધરે છે, પણ હેઓનો શરીરિક બાંધો તંદોરસ્તી વગેરે ગુણદોષોનો માબાપો જરાપણ વિચાર કરતા નથી. આજે તો દસ છોકરામાંથી સાત એક આ દોઢ વર્ષના અરસામાં સસની, ઉડતા રોગ, લુખમરા અને તાવથી મરણ પામે છે; અને તેમાં મુખ્ય કારણ જોશે તો માતાની તે બાળકને ઉછેરવામાં બેદરજરી, અજ્ઞાનપણ અને એશઆરામને લીધે છે. આજે માતાઓ પોતાના બાળકને ધવડાવવાની દરકાર ઓછી કરતાં હોવાથી બાળકોનું મરણ પ્રમાણ બહુજ વધી ગયું છે.

વિચાર કરો પ્રિય બહેનો અને બાપડો ! આપણા દેશમાંથી આપણે દર વરસ પાંચ લાખ બાળકો ખોટીએ છીએ, અને આ સઘળું શાથી ? કાંઈજ નહીં પણ આપણી પોતાની અજાનતા, ગરીબાઈ, ગલીચી અને ખરાબ ખોરાક, બેપરવાઈને લીધેજ છે.

[૧૦૫ સંક્રીંથી ચાલુ]

દિકરો હોય તો શું ને દિકરી હોય તો શું ? જુનાં ને ધરડાં મા-બાપ અસક્તિ થાય ત્યારેજ દિકરાં દિકરીની પરિક્ષા થાય. ફ્રેન્ચ કવિ ચાર્લ્સ બોડોર હમેશાં એકની એક જુની ટોપી પહેરતો હતો. લાગત બહુ વર્ષ લગી જે ને તે ધસાઇ પિસાઇ રહેલી ટોપી પહેરવાથી કંગાલ બિખારી જેવો દેખાતો હતો. તેના એક દોસ્ત ટોપીના બેડોળપણા માટે વારંવાર બોડોરનું ધ્યાન ખેંચતો, પણ તે કાંઇને અણકારતો નહીં. આ નાનાકિત ટોપીને લીધે રસ્તે શરીરે લોકો તેની હાહા દીડી કરતાં હોવાથી તેની સાથે ફરતાં હરતાં પણ તેના મિત્રનેજ નહીં, પણ તેના પેટનાં દિકરાં દિકરીને પણ શરમ લાગવા માંડી. એક દિવસે તેના મિત્રે તેના બેટા દેખતાં કવિને ધમકી આપી, કે જે તું ટોપી બદલીશ નહીં તો અમે સઘળાં ત્હારી જોડે બહાર ફરીશું નહીં. બોડોરે બોલ્યો; “એ જુની ટોપી હું બદલીશજ નહીં. એ ટોપી જુડા દોસ્તોને અને નાફરમાન બેટા બેટીઓને હાંકી કાઢે છે. ત્હારા જેવા ધણા બોટા સંગીઓ તથા અંગીઓને દૂર કીધા છે તે એ ટોપીએજ. ત્હારી ને મ્હારાં ફરજંદોની નિમકહલાલીની પરિક્ષા કરવાની કસોટી તે આ ટોપીજ છે ! જુના મા-બાપ યયાં તેમને બદલી નાંખવાનો ફુન્યાનો રવૈયો છે કે શું ? “અત્તરની ખુબી તો કહેશે અત્તાર; પરખશે સિપાહ હાલ શમશીર ફટાર.” જે મા-બાપને તેમનાં બચ્ચાએ હાનવ્યાં નહીં તે કંઠે પણ હરતાં નથી. તેમજ જે બચ્ચાંને મા-બાપે હારવ્યાં નહીં તે કંઠે પણ હારવાતાં નથી. સુખનું સ્થળ તે તો તાબેદારીવાળું શાંતિ સંપવાળું ધરજ છે. જે ધરમાં સુલેહ, સંપ ને પરસ્પર પ્રેમ ઉભરાયા કરતો હોય તેજ ધર શાંતિનું સ્થળ છે. પૈસે મહેલ બાંધે, પૈસે વાડી બંગલા કર્યે, પરંતુ જેમાં પરસ્પરનો પ્યાર વસતો ના હોય, તેમને હવેલી બંગલા, કે મહેલનું નામ છાજતુંજ નથી. જે ઝૂંપડીમાં મા-બાપ પોતાનાં છોકરાં બચ્ચાં સાથે પરસ્પર પ્રેમથી ને તાબેદારીથી રહેતાં હોય તેજ બંગલો કે હવેલી છે, અને સ્વર્ગ પણ તેજ છે. દિકરાં દિકરી તો તાબેદાર, પ્રેમાળ, અને મા-બાપ વખાં હોય તોજ અવતરેલાં ભલાં. નહીં તો પેટ [વધુ માટે જુવો સંક્ર ૧૦૯ મો]

નામદાર લેડી વિલક્ષને એક મેળાવડા આગળ સખુનો કહયા હતા તે ખરા છે: બાળ રક્ષણ અને લોકોના દુ:ખના નિવારણનું કાર્ય એકજ તખ્તો છે કે જયા રાજદારી અને સંસારિક મતભેદ વગર સર્વ હિંદીઓ હિંદના ભલાં માટે જાત દર-જાએ ને લાયકીના તફાવત વગર પુન્યવંતા કાર્યો કરી શકે.” આજની કેળવણીમાં અતી મોટી ખામી છે એ તો સર્વ ડોષ કયુલ કર્યા વિના રહેશે નહી. સુધરેલા દેશોમાં આરોગ્યતા ઉપર વિશેષ ધ્યાન આપવામાં આવે છે, જ્યારે ધમનસીએ આપણા મુલકમાં તેમ થતું નથી, હેથી હેઓ ઉમ્મરે પહોંચ્યા અગાઉ અરધા ધરડા થઇ જાય છે, માટે જો હિંદના વતનીઓએ ચંચલ પ્રજા પેદા કરવી હોય તો સુધરેલા દેશની કેળવણીની સંસ્થાઓ અત્રે નવી ઢબે ચાલુ કરી જવાન છોકરાઓ અને છોકરીઓને હેઓને અભ્યાસ કરાવવો જોઇએ. જો બાળકો કુમલી વયે એવું જ્ઞાન સંપાદન કરશે તો જીવાન અવસ્થામાં હેઓ દુ:ખદોષથી નિરોગી રહી લાંબી જીંદગી સુખી સહીસલામત ગુજારી શકશે. બાળકને હિમ્મતવાન કરવું, ખરાબ ચીજોથી દુર રાખવા, ખરાબ શબ્દોથી બીનમાહી-તગાર રાખવા, ખ્યાર ભરેલી લાગણીઓ ઉશ્કેરવી, બોલવા ચાલવામાં અંદાજે રહે તેવી ટેવ પાડવી, હેઓનાં દેખતાં માખાપોએ ખોટાં કામો કરવાં નહીં, હેને એકદમ લાડકણું નહી કરવું, હેની ખોંહોશ પથુ પુરી પાડવી નહી, તેને પુરતી કસરત આપવી વગેરે વગેરે બાબદો માખાપોએ જણી માહિતગાર થવાની ખાસ અમત છે. અને આ સર્વ બાબદોનો પુરતો ખુલાસો આ ચોપડીમાં કરવામાં આવ્યો છે. આપણે બાધ કેખશરને આ એવજીના ઉત્તમ કામમાં મુખ્યારકખાદી આપીશું અને એવીજ બીજી કોમઉચોગી બાબદો હાથ ધરવામાં ખોદા એવજીને પુરતી જશ આપે એવી દુવા ગુજરીશું: ફરી એકવાર પ્રિય વાંચનારાઓને આ ચોપડી ખરોદવાને હું પુરતી ભલામણ કરું છું. નિશાળના વડાઓએ એ

[૧૦૭ સફેથી ચાલુ]

પેદા નહીંજ પડે તે બહુ, અથવા જન્મીને મૂએલાં બલાં. કહ્યું છે કે આડ હાથીઓએ આ પૃથ્વિનો ભાર ઉંચકી રાખ્યો છે, ત્હેઓ એટલે બધો ભાર ખુશીથી સહન કરે છે, પરંતુ નીમકહરામ ને નાફરમાન માય-માર કે બાપ-અડકાટુ બેટા બેટીઓનો સો સવાસો શેરનો ભાર પણ તેમનાથી ઉંચકી શકાતો નથી. રાજા આલ્ફ્રી બીજનો દિકરો જેમ્સ ડ્યુક ઓફ મોનમથ ધણો રૂપાળો હતો, પરંતુ ધણો હુલ્લડ અને શીતે અંગીઝ નિવડી બાપની સામે થયો. ત્યારે બાપ બોલ્યો કે; “અહિંજ મ્હને દોજખનો અનુભવ થયો, દોજખ કાંઈ બીજું નથી !”

x

x

x

x

મા-બાપના આપણા ઉપર કેટલા કેટલા ઉપકારો છે તે પિંજન કરવાની ઘણી જરૂર નથી. પહેલી ચોપડીના પહેલા પાડથીજ તે તો આપણે બહુતાં આવ્યાં છીએ, પરંતુ મા-બાપની સેવા શાસ્ત્રિય રીતે કરવાની જરૂર વિષે સમજાવવાની જરૂર છે. આપણા મા-બાપ સાથે આપણું ઘણા કાળથી લેણું દેણું ચાલતું આવે છે. આ વિષયમાં મા-બાપની સેવા વિષેજ કહેવાનું હોવાથી મા-બાપે પુત્રો તથા પુત્રીઓ પ્રત્યે બજાવવાની સેવા વિષે વર્ણન કરવાનું નથી, બાકી મા-બાપ જેટલે દરજ્જે અને જેવી રીતે પોતાનાં બાળકોને ઉધારે, ઉછેરે, કેળવે, અને દુન્યાના વહેવારમાં રાખે તેટલેજ દરજ્જે બધ્યાં મોટપણે મા-બાપની તાબેદારી ઉઠાવે. માટે મા-બાપે દિકરાં દિકરીની સેવા મેળવતી હોય તો ત્હેમને પ્રથમથીજ “લાડ ઘેલાં” કરી મેલવાં નહીં. ગાયને પેટે વર શાં જન્મે ? ત્હમે જેવાં હો તેવો ત્હમારો વ્યાર. તજે કસ્તુરી તો કળૂ નહિ ખવાસ; ખુરાં ચીથડાંમાં બલે રાખ પાસ. જેવું મૂળ તેવું થડ થવાનું. સિંહના પેટમાં સાબર ન પાકે; સિંહના બધ્યાં તો સિંહજ પાકે. જે કે વારંવાર બને છે કે કેટલાંક છોકરાં નંદન ચંદનની પેઠે સુગંધી આપવાજ પેદા થાય છે, ને કેટલાંક બાળકની પેઠે વર્તન કરીને કુળના ઉચ્છેદ અને પાપમાલી કરવાજ પેટે પેદા પડે છે. શોભીતી અંબાડીવાળા હાથી ઉપર તો

[વધુ માટે જુવો સફે ૧૧૧ મો.]

ચોપડી પુરતા જથ્થામાં ખરીદી બચ્ચાંઓને ધંનામ આપવામાં વાપરવામાં કોમને મોટો લાભ થશે, અને ભવિષ્યની ઓલાદ એ ઉમદા ગોદશે ગાખી પુરતાં સુખી, તનદુરસ્ત અને લાંબી જીંદગી ભોગવશે. આમીન ! આમીન !

“સાંજ વત્માન.”

પારસી કોમના નિચારો દરસાવતું ને પારસી કોમમાં વંચાતું જીવું આગેવાન પત્ર “જમે જમશેદ” ‘બાળ બરદાસ્ત’ માટે પોતાનું જે મત આપેલું છે તે નિચે પ્રમાણે છે.

“બાળ બરદાસ્ત ને સ્ત્રીઓના સાથી.”

રચનાર:—મિ. કેજશરો ન. પાલીશવાળા.

લગભગ સાડી ચારસો મોટાં પાનાનાં આ ફલદાર પુસ્તક મધ્યે સ્ત્રીઓના એક સાચા સાથી તરીકેનો રાહબરી તેમજ બાળકોની બરદાસ્ત કરવાને લગતી સમજણ આપતા આ પુસ્તકને આવકાર દેતાં ખુશી ઉપજે છે. સુંદર પૃષ્ઠાં સાથની શાહીતો બાંધણીથી તેને ભેદ આપવા લાયક બનાવવામાં આવ્યું છે.

અ.પણ શહેરના બચ્ચીત બાળ મરણોમાં ઘટાડો કરવાને અભણ માતાઓને બાળ બરદાસ્તની જરૂરી સમજણ આપવા માટે હાલ દર સાલ એક ખાસ અઠવાડ્યું આ શુભ હીલચાલને આવાં પુસ્તકથી ધણી મદદ મળશે અને તે પ્રસંગે એ હીલચાલ ઉપાડી લેનારાઓએ એ પુસ્તકને ખાસ કરીને લોકોના ધ્યાન ઉપર લાવવું જોઈએ છે.

આપણી સકુલો મધ્યેની કેળવણી જેવી જોઈએ તેવી વહેવાર નથી, છાકરીઓની શાળામાં સ્ત્રી તરીકેની, માતા તરીકેની

[૧૦૯ સંક્ષેપી ચાલુ]

મુખ લોકો પણ ચઢે છે. નટ કે રામચગર પણ પાનનાં બિડાં ચાવે છે. ને રાજ રાણી પણ તાંબુલ વિગેરે ચાવે છે. હાથી કે ફીડી પણ પેટ તો ભરે છે. ચકલી કે ક્યુતર પણ મોટા મહેલોમાં તો વસે છે, પરંતુ એમાંના કોઈની સ્તુતિ તો તેજ બેટા બેટીઓની સાથે છે. કે જોઆ પોતાના મા-બાપને નહીં ફેડાય એવો મોટો ઉપકાર હેમની સેવા ચાકરી ઉઠાવીને, હેમની આરા પાળીને વાળે છે. જે ના-ફરમાન નિમકહરામ દિકરા દિકરી મા-બાપનું કનઝ ફેડતાં નથી હેમને સો વાર ધિક્કાર છે, ધિક્કાર છે, ધિક્કાર છે.

x x x x
વળી જે મા-બાપો પેટનાં જણેલાં બાળકો પૈકી એક ઉપર હેત રાખી બીજાં ઉપરથી મન ઉતારો કરે છે, હેઓ પણ પરિણામે હેરાન થાય છે. તવારીખમાં એવાં સંતાપેલાં મા-બાપોના ધણા દાખલા મળે છે. ધીરાનના પાદશાહ ફરેદુને પોતાના ન્હાના બેટા એરચ પ્રત્યેના બેહદ પ્રેમને લીધે, તેમ હેની ચંચળાઈથી ખુશી થઈને, પ્રાચીનકાળથી ચાલતો આવેલો વહેવારી રંગેનો તોડયો. બાપના મુલા પછી વડા દિકરાને રાજગાદી ઉપર આવવાનો જે હક, તે છિનવી લઈને પોતાના રાજ્યની વહેંચણી હેણે ગેરવાજબી રીતે કીધી, નેથી તેના ૩ દિકરાઓ તુર, સેલમ, અને એરજ વચ્ચે ભારે કનઝો જાઓ. લઢાઈઓ ચાલી, અને પાછલા જમાનાના કેશાંની વંશના પાદશાહોમાં પણ કોનાં બ્યાઓ. આ બૂઝ માટે ફરેદુનને પોતાને પણ ભારે પસ્તાવો થયો હતો. પાછલા લખનારાઓ ધીરાનની મહાન લઢાઈમાં રેડાએલાં લોહીને માટે આ બધા બાપ ફરેદુન પાદશાહને જ બદનામ કીધા વિના રહ્યા નથી, માટે કોઈપણ બાપે જે પોતાનાં મરણ પછી પોતાના કુટુંબની પાયમાલી થતી અટકાવવી હોય તા પોતાના અમુક દિકરા ઉપર મોહનમતથી લોભાઈને અનિષ્ટ કરવું નહીં. એરચને તેના બાઈઓએ કાપી નાંખીને હેના બાપ ફરેદુન હજુર ન્યારે લોહીથી ઝર-ઝરતું હેવું માથું સોનાની તખતમાં ચુકીને હેના ઉપર મોકલી આપ્યું. અને એરચના શરિરના ટુકડાઓ [વધુ માટે જુવો સંક્ષે ૧૧૩ મો.]

વીગરે સ્ત્રી જાતીને ઉપયોગી થતી બાબતોની પુરતી સમજણ આપવા બેઠે બાળ-જાતન તથા બાળ-બરદાસ્તની તાલીમ આપવી જોઈએ છે, તે કાંઈ ઘરેજ આપવામાં આવશે એમ માનવું આપણા અનુભવ ઉપરથી ફેકટ પુરવાર થયું છે. બાળકોને જે બરાબર ઉછેરવાની તાલીમ મળે તો દેશમાં અનેક વિર-લાઓ પેદા પડી દેશ-ઉપયોગી કામો બજાવી પોતાને મળેલી જાતનનો લાભ ધણો બદલો વાળી આપે.

નામદાર લેડી વીલસનનો અભિપ્રાય ટાંકી મી० પૉલીશવાળા કહે છે તેમ “બાળ-રક્ષણ ને લોકોના દુખતું નિવારણનું કાર્ય એકજ તખ્તો છે-કે જ્યાં રાજદવારી કે સંસારીક મતભેદ વગર સર્વ હિંદીઓ હિંદનાં ભલાં માટે, જાત દરજ્જાને ને ચામડીના તફાવત વગર પુન્ય-વંતાં કાર્યો કરી શકે છે.” દરેક સુધારાના હેઠાણમાં બાળ-રક્ષણ મુળ સ્થાન લે છે. ભવિષ્યના તંદરેસ્ત શહેરીઓ લગ્નક, નિરાગી બાળકેથીજ બનાવી શકાશે તેટલા માટે આ વિષય ઉપર જેટલું જ્ઞાન ફેલાવો પામે તેટલો દેશને સંગીન લાભ થઈ શકે. કેળવણીની પહેલાં પણ બાળ-બરદાસ્ત સ્થાન લેવાય છે.

મુંબઈ શહેર મધ્યેના બાળ મરણોના ભયભિત પ્રમાણ માટે મિ० પૉલીશવાળા આપણાં શહેરીઓનોજ વાંક કાઢે છે. તેણે કહ્યું કરે છે કે આપણા શહેરીઓએ “લોકલાગણી કેળવીજ નથી, બાળકોની બરદાસ્ત લેવાને માતાઓની અજ્ઞાનતા દુર કરવા માટે પુરતી ઉશકે-રણીઓ ચાલુ રાખી નથી, ને અહિંની મંદ સરકારનું એવા દેશના ભલા કાર્ય માટે પુરતું લક્ષ્ય ખેંચ્યું નથી, કાંઈ યોજનાઓ ઘડાવી નથી, તો આજકાલ આવી કંગાલીયતથી બાળકોનો જે મરો થાય છે તે માટે પ્રથમ તો શહેરીઓજ જોખમદાર છે, પછીજ સરકાર છે.” આવી રીતે વાંકની વહેંચણી કરી, બલકે તે માટે અમ્મપદ કેણુંને ઘટે છે તે દર્શાવી કર્તા જે ઉપાય લે છે તે બીજી દરેક સુધારાની

[૧૧૧ સપ્તાયી ચાલુ]

જંગલી જનાવરોના બક્ષ સાર પેલા બાપથી નારાજ થયેલા બેટાઓએ ફેંકી દીધા, તે વારે પેલા ગેરવાજબી વહેંચણી કરનારા બાપને એટલું બધું દુઃખ થયું હતું, કે ગમમાં ને ગમમાં ગીરફતાર થઇને, તમામ એશઆરામ તણ દઇને, લાંબો વખત સુધી ખુદી ભોંય ઉપર પડીને રડયા કરતો હતો; તે એટલે સુધી, કે હેની બગલ માંહેલા બાલ પણુ ઘાસ જેવડા લાંબા થઇ ગયા હતા ! માટે બધા બાપોએ બચ્ચાનો પ્રેમ કાયમ રહેવા સાર બેઠ સરખી આંખે જુવું જોઇએ. તો પણુ ફરેફન એટલો તો ડાલ્યો હતો, કે એક ખુનનો બદલો બે દિકરાના ખુન કરીને લાધો નથી.

x

x

x

x

છોકરામાં બાપના ગુણ અને ખાસિયત હોવી જોઇએ. જો એમાં કાંઇ કમીપણું હોય તો તે વાજબી ગણાય નહીં. બેટા બેટીઓએ પોતાનાં માત પિતા ઉપર એવું તો વહાલ અને એવો તો પ્યાર રાખવો જોઇએ, કે જેમ હીમ છે તે નાગરવેલ ઉપર પડીને તેને બાળે છે ત્યારે તેનાં પાંદડા ૧૦૦ ગાઉ દૂર ગયાં હોય તો ત્યાં પણુ હેઝો બળી જાય છે. તેમાં બચ્ચાંઓએ માત પિતા પ્રત્યે તેવીજ દાઝ રાખવી જોઇએ. એસે પ્યારે ચાહિયે, સંતતી અંબ ૩ તાત; દહિં તુસાર અહિં બેલિ પત, શત કોસલૂ જર જાત, જન્મ આપનાર, સંસ્કાર કરાવનાર, વિદ્યા બણાવનાર, અન્ન આપનાર, અને બચથી બચાવનાર એ પાંચે મુરખી પિતા ગણાય છે, પરંતુ આજે તો પુત્રો પૈસાનેજ મુરખી બાપ માની બેઠા છે, તો આવા બોટા નક્કી બાપથી હેમને સુખ ક્યાંથી મળે ? પ્રાપ્તિનો હર્ષ નહીં, હાનિનો શોક નહિ, એ ધોરણે જે ભોગ્ય વસ્તુઓનું સેવન કરે છે હેને તે ભોગ ભોગવ્યા છતાં પણ અચળ શાંતિ મળે છે. દિકરા

[વધુ માટે જુવો સફા ૧૧૫ મો.]

બાળદ માટે અવશ્યતા છે તેજ-રૂપીયા આના પધતી અને તેથી સો નહી હજારો નહી લાખો કે કરોડો. નહી પણ અબજોના એક મોટા મામનો તેવણુ કહે છે કે “હિંદ દર વર્સે અબજો રૂપીઆનો ચાલુ ખરચ કરે છે, તો હવે કરતાકારવતાઓ બાળ અરદાસ્તના કામો પાછળ થોડીક વધુ મહેનત લઈ આવાં ઉપયોગી કામમાં લાભ હમ દેશસેવા બબ્બવાને પછાત પડશે નહી એવું મ્હારું માનવું છે.”

આ માન્યતામાં ખરેખર સત્ય સમાયલું છે. મુખ્ય ખામી કાળજી અને ઉમંગતી જાગ્રતી અને સ્વમાનની છે. શહેર કે દેશમાં આ ગુણોના સદ-ઉપયોગ થાય છે તેમની ઉત્તતિજ છે. જ્યાં બાળા-ગોળી ખચાડી માતા ગીરણીમાં જઈ નમસ્ત્ર બને છે, ત્યાંના યુવકોને પણ તેજ બાળા-ગોળીની કાંઈક અસર ઉમ્મરે પુગતાં શહેરીઓ પણ ધરાવે તો તેમાં શી નવાઈ ? આ બાળા-ગોળીજ ત્યારે દેશની દરિ-દ્રતા અને ઉંઘણસીપણાનું મુળ છે. પહેલાં મારો ત્યારે તેને ગોળી તે માટે બાળ અરદાસ્તના અર્થે ઉપાયો જે મિત્ર કે ખુશરો પોલીશવાળાએ ભારે મહેનત લઈ ભાઈબંધુ અને બહેન-પણીઓના હિત અર્થે સુચવયા છે તેને ધરતો લાભ ગુજ-રાતી વાચક-વર્ગ લેશે એવી આપણે ઉમેદ રાખીશું.

મિત્ર કે ખુશરો કહે છે તેમ આ દેશને કપાળે જે એક મોટો કલંક ચોંટ્યો છે તે તેનું ભયંકર બાળ-મરણ પ્રમાણ છે. તેમાંથી બચાવવા માટે ઘટતા માર્ગોમાં દર મહોલે મશતનાં સુવાવડખાના, મરીઓ માટે સોળું દુધ, સારાં હવા ઉજાયાળાં ઘરો વિગેરે છે. આમાંનો પહેલો ઉપાય જે સુવાવડખાનાનો છે તે હવે દીક અજમા-વવા લાગ્યો છે, પણ હજી સોળું દુધ પાગવે એવી કિંમતે મળે તે માટે મ્યુનિ-પલિટીએ જરૂર ગોળવણુ કીધી નથી. દુધ દીનપરદીન મેલું થઈજ નબ છે, જેનું એક કારણ દુધાળાં જનવરો માટેના તમેલાઓનાં મોટાં ભાડા તેમજ તેમને માટેના ચારાની મોંઘવારી છે વળી હવા ઉજાયાળાં મકાનો તો શહેરની ગીચ વસતીમાં મળવાંજ

[૧૧૩ સરાયી ચાલુ]

દિકરી, મિત્ર, સ્ત્રી, સેવકો, કુટુંબીઓ, ધન વગરના પુરુષને છોડી દે છે, અને જો તેજ પુરુષ ધનવાન થાય છે, તો બાપ કહીને લેનો આશરો લેવા આવે છે ત્યારે આ જગતમાં ધનજ પુરુષનો બંધુ છે, પૈસોજ બેટા બેટીઓનો બાપ છે, અને જ્યારે આ જીવ વમરની વસ્તુને મુરખી માનવા તરફ બેટાઓ ને બેટીઓ ખેંચાછને મા-બાપની સેવા ઉઠાવવાને બદલે, લેખને હેરાન ને દુઃખી કરે છે, ત્યારે સાત સાત વાર લેખને ધિક્કાર છે, !

x

x

x

x

બાળકના જન્મ સમયે માત પિતા જે કલેશ ને દુઃખ સહન કરે છે, તેનો બદલો પુત્રથી સો વર્ષે પણ વાળી શકાય તેમ નથી. બાપ છતાં પુત્રો જે પોતાના પિતાને ના-શરમાન થાય, તો જરૂરજ કુદ્રતનો કહેર લેખના ઉપર વરસે છે. તેમાંજ વળી મોટા પુત્ર સારો હોય, તો કુળને વધારે છે, અને ખરાબ હોય તો કુળનો નાશ પણ કરે છે. મોટા દિકરો નહારો હોય તો પોતે જે કુળમાં જન્મ્યો હોય તેનું સર્વસ્વ પણ હણી નાખે. લહુ સુખ કુમજિ રે દુઃખ કળુ, તહુ તાજ સુચ સોચ; યુરી તરિ ચ્હરિ સુ સચાણ જયેં, સાહસ પેર કપોચ. કુમાર્ગી બેટા બેટીઓ જેઓ અવળે માર્ગે ચાલનારાં છે તે કદાપિ સુખો પામે, અને સુમાર્ગી જે સીધે રસ્તે ચાલનારાં છોકરાં છે તે કદાપિ દુઃખો પામે તોપણ લેખજે હર્ષ કે શોક ના કરવો, કેમકે નાવમા બેસીને નદિ કે સમુદ્રને પાર પહોંચતાં કદાપિ જુડી જાય તોજે તે ડાહ્યુંજ કહેવાય, અને વગર વિચારે સાહસ ઉઠાવીને નદિમાં વગર આધારે તરીને પેડે પાર પહોંચાય તોપણ તે મૂર્ખતાજ કહેવાય. માટે કદાપિ સમાર્ગે ચાલતાં દુઃખો પામ્યો તોયે સુમાર્ગેજ ચાલવું, પછી બલેને દુષ્ટ માર્ગે ચાલતાં સુખ થવું હોય તો તે ના કરવું. બાહ્યો ને જહેનો ! માબાપ ગમે એવાં જુઠાં બામતાં

[વધુ માટે જુઓ સફા ૧૧૭ મો.]

મુશકેલ છે તેથી જાતજાતનાં સંકટો શહેરીઓને વેઠવાં પડે છે અને એજ કારણ બાળ-મરણોના વધારાનું પણ એક ભાગે લેખી શકાય.

ખોરાક તરીકે દુધ માટે આ પુસ્તકમાં વહેવાર ઉપાયો સુચવી દાંત અને દાંતના દુઃખો સમજાવી, બાળકોને થતાં અજીરણ અતેસાર, ગોવરાં, સહીયડ, મરડો કરમ વીઝેરના કારણો તથા ઉપાયો પાછળ આ પુસ્તકનો મોટો ભાગ રોકી ધરગતુ ઉપાયો અને સંભાળથી એક માતા પોતાનાં બચ્ચાનું ભવિષ્ય કેવી સરસ રીતે ઘડી શકે તેની લંબાણ સમજણ આપી છે. આ પ્રકરણ ધરના ડોક્ટરના ધરગતુ ઉપાયોથી ભરપુર છે અને તેથી માતાઓને ઘણું કિંમતી જ્ઞાન મળી શકશે.

લગભગ ૮૦૦ ધર-ઉપયોગી તેમજ સંસાર ઉપયોગી બાબતોને સમજ પડતી સરળ ભાશામાં અત્રે સમજાવવામાં આવેલી નજરે પડે છે. તેમાં ઘણા દુઃખ દર્દોના વનસ્પતીના અજમાવેલા ઉપાયો આપેલા છે. આ બાબતો કેટલી તરેહની હશે તેનો ખ્યાલ તેનું દલદાર વીગતવાર સાંકળિયુંજ બહુ ઝટમાં આપે છે. કત્તા કડું છે તેમ તેવણે માથે લઈ બાળ-હીતનું એક પ્રજા ઉપયોગી કાર્ય બજાવ્યું છે, એક પ્રજાને સુખ તંદરોસ્ત બતાવવાથીજ દેશની આબાદી થઈ શકે છે. ભવિષ્યની પ્રજાનો આધાર માતાની સમજદારી ઉપરજ રહે છે અને માતાને તે સમજદારી ખાસ કરીને આજની સ્કૂલોમાં જોઈએ તેવી રીતે મળતી ન હોવાથી આવાં આવાં પુસ્તકોથીજ તેમની પુરવણી થઈ શકે ઇંગ્રેજમાં એવાં અનેક પુસ્તકો મળી આવે છે પણ એ ભાષા નહીં જાણનારી આપણી ગુજરાતી વાંચી શકતી માતાઓને માટે તો હૈમની સ્વ-ભાષામાં લખેલાં એવાં પુસ્તકો ઉપર આધાર રાખવો જોઈએ.

[૧૧૫ સફેદી ચાલુ]

હશે તો પણ એ તહમારા બાપને માય છે, એટલુંજ સમજીને હેમના ઉપર પ્રેમભાવ રાખો. સિંહ અને વાઘ જેવાં બચાનક જનાવરોને જોઈ સર્વ લોકો તેમનાથી ડરે છે, પણ હેમનાં બચ્ચાં તો હેમની આગળ નિર્ભયપણે ગમે એવા લાડ લડે છે, લાતો મારે છે, કરડે છે, આમ છતાં તે બચ્ચાંની સંભાળ તો તેમનાં શડી ખાનારાં મા-બાપજ કરે છે, કેમકે ત્યાં બાપ બચ્ચાંઓ વચ્ચે પ્રેમ રહેલો છે; ત્યાં માતા ને છોકરાં વચ્ચે ખાલેસ પ્યાર નમેલો છે. જો બેટા બાપને ના-શરમાન હોય, તો તે પોતેજ ના-શરમાની દેખવાનો. પુત્રી માવતરને બેઠમાન નિવડી, તો તેના ખમ્યાળ હેણીજ ખેંચવાની, માથે કાળચક્ર ચઢે ત્યારે ભવનચક્ર પણ ચઢે, “જેવા બાપ તેવા બેટા” એ પણ વળી સાથે સાથેજ યાદ રાખજો.

x

x

x

x

આ તહમારાં ઘરમાં તાબેદારી નાશરમાનીને મારજો ! સલાહ સંપ કજીઆ કંકાર ને મારી હઠાવો ! પૈસાના લોભને અને બખીલાઈ કે કંજુશાઈને દુર કરજો. સખાવત અને દાન ધર્મના ઉદાર દિલથી આવકાર આપજો ! તહમારાં ઘરમાં સભ્યતા, વિવેક, મરજદા, ને મલાજનાં હથિયારો વડે અહંકાર તથા તુંડાઈને જીતી લ્યો. ! સત્ત્વ વચન વડે તમારી પવિત્રાઈને ખરાય કરનારાં જુઠાણાં-તોડી નાખો ! એમ ઠીધાથી તહમારાં આ કખીલાવાળાં ઘરમાં સરોથઘઝદની મારરતે બહી ઇજશનેઓ, બહી આરાધનાઓ. અસર કરે એવી ઇજશનેઓ અને અસરકારક આરધનાઓ કેવી કેવી ઉત્તમ બેટો લાવશે ! તદોરસ્તીના હદીઆ તથા દોસ્તી ઉત્તમ કરનારાં નઝરાણું સેવાને બધા અમશારપંદ સાહેબો તહમારાં સંપીલાં ઘરમાં પધારશે, અને કુટુંબ કખીલાતું લાંબા કાળ સુધી સંરક્ષણ કરશે, તાબેદારી ઉઠાવનારાં તહમારાં આ ઘરમાં સુખશાંતિ, અશાંતિવાળું ખોરેહ, રાહત બહુ

[વધુ માટે જુવો સફેદ ૧૧૮ મો.]

છે જે હજી ધણાંજ જુજ છે. આ દેશમાં નહાની ઉંમરે માતા બનવાથી બચ્ચાંની જતન માટેના જરૂરી જ્ઞાનની કોતાહીથી દર સાલ લાખો બચ્ચાંઓ એક વરસની ઉંમરે પુગયા અગાઉ ક્રમેતે માર્યા બન છે. તેમને ઉગારવાને પ્રજા રક્ષકોની પહેલી ફરજ છે. વળી જે શહેરોમાં ઉધોગી ખાતાંઓ અને ખાસ કરીને સુતર કાંતવા તથા કાપડ વણવાની મીલો તથા બીજા એવા કારખાનાઓમાં સ્ત્રીઓ કામે લાગે છે ત્હેમનાં બચ્ચાંઓની સંભાળ ત્હેમની ગુજરાણુ માટેની રોકાણુને લીધે બની શકતી નથી તેથી ત્હેમના બચ્ચાંઓ નહાની ઉંમરે મરણ પામે છે એવો ગમખાર મામલો જોઇ હાલ ગરીબો માટે મેટરનીટી હોમો નિકળ્યાં છે અને તેવા વખતમાં આપણા સુપ્રસિદ્ધ શહેરી શેઠ નથરવાનજી ન. વાહડયાએ રૂ. ૧૬ લાખની સખાવત એક તડાકે કરી આ અતિ બલાં કામમાં મદદ કરી ખરો જરયોસ્તી ઉમદા ખવાસ બતાવી આખી કોમની મગરૂરીમાં વધારો કીધો છે. ગરીબાઈ એ બાળ મરણોનું કારણ છે તેમાં અજ્ઞાનપણું યાજવાને જુદા જુદા પ્રકારના ઉપાયો લેવા જોઈએ છે. જેમાંના એક ચોપાન્યાં તથા પુસ્તકો મારફતેનો છે. બચ્ચાંને માટે સોજાં દુધની જરૂર છે, તેને લગતી જરૂરી સમજણુ પણ માતાઓને મળવી જોઈએ છે. માતાનું દુધ ‘મોટે ઘર’ ના બચ્ચાંઓને મળતું નથી તે ફેશનની ફીશચારીને લીધે છે. સારું છે કે મરીબ માતાઓને એ વરણાગી પરવડતી નથી. છતાં તેમને પણ બચ્ચું આશરે એક વરસનું થયું કે તેના ઉધરભાવ માટે બાહરના દુધની જરૂર પડે છે. સોજાં દુધથી કેટલાંક ભુખમરાથી તવળતાં બાળકોનો બચાવ થઇ શકે છે. મિ. પોલીશવાળા કહે છે તેમ એકથી ત્રણ વરસની વયનાં સોએ ૮૦ બાળકો મોતના ભોગ થયા છે તેમાંના કેટલાં એવાં હશે કે જેમને જો ચોચ તક મલતે તો કદાચ ત્હેઓ ફેશ રક્ષકો અને ફેશ સેવકો બની લાખોના લાભ સામવી શકે.

[૧૧૭ સંકેતી ચાલુ]

સુખ, આનંદ આપનારી અક્લવવાળાં ૧૨ઝંદો આ ધરને છોડીને ચાલ્યાં નહીં જશે. વળી જે ચીજો દિલાસો દેનારી છે, રાહત ને શાંત આપનારી છે તેની, તથા અશિશવંધની લાંબી દોસ્તી આ સંપીલાં ધરને કદિ પશુ છોડી જશે નહીં. જોહુસ્મીય કુળમાં બચ્યાંઓને ન્હાનપણથીજ એવા મુંદ્રલેખવાળો પોશાક પહેરાવે છે કે, “સંપક્ષી, એક દિલીથી, તાબેદારીથી, અને પ્રયત્નથીજ આ વંશ ફાળ્યું છે !” કહેવતમાં કહ્યું છે કે:—

રહે બારા બરસ મૂનિ, ન મૂં ખોલે ન કુછ બોલે;
તપે ધુની, નહાએ ગંગમેં, બનમેં સદા ડોલેં;
હિમાયલમેં ગલે, પૂજા કરેં, ફિર સખકેં લેં;
પિતા સેવા રહે ભારી, તરાજુમેં અગર તોલેં.
નિકલના હુય કઠિન ઇસકો બડા કઠવા હુય ચે મેવા;
મગર સંસારકે જપ તપસેં બઠ કર હુય માત સેવા.

x

x

x

x

હે પુત્ર ! ત્હારા પિતાને ખનં અંતઃકરણથી માન આપ, ને ત્હારી માતા વિષેની કાળજી તું બુલતો ના. ત્હારે માટે હેમણે જે જે કાંઈ વેઠાય એટલું વેઠ્યું તેનો બદલો ત્હારી સેવા ચાકરીથીજ વાળી આપ. મા બાપે પાળી પોષી મોટાં કર્યાં, બચપણમાં લાડ લડાવ્યા, માગ્યું તે હાજર કરવામાં તત્પર રહ્યાં, પડયો બોલ ઉપાડી લીધો, હામે જરાએ બિમર પડ્યાં કે હેંઓ ગાંડાં ઘેલાં થઈ હરણુશાહ રહી વીસ વીસ રાત ઉજગરા ને બૂખમરા વેઠ્યા, ને હમારી અજ્ઞાનને નિરાધાર સ્થિતિની સંભાળ રાખી હામેને શિખવ્યાં, હામેને સહયુષી અને સદાયરણી કર્યાં, એટલા એટલા ઉપકારો માબાપે કર્યાં, કે તે કદિ ન બુલાય એવા આભારો ને એહેલાંનો કીધાં,

[વધુ માટે જુવો સંકે ૧૨૧ મો.]

આ પુસ્તકની કિંમત રૂ. ૪ ઠેરવી છે જે તેનાં કદ તથા મુંદર બાંધણી તરફ જોતાં તેમજ આજે છાપવાના ખર્ચ વધી ગયા છે તે તરફ જોતાં ઝાઝી નહીં લેખાશે. છતાં કર્તાએ સ્કુલમાં શીખતી છોકરીઓ માટે યા કોઈ મહુભાના નામે સખાવત તરીકે વહેંચવા માટે વધુ નકલો લેનારને એથી પણ ઓછા ભાવે આપવાને ગોઠવણ કીધી છે તે આવકારદાયક થઈ પડશે.

વળી આપણી તરફ ફર્સ્ટ એડનું શિક્ષણ તાત્કાલીક ઉપાયો માટે દાખલ થયું છે તેને લગતું આ ચોપડીમાં જરૂરી જ્ઞાન પણ સમાવેલું છે તેના લાભ સેનીટરી એસોસિએશનો લઈ શકશે.

શીખતી છોકરીઓએ ભવિષ્યની માતા બનવાનું છે તેને માટે તૈયારી કરવાને કેટલાંક ખાસ જ્ઞાનની જરૂર છે તે અત્રેથી મળશે. તેમજ જે બાનુઓ માતાનો પવિત્ર અધિકાર ધરાવે છે તેમને ખુદ આવાં પુસ્તકો વાંચવાથી ફાયદોજ થશે અને એ રીતે જોતાં ગુજરાતી વાંચનાર દરેક હુકુમ મટે આવાં પુસ્તકોની જરૂર સિદ્ધ થાય છે.

“જામે જમશેદ.”

આ ચોપડી ભેટ આપવા માટે બહુ સારી છે. ત્રાઈ કરી જોજો.

[૧૧૫ સંકીર્તી ચાલુ]

એટલુંજ નહીં, પણ હમરો સંસાર આયદે સુખી કરવા સારું સુંદર સાસરાં અપાવી મોટા ખરચો કર્યા, એવા માય બાપના પ્રેમની, ગુણની, અને આભારની ગણત્રિ થઇ શકવા જેવી નથી, તો તેમની ધડપણે આકરી ઉઠાવી આપા પાળી હેમને પ્રસન્ન રાખવા જેટલું પણ રથ દિકરા દિકરીએ શું અદા નજ કરવું? શું કૃતઘનીજ રહેવું? હેમને સંતોષવાં, રાજ રાખવાં. અને હેમની કીર્તિ વધારવાથી તે ઘરડાં વડાંઓનાં મુખ ઉપર જે આનંદનો પ્રકાશ જણાય તેજ ધન્યરનો આનંદ, ત્યાંજ સાક્ષાત્ ધન્યરનાં દર્શન, અને ત્યાંજ સ્વર્ગનો મહિમા હેમને જરૂર જણાશે, માટે માતા પિતાને સાક્ષાત્ દેવતા કિંવા શ્રેસ્તા માનીને સર્વ પ્રકારના પ્રયત્નથી સર્વદા બાળકોએ હેમની સેવાજ કર્યા કરવી. આટલા ઉપકારો કીધા છતાં જ્યારે કછોડાં પુત્રો પુત્રી મા બાપને દગો કરે છે, ત્યારે હેમનાં કાળજી કેવાં ચિરાતાં હશે? માહું પિતાને બહુ લાગે છે, પુત્ર દગો દે જ્યારે, અથવા આપત્તિ અવસરમાં અગગો થઇ ચિત્તકરે. પ્રિત પ્રથમ કરી પછી તરછોડે, પીડામાં પ્રતિકૂળ; ઝડ ઝડ છાતિ ત્યારે બળતી, બળે નિકળે શૂળ. હાય! મમ પુત્રે આ શું કર્યું! કલ્પાંતજ એમ કરે છે; નાખીને નિશ્વાસ નિરંતર, આંખે આંસુ ભરે છે. વાડ મળે વેલાને ત્યારે, કયાં કરવી શરિયાદી; એમ દેવનો કોપ ગણીને, પામે પીડ પ્રસાદી. ગડપણુ આવ્યું એટલે મા બાપના હાથ પગ રહી જાય છે, દાંત પડવાથી ખવાતું નથી ને ખાય તો હજમ થતું નથી, આંખે દીસતું નથી, કાને સંભળાતું નથી, મ્હોંઠામાંથી લાળ પડે છે. સરપતું કરૂં થઇ જાય છે, કોઇ પાસે આવીને ઉભું રહેતું નથી, દિકરાં દિકરી પ્રીત કરતાં નથી, એવી આપદા બેલા ભરેલી સ્થિતિમાં મા-બાપને દિકરાં તરછોડે ત્યારે હેમને જે દુઃખ થાય છે, ને હાથ મારે છે, તે જોયલાં જોવાતાં નથી કે સાંભળેલાં સંભળાતાં નથી.

[વધુ માટે જુવો સંકીર્ત ૧૨૩ મો.]

“સંગ તેવો રંગ.”

પારસી સંસારની મોટી ચાનક આપનારી

બોધદાયક વાર્તા.

વાર્તાઓ વાંચો અને વંચાવો તો સારી ને નીતિજનક હોય તેનેજ પહેલી પસંદગી જરૂર આપજો, આજે બજારમાં જે જે કીસમની વાર્તાના પુસ્તક ઉભાય છે તેવું આ પુસ્તક નથી, અને હુમારી ખાત્રો કરવી હોય તો આજે, “સંગ તેવો રંગ” નામની મોટી પારસી સંસારની બોધ તેમજ ચાનક આપનારી વાર્તાની ચોપડી જરૂર મંગાવી વાંચશો. આ ચોપડી માટે પુષ્કળ અભિપ્રાયો મળ્યા છે. તેમજ દરેક વર્તમાનપત્રોએ પણ વખાણી છે. તેમાંના આગેવાન વર્તમાન પત્રોનો થોડોક સાર હેઠળ રજુ કર્યો છીએ.

“વાર્તાના ઘણા પ્રકરણો લક્ષ પુગાડવા જોગ છે.”

“બંધારણ ચાલુ સમયને અનુશરતુજ છે.”

“આમાના દરેક પ્રકરણો રસથી ભરપુર છે.”

“વાર્તાના દરેક પાત્રોનું ચિત્ર સારી રીતે દોરવામાં આવેલું છે.”

“અફલાતુન માણસોના નહારા થા સારા સંગતનું રજૂ આ વાર્તામાં આવેલું મળે છે.”

“દુન્યામાં” “રંગ-સંગ” “સોળત અસર” કેવી હોય છે, તેનો ખ્યાલ આ વાર્તા ખુલ્લી રીતે આપે છે.

“પ્રસંગોપાત ટીકાઓ ને વાર્તાના બનાવો લક્ષ ખેંચે તેવાજ છે.”

“અમે જમશેદ.”

[૧૨૧ સંકેતી ચાલુ]

લોર્ડ બેકન કહે તેમ, લેમનાથી એકજ રીતે કુદ્રતને તાબે થવાય છે તે એજ, કે લેમને કુદ્રતને તાબે થવું પડે છે. પરંતુ લેમની હાથ બચ્ચાંનેજ લાગે છે. લેમો તો બાપડાં ગમ બાધને ખુદા ખુદા કરતાં સહન કરે છે, મૂગે મોઢે રામ રામ પોકારીને દુઃખી અવસ્થા પસાર કરે છે, પરંતુ લેમના કપુતોને લેમના શ્રાપ લાખ્યા વગર રહેતાજ નથી.

x

x

x

x

નવાં વરસને દહાડે ધન્યર સ્મરણ કરીને ત્હમે પહેલાં કેને પગે પડશો ? પ્રથમ કેને નમશો ? ત્હમે કેની સાથે પહેલી હમાબોર લેશો ? ત્હમે પરસ્પર પહેલું કેને સાલ મુઆરક છચ્છશો ? માયાળુ માણને અને વહાલા પિતાણને, દહાડેવારે આપણાં છોકરાં આપણી સેવા ચાકરી ઉઠાવનારાં થાય, આપણને માન આપે. તેટલા માટે લેમોને બલાં શિક્ષણ થવાનું માયાળુ સ્વભાવ રાખીને મા બાપે આપવાની જરૂર છે. તેમજ બચ્ચાંને સારા કરવા થકી મા બાપે પોતે પ્રથમ સારાં, શુદ્ધિ અને નિરાશમાની થવું જોઈએ. આપણે અનુભવથી જાણ્યે છીએ, કે નડારાં મા બાપ પણ પોતાના છોકરાં સારાં નિવડે એવુંજ ધ્યેય છે. પોતે સારાં ન હોય તોયે પોતાનાં બચ્ચાં પણ સારાં ન નિવડે એવું માબાપો ચ્હાતાં નથી. જુદાં મા બાપ પોતાના છોડુ સાચાં નિવડે એવુંજ માંગે છે. દારૂડિયાં કે જુમારી કિંવા બમ્બિયારી માતા પિતા હશે, તોએ પણ પોતાના દિકરા દિકરી તો મિતાહારી, સદાચરણી, અને પવિત્ર બ્રહ્મચર્મ પાળનારાંજ નિવડવાની આશા રાખે છે. જાડનો રસ ચુસી લેનારથી જાડ નહિ ચુસાઈ જાય છે, તોપણ પોતાનું ધાવણ ધાવેલાંના પ્રેમમાં તે પાછું પ્રકુલ્લિત થાય છે, કેમકે તેજ ધાવનાર તે જાડને તાપના દહાડામાં પાણી પાવાની કાળજી રાખે છે. તેજ પ્રમાણે માતાનું તત્વ ધાવેલા પુત્ર ધડપણ જેવા અતિ તાપિત દિવસોમાં તેને અન્ન પાણી આલશે

[વધુ માટે જુઓ સંકે ૧૨૫]

“આ વાર્તા રસિક ને જ્ઞાનદાયક છે.”

“ભાષા સરળ ને સાદી છે.”

“વાર્તાના દરેક પાત્રોનું ચિત્ર ઘણી સારી રીતે દોરવામાં આવ્યું છે.”

“લેખકની કેટલીક પસંગોપાત ટીકાઓ આપણુ ધ્યાન ખેંચે છે.”

એક ચાનકરૂપી અને બોધદાયક વાર્તા તરીકે દરેક જુવાન ગ્રહસ્થ યા બાનુના હાથમાં તે વાંચવા આપવાથી “સંગ તેવો રંગના કિંમતી પાદો લેઓ અચ્છી રીતે મેળવી શકશે.”

“ઠયસરે-હિંદ.”

“મિ. દી. ન. પાવરી બી. એ. તરફથી “સંગ તેવો રંગ” નામનું વખતને અનુસરતા પાત્રોથી બોધદાયક અનેલું વાંચવા ભોગ વાર્તાનું પુસ્તક પ્રગટ થઇ બહાર પડ્યું છે.”

“વાર્તા વાચવાનો શોખ ધરાવનારાઓને એ પુસ્તક અત્યંત રસિલું તેમજ આવકારદાયક થઇ પડે છે.”

“પાત્રો નીતિજનક તેમજ સારી સંગતનું રજા દેખાડે છે.”

“આ નવલકથા દુન્યાના બનતા કરૂર અને શીરેસતાઇ કાઓ કેવા છે; અને તેનો અંતમ કેવો આવે છે તેનો એક બોધદાયક ચિતાર રજુ કરે છે.”

“સાંજ વર્તમાન”

[૧૨૩ સફેથી ચાલુ.]

એ ઉમ્મેદથી પોતે પાઈ દીધેલાં દૂધ માટે પ્રફુલ્લિત થાય છે. જે દિકરો તાબેદાર ને ડાહ્યા હોય ત્હેનો બાપ આનંદી દેખાય છે, અને પ્રભુના આશિષો તેના ઉપર ઉતરે છે એટલા માટે વડાં મા-બાપના સફેદ બાલ તરફ નજર રાખીને, ત્હેમનો મલાજો અને અદ્ય રાખવાથી ઘણોજ વૃદ્ધિ અને ઘણોજ વડો જે પાક કીરતાર, તે ત્હમારા ઉપર પોતાની પસંદગી જરૂરજ ઉતારશે. જેઓ વડીલોનું માન નહીં સાચવે ત્હેઓ લાયકીવાળાં ગણાતાં નથી. ત્હેઓને ઉઠી ઉભાં થઇ ધડત આપવી, ત્હેમને ખેસત્રા માટે પહેલે જગા કરી આપવી, ત્હેમના સાથે વિવેક ને નમ્રતાથી વાતો કરવી, દરેક રોતનાં સલુક વાપરવાં, ત્હેમના

તે અવિવેક કે ખેઅદમી નહીં કરવી, ત્હેમની સામા દાંત કાઢીને હસવું નહીં, અને ત્હેમના મોખા દરજ્જાને છાજતી ચાલ ચલાવવી, એ બધા સપુતનાં લક્ષણો છે, આમ છતાં જે દિકરો પોતાના મા-બાપ પ્રત્યે નહારી ચાલ ચલાવે છે તે પોતે ઘડપણમાં તેવોજ નતીજો પામે છે. જે પયારી ઉપર પોતે રાતે સુતાનો છે તેજ પયારી ઉપર તે દિવસે પાણી છાંટતો કહેવાય છે. ક્યાં બેટા બેટીઓને ત્હમે એવાં દીકાં છે કે જેમણે પોતાનાં મા બાપને રંજાડ્યાં છતાં ત્હેમને ત્હેમના બચ્ચાંઓએ રંજાડ્યાં નથી? ક્યાં નાશરમાન નાલાયક ને નિમકદરામ વ્યારને ત્હમે ખુદાતાલાના તરફથી શિક્ષા પામેલાં નથી દીકાં? એટલા માટે હે વાંચક બાપઓ! આજે ત્હમારાથી જે કસુર ને નાશરમાની ત્હમારા પિતાજી તરફ થઇ ગઇ છે, તેને માટે ઝટ ઉઠો, ને ત્હેમના પગ પર માથું મૂકીને માફી માગો. હે, બહેનો! ત્હમે પણ હમણાજ ઉઠો અને હમણાજ દરજુજરી ચાહોને! હે દિકરા! તું બાપનો તાબેદાર થા, કે બીજાઓ આગળ હું સરશરાઝી લઉં. હે બેટા! તું મા બાપની સેવા ઉઠાવનારો નિવડે તો હું મ્હારા શેઠને છાતી થોડીને કહી શકું કે; “જેનો દિકરો તાબેદાર છે ત્હેનો હું બાપ થાઉં છું!” માટે હે દિકરા, તું ડાહ્યા ને શાણસલુકનો થાય તો ત્હારા

[વધુ માટે જુવો સફા ૧૨૭ મો.]

“લખનારે ચોકડું ચોકસાઈથી ગોઠવ્યું છે.”

“આ વાર્તામા રક્તે રક્તે સારો રસ જામતો જાય છે.”

“ઉધરતી લાડલેલી છોકરીઓને ચેતવણી રૂપે અચ્છો ખોરાક પૂરો પાડે છે.”

“ચિતાર થોડાક કોરગાઓને ખંધ બેસતો છે.”

“આજકાળની ગૂજરાતી વાર્તાઓમાં જે પીજણો આવે છે તેવું અંદર કશું દેખાતું નથી.”

“ પ્રજા મિત્ર ”

x

x

x

x

ઉપજા મતો જ્ઞાનવર્ધકમાં લંબાણથી પ્રગટ થયેલા છે ને ખીજા પુષ્કળ મતો આ શ્રેષ્ઠ વાર્તા માટે મળેલા છે. આ વાર્તાના ષડ પ્રકરણો છે, ને તે મોટા કદના ૨૭૬ પાના સાધારણ તાલપોમાં જાપેલા છે, તે છતાં કિ. માત્ર રૂ. ૧૫૦ જ છે.

કુટુંબમાં વાંચના, લાયબ્રેરીમાં રાખવા લાયક, જાહેરછાપાઓએ વખાણેલું આ પુસ્તક છે. વધુ નકલો ખરીદનારને સારૂ કમીશન આપવામાં આવશે. મળવાનું ઠેકાણું:—“જ્ઞાનવર્ધકની ઓફીસ” નં. ૫૨૩ કાંતામિલ્ડીંગ કાલબાદેવી, મુંબઈ. જ્ઞાનવર્ધકના ગ્રાહકો પાસેથી બુકપોસ્ટ, રેજીસ્ટર્ડ ને વી. પી નો ખર્ચ લેવામાં આવશે નહીં.

[૧૨૫ સદ્દાશી ચાલુ]

બાપ થતાના જીમરને કેવી ટાઢક થશે ! મ્હારો આત્મા કેટલો ખુશ-
નુમ થશે ! શું તેં નથી જાણ્યું ? કે “ A foolish son is the
calamity of his father. ” નહારો છોકરો લેના બાપની એક
મોટામાં મોટી આફતજ છે. નહારા બચ્ચાં તો વગર લાકડે
પોતાનાં મા-બાપને બાળનારાં છે.

x

x

x

x

ત્રીસ દેશની માતાઓ તો વળી બચ્ચાંને પાળણે પોઢાવ્યા
આગમ્ય આતશ રોશન કરીને જોળીની આસપાસ ત્રણ ફેરા ફરીને
બચ્ચાંને આશિષો દે છે. પોતાની માતાના આશિર્વાદો પામેલો બોના-
પાટી પોતાની ઉજ્જવળ નામાંકિત જીંદગી માટે જેમ પોતાની
માતાના ગુણોને આભારી હોતો, તેમજ એલીવર કોમરમાં પ્રજુ
પ્રત્યેનો પ્રેમ, ધૈર્ય, દરેક કામ પાછળ ધીરજ ભરી ખંત, સંસારની
શાણપટ અને સાદી જીંદગી એ સૌ લેની માતાની સેવામાંજ ઉતરેલાં
હતાં. હોલેંડ દેશની માથો તો બચ્ચાંના પાળણાંમાં મૂળો તથા એક
પાઉની કાતરી અને મીઠું મુઝી ગધા શુકન માંગતી માંગતી હિંચકા
ખવાડે છે. ટૂકમાં કલે તો, દિકરાં દિકરીએ બરાબર મનમાં ઠસાવવું
જોખે. કે જે સેવા ચાકરી મોટપણે માબાપની કીધાથી પોતાના
અંતરાત્માને સુખ થાય તે ઘણા આદરમાન અને ભાવની સાથે કરવી,
તેમાં જે વિપરીત કર્યું હોય તેનો તો ત્યાગજ કરવો કેમકે,

यं मातापितरौ क्लेशं सहेते संभवे नृणां ।

न तस्य निष्कृतिः शक्या कर्तुं वर्षशतैरपि ॥

x

x

x

x

બચ્ચાંના જન્મ વખતે માવબાપ જે કષ્ટ ખેંચે છે, જે કલેક
માથે ઉઠાવે છે, અને જે ડુઝો સહન કરે છે, તેનો બદલો તો સો
વર્ષે પણ દિકરાં દિકરીથી વાળો શકવાનો નથી. માટે બહેનો ને

[વધુ માટે જુવો સદા ૧૨૯ મો.]

તહામે માટે, તહામા કુટુંબ માટે, ને લાયબ્રેરી
માટે એક ઉત્તમ પુસ્તક

“ધરાનીયન નાઇટ્સ.”

લખનાર:—મા. એ. વાછા.

મરદ યા ઓરત-જવાણુ યા જઈક માટે, ખાસ
લખાયેલી બહુજ સારી ૨૨ વાર્તાઓનું,
ડેમી ૮ પેજ ૧૭૫ સફાનું, સારી છપા-
મણીનું-ગ્લેઝ કાગળો-પક્કા પૃષ્ઠા સાથે,
આ ભયંકર મોંગવારોમાં કિંમત

માત્ર રૂ. ૧૧. પોસ્ટેજ મફત.

મનીઆડરથી રૂ. ૧૧ નં. પરંતુ કાંતા
(બહીંગ કાલખાદેવો, મુંબઈ (જ્ઞાનવર્ધકની
ઓફીસમાં) મોકલવાથી રવાના કરીશું. આ
ચોપડી અરેબીયન નાઇટ્સની ૮૫ ઉપર રચ-
વામાં આવી છે ને માત્ર થોડીક નકલો હવે બાકી
છે, માટે જરૂર એક કાડી લખી મંગાવી લેજો.

[૧૨૭ સફેથી ચાલુ.]

બંધુઓ, ત્હમારાં મા-આપની સેવા ચાકરી આંખને જોરે ઉઠાવજો. ત્હમે વિચાર કરો કે લાકડાંના એક ટુકડાને દરિયા, નદી, કૂવા કે તળાવનાં પાણી છે તે ડૂબી મરવા કાં દેતાં નથી ? એટલાજ કારણે, કે પોતાનાં ચાનમાંનું દૂધ જે પાણી, તે પાછને જોને બચપણમાં પોતે ઉધારેલું-ઉછેરેલું, તે લાકડાંને હરદમ પોતાની છાતીની સપાટી ઉપર રાખી મેલીને પોતાનો પ્રેમ અને લાગણી જાહેર કરે છે. છોકરાં મોટાં થઇને, જે મા-આપે ત્હમને ખવાડી પીવાડીને ઉપકારો કરેલા, તેનો બદલો, જે લાકડાં અને પાણીના ઉદાહરણે પણ, પાછો વાળે તો ત્હમે ઉપકારીજ કહેવાય. મા-આપ રૂપી સરોવરનાં પાણી દિકરા રૂપી વહાણને કદી ડૂબવા દેશેજ નહીં.

x

x

x

x

મા-આપનાં મુખમાં ભાગ લેવો ગમે છે, તો ત્હમના દુઃખમાં ત્હમારે અલગ નજર રહેવું જોઇએ. મા-આપની તાંગીને વખતે પોતાની પાસે જે હોય તેનાથી ત્હમને મદદ કરવી એ બચ્ચાંની ફરજ છે. ત્હમની બીડને વખતે જે કાંઈ ત્હમારું છે તે ત્હમારાં માતૃપિતાનુંજ સમજી રહેવું. ગમે તેટલાં દુઃખમાં મા-આપને દિકરા દિકરીનો પરસ્પરનો પ્રેમ ધણું દુઃખ ઓછુંજ કરે છે. દુઃખમાં ભાગ લે એજ ખરાં દિકરા દિકરી, અને ત્હમનો ખરેખરો ધર્મ પણ એજ છે. વેળા વેળાની છાંયડી છે. કોઇનો એક સરખો સમય રહેતો નથી. કુદરત માણસને બહુ વાર સંપૂર્ણતાની ટોચ ઉપર જેવા વેગથી ચઢાવે તેવાજ વેગથી ઢોળી પાડે છે. એક ડાહ્યા લેખકે દિકરા દિકરીની આજની રીતભાત ઉપર બળાપો કરતાં જણાવ્યું હતું કે, “આજના જમાનામાં છોકરાંઓ મા-આપને જેવું જોઇએ તેવું માન આપતાં નથી. માટે મા-આપ પ્રત્યે પુનઃબુદ્ધિથી જોવાનો ટેવ બાળકના મનમાં બચપણથીજ ડાસાવવી જોઇએ. મા-આપની આજી પવિત્ર અને ધરી નજર રહે

[વધુ માટે જુઓ સફે ૧૩૧ મો.]

NO 5, PRINCESS STREET
DHOBITALAO, BOMBAY.

KANGA BROS.

WATCH MAKERS
&
JEWELLERS
BY BIRTH

OF
THE DAY.

[૧૨૯ સંદેશી ચાલુ.]

એવી મણવાને લેને શીખવવું જોઈએ, પણ આનકાળ તો મા જાણે છે. તેની બરોબર વય અને દરજ્જાની હોય એવી રીતે બાળકને લેની સાથે બોલવાને, લેના હુકમનું અપમાન કરવાને, લેની સાથે વાદ-વિવાદ ચલાવવાને અને લેને દમ બરાવવાને છુટ આપવામાં આવે છે. સ્વતંત્રતા, સમાનતા, અને ભાનુભાવની આ તો દદ થઈ ! પ્રાચીન કાળમાં મુરખ્ખીઓ, વડીલો, અને કુલપતિઓને, તેમની પ્રજા, લેઓ દેવતાઈ અવતાર હોય એવીજ રીતે ગણી લેમને માન આપતી; અને તેમ શ્વપુંજ જોઈએ. પણ હાલ તેમ થાય છે ? બાપને “ડોસા” ને નામે અને માને “ડોસી” કહી અપમાનાર્થે ઓળખાવાય છે. આપના આનકાલના જીવાનીઓ લેમને હયાતિ આપનારાં પ્રત્યે કેવી તેહિ બાપા વાપરે છે ! વળી લેમને મનથી આપણા જીના અને શાદા શબ્દો “મા અને બાપ” તો હલકા લોકને વાપરવા યોગ્ય લાગે છે ! પણ કદાચ લેમે કહેશે કે, મા-બાપને માન અગ્રાય એવું જવાને માટે લેઓ હાલ છે તે કરતાં વધારે લાયક શ્વપુંજ જોઈએ” એ બાબતમાં હું લેમારી સાથે મળતો થાઉં છું, લેઓ વધારે લાયક શ્વપુંજ જોઈએ. બાળકને ઉછેરવાની જોખમ બરેલી ધરને હાલવાને ઘણાં થોડાં મા-બાપો લાયક છે, એ વાત જાણી મળેને ખેદ થાય છે.” હંસના ઈડાં ઉપર જ્યારે મરથી સેવન ખેસે છે ત્યારે તેની યુનિયાદ માટે હંસની માદાને વસવસો ને સંતાપ ઉપજે છે કે, હંસની યુનિયાદ જતી રહેશે.

×

×

×

×

આમલા ધરાની વડવાઓમાં આ અવરચનો ગુણુ હતો, કે મમે એવો જોરાવર રૂશતમ પહેલવાન પણ પોતાના યુદ્ધ બાપ ઝાંઝની આમળ અદમ વાળીને ઉભો રહીને લેની આગા પ્રમાણે વર્તતો. રૂશતમ પહેલવાન જ્યારે પણ પોતાની માવતર ફાદામે આગળ જતો ત્યારે

[વધુ માટે જુઓ સંદેશ ૧૩૩ મો.]

K. D. MASTER.

THE LEADING GUTTER

&

TAYLOR IN INDIA.

A well cut suit adds distinction to any figure. A good fitting Dinner suit or Lounge suit of good material well made will last three times as long as a cheaply made up suit.

K. D. MASTER,

Charni Rd. Junction, Grant Road,

Bombay.

[૧૩૧ સફેથી ચલુ.]

જમીન સૂધી પોતાનું શીર ઝુકાવીને પ્રથમ નમતો હતો. અશ્વત્થિયારે પોતાના બાપ ગુસ્તારપના હુકમને માન આપી, રૂક્ષતમ જેવા બહાદુર પહેલવાન સાથે લાંડવા જવાની ગમે એવી પોતાની નામરજી હતી તે છતાં લડીને, પોતાનો પ્રાણ બાપનાજ હુકમને અર્પણ કર્યો હતો; અને પ્રાણ ખોવા જતી વેળાએ તે બેદો હતો કે, “પિતાજી ! હું આપનો ગુલામ ફરમાવરદાર ચરણુરજ હોવાથી આપની ઇચ્છાને માન આપીને જાઉં છું.”

આ એક ઉત્તમ ધાર્મિક પ્રમાણ છે કે; “કા પેદ ઉ માદ ન ખુશ્નદ બેદ હર્જેઝ વહેજત ન વિનેદ.” જે દિકરા દિકરી પોતાનાં માતૃ પિતાને નારાજ કરે છે તે દિકરા દિકરી માટે બેહેસ્તના દરવાજા સર્વદા બંધ રહે છે. મા આપનો પ્યાર પૈસે ખરીદાતો નથી, પણ હેમની આજ્ઞા પાળવાથી, હેમની તાબેદારી ઉઠાવવાથી, અને હેમને માન આપવાથી હેમનો પ્રેમ ખરીદાય છે. દલાડામાં ઇશ્વરનીમક્તિ પાંચ વખત અને મા બાપનીમક્તિ ત્રણ વખત કરવા ધણાં શાસ્ત્રોએ પ્રમાણેલું છે, માટે દરરોજ ત્રણ વાર મા બાપની હમારે ખેર આદિ-ચત પૂછવી, પછી હેમની આજ્ઞા અને ઇચ્છા જાણી લઇને તે પ્રમાણે હેમને હેમના હુકમો અમલમાં આણવા.

x

x

x

x

લાડ કેનીએ માતૃ-મક્તિ જેવી ઉડી લાગણીથી કરી છે તેવી થોડાજ લોડોએ બતાવી છે. એની માતાને એક વાર એવી સ્થિતિમાં પોતાનાં બાળકોનો ગુજારો કરવો પડ્યો હતો, કે નાટકમાં પણ એ માતાને પગારદાર સ્ત્રી નટણીનું કામ બજાવવું પડ્યું હતું. આ વેળાએ કેનીએ લગાર પાપરીએ ચઢવા લાગ્યો, ત્યારે બહુન કાકલુ-દીનાં, દીલખરીનાં, અને જનની શીદાગીરીનાં પત્રો હેણે પોતાની માતા ઉપર લખીને વિનંતિ કરી હતી કે, “હવે અમે તમારા દિકરાને

[વધુ માટે જુઓ સફા ૧૩૫.]

એક તંદરોસ્તી

હજાર ન્યામત.

સોહી—(પોતાના ધણીયાણી જરને) આજ થોડાંક દિવસો થયા હું જોતું છું કે ખાવાપીવાની દરેક ચીજોમાં બહુજ સારો સુધારો થયો છે, અને આગળ કરતા દરેક વાની-ઓનો સ્વાદ દાંતમાં રહી જાય તેવીજ ટેબલ પર પીરસાએ છે.!! તેથી માલમ પડેચ કે ત્હને કાંઈ નસુકો હાથ લાગેલો છે.

જર—(પોતાના ધણી સોહીને) આજ ત્હમો તરફથી જ કોઈએ મેંટ મળીયું છે તેથી કાંઈ હરખાઈ જવાતું નથી. પણ પહેલી જુલ મ્હારીજ હતી, હું ધરની સીકનેશથી કંટાળી ગઈ હતી, અને માણસો દરેક ચીજો ગમે ત્યાંથી જોયા વગરજ વસાવી લાવતા હતા. પણ ઉપરના કાવસજીના જણાવ્યાથી હવેથી હું દરેકે દરેક ચીજો ન. ૪૮ મનખા સીટ, કોટવાળી જાણોતી “મનુ બ્રધર્સની” દુકાનેથી મંગાવું છું. આપણા ઘરમાં દરેક પ્રાવીઝન. પેન્ટમેડીસીન, દવાઓ, કોલનવોટર. પરફ્યુમરી. અને દરેક ઘર વપડાસની ચીજો ત્યાંથીજ મંગાવવાની શરૂ કરી છે. ત્યાંથી માલખી કીફાયતે ને ખાત્રીયુર્વક તદ્દન તાજેજ આવે છે. કે તેથી ખરખત પણ રહે છે, ને સીકનેશથી દુર થઈ છે. જ્યારે કામકાજ પડે ત્યારે ૨૪૮૫૭ ત્યાંના નંબરને ટેલીફોન કરીને પણ વારંધડીએ ગોઠવણ કરું છું.

સોહી—ચાલ સાડ થયું. —જો આગળથીજ તેં અક્કલ વાપરીને દરેકે દરેક ચીજો ‘મનુ બ્રધર્સને’ ત્યાંથી કોટમાંથી મંગાવી હતે તો આટલી દેહલહડી પડતે નહીં, ને પૈસાનો ખર્ચાળી થતેજ નહી પણ હાલમાં હવે આ નુસુકો છોડતાજ નહી સમજયા.

[૧૩૩ સફેથી ચલુ.]

તહાશં બધું બરણ પોષણ કરશું, તહે હવે નાટક તખ્તા ઉપર જશે નહીં માણ !” છેવટે ૬૦ સં ૧૮૦૧ માં સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટના નાયબ લેખેનો તેનો હુકો જતો રહ્યો, ને ૮૦૦૦ રૂપિયાનું પેન્શન બંધાયું, ત્યારે તે પેન્શન પોતાની માતા જીવે જાગે ત્યાં સુધી લેણીનેજ અદા કરવાનું ઠરાવ્યું હતું. આથી ઉલટી રીતે જે પુરુષ કુટુંબનું બરણ પોષણ કરતો નથી, જેણે શત્રુઓનો નાશ કર્યો નથી, અને જેણે મળેલી વસ્તુનું રક્ષણ કર્યું નહીં તેનું જીવતર વ્યર્થ છે. મા આપનો ઉપકાર ફેડવા વગર ખુદાની બંદગી કરવી એ રણની રેતીમાં પાણી નાંખ્યા બરાબર છે. જે પુત્ર મા આપને પડતે દહાડે, પોતાના કુટુંબનાં બરણ પોષણ માટે મથલ કરે નહીં, ત્હેની વિધા વિગેરે બધા ગુણો નકામાજી જાણવા, અને તે પુરુષને જીવતોજ મૂએલો સમજવો. જે મા આપને “કર્મંતીમ્ય ખાપરામ” એટલે ઘડપણની અશક્તિમાં હેમનું રક્ષણ કરનારાં અને તાબેદાર દિકરા દિકરીની ઘણી હોંસ હોય છે, તે મા આપને તુચ્છકારવાં કે બૂખે મારવાં તેના કરતાં પોતેજ મરી જવું બહુ છે. કે ઉઝેમેમ ચોરેત વ્યાનમા પુઝેમ પિઝે ? કેમકે હે પરમાત્મા ! બેટાના આપે સાદ મારતાંની સાથેજ તેને અદબ આદબથી આપ તરફ પ્યાર બતાવતો પણ ત્હારા સિવાય કોઈએ પેદા કીધો નથી.

x

x

x

x

જેવો ફિલીષતિ ઔરંગઝેબ પોતાના આપ શહાજહાંનનો કપુત કહેવાયો, તેવોજ ઈરાન સલ્તનતમાં શીરોચ ઉર્ફે કોબાદ પોતાના આપ ખુશરો પરનીઝનો કદો શત્રુ લેખાયો છે. ઔરંગઝેબની પડતી આપ ઉપર જીલમ ગુજરવાથીજ આવી, કેમકે મરવા પડેલા આપના ખાટલાની નીચે છતો પાણીનો કુરળો હતો તેમાંથી ગોટ પાણી પણ લેણે મરતા આપના ટળવળાટ છતાં પાણું નહીં. તેજ

[વધુ માટે જુઓ સફે ૧૩૮ મો.

ઈ. સ. ૧૮૭૨ થી આજ સુધી દર માસે
નિયમીત પ્રગટ થતું, પારસી માલેકીનું
આખી દુન્યામાં સર્વથી જુનું ને
સસ્તું માસિક પત્ર.

જ્ઞાનવર્ધક

જ્ઞાનવર્ધક જેવી કારકોર્ડિ ધરાવનાર. અને
વિવિધ પ્રકારનો બાબદો પ્રગટ કરનાર, સર્વથી
સસ્તું આ એકજ માસિકપત્ર છે. જ્ઞાનવર્ધકમાં કેઇ
કેઇ બાબદો પ્રગટ થાય છે તે માટે જરા હેડળ જુવો.

આદ્ય વાર્તા	સખ બંદરકા વેપારી	બોધદાયક વિષયો
ટૂંકી વાર્તાઓ	બાનુઓની સલ્તનત	કરકસરની બાબદો
સ્કેચીઝો	સાહિત્યની બાબદો	વેષદુ
રમુજ બાબદો	સાબન્સ	કવિતાઓ
તવારીખની બાબદો	સંગીત	દુન્યાના વિકાનોની
કાવ્યો	સખાવત	અંગ્રેજી બાબદો
ધર્મ ને સંસાર	કાવ્યો	ફક્કાઓ, સાખીઓ,
નિદા-હુતર	અરધાનો ખુરદો	છપ્પાઓ, નિખંધો
બાબદોનો બાબ	અધિપતિની બાબદો	વગેરે વગેરે.

એ ઉપરાંત બીજી સંખ્યાબંધ બાબદો અવાર
નવાર પ્રગટ થતી રહે છે. એ ઉપરાંત પારસી નવા

વર્ષનો નજદીક ૧૫૦ સફાનો દલદાર મોટો અંક મફતજ મળે છે, ને વળી એ ઉપરાંત આ મા-બાપની સેવાનું ઉમદાં પુસ્તક તદ્દન મફતજ મળે છે તે જુદું. એટલે વર્ષ માત્ર રૂ. ૨ આપી ત્હમો રૂ. ૨ તો [પારસી નવા વર્ષનો અંક રૂ. ૧, ને આ મા-બાપની સેવાનો રૂ. ૧,] પાછા લેવો છો, એટલે જ્ઞાનવર્ધક ત્હમોને તદ્દન મફતજ પડે છે.

જ્ઞાનવર્ધક માટે સેંકડો નહીં બલકે હજારો ઉંચા મતો ને અભિપ્રાયો મળેલા છે, તે ૧૦ વર્ષોં યથા જ્ઞાનવર્ધકમાં છપાય છે. આજે માત્ર રૂ. ૨ મોકલી નામ નોંધાવો યા વી. પી. પી. માટે અમોને લખી જણાવો.

“મા બાપની સેવા” નામનું આ પુસ્તક અમો જ્ઞાનવર્ધકના દરેક ગ્રાહકોને અમારી પાસે હશે ત્યાં સુધીજ ભેટ આપીશું, માટે આજેજ એક કાર્ડ લખી સર્વ કરતાં ઉમદાંમાં ઉમદાં આ તકનો લાભ ત્હમો જરૂર લેજો.

ટેકાણું-નં. ૫૨૩ કાંતા બિલ્ડીંગ.

કાલબાહેવી-મુંબઈ.

[૧૩૫ સફેદી ચાલુ.]

રીત કોબાદે વાપરીને બાપતું મસ્તક છુંદાવ્યા પછી તે સાત મહિના
વેર હેરાન ને સરગરદાન થઇ થઇને મૂવો હતો. કેરા ગુમ શવદ
રાહે આમુઝગાર; સઝદ ગર જડા બીનદ અઝરઝગાર. જે
બચ્ચાં પોતાના વડીલ મુરબ્બીઓએ દેખાડેલા સીધા સરળ માર્ગે
નહીં ચાલે ત્હેઓ જે સંકટમાં આવી પડે, અને આકાશી ધંટીમાં
પિલાઇ જાય, તો તેમાં કાંઇજ ખોટું થતું નથી.

x

x

x

x

હે માયો ને આપો ! જે ત્હમારાં બચ્ચાં કહેણસરનાં, આગા
ઉઠાવનારાં, ને માન આપનારા નીમકહલાલ જોવા ધચ્છા રાખતાં હો,
તો ત્હમારાં દિકરા દિકરીને સોના રૂપાંથી લાધતાં ના. દુષ્ટ નઠારાં
સંભાતીઓની સોખત કરવા દેશો ના. ત્હેમને વાચાળ બનવા દેશો મા.
ત્હેમની ગરૂરી તોડતા રહેજો. ત્હેમના લાલમાંથી જુગારના પાસા
ઝટ લઇ લેજો. કોઇની પણ ઠૂકા કે નિંદા ત્હેમને કરવા દેશો ના.
ચાકર નશરો ઉપર ત્હેમને હાથ ચાલાકી કરવા દેશો ના. અને કોઇને
પણ ત્હેઓ ગાળ આપે તો ત્હેમના ગાલ ઉપર ત્હમારો તમાચો
આપજો. દાનાવ લોકો કહી ગયા છે કે, વિંછુતું જન્મવું બીજાં
જનવરોની માશક નથી. વિંછીનાં પેટમાં બચ્ચાં રહે છે તે પોતાની
મામના પેટમાંનો સવળો માવો તથા કાળજી સર્વ ખાઇ જાય છે, ને
છેવટે માવતરતું પેટ શીડીને બહાર નિકળે છે. ને પછી જંગલમાં
નાસે છે. વિંછુના ઘરમાં જે કાંઇ છાલતાં પડેલાં નજરે પડે છે, તે
તો ત્હેની માવતરનાં હોજરી, આંતરડાં વિગેરે છે.

x

x

x

x

ત્હમારાં માયજીને દેવતાજ સમજો, ત્હમારા બાવાજીને ધશ્વરજ
જણો, અને ત્હમારા ગુરૂજીને પણ પ્રભુ સમાન માનો. ત્હમારા પિતાને
ખરાં જીમરથી માન આપો; પરંતુ ત્હમારી માતાની કાળજી શીકર

તહમે જીવશે મા. તહમારે માટે હેમણે જે કાંઈ કયું છે તેનો હજી-
રમો હિસ્સો પણ તહમારા જીવનમાં આવ્યો નથી, પરંતુ બીજાના
કહેવાથી તહમે મોટા થઈને સમજીને જાણી લો, કે તહમને કોઈવામાં
હેમણે જે દુઃખો વેડ્યાં છે, તેની આગળ તહમો બાઈજોની નવી
આવેલી પેલી તે આજ કાલની છે. “હાલત મહારો પરમેશ્વર,
ને અસતરી મહારો ગુરુ; માબાપ તો ધરડાં ઘેલાં, સેવા કેની
કરું?” આ મતના દયાહીન બેટાઓ ધેરના પીરને તેલનો મલીદો
ચઢાવી, પંધેરના પીરને ધીતો મલીદો ખવાડી નીમકહરામ થાય છે,
તે વેળાએ બુદ્ધિ માબાપને નેટલો સંતાપ થાય છે, એટલો બીજ
કોઈ પણ ભારમાં ભારે દગાથી થતો નથી. માટે સપુત થરા માટે
કોઈ પણ બેટા બેટીએ પોતાના માબાપના ઘડપણમાં હેમને દગો
દેવો નહીં. હાદાર અહુરમઝદે અશો જરથુસ્ત્રને પહેલું દશતર
એ હુકમનું આપ્યું હતું કે: “મા આઝરયોઈશ્ઝ ઝરથુસ્ત્ર પોકરષસ્પેમ
મા દુધધૂમ !” અય બલા જરથુસ્ત્ર ! તહારા પિતાશ્રી પોરશસ્પને અને
તહારાં માતૃશ્રી હોમદો માતાજીને તું જરા પણ દુઃખ દઈને આજીવું
કરતો ના. માતા પિતાના દોષ પણ મનમાં ન લાવતાં, હેમની
કસુરની પણ ખામી ન બતાવતાં, માન, અદબ, વિવેક અને મહાજાણી
હેમની ગેરહાજરીમાં મનથી પણ હેમનું જરા સરખું નજીવું વિચા-
રવું નહીં. જે હજીકાં પાત્ર થોડી ઘણી કેળવણી લીધાથી હજીકાં
જમને બુદ્ધિ વડીલોનો અંદાજે મહાજાણે રાખતાં નથી, અને પોતે
જાણે બધું દુન્યાદારીનું શિખી સમજીને પરવારી ચૂંચ્યાં હોય એમ
માની બધને મા બાપને ડોસો, -ડોસી, ડોકરો, -ડોકરી કે વાંદર-વાંદરી
કહી એમહાજાણનું વર્તન ચલાવે છે, હેજો ચાલતે દહાડે સુખી તો
થતાંજ નથી, અને પાછળથી તેમને બહુજ પસ્તાવો થવાનો છે.

x

x

x

x

તહારો દહાડો ચઢતો થાય, તું મોટાઈ પામે, કિંવા તહારી

[વધુ માટે જુઓ સફા ૧૪૧ મો.]

બગડેલી આંખવાળાઓ માટે અગત્યનું.

૩૦ વર્ષના જુનાં અને
જાણીતા આંખના અનુભવી
મેહરજી એમ. દસ્તુરની
સલાહ લેવો.

અમારે ત્યાં વેલાતના આંખના ડૉક્ટરની સલાહ મુજબ તેમજ મિ.
મેહરજી એમ. દસ્તુર (તે મહુમ ડૉ. ડી. એમ. દસ્તુર, અને મહુમ
શિ. એમ. દસ્તુરના બાધ) પોતાના લાંબા અનુભવે આંખની ખારીક તપાસ
રેટીનોસ્કોપીકથી કરી દર્દને લાગુ પડતા ખરા નંખરના ચશ્માઓ બનાવી
આપશે, તેમજ આંખના દર્દિઓને અનેક કિંમતી સલાહ આપે છે.
અમારે ત્યાં “ફિપટોક” દુર અને નજદીક, એકજ લેનસમાં જડી
આપીએ છીએ, તેમજ હરેક જાતના ઉંચા રંગીન લેનસીસો તેમજ મોઢું
શાભી રહે તેવી શંકડી રોલ્ડ ગોલ્ડ ને કચકરાની ફ્રેમો બજાર કરતાં બહુ
કિશાયતે મળશે.

આંખમાં થતી બળટણ, રતાશ ને બીજાં અનેક રોગો દુર કરનાર
હમારી જાણીતી દવા વી. વી. જરૂર વાપડજો. એ ટીપાં તુરત
આંખોના દર્દને આરામ આપે છે. કિંમત રૂ. ૧. કોઈ પણ જાતની
સલાહ અને કામ માટે અમારું મઠક જરૂર યાદ રાખજો,

અમારું ઠે. કાંતા ટેરેસ (એડવર્ડ થીએટર
આગળ) કાલબાહેવી. મુંબઈ નં.—૨.

[૧૩૯ સફેથી ચાલુ.]

પડતી સ્થિતિ આવે, કે ગમે એ કાં નહીં થાય, તોએ તું કદિ પણ મા-આપને દગો દેતો ના. બાપ ! નવી આવેલી પેલી જો સો દહાડા ત્હારા કાન કરડે તો એક દહાડો તો ત્હને જરૂર લાગશે, પરંતુ મા આપ ઉપરથી ત્હારો મન ઉતારો કદિયે કરીશ મા; ખુદા નહીં ખમશે. આપણે કાંઈ એકલાએ આપણે પોતાનેજ માટે જન્મ લીધો નથી. ખુદો કહે તેમ, આપણી સરજત ઉપર સર્વથી પહેલો હક્ક આપણાં માત પિતાનોજ છે, પછી દેશ ખેશ પોતાનો હક્ક ધરાવે છે. ત્હમે ત્હમારાં મા આપની સેવા નહીં ઉઠાવો અને દેશ-સેવા માટે બહાર પડો તો તે દેશ-સેવા કરવાનો ત્હમને હક્કજ પ્રાપ્ત થતો નથી. ઘેરનો વેદ ને ઘેરનાં ડોસા ડોસી ખીરે મરે, એ રીતિ કીયા દેશની ? આ થોડાંક વચનો કહી વધુ ન બોલતા આ જમાને-મા આપને પણ બે બોલ કહેવાની એટલા માટેજ ફરજ છે, કે હાલ જમાને-મા આપ પોતાનાં બચ્ચાને લાડમાં છકાવી બકાવી દેવાના અનર્થો કરે છે, તેના પરિણામમાંજ વગર ચમટો તોડે ઉધારેલાં બચ્ચાં ધડપણમાં મા આપને દેઢરે મારવા શિખ્યાં છે; માટે માઆપે પણ પમમાંનો જોડો પગમાં રાખી ચિમટો મરવાનો હક્ક ગુમાવી બેસવો જોઈતો નથી; તો જો કે પારકી માય વગર કાન વિધાતા નથી; અર્થાત, ગુરૂ વગર જ્ઞાન મળતું નથી. મા-આપ કરતાં ગુરૂનો અમળાવેલો ચિમટો સચોટ અસર કરે છે. માટેજ મ્હારાથી તોડાયેલા ચિમટા માટે, મ્હારાથી ત્હમને મરાઈ ગએલા તમાચા માટે મ્હને માર કરીને પણ ખુદો ને બંધુઓ ! ત્હમારાં મા-આપની સેવા જરૂરજ બજાવ-જોજ બજાવજો.

x

x

x

x

[વધુ માટે જુઓ સફે ૧૪૩ મો.]

By appointment to

કોફી

પેસ્ટ્રી

માટે જાણીતી.

H. E. the Governor

માટે માનીતી.

જેમ્સ પીયર્સની કું.

પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ-ધોભાંતલાવ,-મુંબઈ.

એકકે અવાજે વખણાયલું—

હાઈકલાસ ઈંગ્લીશ સ્ટાઈલનું રેસ્ટોરા

જેમ્સ પીયર્સની ચાહ તથા કોફીનું એક કપ પીવાથી
ફિલને ખુશ કરી તાઝગી બક્ષે છે.

મ્હોમાં મુકે ને ગેપ થાય એવી સ્વાદદાર પેસ્ટ્રી હંમેશ તૈયાર
મળશે, ના વહીં આપવાથી બનાવી આપવામાં આવશે. મ્હોસ્વાદીયાં,
જાત જાતના પુડીંગો, મધમધતા પેટીસ, સ્વાદદાર આઈસક્રીમ,
ચોકલેટ વીગેરે હંમેશાં તૈયાર મળશે.

ફેડોને ત્રીટ કનવા હમારા આલીશાન રેસ્ટોરામાં મનમતી તરે-
હવાર દીશીજી, ઉંચા વાઇન, લોકધોર વીગેરે સાથે મળી શકશે.

બટર, નટ, વેશર, વેનીલા, ક્રીમ, સોલ્ટ, પાવરી, અને બીજી અનેક
જાતની તાજ બીસકીટ રોજની બનાવેલી તૈયાર મળશે. નેમજ જાણીતી
કાર મેકરની વીલાયતી બીસકીટ પણ હંમેશા મળશે.

ઉમદા ફ્રેન્સી ચોકલેટબાક્ષીસનું બેટ આપવા લાયક
ઉમદા સંગ્રહસ્થાન જોઈ જવા પધારશોજી.

જ્ઞાત નોટ:—અમારી એકબી ખાંચ નથી.

દરેક જાતના આન્ડી-મ્હોસક્રી-બીર-વાઇન કુટક બાદલી
મારકેટ ભાવે મળશે. મંજાવી ખાત્રી કરજો.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

“ મા-બાપની સેવા માટે, વચનામૃતો. ”

જુદા જુદા ફિલસુફો-મહાનપુરુષો, સાક્ષરો-પંડિતો ને
જુદા જુદા ધર્મોમાંથી ચુટી કાઢેલા ગૌહરો.

લીધી તસદી અમો કાજ ભારી અહો ! વિસરે કેમ કહોછ વિસારી.
ચતા સુખિયા, દેખી અમને સુખી, દેખી દુઃખમાં ચલું દુઃખ તહમને,
એવી મેઢેર સદા મનધારી, અહો ! વિસરે કેમ કહોછ વિસારી.
ખાન પાન અમોને આપી, ગાનદાનથી દુ-મતિ કાપી,
એથી છેવે અધિક આભારી, અહો ! વિસરે કેમ કહોછ વિસારી.
પાડ વાળિએ કેમ તહમારો ? નથી આસરો કાંઈ અમારો,
તોચ ગણુશું ગુણો સંભારી, અહો ! વિસરે કેમ કહોછ વિસારી.
કદી અમ પર રીસ ને કરતે, બચપણ માંહી વેગળાં ગણુતે,
વલે જાત ખુદા શી અમારી ? અહો વિસરે કેમ કહોછ વિસારી.
પણ માયાળુ માત પિતા તે, એવું કદિયે કરે ન જરા ત.
બચ્યાં પેટનાં દિલમાં વિચારી અમે ! વિસરે કેમ કહોછ વિસારી.
કયું આટલું ને ને કરે છે, રેત અડકું ને હૈયે ધરે છે,
એથી કોણ બીજું સુખકારી ? અહો ! વિસરે કેમ કહોછ વિસારી.
ગુણ માત પિતાજી હુલે, પાપી બાળક દુઃખમાં હુએ,
માય હાલત બહુ દુઃખીયારી, અહો ! વિસરે કેમ કહોછ વિસારી.
હૃદયી જ્યાદે ને લાડ લડાવ્યા, તેથી સુખ તે મળ્યાં મન ભાવ્યા,
એવી કુદ્રતની પ્રીતિ તે ન્યારી, અહો ! વિસરે કેમ કહોછ વિસારી.
ખુશી કરવા ખુદાને ધારી, મરછ રાખીશું રોજ તહમારી,
તેથી બીજું નથી લાભકારી અહો વિસરે કેમ કહોછ વિસારી.

હો. ન. હો.

કોઈપણ પ્રસંગે-ટકાઉ ને ઉમદાં ફરનીયર ખરીદવું
હોય તો આ નિચલી બાબદો સાથે નામ ને
ટકાણું જરૂર યાદ રાખજો.

પારસીઓના લગનના ખરનું,
માંગો તેવું ઉમદાં ને
ટકાઉ ફરનીયર તૈયાર
મળશે, યા હુંક
મુદતમાં બનાવી
આપીશું.

૭૫
વર્ષની અમરી
અનુભવી અને
આગેવાન મહકનો જરૂર
મુલાકાત લેશો.

અમારે ત્યાં મહેલો, વાડી, બંગલો
ધરો, ઓફીસ, ફુકાનો, ક્લબો
વગેરે માટેના સેંકડો ઓરડે
બાંધે આવે છે. તહમેને
ઉમદા ફરનીયર અમારે
ત્યાંથી મળશે. અ-
મારા સો ફમની
એક મુલાકાત
જરૂર
લેજો.

અલાખદ સોમજ દોસા.

અલાખદ ખિલ્દીંગ,

લેટર

રત્ન, રૂડ, ચકલા સ્ટ્રાટ-મુંબઈ.

ફેશનનું વે-
લાતથી મંગાવેલું
તથા સોંગોરની
બનાવટનું નેતરનું
તથા મુસાફરીને લગતું
દરેક દરેક ફરનીયર, પીતલ
ને લોખંડના સુંદર પત્રગો,
બચ્ચાંની બાબા ગાડીઓ વગેરે
અમારે ત્યાંથી મળશે.

બહાર જવા અગ ઉ સર્વથી પહેલા અમારા
પ્રતિદ્ધ મથકની એક મુલાકાત લેશો,
તો તહમેને દરેક રીતે
પુરતો સંતોષ
જરૂર મળશે.

કોઈપણ
મતનું બેન્ટ-
વડનું માંગો તેવું
ફરનીયર તૈયાર છે.

સ્પ્રોંગની તારના મેટરેસીસ
માંગો તેવી મોબુદ છે.

કેટલોગ માટે
અરજ ક્યાંથી
મશત મોકલીશું.

એકવાર તહમે
જાતે ખાત્રી
કરજો.

ખાત્રાપુવક માલ
વાળખી બાવે.
અડશટો મફત.

અજમાયશ દાખલ માત્ર એક ઓડર આપી ખાત્રી કરજો.

તારનું સરનામું-“Campkiss”]

ટેલીફોન નં. ૨૨૧૪૮

[૧૪૩ સફેથી ચાલુ.]

“ માત જશુજી પુત, કદી ન થાય કપુત. ”

x x x x

“ મા પરપુત, ઓર બાપકી છાંયા, ”

x x x x

“સુકામાં સુવાડી બિની બોંય વેઠી,
સુતા બારી બેંટી પથાની ન છેટી.
ગમી જો ન પીધી તથાપિ દવાજી,
વળાએ નહીં પાડ માયાજી માજી !

રમુ ઝાલી જો કને આસપાસ,
ઉછાળી ઉંચા પ્રેમે શૂરેજ હાસ,
પ્રિતે દાંત ને હોઠ સંકોચતાંજી,
વળાએ નહીં પાડ માયાજી માજી !

પછી કપગં કિપરી ઝંટ ઝંટ,
બહુ બોકીથી ચૂસતાં પ્રેમ ઘટ,
કંઠ વ્હાલમાં ઉછું ના રાખતાંજી,
વળાએ નહીં પાડ માયાજી માજી !

પ્રિતે ધાવતો ધાવી મારી માથું,
કિમંગેથી હૃદ હમારે ભરાવું,
સદા સ્નેહના રંગમાં રોળતાંજી,
વળાએ નહીં પાડ માયાજી માજી !

“ નર્મદ. ”

“ માય જુએ આવતો બૈરી જુએ લાવતો. ”

x x x x

“પેસર કુ ઝે રાહે પેદર જુગ ઝરદ;
સીતમગારેહ ખાનીમશો કમ ખેરદ,
પેદર કઝ પેસદ દીચ નાખુશ સુદસ્ત;
બેદાન કાન પેસર તોખ્મો બારે બદસ્ત,
મઆઝીર હરગીઝ રવાને પેદર,
અગર ચંદ અજુ રજત આપદ બસર.”

[વધુ માટે જુઓ સફા ૧૪૧ મો.]

‘ERASMIC’ SOAPS & PERFUMES.

ઇરેસમીક હીમાલય બોકે પરફ્યુમ

ઇરેસમીક સોપ અને પરફ્યુમસ

ઇરેસમીક પીયરલેસ સોપ, તરફીશ બાથ સોપ, હીમાલય બોકે સોપ, કારબોલીક સોપ, ૩૬%, આલ્ફ લંડન લવન્ડર સોપ, હીમાલય બોકે પરફ્યુમ, ત્રી સનાં, સીપથી, કામાસાયા, પીયરલેસ પરફ્યુમસ, તોયલેત પાઉડર, શ્રીયાનલીન તથા તોયલેટને લગતી દરેક વીજેજે કુન્યાનાં સઘળે સ્થળે તેની ઉંચ બનાવટ માટે પ્રખ્યાતી મેળવી છે. દરેક મોટાં એકઝીપ્રીશનમાં વાંદો તથા ઇનામો મળ્યાં છે. તે બનાવવા તેના ગંજવાર કારખાનામાં ૫૦૦૦ માણસો કામ કરે છે.

મુંબઇના સઘળા દુકાનદારો વેચે છે.

Agents—D. CHOTHIA & CO,
373, Hornby Road, Fort, Bombay.

એજન્ટસ—દી. ચોથીઆ એન્ડ કું

નં ૩૭૩, હોર્નબી રોડ, ફોર્ટ, —મુંબઇ.

[૧૪૫ સંકેથી આણ.]

“ જે દુઃખ દે મા-આપને, કરી આઝા ભોપ;
તેના ઉપર થાય છે, જગકર્તાનો કોપ. ”

પિત્રોર્નિદેશવતીયઃ પુત્રોડન્વર્થ નામવાન ।

શ્રેષ્ઠ એકસ્તુ ગુણવાન્કિ શૈતરપિ નિર્ગુણઃ ॥

જેંદગી બાણદ પેદર શાદ દેલ,
જે ધમહા બદુ દારદ આઝાદ દેલ.
અગર મેહેરબાન બાનન ઉ બ પેદર,
બ નેકી ગેરાયન્દહો દાદગર.

x x x x

“ દાલ શર સંગ્રાહમાં, અંગ સળે જમમ આપ,
સંસારી સંગ્રામમાં, સળે દાલ મા-આપ. ”

x x x x

“ નહી એટલેથી તકમે આટપ્યાંજી.
અસંખ્યાત દુઃખો પછી તો સંઘાંજી;
ક્યાં કાજ તે સાનમાં જે કલાંજી,
વળાએ નહીં પાડ માયાળું માજી;

ભુખે રાકે તો જાનનું દુધ પાતાં,
જમાડી પ્રેમથી પછી આપ ખાતાં,
સુવાડયા વીના દુર તો ના જતાંજી,
વળાએ નહીં પાડ માયાળું માજી.

દુઃખે રાકે તો મીઠાં ગીત ગાતાં,
કિલાબાઇ! બાપૂ કહી પેટ વ્હાતા.
વહી પ્રેમને ગોદ ઉછાળતાજી,
વળાએ નહીં પાડ માયાળું માજી.

[વધુ માટે ભુજો સંકે ૧૪૬ મોઃ]

ખરીદો
યા
વેચા
તો

જાણીતું
હીં
હીં
રૂ
રૂ
મઠકું

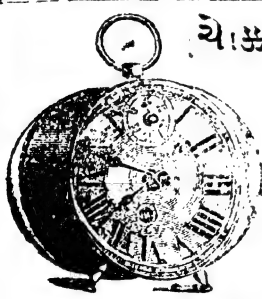
તરેહવાર
દાગીના
માટે

જરૂર અમારી દુકાને આવવું લાભદાયક થઈ પડશે.

એજન્ડામ { સુરજમલ લલુભાઈની કું.

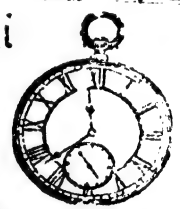
પ્રાનચીઝ મદ્રાસ. કલકત્તા, રંગુન. ઉપર, કાલબાદેવી રોડ, મુંબઈ સ્થાપી ૧૮૯૫.

ચોક્કસ ટાઈમ આપનારાં

મજબુત અને

જ.મીનગીરીવાળા

ઘડીઆળો

હાના તથા મોટાં દરેક મેકરના તથા દરેક જાતના ને સેપના ઘડીઆળો જોઈતાં હોય તો નિચે લખેલા ઠેકાણે એકવાર મુલાકાત લેશો તો જરૂર ફાયદો થશે. ખાત્રીદાર માલ ને કીફાયત ભાવ, જીવું ને જાણીતું મઠકું જરૂર ચાહ રાખજો.

મંગલદાસ મનસુખલાલની કું.

નં. ૩૦૩ અબ્દુલ રહિમાન સીટ, મુંબઈ.

[૧૪૭ સફેથી ચાલુ.]

રમાડયો કરાવી બહુવાર “ ઝાઝા, ”
બહુવાર કહાડ્યાંજ ગૂમૂન ઝાઝાં;
ચઢકાવી નહીં સુગ લેશે કદાજ,
વગાએ નહીં પાડ માયાળુ માજી.”

x x x x

“ ધિક્કર તે ફરજંદને, જેથી દુઃખી મા-બાપ છે,
ફરજંદ નહીં તે દિવસંદ, જેમ ઝેરી સાપ છે. ”

x x x x

પસન્દી દેહતર કસ ઝે ફરજંદ નીરત,
ચુ પયવંદે ફરજંદ પયવંદ નીસ્ત.
જવાનીન માન્દસ્તો ફરજંદ નીરત,
બગેતી ચુ ફરજંદ પયવંદ નીરત.

“ શીરકુશી. ”

तत्कृतं यन्न कनापि तदत्तं यन्न केनचित् ।

तत्साधि तमसाध्यं यद्विविक्रमार्केण मभुजा ॥

માત તણી ઉપકાર બરાબર
અન્ય નહીં ઉપકારજ એકે;
માત તણી મમતાની બરાબર,
અન્ય તણી મમતા કોણ લેખે ?
માત તણી ઉપકારની કિંમત,
રાજતણી રિદ્ધિથી અદકી છે;
માત તણી મમતા તણી કિંમતથી,
અવધી ! અવધી ! અવધી છે!!!

x x x x

[વધુ માટે જુઓ સફા ૧૫૧ મે.]

કોઈપણ રોત લયકાયલા થા ભાગેલા
હાડકાંઓ, તેમજ સાધાઓના અનેક
નહાના મોટા બીકટ કામો
માટે અમારી સલાહ
જરૂર લેશો.

અમારો
હાડવૈદના

કામોના લાંબો અનુ-
ભવ, અને વર્ષોની પ્રેક્ટી-
શથી અમારી સલાહ ને
કામથી સતોષ પામશો. માટે કોઈ-
પણ સલાહ કે કામ માટે અમારી મુલા-
કાત લેવાની ખાસ અરજ કરીએ છીએ.

અમારું ટેકાણું-નં. ૬૦૧ ગીરગામ રોડ,
ધોળીતલાવ આગળ, વાઢીયાણના આલસ-
બેહેરામ સાંમે મિ. કુકાના ઘરમાં-મુંબઈ.

રાજા મહારાજાઓ.

નવાબ સાહેબો, નામદાર સરકારના ધારાસભાના ઓનરેબલ મેમ્બરો,
સેરાન્સ જડએ, કનૈયા, મેજરો, કેપ્ટનો, નામદાર લેટ વાઇસરોયના એક
ઓનરરી એ. ડી. સી. પોલીટીકલ એજન્ટ, સરકારી સીવીલ સર્જનનો
એમ. ડી. ની ડીઝી ધરાવનારા મોટા ડૉક્ટરો તથા દેશી અને યુરોપિયન
અમલદારો અને ગ્રહસ્થોમાં આદરણીય ચાકુતી નામની જનબહેર દવા
બહુ વપરાય છે. એજ તેની ઉપયોગીતાની નીચાન છે-અવનમેન્ટ લેન્ગ-
રેટરીમાં આ રજવાડી દવાં એનાલાઈઝ થયેલ છે.

આદરણીય ચાકુતી.

અમે તે કારણથી ગુમાવેલી તાકાત પાછી લાવે છે, પુરુષાતન કાલમ
રાખે છે. આ રાજવંશી ચાકુતી વીચ વિહારની તમામ બેલાઈ મટાડે છે,
અને વીચ ઘટ્ટ બનાવી ખરું પુરુષાતન આપે છે. ખરી મરદાનગી આપનાર
ચાને નબલા બાલુસને પણ બુવાનની મારફતે જોરાવર બનાવનાર આ દવાનો
લાભ લેવા અમારી ખાસ સલામત છે. આ દવા વાપરવામાં કોઈપણ બદલી
પડેલની જરૂર નથી. ૪૦ ગોળીની ડબી એકના રૂ. દરા.

આદરણીય યુવાની લેપ.

ઉમદા દવાઓમાંથી આ લેપ બનાવેલો છે, ખરું પુરુષાતન લાવવા માટે
આ ફેલેક્ટ ઇલાજ છે. આજે સ એકની ડબીના રૂપીઆ આઠ.

ડૉક્ટર કલિદાસ મોતીરામ, રાજકોટ-કાઠિયાવાડ.

[૧૪૯ સફેથી ચાલુ.]

પુત ન સેવત માત પિતા પદ,
પુત કપુત તેં જન્મ ધર્યો કાં ?
પુતનો પ્રેમ ન માત પિતા પદ,
પુત કપુત જીવ્યો જનમી કાં ?
પુત ને માત પીતા ન બન્યો તવ,
પુત પત્થર પેટ પડ્યો કાં ?
પુત ન સેવત માત પિતા તવ,
કાકટ ભાર વણો જનની કાં ?

x

x

x

x

“થયો ગર્ભરૂપે જે દહાડેથી પેટે,
ઉછેર્યો સુ સંભાળથી ભારિ નેટે,
જન્મ્યાં સારૂં સારૂં રહ્યાં રાજ રાજ,
વળાએ નહીં પાડ માયાળું માજ.
થયા પાંચ જરે અભાવો થયાજ.
તિપ્પું ખાડું ખારૂં ન ખાવે મયાંજ.
કદાપિ થતી રૂચી તોએ ઉંતાજ,
વળાએ નહીં પાડ માયાળું માજ.
થયો પૂર્ણ હું ને પડ્યું માયું હેઠાં,
તમે દુઃખ મારે લીધે મોટા વેઠ્યાં.
અરે છેક જહાં સુધી થાળી વાજ,
વળાએ નહીં પાડ માયાળું માજ.
નહીં એટલેથી જમે આટખ્યાંજ,
અંસંખ્યાત દુઃખો પહી તો સલાંજ.
ક્યાં કાજ તે સાતમાં જે કલાંજ,
વળાએ નહીં પાડ માયાળું માજ.”

[બધું માટે જીવ્યો સફે ૧૫૩ ચો.]

આંટરોડ, ચર્નિશોડ વગેરે બી. પટેલની કું.
લક્ષના જીના ને પ્રસિદ્ધ

કેમીસ્ટ અને ડ્રગીસ્ટ અને હરેક પ્રકારના
વેલાતી માલના વેપારી.

પ્રીશકીપશનની દવા, રાત દિવસ ધણીજ સંભાળથી
ખનાવી આપવામાં આવે છે.

બહારગામના ન્હાના મોટા ઓરડરો ઉપર પુરતું લક્ષ આપી
સંભાળથી તુરત V. P. P. થી મોકલવામાં આવે છે. સઘળી
ચીજો મારકેટના બાવે મળશે. એકવાર પધારી ખાત્રી કરજો.
મળતા નામથી છેતરાતા નહીં [ટેલીફોન નં. ૨૩૧૫૭]
ચર્નિશોડ જંકશન આગળ રેલવે હોટલની સાંમે-મુંબઈ.

‘બાળ બરદાસ્ત’ યા ‘સીઓનો સાથી’ નામનું
જણીતું પુસ્તક અમારે ત્યાંથી મળશે.

**ધલેકત્રીક અને મીકેનીકલ કામ માટેનું
જાણીતું મથક.**

આજકાલ લ્હમોને દરેક કંટ્રાક્ટો કામદારો મળશે, પણ લ્હમોને
સારૂ ખાત્રીપૂર્વક કામ કીધાયતે કરી આપે તેવાં થોડાજ હશે.
લ્હમોને કામ પડે ત્યારે વિજળીને લગતું સર્વ પ્રકારનું કામ
જેવું કે, બત્તી, પંખા પમ્પ, દાયનામા, મોટર, ટેલીફોન, તેમજ
ઑઇલ અને સ્ટીમ એનજીનો, ખાટાની અને તેલની ચક્ષીઓ
વગેરે કંટ્રાક્ટથી કરી આપીશું. વિજળીને લગતો દરેક સામાન
અમારે ત્યાંથી મળશે. વિજળી અને મીકેનીકલને લગતું કાંઇપણ
કામ હીશાયતે બરસેદાર દુરસ્ત કરી આપવામાં આવશે. લ્હમારે
ત્યાંની વિજળીક શીટીંગસનો નિભાવ કીધાયતે કરવામાં આવશે.
વિજળી અને મીકેનીકલને લગતા કામની આંકણી કરવાની અને સલાહ
આપવાનું કાંઇપણ દામ લેવામાં આવશે નહીં. એક મુલાકાત લેશો ?

**એરચરા એન્ડ કું. ધલેકત્રીકલ અને મીકેનીકલ
ધજનેશ અને કંટ્રાક્ટરો.**

નં. ૧૪૬ બી. પ્રિન્સેસ ઓટ-મુંબઈ.

[૧૫૧ સંકેથી ચાલુ.]

जननी जन्म भूमिश्च जन्मद्वी च जनार्दनः ।

जनकः पंचमश्च य जकारा पंच दुर्लभाः ॥

x x x x
“માબાપનો, ઉસ્તાદનો વડીલ કે રાજ તણો;
માનો હુકમ, વળી સર્વથી પરમેશ્વરનો તો દક્ષ ગણો,”

x x x x
“મુ ફર્માન પઝીરન્દેહ બાસદ પેસર,
નવાઝન્દેહ બાસદ કે બાસદ પેદર.”

x x x x
“પાદશાહી પેસર બ મક્તબ દાદ,
લોહો સોમીનત બર કેનાર નેહાદ.
બર સરે લોહો હું નવેસ્તે બઝર,
નંદેરે ઉસ્તાદ બેદ કેમેહરે પેદર.”

x x x x
પેદદ પીરે સર શુદ તુ બર નાદીલી,
ઝેદીદારે પીરાન ચેરા બો સેલી ?

(ફીરદુશી.)

“જેને માત તાત તણો પ્રેમરસ પીધો નહી,
પ્રભુ તણો પ્રેમરસ પીધો તે શા કામનો ?
પ્રસન્ન થયો ન માત તાતને પૂજન કરી,
રહ્યો ન આ દેહ પછી કોડી તણા કામનો.
મેળવ્યો ન બાવ માત તાત તણો બહી બાતે,
કામનો ન બાવ મળ્યો જગત્ તમામનો.
માત તાતને પ્રસન્ન કરી ન ત્હેણે મેળવ્યો ચાહ,
જગત્ જીવી લાલ કુટીરે બહામનો.”

x x x x

[વધુ માટે જુઓ સંકે ૧૫૫ મો.]

આનંદની જોડે જીવતર સફળ થાય તેવું જ્ઞાન
કેમ સંપાદન કરશે ?

વાંચો—હીરકણી (કષ્ટ કાપનાર) કિં. રૂ. ૦૫૫-

મનોરંજક બોધદાયક વાર્તાઓ રૂ. ૦૮-

વિદ્યારૂપી વાડી (નણું કે જ્ઞેન ?) રૂ. ૦૫૫

નિબંધ કરમાળા સમુદાય ભાગ ૧-૨-૩ રૂ. ૦૮, ૦૫૫, ૧,

ત્રણ ભાષાનો લોભયો (અંગ્રેજી શીખવાની સહેલી રાત)

શોભિતું પુર્ક રૂ. ૧૫

ગુજરાતના ઇતિહાસની વાર્તાઓ રૂ. ૦૫૫

મળવાનાં ઠેકાણાં—

મુંબઈ—એન. એમ. ત્રિપાઠી, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ.

મેથલ હીરજી, પાચધાની મુંબઈ.

અમદાવાદ—વર્નાક્યુલર સોસાયટી, ગુજ. ઓરીએન્ટલ બુકડેપો.

ગુનામદ—જુહાપુર ડી. પારખ.

કમ્પોઝર—મિ. કે. ર. નાનલખાણી. મુંબઈ પાસેથી.

બહુ સસ્તામાં સારૂ વાંચન.

આહિંસાના શોખીનોને ઉમદા તક.

“જ્ઞાનવર્ધકના” શબ્દ નહીં થઈ શકે તેવાં અંકો, અમે
મુંબઈ થા હિંદમાં કોઈપણ ઠેકાણે ૧૨ અંકો, માત્ર રૂ. ૧ માં
પોસ્ટેજ સાથે મોકલી આપીશું. આ અંકમાં ડહોન વાર્તાઓ
ઉપરાંત રમુજો, નિબંધો ને પુષ્કળ ન્હાની મોટી બાબતોના
સેંકડો સફળોત્ત્વ ઉમદાં વાંચન મળશે. જગ્યાની તંગાસને
લીધે આ તક અમે દરેક વાંચનારને આપીએ છીએ. માટે મનીઓડરથી
થા પોસ્ટની ટીકીટથી માત્ર રૂ. ૧ મોકલી લાભ લઈ લેવો.
દરેક ઉપર અંકો મહિનાની આખેરીએજ પોસ્ટ કરીશું. હવે થોડા
અંકો મોકલ્યાં છે. માટે તુરત મંગાવી લેવાની અરજ કરે છીએ.

લખો—મેનેજર “જ્ઞાનવર્ધક” કાંતા બિલ્ડીંગ, કાલ્યાણદેવી, મુંબઈ.

[૧૫૩ સફેથી ચાલુ.]

પેદર ઝીન્દેહો પૂર બૂચાએ માહ;
અઝીન ખામતર નીઝ કારી મખાહ.

x x x x
કે હરકુ એ શરમાનો પદે પેદર,
ખેતાબહ મર હરત બહુ પેસર.

શીરદુશી.

“જેણે માત તાતની તણી પ્રાર્થના ન પ્રિયે માધ,
પ્રભુ કેરી પ્રાર્થના જે માધ તે ન માધ છે;
ચાહી નહિ માત તાત તણી પુળ ચિત્ત માંહી,
પ્રભુ તણી પુળ ચિત્ત ચાહી તે ન ચાહી છે;
જેને માત તાત તણી આંતરડી થરી નહી,
અન્ય તણી આંતરડી થરી તે ન થરી છે;
ચાખી ન પ્રસાદી માત તાત તણી મન કરી,
પ્રભુની પ્રસાદી ચાહી ચાખી તે ન ચાખી છે.”

x x x x
“ સાંધં એસે પુત્રસેં, બાંઝ રહે અર નારિ,
બિગરી બેટે બાપસે, જન્ય રહે સસુરારી.
જન્ય રહે સસુરારી, નારી કે નામ બિઠાનો,
કુલકે ધર્મ ન સાચ, ઔર પરિવાર ન સાનો.
કહે મિરિધર કવિરાય, માત બૂખે વહિ દાંધ,
એસે કપુત કર્યા બર્યો, બાંઝ રહતિ ઉબર સાંધ.”

x x x x
જન્ય થરી પિતૃ માત તન્યાં તવ, જન્ય થર્યો, મ થર્યો, ન થર્યો છે,
પુત્ર થઇ પિતૃ માત પિટે તવ, નર્ક નિવાસી થર્યોજ થર્યો છે.-

કહાવણ ધર્મચિંતક.

[પ્રધુ માટે જુઓ મો. ૧૫૭ મો.]

હારવર અને સુન સ્થાપન ૧૮૫૦.

પુરાણું પંકાયલું-સૌથી જીતું-મસાલો-અચાર
સરકો-મીઠું તેલ-ઉંચું ધી વગેરે વેચનાર પ્રજાનું
માનીતું ખાતું-ત્યાં ઠગાવવાની ખીલકુલ ધાસ્તીજ નથી.

મધમધતો મસાલો.

દરેક જાતનો મસાલો માલેકની ખાસ દેખરેખ હેઠળ ચુંટી વીણી
પછીજ ઘંટીમાં દળવામાં આવે છે.

“હારવર” બોલ આજે ધેરગતુ બોલ થઇ પડ્યો છે-કારણ હારવરનો
મસાલો વાપરવાથી ખાણામાં એક સ્વચ્છ વધે છે-ને હાંશિહાંશિ ખાવા ગમે છે.

અચાર.

દરેક જાતના અચાર એકવાર ટેસ્ટ કરશો તો પછી ખીજ અચારોને
હાથખી નહીં લગાડશો. અફલાટુન ગરબના અચારો તૈયાર મળશે.

એકવાર મંગાવી ખાત્રી કરશો તો ધેરમાં અચાર ભરવાની
જેહમતમાંથી બચશો.

સરકો.

ખડુ સારો ને ખુદ શેરડીનોજ બનાવેલો, કુટુંબોમાં વાપરવા
લાયકનો. છેલ્લી પ્રોસેસથી બનેલું-દમલ શીલરડ-મીઠું તેલ તથા
માખણનું સ્વચ્છ ધી પણ અમારે ત્યાં મલશે.

હારવરની દુકાન કાંઈ આજકાલની દુકાન નથી, લગભગ
પોણી સદી ઉપરની દુકાન છે, જેણે અત્યાર સુધી —

પુરાણું નામ ટકાવી રાખ્યું છે-કારણ ! માલમાં દગો

નહી. ભાવ કીશાયત. જો એકવાર હારવરનો

માલ વાપરશો તો હંમેશાંજ એજ

વાપરશો-તેની ખાત્રી

રાખવી.

હારવર અને સુન.

મસાલા વગેરેના જાણીતા વેપારી.
ઘોલીતલાવ-મુંબઈ.

[૧૫૫ સદેશી ચાલુ.]

માતર પિતર જૈવ સાક્ષાત્ પ્રત્યક્ષદેવતા ।

મત્વા ગૃહી નિષેવેત સદા સર્વ્વ પ્રયત્નતઃ ॥

× × × ×
રહે બારા બરસ મૂનિ, ન મૂં બોલે નકુછ બોલે,
તપે ધુની, નહાએ ગંગમેં, બનમેં સદા ડોલે.
હિમાલયમેં ગજે, પૂજા કરે, શિર સખડો લે,
પિતા સેવા રહે ભારી, તરાબુમેં અગર તોલે.
નિકળના હય કદિન છલકો, બડા કડવા હય ચે મેવા,
મગર સંસારકે જપ તપસેં, બદ કર હય માત સેવા.

× × × ×
હમી ગુરત હરકસ કે દર્દે પેદર,
બે ગુહઅદ અઝી બદતર આયદ પેદર.

× × × ×
બેટા નાલાયક તન્ને, તન્ને સ્વાર્થી યાર,
નિર્મોહી માતા તન્ને, તન્ને નિલગ્ન નાર.
તન્ને નિલગ્ન નાર, તન્ને સન્યાસી કામી,
બેટી નમક-હરામ તન્ને, તન્ને અન્યાયી સ્વામી.
ગુરુ લાલચી તન્ને, તન્ને ચેલા અલ સેટા,
પિતા અધમી તન્ને, તન્ને નાલાયક બેટા.

× × × ×
યં માતા પિતરૌ ક્લેશં સહેતે સંભવે નૃણાં ।
ન તસ્ય નિષ્કૃતિ શક્યા કર્તુ વર્ષ શતૈરપિ ॥

× × × ×
[વધુ માટે ગુએ સદેશી ૧૫૯ મો.]

કોટવાલ પ્રધર્મ. વૉચ મેકર્સ એન્ડ જુવેર્સ

નવી દુકાનમાં સઘળું નવુંજ અને
લેટેસ્ટ ફેશનનુંજ તહમો જોશો.

જાત જાતની જુવેલરીના દાગીના, ચોખ્ખું
ચાંદી કામ. અને ન્હાની મોટી કીસમ કીસમની
ભેટ આપવા લાયકતી અનેક ચીજો-દરેક
જાતના ને કિંમતના વાંચો ને કલોકો, અને બીજી
અનેક ચીજો જોવા માટે આમંત્રણ કર્યું છીએ,
રીપેર કામ-અમો જાતે કર્યું છીએ, માટે જરૂર
ત્રાય કરજો.

અમારું ઠેકાણું—

બ્રૉની બિલ્ડિંગ,

ન્યુ ચર્ચરોડ ગીરગામ પોલીસ કોર્ટની સામે,

મુંબઈ નં. ૪.

[૧૫૭ સંદેશી ચાલુ.]

કે પરવર દેમાર અજ પેદર બેહતર અસ્ત.
હમાન રાજ્યા મેહેરબાન માદર અસ્ત,

x x + x

‘હતો માતના પેટમાં મર્બરૂપ,
ધર્યો મહારે કાજો વિવેક ખૂબ.
જરા દુખ ના દીધું રાખ્યાંજ રાજ.
વળાએ નહીં પાડ વહાલા પીતાજ.

બહુ કષ્ટથી માજી જમારે રિઆતાં,
દિલાએ ઉપાયે કરી સુખ સાતાં.
રડયો સુણુવા રાખી આતુરતાજ,
વળાએ નહીં પાડ વહાલા પીતાજ.

કર્મા માજીએ સુખ ને મુજ માટે,
નથી આપવાતું કને ત્હેની સાટે.
સુણી જન્મ મહારો દુલાહ જતાજ,
વળાએ નહીં પાડ વહાલા પીતાજ.

x x x x

છરેયો.

આપ રણેલું ખાય, બાપથી કરે સવાધ,
હાંકે ફૂળ કલંક, અંગ નિત્ય વહેવાધ,
વિશ્વ વખાણે પૂડ, દેખી દિલ દાઝે,
સન્નન દાતા શર, તૂ મન લજબો લાજે.
કીર્તિ જેની કવિજન કરે, સકલ ગુણ મનમાં લહે,
કવિ શામળ ભટ પ્રાયુ કહે, સપૂન સર્વ તેને કહે.

આ સારસપરિલા ઉપરાંત અમારી ટોનીક પીલ્સ લેવાની ખાસ
જલામજ કરીએ છીએ, ડૉ. શીશી એકનો ૩. ૧)

એચ. એસ. કોપટીની કું.

પ્રોપ્રાઇટર:—હુસેનભાઈ સુલેમાનજી કોપટી

તાઇલ્સ, આરસ અને લાટી, સીમેન્ટ વીજરેના

જાણીતા વેપારી તથા કંટ્રાક્ટરો.

૧૨, મીન સ્ટ્રીટ, કોટ—ખાંચ નજીબજાર ડાકન રોડ, -મુંબઈ.

દિન દિન બહુ સુખ દાતારે, માયાલુ મ્હારી માતા
તું જગમાં ખરી લાતારે, માયાલુ મ્હારી માતા.
આ ભવમાં બહી તું આપનારી, સર્વ વિધિ સુખ સાતારે
“હલપતશમ” કહે ખરા દીલથી, ગુણ નથી ગણતા ગણતા રે!

માબાપનું ઠામ ખાલી.

કવિતા.

મેઠાં મેઠાં સરોવર, ખચીત ને ખાલી થાય,
વળી વરસાદ થતાં વેગથી ભરાય છે;
સરિતાઓ કે સમુદ્ર છેક ને સુકાઈ જાય,
કાળે કરી ત્યાંજ જળ ફરીથી ફેલાય છે;
બરેલાં જે ઠામ તે તો ઠલવાય ને ભરાય,
આદિ અનાદિ એ રીત સદા ચાલી જાય છે;
ઠામ માતપિતાનું ન તે ભરાય ઠેક સુધી,
ખચીત કવિ મેઠુન ને તે ખાલી થાય છે - ૧

ટોલુરો.

શું કરશે પછી સાલને, શું કરશે પછિ છલ;
માત પિતા મૂકી ગયાં, જે અર્બક ને અત્ર - ૧

x

x

x

x

નહાનું જમ્યુ રમતા કરતાં ચીસ પાડે અનજણે,
શું જાણે કે ફકફડી ઉઠે માતનો છવ ત્યારે ?
તું તો મેઠો પશુ જરૂર કેં બાલ બુદ્ધિ રહી છે !
ત્હારી માતા તૂજ વિષુ દુઃખી કેમ જાણી શકે એ ?

કલાપી.

જાપ સમાન બગીચો ક્યાં છે ? માતા જેવો મેવો,
સુખ આપે ને બેહુ જમ્યાના, તો તન મનથી સેવો.

ફિરોજ.

પ્રકરણ ૧૧ મું.

મા-બાપની સેવા માટે, -ધર્મગુરુઓ શું જણાવે છે ?
ધર્મપુસ્તકો ઉપરથી નીકળતો સાર, દુન્યાના
પ્રસિદ્ધ પહરેજગાર પુરુષોના મતો વગેરે.

“તમારા બાપ અને તમારી મા તરફ માનથી વર્તો, તમને
પ્રત્યેક મનુષ્ય, તમારી માની તથા તમારા બાપની બીક રાખો.
છોકરાં ! પ્રભુમાં તમારાં માબાપને માનો.”

બાઈબલ.

“તમારું માતપિતાને કદીપણ કડવું વેણ કહેશો નહીં; કેમજન-
તાથી એમને માન આપજો, અને પ્રભુને કહેજો કે મહને બાળપણમાં
હિંમતે મોટા કર્યો, માટે હે પ્રભુ ! તું એમનું ભક્તું કરજો.”

કેસન.

“તમારાં માતપિતાને સૌથી વહાલાં ગણજો, કારણકે તમારો
જનનભાલ વગેરે સર્વે પદાર્થો તમને એમનાથી મળે છે.”

સિસરો.

“તમારાં માબાપને માન આપ અને તમારાં પાસેનાં સગાંને
માન આપ, અને બાપીનાં લોકમાંથી સહયુષ્ય પ્રમાણે તમારા મિત્રોની
પસંદગી કરી લે.”

પાઈથિઓરાસ.

“માત પિતાની સેવા એટલે તમેનું ભરણ પોષણ કરવું એમ
કેટલાક લોક સમજે છે, પણ ભરણપોષણ તો આપણે કૃતરાં અને
ધોડાનું અર્થાત્ પશુઓનું પણ કરીએ છીએ. ભક્તિ વિના એમાં
ફેર શો ? ભક્તિ વિનાનું ભરણપોષણ એ ખરી સેવા નથી.”

કેનફ્યુશિયસ.

નાસ્તિ માતૃસમં દૈવં નાસ્તિ પિતૃસમો ગુરુઃ ।

ન તામ્યા મનનુજ્ઞાતો ધર્મમેકં સમાચરેત્ ॥

અર્થ:—“ માતા સમાન કોઈ દેવ નથી, પિતા સમાન કોઈ વડિલ નથી, માટે તેમની આજ્ઞા વિના કાંઈ કામ કરવું નહીં. ”

ઓશનસ મૃતિ.

“ ગૃહસ્થો, માતૃ પિતાને સાક્ષાત પ્રત્યક્ષ દેવતા માની લેમઝી સંઘા સર્વ પ્રયત્નથી સેવા કરવી, અને કુળને પાવન કરનાર સત્પુત્રે લેમને કેમળ વાણી સંભળાવવી, સર્વદા લેમનું પ્રિય કરવું તથા લેમની આજ્ઞામાં રહેવું. ”

મહાનિર્વાણતંત્ર.

एकेनापि सुदृक्षेवा पुष्पि तेन मुग्धभिना ।

पासितं तद्ग्नं सर्वं सुपुत्रेण कुलंपथा ॥

અર્થ:—“ જેમ એક પશુ પુષ્પ તથા મુગધવાળા સારા શ્વે કરી અધું વન મુગધી બને છે, તેમ સારા પુત્ર વડે આપુ કુળ દીપે છે. ”

આજ્ઞાક્રમ નીતિ.

पित्रोराज्ञां पालयति सेवने च निरालसः ।

छाये व वर्तते नित्य यतते चागमाय वै ॥

અર્થ:—“ જે માતૃ પિતાની આજ્ઞા પાળે, લેમની સેવામાં આળસ ન કરે, નિરંતર લેમને છાયાની પેઠે અનુસરે, ધન સંપાદન કરવામાં યત્ન કરે. ”

कुशलः सर्वं विद्यासु सपुत्रः प्रीतिकारकः ।

અર્થ:—અને સર્વ વિદ્યામાં કુશળ હોય; તે પુત્ર પ્રીતિ ઉપજાવે છે. ”

શુકનીતિ.

“ છોકરાં ઉછેરીને મોટા કરવામાં માળાપો જે કુખ સહેવે છે તેનો બદલો સો વર્ષ સુધી સેવા કરવાથી પણ વાળી શકાતો નથી. ”

મનુસ્મૃતિ.

एकेनापि सुपुत्रेण सिंही स्वपिति निर्धेयम् ।

सहैव दक्षयिः पुत्रै भरिं वहति रासभी ॥

“એકપણ સુપુત્રી સિંહણ નિર્ભય રીતે ઉંધે છે, પણ ગધે-
દેની સાથે દસ પુત્રો હોવા છતાં તેને પોતાને બાર ઉંચકવો પડે છે.”
મતલબકે સુપુત્રનું - ક્ષણ માતા પિતાને સુખ આપવાનું છે, તેથી
ઉલટું અનેક કુપુત્રોથી માબાપને ઉપાધિ વેઠવી પડે છે.

“એક અંગારિઓ નરના આખા ખેતરને આગ લગાડે, તેમ
એક કપુત્ર આખા કુળને બગાડે.” કહેવત.

“માબાપની મરણ બાણીને જે કોઇ આજ્ઞા ઉઠાવે તે ઉત્તમ,
માબાપના કહેવાથી કરે તે મધ્યમ;
માબાપ કહે અને અણમને કરે તે અધમ,
અને માબાપની જે આજ્ઞા ન પાળે તે નકામે છે.”

સ્મૃતિ.

એક કાપેલ અથોરનાન લેખક ઉધરતાં બાળકો માટે થોડાક
સોનેરી નિયમા લખી બાય છે તે અત્રે ઉતારીશું:—

“તેમણે કમ બોલવું, જ્યાદા સાંભળવું અને ધણું વિચારવું.
પોતાના કાચા મત પર વિશ્વાસ ન રાખતાં વડિલો, બુજેગો અને
દાનાવોની સલાહ લેવી. નિર્દોષ અને નિષ્કપટ હાંદગી ગુનરવી.
આપબળ પર આધાર રાખવો. સાચું બોલવું, સમજ્યા સાથે હેતુથી
વર્તવું ને કોઇને પણ અપમાન ન કરવું. મનના જોરસા પર કાણુ
રાખવો, પાક દામની રાખી ખુદની બંદગીમાં ગફલત કરવી નહીં.
જેમ વધારે શ્લેષ મળે તેમ વધારે નમ્ર થવું. ખરાબ સંગતથી
દૂર રહેવું, અને મરીય સગાં તથા દોસ્તો તરફ મદદનો હાથ
લેખાવવો.

જરથોસ્તી ધર્મ નીતિ-

કર્તા એર્વંદ શહેરીઆરણ બરમા.

દાનાવો અને હસ્તુર આદરબાદ મારેસ્પંદની ઉધરતા બાળકો
માટેની નીસહત:—

જે બપાન, તહારી પાસ ધણી કિંમતી ગીળે આ દુનિયામાં

હોય તે પર મુસ્તાફ રહેતો ના; કારણ કે આ દુનિયાની દરેક ચીજ દરેક જથ્થા છોડી જવા વગર રહી નથી. આ દુનિયાનો મેહેલ તથા માલમતા, જે ઉપર લોકો લાડ કરે છે, તે છેવટે કોઇને આપવામાં આવ્યાં નથી. આપણે કેટલાક રાજવંશીઓને જોયા છે કે તેઓ ભરકરના સરદારો હતા, અને તેઓ રૈયત પર ઘણી મોહટાઇ સાચવી હકુમત ચલાવતા હતા. અને આ દુનિયામાં તેઓ એમ સમજતા હતા કે અમો મોટા છઇએ, તેઓ ખાક થઇ ગયા છે, અને દુઃખ જોમવીને મીનોઇ જેહાંન તરફ કુચ કરી ગયા છે.

જ્યારે દરેક ઇન્સાનને આ પ્રમાણે દુનિયાની દોષત દેખાય છે ત્યારે તેણે શા ચીજ માટે આ દુનિયામાં મુસ્તાફ રહેવું? કોઇ સાર નહીં. તેણે આ દુનિયાને ધર્મસેવા તરીકે મણી બદલને આત્મા રાખવાની વસ્તુ તરીકે સમજવું, અને સવાળને પોતાની જાત તરીકે ગણવી જોઇએ, કારણ કે મીનોઇ જેહાંનમાં સત્યા ન્યાયાધીસ મેહેર મજદ હજુર જવું છે. ત્યાં જે ઝરો આદમી હશે તે ખુશી બરેલું, લાંબી જીંદગીવાળું સુખી, અને સધળી ઇચ્છા મેળવવામાં ફતેહમાં થશે.

આદરબાદ મારેસ્પંદ પોતાના દિકરાને શીખામણ દે છે કે—
“મહારા દિકરા! તું સવાળને લગતો વિચાર કરતો રહેજે; ગુનાઓને લગતું વિચારતો મા; કારણકે માણસ હંમેશા સુધી જીવનાર નથી. જે કાંઇ વસ્તુ આવતી દુનિયા માટે વધારે લાયકની તથા પસંદ કરવા જોગ હોય તેને તું વીસરતો મા; જે વસ્તુ તને ન મળે તે માટે મમગીન થતો ના; માલિક તથા વડાની તરફ ખાસ કાદેસો થજે.

હંમેશાં હમેદ પાક જોદા તાલા પર રાખજે. જોદાતાલા અને અમેસાસ્પંદોની આરાધના માટે ઉશ્ચ બરેસો તથા જનકેદા કરનારો રહેજે. જે તું સલાહ પુછે તો, પરેજગાર દેખાવના, કાચકી માહિતગારી ધરાવનારા, ચાલાક અને સારા સ્વભાવના પુરુષને પુછજે, અને તેને તારા દોસ્ત તરીકે મણજે.

દરજ્જવાળા, ડાહ્યાપણ સાથના પુરૂષને આદરમાન આપતે રહેજે. કોઈનેબી જુહું કહેતો ના, ખોદાતાલા તરશી ત્હને દોલત મળે તો મુશ્કેસ માણસની મરકની કરતો ના, કારણકે તું પણ કદાચ બલદીથી પૈસા વગરનો થશે. મીઠાસથી વાતચીત કરજે. કંઈ સારું કામ કીધું હોય તો પોતાની વખાણ કરતો ના, ખોદાતાલાનો અને બક્ષેસ કરનારનો આભાર માનતો રહેજે, કે જેથી તું વધુ બક્ષેસને લાવેકનો થાએ.

સાચો રહેજે કે જેથી બરસેદાર મળ્યાય; અકલવાળો બને કે તેથી તું ધણાએને પસંદ પડતો થાય. ધણા દોસ્તવાળો થજે કે તેથી તું નેકનામીવાળો થાય; વખાણ મેળવનારો બને કે તેથી તું સારી જીંદગી ગુજારનારો થાય; દીનને આહનારો બને કે તેથી તું પુણ્યવંત થાય; બક્ષેસ કરતો રહેજે કે તેથી તું ગરોબમાનનું મકાન મેળવનારો થાએ.

“પોતાના બાપ તથા માએનો અહમ રાખનાર, લે-ખોના સખુનને સાંભળનાર અને લેખોના હુકમ મૂજબ ચાલનારો રહેજે; કારણ કે આ તથા બાપની હૈયાતી સૂધી એક પુરૂષ જેમ એક વાલ જંગલની અંદર કોઈથી બીહતો નથી તે મીસાલે છે.”

જે મિનલસમાં તું ખેસે ત્યાં ઉચે દરજ્જેની જગ્યે ખેસતો ના; ત્યાં જૂઠા માણસની પાસે ખેસતો ના. તું ઉલોગી રહેજે કે મોરાદવંતો થાએ; તું સકાળે ઉઠજે કે કામને ચાલુ કરનારો થાએ. જેની પાસ અકલ છે, ત્હેની પાસ દોલત છે, કારણકે દરેક સારા કામની શરૂઆત અકલથીજ થાય છે.

આત્માને લગતી સમજણ મેળવતો રહેજે કે છેવટે તું ખેદેસ્ત બરજનો માર્ગ મોકળો કરશે.

દરેક ફરજે પોતાના માબાપનો મલાહજો અહમ અને

ફરમાંબરદારી કરવાની તાકીદ અશો જરથોસ્ત પેગંબરે
ઘણે ઠેકાણે કીધી છે.

બનામે ૫ હોરમજ્દની પાજંદ સેતાયસમાં એક જર-
થોસ્તી રાજ પઠે છે કે:—

“કે પેદ ઉમાદ ન-ખુષનૂદ એદ હર્ગઝ વહેસ્ત નવીનેદ”

અર્થ—‘જે મા-બાપને નાખુશ કરે તે કદી બેહેસ્ત નહીં
પામે.’ ઉધરતાં બાળકો માટે આ સોનેરી નિમ્નો છે કે હેમણે
કમ બોલવું, જ્ઞાદા સાંભળવું, અને ઘણું વિચારવું. પોતાના કાયા
મન પર વિશ્વાસ ન રાખતાં વડિકો, ખુન્નેર્ગો અને દાનાવોની સલાહ
લેવી. નિર્દોષ અને નિષ્કપટ જીંદગી ગુજારવી, આપ બળ પર આધાર
રાખવો, સાચું બોલવું, સઘળા સાથ હેતથી વર્તવું ને કોઇને પશુ
અપમાન ન કરવું. મનના જોરસા પર કાણુ રાખવો, પાકદામની
રાખી ખુદાની બંદગીમાં ગણત કરવી નહીં. જેમ વધારે ફતેહ મળે
તેમ વધારે નમ્ર થવું. ખરાબ સંજતથી દૂર રહેવું, અને ગરીબ સમાં
તથા દોસ્તો તરફ મદદનો હાથ લંબાવવો.

—“સત્ય યુગની શોધ”—

આ પુસ્તક ત્હમોએ વાંચીયું છે કે? જો નહીં વાંચીયું
હોય તો, જરૂર નિયમે સરનામે આ રસિયું—ઉમદાં—નવીજ
રીતનું ઉપયોગી વાંચણનું જ્ઞાન લેવા જરૂર મંગાવશોજી.
આ પુસ્તક માટે બહુ સારા અભિપ્રાયો મળ્યા છે. કિં.
૧. ૩ (વી. પી. જુડ.)

લખનાર—મિસિસ કેઠાવાલા પંચમહાલ, ગોધરા.

“બાળ બરદાસ્ત” ચા “સીઓનો સાથી.”

ઉપળા નામના બહાર પડેલા નવા પુસ્તકની જાહેરખબર આ પુસ્તકમાં પાને ૯૮ થી શરૂ થઈ છે, અને થોડાંક પેન્નેમાં એ પુસ્તકને જાણીતા વર્તમાન પત્રો તરફથી જે જે અભિપ્રાયો મળ્યા છે તે પ્રમટ કરેલા છે. અને એ ઉપરાંત બીજા જે જે અભિપ્રાયો, ડૉક્ટરો, જાણીતાં સાક્ષરો, હિંદના જાણીતાં પુરોહો અને કીર્તિવાળા તથા ડીમીવાળા અનેક પુરોહો તથા સીઓ તરફથી મળ્યા છે, તેના માત્ર ટુક સારાજ આ સ્થળે રજુ કર્યે છીએ, કે તેથી વાંચનાર એ ચોપડીમાં શું શું છે તે જાણી શકે.

“આજની માતાઓની અજ્ઞાનતા જોતા તેમજ ગરીબ હિંદ દેશનું બાળકોનું ધણું મોટું મરણ પ્રમાણ જોતા, મિ. પૉલીશવાળા કૃત “બાળ બરદાસ્ત” નામનું પુસ્તક ધણું વહેવાર તથા ઉપયોગી વદન વખતસરનું જ લેખારો. એમાં કર્તાએ અથંગ મેહેનત ઉઠાવી જે જે વહેવાર સુચણાઓ કરવાની જેહેમત ઉઠાવી છે તે બેઝક વખાણને પાત્રજ છે.”

“બેઝક આ પુસ્તક ધણું જ ઉપયોગી છે અને આજના વખતમાં એની ધણીજ જરૂર છે.”

“કંગાળ સ્થિતિમાંથી બાળકોને છોડાવવા માટે ને લોક લાગણી ઉરકેરવા માટે આ પુસ્તક મદદકર્તા થાય તેમ છે.

“બાળ બરદાસ્તની ચોપડીની ધણીક આવૃત્તિ બહાર પડે ને કર્તાની મહેનતને જશ મળે. આપણે સાદિત્વની બાબતમાં ધણા પછાત છીએ ને ખરી કેળવણી પછવાડે પૈસો ખરચતા નથી.”

“આ ચોપડી સામટી રીતે લેતા એક બાળકની માવજતની સામકસોપીડયાની ગરજ સારશે.”

“ધેરના છોકરાંઓના હાથમાં મૂકવા લાયક આ પુસ્તક છે.”

“આ ચોપડી ધેરના તબિબની ગરજ સારે તેવીજ છે, ” કાંકે “બાનુઓને સંસારિક સામાન્ય જ્ઞાન ઉપરાંત તબિબી જ્ઞાન પણ મળે તેમ છે.”

“દરેક બાનુઓને કામનું ઉપયોગી ને સરળ ભાષામાં લખાયેલ અપ-ટુ-ડેટ આ પુસ્તક છે.” દરેક કુટુંબમાં જરૂર રાખવું જોઈએ.”

“આ પુસ્તક લાખોની સંખ્યામાં ખપે તેવું છે,” બાળ મરણીની સંખ્યાથી ખબરદાર રહીને આવા પુસ્તકનો અભિમાસ કરો.”

“એક બુના તબિબ જેટલું જ્ઞાન લખનારે દેખાડ્યું છે,” અને ધરધતું નિર્ભય વનસ્પતિના પુષ્કળ ઉપાયો રજુ કરેલા છે.”

“તમારા ઘેરની ઉધરતી બાનુઓને માતાનું ખરું જ્ઞાન આપી બાન પુલશે. મહારા કુટુંબમાં તો અભ્યાસ કરવા લાયક જણાઇ છે.”

“આ ચોપડીનું જ્ઞાન મગજમાં રહેશે તો ધણીક જાંદગી બચાવી શકશે એ શક્યમંદ જેવું નથી.”

“બીજી ચોપડીઓ કરતા આ ચોપડી દશવાર સારી છે એમ જણાવતા ખુશાલી લાગે છે.”

“આ ચોપડીને વેદક કોષ કહેવું તો ખલુ ચાલે, લખનારનો એ ઉપરનો શ્રમ અજળ પ્રકારનો છે.”

“જેમ અંદરની બાબતો કિંમતી છે તેમ બહારનો બપટો-પુડું, બાંધણી વગેરે આકર્ષણ છે.”

“પારસી લેખક તરફથી આવું જ્ઞાનથી ભરપૂર પુસ્તક પ્રગટ થાય, અને તેને પારસી કોમ ટેકો નહીં આપે-એ ગુણ ધીકારવા જેવો જ છે, હું માનું છું કે તમારા માર્ગમાં ઝડપી કુચ કરતા હશે.”

“આ પુસ્તક અમણુ તેમજ શીખેલાવમને એક સરખુ જ ઉપોગી થાય તેવું છે.”

“અચ્ચાઓને ઉછેરવાની વહેવાર તાલીમ દરેક સ્ત્રીઓને આ પુસ્તકમાંથી મળી શકશે.”

“આ પુસ્તક “Reference” Book તરીકે ઉપોગી થઇ પડે તેવું છે.”

“બાળ ખરદારતમાં કાંઇ ફક્ત બાળકની જાતનનીજ બાબતનું જ્ઞાન નથી સમાયલું. ખલુ સ્ત્રી પુરુષોને તંદોસ્ત જાંદગી ગુજારવામાં ઉપોગી થઇ પડે તેવી અનેક બાબતોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે,” પરિણામે “જોયા એક કિંમતી ખજાણો પ્રાપ્તને અર્પણ કરવામાં આવ્યો છે.”

“આવા એક પુસ્તકથી કુટુંબમાં સૌ જણા જ્ઞાન સંપાદન કરી શકશે એવું છે.”

“આ પુસ્તકની સસ્તી આજીવિની બારે જરૂર છે કે તે ૨૨જ શ્રીમંતવર્મ ઉપર રહેલી છે.”

“બાળકોને બરનું ને માતાઓને જ્ઞાન આપે એવાં સંપૂર્ણ પુસ્તકની જગ્યાએ પુસ્તક સહેલથી લાઇ શકે.”

“કર્તાની સેવા કોમ કરતા દેશને માટે વધુ લાગે છે.”

“હા બાળકોનું મરણ પ્રમાણ ચોંકાવનાર છે, તેજ સમય આવા પુસ્તકો બહુ ઉપયોગી થઇ પડવા જોઇએ.”

“કર્તાનો શ્રમ અજબ જેવો છે, ઉત્તેજનને લાગે છે.”

“એખબર હશે તો કાંઇ જ્ઞાન મેળવશે, વાંચશે તો ફેકટ જશે નહીં.”

“આ પુસ્તક ઇંગ્લંડ કે અમેરિકામાં ત્યાંની ભાષામાં પ્રગટ થયું હોતે, તો ખપાવવા જવું ન પડતે, તેમજ તે દ્રવ્ય લાવી આપે તેવું જ છે.”

“ડોક્ટરોના ખીલો ભરવા કરતાં આ પુસ્તકનું જ્ઞાન લઇ ચાલ્યાથી કુટુંબમાં ફાયદો છે.

ધણેક સમયે પણ આ પુસ્તક ઉપયોગી થઇ પડી, બાળકોને માટે રાહબર જેવું જણાશે.

“પ્રકરણો વાંચ્યા. ખાસ કરી સ્ત્રીવર્ગ માટેની બાબતો સ્કુલમાં અભ્યાસ દાખલ ચાલે તેવી છે.”

આ પુસ્તક જે માબાપ પોતાની છોકરીઓના હાથમાં મુકવાની કાળજી કરે તો, જરૂર તે ઉધરતા બચ્યાઓના બાબમાં બિવિધમાં પોતાની જાંદગીની ફરજો શ્લેષમંદીથી બજાવવામાં વગર શકે એવું જ્ઞાન એક બળવાન હથીમાર સમાન થઈ પડે, ને સાથે સાથે હજારો બચ્યાંની નાહકની કતલ થતી અટકે.”

“બાળ બરદાસ્ત નામની ચોપડી ગૂંજરાતીમાં લખી સાહિત્યની તેમજ ગૂંજરાતી બોલનારી પ્રજાની કિંમતી સેવા તેના કર્તાએ બજાવી છે.”

મિ. પાલીશવાળાને તેમની તન મનની જન સેવા માટે ધન્યવાદ આપતા ઇચ્છું છું કે ત્હેઓ આવા બધા કામો માટે ધણું જીવો.

[આ ચોપડી કર્તા પાસેથી રૂ. ૪ ની કિંમતે નં. ૫૨૩ કાંતાબિલ્ડીંગ, કાલબારવી, મુંબઈથી મળશે. મંગાવનારે સરનામું ખુલ્લું ને બરાબર લખવું.]

[જન્મબંધ ખરીદનારને ખાસ લાવ.]

પ્રકરણ ૧૨ મું.

દુન્યાના પ્રસિદ્ધ અંગ્રેજ વિદ્વાનો, નામાંકીત પુરૂષો,
કવિઓ, ફિલસૂફો, વગેરે માસ્તરોના વિચારો.

Parents—Duties of.

Behold the fatal work of my dark hand,
That by rude force the passions would command,
That ruthless sought to root them from the breast:
They may be ruled, but will not be oppressed.
Taught hence, ye parents, who from nature stray,
And the great ties of social life betray ;
Ne'er with your children act a tyrant's part :
'Tis yours to guide, not violate the heart.
Ye vainly wise, who o'er mankind preside,
Behold my righteous woes, and drop your pride;
Keep virtue's simple path before your eyes,
Nor think from evil, good can ever rise.

Thomson.

"No brother, sister, friend, no parent nigh,
To soothe his pangs, or catch his parting sigh;
Alone, unknown the Muses' darling dies,
And with the vulgar dead unnoted lies"

"There is in all this cold and hollow world no fount
Of deep, strong, deathless love, save that within
A mother's heart."

—Hemans.

Parents—example of.

Parents must give good example and reverent department in the face of their children. And all those instance of charity which usually endear each other—sweetness of conversation, affability, frequent admonition—all signification of love and tenderness, care and watchfulness, must be expressed towards children; that they may look upon their parents as their friends and patrons, their defence and sanctuary, their treasure and their guide. —*Bishop Taylor.*

He who is false to parental duty breaks a thread in the loom, and will find the flaw when he may have forgotten its cause.

x

x

x

x

“Sleep, image of thy father, sleep my boy;
No lingering hour of sorrow shall be thine;
No sigh that rends thy father’s heart and mine,
Bright as his manly sire the son shall be,
In form and soul”

“A poor father served by thee shall make thee rich;
A sick mother helped by thee shall make thee strong;
Thou shalt be served Thyself by every sense
Of service which thou renderest.”

“How sharper than a serpent’s tooth it is
To have a thankless child.” —*Shakespeare.*

Parents—Fondness of.

Thou art the only comfort of my age:
Like an old tree, I stand amongst the storrs
Thou art the only limb that I have left me
My deargreenbranch ! and how I prize thee, ch'
Heaven only knows. —*Lee.*

"Me let the tender office long engage,
To rock the cradle of reposing age,
With lenient arts extend a mother's breath.
Make languor smile and smooth the bed of death.
Explore the thought, explain the asking eye,
And keep a while one parent from the sky." —*Pope.*

Of procreation.....

For these are we made fathers, and for these
May challenge duty on our children's part."

"As we do turn our backs
From our companion thrown into his grave,
So his familiars to his buried fortunes
Slink all away ;
Leave their false vows with him
Like empty purses pick'd; and his poor self,
A dedicated beggar to the air." —*Shakespeare.*

"Children, ay forsoot
They bring their own love with them when they come !
But if they come not there is peace and rest." —*Ingeloe*

Parents—Over strict.

Parents are o'erseen, when, with too strict a
rein, they do hold in,
Their child's affections and control that love,
Which the powers divine instruct them with:
When in their shallow judgments they may know
Affection cross'd, brings misery and woe.

—*Robert Tylour.*

Parents—Suspicious.

A Suspicious parent makes an artful child.

—*Haliburton.*

"Why we should do it? how we are obliged to do it?
The conviction of parental duty implies the soundest reason, the
strongest obligation, of which our nature is susceptible."

"The sacred books of the ancient Persians say—If you
would be holy, instruct your children, because all the good acts
they perform will be imputed to you." —*Montesquieu.*

"That duties must not be pressed nor beaten out of us,
as the waters came out of the rock when Moses smote it with
his rod; but must freely drop from us, as myrrh from the tree
or honey from the comb."

"That mother may have been sleeping quietly for years
under some yew-tree in a village church-yard hundreds of miles
away; but her voice still speaks—the old tones, choked with
tears, are heard,—the hand that was wont to be laid on his
head in prayer as he knelt on her lap, knocks at his heart-door,
and does not knock in vain." —*Macduff.*

Parents—Duties of.

The voice of parents is the voice of gods,
 For to their children they are heaven's lieutenants;
 Made fathers not for common uses merely,
 Of procreation (beasts and birds would be
 As noble then as we are); but to steer
 The wanton freight of youth through storms
 and dangers,
 Which with full sails they bear upon,
 and straighten
 The mortal line of life they bend so often.
 For these are we made fathers, and for these
 May challenge duty on our children's part.
 Obedience is the sacrifice of angels,
 Whose form you carry. — *Shakspeare.*

આ પુસ્તકના વાચનારાં સુઘનણો એમાંના યોડાંક વિચારો
 ખણી લેખ, સદ્ગુણી થઈ, મા-બાપની આજ્ઞા પાળવામાં કેટલું મોતેજર
 સુખ છે અને કેટલી મોટી પોતાની ધાર્મિક શરણ છે તે મન પર
 લખ વર્તશે તો તેઓ ખરાં સુખી થશે, અને આ લેખકે લીધેલાં
 વખત, કાળજી, અને શ્રમનો વગેરેનો બદલો મળેલો મણુશે.

મહેને આ પુસ્તક પ્રગટ કરવા માટે મહારા શુભેચ્છકો ને મદદમારો
 તથા સાહિત્યદાનીઓએ જે ઉત્તેજન આપીયું છે, તે માટે આ સ્થળે
 એ મદદમાર બાધઓનો અંતઃકરણ પુર્વક આભાર માનું છું.

THE FAMOUS HOUSE.

For all Household Stores.

**We offer the World's Standard
Brands at Cheapest
Market Rates.**

ASK US TO QUOTE YOU.

**Up-country parcels carefully
attended to.**

MANU BROS.

**Chemists, Druggists and
Provision Merchants,
48, Gunbow Street.**

FORT——BOMBAY.

“ There is no religion higher
Than Truth and Charity. ”

તુલસી ચે સંસારમે, પંચતત્ત્વ હય સાર;
સંત સમાગમ-હરી ભજન, હથા-હાન-ઉપકાર.

“ સેંકડો-હજારો કે લાખો રૂપીઆની સખાવત
ત્હમે વિચાર વગર કમાવો કરો, તે પેસા પાણીમાંજ
નાંખેલા બરાબર છે.”

ત્હમે ત્હમારા હાથે પુણ્ય કરો, અને તે ક્યાં
ખર્ચો છો-કયા કામ માટે વાપરો છો-અને તેમાં જન-
સેવા કેટલી કરો છો, તેજ ઉપર પુણ્ય વિચાર કરજો.
જેના નામે ધર્મ કરો ને ત્હેતું નામ ખરેખર
સાચવવું હોય તો, માત્ર થોડાંક સો રૂપીઆનું
‘સાહિત્યદાન’ કરી હજારો ઘેરોમાં, ને સેંકડો
મથકોમાં મહુ મની યાદગારી કાચમની સાચવી
રાખો. એ માટેની ખરી સલાહ કાંઈ પણ સ્વાર્થ
વગર ત્હમેને આપીશું. અને કશોખી શ્રમ કે તક-
લીફ આપ્યા વગર ત્હમારું આવું કામ રૂપીએ રૂપીએ
બચાવ તેવીજ ક્ષતેહમંદ રીતે કરી આપીશું. એ માટે
‘જ્ઞાનવર્ધકના મેનેજરને’ પરડ, કાંતા બિલ્ડીંગ-
કાલબાહેવી, મુંબઈ લખવાથી મા મળવાથી
ઘટતું થઈ શકશે.

**DO YOU WISH TO INCREASE
THE SALE OF YOUR GOODS ?**

THEN ADVERTISE IN

**THE
“Dnyan Wardhak”**

[ESTABLISHED 1872.]

**THE BEST ADVERTISING MEDIUM.
TERMS MODERATE.**

**Apply to the Manager,
No, 523, Kanta Building,
Kalbadevi Road-BOMBAY.**

હવે પછી બહાર પડશે.

પોલિશનાળા કૃત—

“કેળવણી અને તેના વિવિધ પ્રકાર.”

**માત્ર કેળવણીને લગતીજ સેંકડો બાબતો
આ પુસ્તકમાં પ્રગટ થશે.**

જાહેર ખર્ચર બેતા રહેશે.

એનું નામ તે સાબુ !

ડા. એનીએઝંટ શું કહે છે:-

જે મહિના ઉપર નામીયાં ડોક્ટર એનીએઝંટ પોતાનાં ન્યુસપેપર “ન્યુ ઈડીયા”માં ગોદરેજના સાબુ માટે નિચે મુજબનું લખાણ વગર માંગવે હતું હતું.

મેં જુદાં જુદાં દેશોના ઘણા સાબુ વાપર્યા છે પણ પુરતો સંતોષ ફક્ત ગોદરેજના સાબુથી જ મળ્યો છે. એ સાબુ હું જે વર્ષથી વાપરું છું અને તેની બલામણ મિત્રોને કરું છું.

સરકારી રસાયણી મેજર ડીટીનસનનું ગોદરેજના સાબુ માટે એવું મત છે કે એ સાબુ દરેક વાતે ઉત્તમ છે અને ગમે એવી નાબુક ચામડીને પણ માફક આવે એવો છે.

- ત્યારે ઘણા પરદેશી સાબુમાં લેગસેજ કરવામાં આવે છે, ત્યારે ગોદરેજના સાબુમાં લેગાનનો અરક નાંખવામાં આવે છે જે ચામડીની સુખાકારી માટે ઉત્તમ કહેવાય છે.

